

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FÜZÛNÎ
HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE
DİVAN'ININ NOTLANDIRILMIŞ METNİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Siyabend EBEM

Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Türk Dili ve Edebiyatı

OCAK 2015

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FÜZÛNÎ
HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE
DİVAN'ININ NOTLANDIRILMIŞ METNİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Siyabend EBEM

1210080003

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 5 Ocak 2015
Tezin Savunulduğu Tarih : 26 Ocak 2015

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ömür CEYLAN
Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Vahit TÜRK
Yrd. Doç. Dr. Selen AKTARİ SEVGİ

OCAK 2015

ÖN SÖZ

Fars ve Arap edebiyatlarının etkisinde gelişen divan edebiyatı XVI. ve XVII. yüzyılda en parlak dönemlerini yaşamış ve bu yüzyıllarda birçok edebi türde eserler vermiş onlarca şair yetişmiştir. Bu çalışmanın konusu da bir XVII. yüzyıl şairi olan Füzûnî'nin Divan'ının incelenmesidir. Çalışmamızda öncelikle Füzûnî'nin hayatı hakkındaki bilgiler toplanarak değerlendirilmiş, elde bulunmaması sebebiyle üzerinde bugüne kadar herhangi bir bilimsel çalışma yapılamamış olan Divan'ının bulunup ortaya çıkartılan tek nüshasının metni oluşturulmuş ve eser bilimsel metotlar çerçevesinde incelenerek, şairin Türk edebiyatındaki yeri ortaya konmaya çalışılmıştır.

İmparatorluğun XVII. yüzyıldaki siyasi ve edebi görünümüyle ilgili kısa bir girişle başlayan çalışmamız Füzûnî'nin hayatı, eserleri, edebi kişiliği, Divan'ının içeriği, Divan'ın çeviriyazısı yapılmış metninin notlandırılması ve Divan'ın tıpkıbasımı olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır.

Ortaya konan çalışmayla Füzûnî'nin Divan'ı gün yüzüne çıkartılmış, şairin kimliği ve edebi kişiliğinin ana hatları tespit edilmeye çalışılmış ve şiirlerinin edebi değerlerinin belirlenmesine gayret edilmiştir.

Gerek eğitimim, gerekse bu çalışmanın oluşturulması sürecinde bana her daim yol gösterip karşılaştığım güçlüklerin çözümünde değerli vakitlerini feda ederek yardımlarını esirgemeyen, tezimde büyük emeği olan kıymetli hocam Prof. Dr. Ömür CEYLAN'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca hem mesleğine hem de hayata yaklaşımıyla bizlere örnek olan, bilgi ve tecrübelerini her zaman cömertçe paylaşan kıymetli hocam Prof. Dr. Günay KUT'a teşekkür ederim.

Tezin oluşma süresinde yardım ve desteklerini gördüğüm bölüm hocalarım Prof. Dr. Vahit TÜRK, Yrd. Doç. Dr. Hacer GÜLŞEN, Araş. Gör. Dr. Nagihan GÜR ve Araş. Gör. Emre Berkan YENİ'ye teşekkür ederim.

Çalışma süresince beni sabırla destekleyen nişanlım Dr. Gizem ŞİMŞEK'e; tezin kaynaklarının temininden bitişine değin verdikleri büyük desteklerden ötürü sayın F. Nurcan ŞİMŞEK ile Süleyman ŞİMŞEK'e ve tüm aileme teşekkürlerimi sunarım.

Ocak 2015

Siyabend EBEM

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
GİRİŞ.....	vi
1. FÜZÛNÎ.....	1
1.1. Hayatı.....	1
2. ESERLERİ.....	6
2.1. Divan.....	6
2.2. Gül-i Sad-Berg.....	7
2.3. Yeni Dünya.....	7
2.4. İnşa Örnekleri.....	8
3. EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	10
3.1. Kendi Şiirini Değerlendirişi.....	10
3.2. Dil ve Üslup.....	16
3.3. Etkilendiği Şairler.....	39
4. DİVANIN İÇERİĞİ.....	47
4.1. Kasideler.....	47
4.2. Mesnevi.....	55
4.3. Terkib-i Bendler.....	57
4.4. Gazeller.....	58
4.5. Kıtalar.....	59
4.6. Matlalar.....	59
4.7. Tarihler.....	60
SONUÇ.....	62
ÇEVİRİYAZILI METNİN KURULUŞUNDA TAKİP EDİLEN ESASLAR...64	
ÇEVİRİYAZI ALFABESİ.....	65
5. DİVANIN NOTLANDIRILMIŞ ÇEVİRİYAZISI.....	66
KAYNAKÇA.....	257
6. TIPKIBASIM.....	268

KISALTMALAR

Ah.	: Ahmed Paşa Divanı
Av.	: Avnî Divanı
Ba.	: Şeyhülislam Bahâyî Divanı
bkz.	: Bakınız
b.t.	: Belirsiz tarih
C.	: Cilt
ÇD	: Çetin Derdiyok Nüshası
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Fz.	: Fuzûlî Divanı
G.	: Gazel
h.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
İÜ.	: İstanbul Üniversitesi
K.	: Kaside
Kt.	: Kıta
m.	: Miladi
M.	: Mesnevi
Ma.	: Matla
Nc.	: Necati Bey Divanı
Nf.	: Nefî Divanı
öl.	: Ölümü
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
T.	: Tarih
Tb.	: Terkib-i Bend
v.	: Varak
vd.	: Ve diğerleri.
Ya.	: Şeyhülislam Yahya Divanı
Yb.	: Taşlıcalı Yahya Divanı

Enstitüsü : Sosyal Bilimler
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Programı : Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ömür Ceylan
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans - 2015

KISA ÖZET

FÜZÛNÎ, HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVAN'ININ NOTLANDIRILMIŞ METNİ

Siyabend Ebem

"Füzûnî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divan'ının Notlandırılmış Metni" adını taşıyan bu yüksek lisans teziyle XVII. yüzyıl şairlerinden Füzûnî'nin bilinen tek eseri olan Divan'ının çeviriyazısı yapılmış, eser bilimsel metotlar çerçevesinde incelenmiş ve notlandırılmıştır. Şairin hayatı ve eserlerine dair bilgiler ortaya konmuş ve edebi kişiliği değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde şairin yaşamı ve mesleğiyle ilgili tespit edilebilen bilgiler sunulmuştur. İkinci bölümde şairin eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde şairin edebi kişiliği değerlendirilmiş, diğer şairlerle olan benzerlikler ortaya konmuştur. Dördüncü bölümde Divan şekil ve muhteva açısından incelenmiştir. Beşinci bölümde Divan'ın notlandırılmış çeviriyazısı verilmiştir. Altıncı bölümde kütüphanelerde hiçbir nüshası bulunmayan Divan'ın tıpkıbasımı verilmiştir.

Hazırlanan teze Füzûnî'nin kimliği ve eseri gün yüzüne çıkarılarak Türk edebiyatı içerisindeki yeri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çalışma ile Türk edebiyatında bir boşluğun doldurulması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler : 17. yüzyıl, Divan Edebiyatı, Füzûnî, Divan, İnceleme.

Bilim Dalı Sayısal Kodu :

Institute : Social Sciences
Field : Turkish Language and Literature
Programme : Turkish Language and Literature
Supervisor : Prof. Dr. Ömür Ceylan
Degree Awarded and Date : Master - January 2015

ABSTRACT

FUZUNİ, HIS LIFE, HIS LITERARY PERSONALITY AND HIS DIWAN'S NOTED TEXT

Siyabend Ebem

Through this master's thesis named "Fuzuni, his life, his literary personality and his diwan's noted text" , Diwan, the only known work of Fuzuni one of the XVII. century's poets, is studied and noted in the frame of scientific methods and its transcriptions are written. The poet's life and information about his work are introduced and his literary personality is evaluated.

The work has six sections. In the first section, obtained information about the poet's life and profession is presented. In the second section, the information about the work of the poet is presented. In the third section, the poet's literary personality is evaluated, the similarities to the other poets are introduced. In the fourth section, The Diwan is analyzed in terms of content and form. In the fifth section, the noted transcriptions are given. In the sixth section, the facsimile of Diwan whose copy cannot be found in any libraries is presented.

With this thesis, Fuzuni's identity and work is revealed and presented in Turkish literature. A gap in Turkish literature is tried to be filled with the help of this thesis.

Key Words: 17th century, Classical Turkish Literature, Fuzuni, Diwan, Survey.

Science Code:

GİRİŞ

Siyasi ve sosyal yaşamda en parlak devrini XVI. yüzyılda yaşayan Osmanlı imparatorluğu, XVII. yüzyıldan itibaren duraklama dönemine girmiştir. İmparatorluk, XVII. yüzyılın ikinci yarısında ise en karışık ve en bunalımlı dönemlerini yaşayarak gerileme dönemine girmiştir. Tahta çıkan kimi padişahların çocuk denecek yaşta olmaları, devlet yönetiminde valide sultanların hakimiyet kurmalarına sebep olmuş, bu da saray içindeki siyasi entrikaları arttırarak devlet adamları arasında bitmek bilmeyen makam kavgalarına neden olmuştur. Bu sebeple birçok vezir ve şeyhülislam, makamlarında önceki dönemlere kıyasla çok az süreyle kalabilmişlerdir.

Gelir kaynaklarının azalması ekonomik yönden devleti zor durumda bırakmış, bunun sonucunda paranın değeri düşmüş, rüşvet ve yolsuzluklar artmıştır. Ülkenin birçok bölgesinde Celâlî İsyanları adıyla sık sık ayaklanmalar çıkmış, bunun sonucunda ülkede huzursuzluk ve karışıklık baş göstermiştir.

IV. Murad'ın padişahlığında, Veziriazam Köprülü Mehmed Paşa ile oğlu Fazıl Ahmet Paşa'nın gayretleri ile bu isyanlar bastırılmış, ülke ve halk bir nebze nefes almıştır. Bu dönemin genel kötü görüntüsüne rağmen bazı askeri başarılar da elde edilmiştir. XVII. yüzyılda tahta geçen Osmanlı padişahları sırasıyla III. Mehmed (1595-1603), I. Ahmet (1613-1617), I. Mustafa (1617-1623), II. Osman (1617-1622), IV. Murad (1623-1640), Sultan İbrahim (1640-1648), IV. Mehmed (1648-1687), II. Süleyman (1687-1691), II. Ahmed (1691-1695), II. Mustafa (1695-1703)'dir. Bu padişahlardan III. Mehmed "Adlî", I. Ahmet "Bahtî", II. Osman "Fârisî" ve IV. Murad da "Murâdî" mahlasıyla şiirler yazmışlardır. Füzûnî'nin şairliği IV. Murad, Sultan İbrahim ve IV. Mehmed dönemlerine rastlamaktadır.

Yedi yaşında tahta çıkartılan IV. Mehmed'in saltanatının ilk yılları, saray içindeki valide sultanlar ve paşaların hakimiyet mücadeleleriyle geçmiştir. Onun idaresinde içeride ve dışarıda karışıklıklar artmış; rüşvet, yolsuzluk, iltimas ve adam kayırma çoğalmıştır. Köprülü Mehmed Paşa'nın 1656'da başlayan sadrazamlığında ülkedeki karışıklıklar durmuştur. Bu sırada Erdel ve Girit sorunları çözüme kavuşma aşamasındayken vefat edince, 1661'de yerine oğlu Fazıl Ahmet Paşa getirilmiştir.

Babasının sağladığı güven ortamında görevine başlayan Fazıl Ahmet Paşa ilk iş olarak Avusturya üzerine sefere çıkmış, başarılı bir savaştan sonra Uyvar'ı fethetmiş, Avusturya'yı barış istemek zorunda bırakmıştır. Avrupa ile sorunları çözen Fazıl Ahmet Paşa, Girit'e sefer düzenlemiş; uzun süren kuşatma neticesinde 1669'da Kandiye Kalesi'nin alınmasıyla Girit'i fethetmiştir.

1672'de IV. Mehmed (Avcı), ordunun başında olduğu halde Lehistan Seferi'ne çıkararak Polonya'da Kamanice Kalesi'ni alır. Savaşlar sonunda Bucaş Antlaşması (1676) imzalanır ve Podolya ile Ukrayna'daki Osmanlı egemenliği devam eder. (Öztuna 2011, 282-359;) Fazıl Ahmet Paşa'nın ölümüyle (1676) veziriazamlığa Merzifonlu Kara Mustafa Paşa getirilir. Bu sırada Kazak Hetman'ının Ruslara yanaşmaya başlaması sebebiyle sefere çıkan Mustafa Paşa, 1678'de Çehrin Kalesi'ni alır. Avrupa'da yeni bir yer fethetmek arzusunda olan Mustafa Paşa, Viyana önlerine gelerek Viyana'yı kuşatır ve uzun süren mücadeleler sonunda Avusturya ile 1699'da Karlofça Antlaşması imzalanır. Osmanlı tarihinde bir dönüm noktası olan bu antlaşmadan sonra imparatorluk artık gerileme dönemine girer.

Bu yüzyılda gerek siyasi gerekse sosyal hayatta yaşanan olumsuzluklara rağmen edebiyat ve sanat en güzel ve verimli biçimde gelişimini sürdürür. Bunda padişahların ve mevki sahibi devlet adamlarının sanatı ve sanatçıyı desteklemelerinin payı büyüktür. XVI. yüzyıldan itibaren şiirde mükemmelliği yakalayan divan şairleri, bir sonraki yüzyıldan itibaren kendilerine İran şairleri yerine Fuzûlî, Bâkî, Nefî gibi Türk şairlerini örnek alırlar (Mazıoğlu 1957, 2). Kimi divan şairleri, klâsik edebiyattan sıkılarak yeni arayışlar içine girerler. XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sosyal ve siyasi yaşamda görülen durgunluk, edebiyat alanında da kendini hissettirmeye başlar. Bu yüzyılda birkaç şair dışında büyük şair yetişmez. Bundan dolayı teşekkül eden edebi ürünler, daha önce yazılanlara üstünlük sağlayacak nitelikte olmamıştır.

Devrin haksızlıklarına şahitlik eden birçok şair, bu yüzyılda Nâbî'nin etkisinde kalarak hikemî tarzda yazarlar. Halka doğruyu, iyiyi ve güzeli göstermeyi amaçlayan bu tarzda yazan şairler, özlü şiir söylemeye gayret ederler. Kimi şairler ise yeni ve yerli konulara yönelirler. Bu nedenle atasözleri, deyimler ve halk söyleyişleri şiire fazlaca girer. Ayrıca bu yüzyılda edebiyatımızda, Safevî baskısıyla

Hindistan'a kaçan şairlerin geliştirdikleri Sebki Hindî üslûbu etkili olur. Bu akımın öncüleri Figânî, Örfî-i Şirâzî, Tâlib-i Amûlî, Nazîrî, Kelîm-i Kâşânî, Sâib-i Tebrîzî, Feyzî-i Hindî ve Şevket-i Buhârî'dir. Bu üslupta yazılan şiirlerde anlam ve düşünce önem kazanır. Buna bağlı olarak edebi sanatların ve uzun tamlamaların kullanılması; karamsarlık ve derin ıstıraptan dolayı dünyadan kaçıp tasavvufa yönelme; yeni mazmun arayışına girme; dilde ve üslûpta son derece incelik ve zarafet; halk terim ve söyleyişlerinin şiir diline girmesi; hikmet, felsefe, öğüt gibi konuların sıkça işlenmesi; tek başına beyitin önem kazanması; kaside yerine gazelin revaçta olması; kafiye ve redifin sık kullanılması; mecaz, teşbih ve istiarelerde yenilik ve garabet; hayattan bıkkınlık, bedbinlik ve ızdırıp hali bu akımın başlıca özelliklerindedir (Babacan 2012, 173-418). Bu üslûbun özelliklerini bu devirde hemen hemen bütün divan şairlerinde görmek mümkündür. Bu yüzyılda divan şiirinde Sebki Hindî'nin gerçek temsilcileri olarak Şehrî, Nailî, Neşâtî, İsmetî ve Fehim sayılabilir.

Bu yüzyılda edebiyatımız, "Her kaldırım taşı altında bir şair var" diyen Sâbit'i haklı çıkaracak kadar şair bolluğu içerisinde. Bu yüzyılda yapıtlarıyla dikkatleri çeken başlıca isimler şunlardır: Fâizî (öl. 1622), Ganîzâde Nâdirî (öl. 1626), Mantikî (öl. 1634), Nefî (öl. 1635), Nev'izâde Atâî (öl. 1635), Şeyhülislam Yahya (öl. 1644), Fehîm-i Kadîm (öl. 1647), Şeyhülislam Bahâyî (öl. 1653), Vecdî (öl. 1660), Şehrî (öl. 1660), Nâilî (ö. 1666), Neşâtî (öl. 1674), Mezâkî (öl.1676), Güftî (öl. 1677), Nâbî (öl. 1712), Sâbit (öl. 1712).

Bu yüzyılın başında yetişen Nefî, kasidede edebiyatımıza büyük bir canlılık ve yenilik getirerek ahenkli eserler yazmayı başarmıştır. Daha hayattayken birçok şair tarafından takip edilmiştir. Gazelde Şeyhülislam Yahya ve Şeyhülislam Bahâyî âşıkane gazelleriyle dikkatleri üzerlerine çekerek devrindeki birçok şair tarafından sevilmiş ve tanzir edilmişlerdir. Sebki Hindî üslûbunun bu yüzyıldaki en güçlü temsilcilerinden olan Nâilî-i Kadîm, hikemî şiir çığırını açan Nâbî, halk söyleyişlerini şiirlerinde sıkça kullanan Sâbit bu devrin en büyük şairleridir.

Edebiyatımızın son hamsesini yazan Nev'i-zâde Atâyî de bu yüzyılda yetişmiştir. Kaside ve gazeller de yazmış olmasına rağmen asıl ününü Hamse'si sayesinde kazanan Atâyî, bu yüzyılın en büyük mesnevi yazarı olarak şöhret bulmuştur.

Şiirdeki gibi düzyazıda da bu yüzyılda büyük sanatkarlar yetişmiştir. Bunlar; tarih, biyografi, tezkire, tasavvuf, pendnâme, akait, hikmet, kıssa, menkıbe, tercüme, seyahatnâme, surnâme, münşeat, şehrengiz gibi birçok türde yapıtlar vermişlerdir. Süslü düzyazının en önemli temsilcilerinden olan Nergisî, zamanına kadar kullanılmamış olan Arapça, Farsça sözcük ve tamlamaları kullanarak sanat ve hünerini göstermiştir. Bilinen en önemli yapıtı olan Hamse'sini manzum-mensur karışımı kaleme almıştır. Nergisî ile birlikte, düzyazı sahasında bu yüzyılda akla gelen ilk isim Veysî'dir. O da Nergisî gibi yapıtlarını ağıdalı bir dille kaleme almıştır. Başlıca yapıtları Münşeat, Siyer-i Veysî, Habnâme-i Veysî ve Şehadetnâme-i Veysî'dir. Nergisî ve Veysî'nin aksine devrin bozuklukları ve bunların sebeplerini araştırarak padişaha sunan Koçi Bey; Cihan-nümâ, Keşfü'z-Zunûn, Fezleke gibi yapıtların sahibi Kâtip Çelebi ve Seyahatnâme'si ile büyük bir şöhrete kavuşan Evliya Çelebi yapıtlarında daha yalın ve anlaşılır bir dil kullanmışlardır. Yine bu yüzyılda yazılan tezkireler, en önemli manzum-mensur yapıtlar olarak dikkatleri çekmektedir. Genellikle yalın dilden uzak bir üslupla kaleme alınan bu tezkireler ve yazarları şunlardır: Riyâzî'nin Riyâzu's-Şu'arâ, Kafzâde Fâizî'nin Zübdeti'l-Eş'âr, Yümnî Tezkire'si, Seyrekzâde Mehmed Âsım'ın Zeyl-i Zübdeti'l-Eş'âr, Rızâ'nın Tezkire'si, Güftî Alî'nin Teşrifatü's-Şu'arâ adlı tezkiresi (Levend 2008, 253).

Bu yüzyılda tezkirelerden başka Hasan Beyzâde, İbrahim Peçevî, Solakzâde ve Hoca Sadettin Efendi tarih ve biyografi alanında eserler vermişlerdir.

1. FÜZÛNÎ

1.1. Hayatı

Edebiyatımızın XVII. yüzyıl şairlerinden olan Füzûnî, edebiyat tarihçilerimiz tarafından çok bilinen bir şair değildir ve hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Füzûnî hakkında kısıtlı bilgiler veren Safâyi Tezkiresi (Safâyî 2009, 445), Vekayü'l-Fudalâ (Şeyhî 1989, 685) Sicill-i Osmâni (Süreyya 1996c, 541) ve Tuhfe-i Nâilî (Tuman 2001, 772)'deki bilgilere göre şairin asıl adı Mehmed'dir ve memleketi Göynük'tür. Yine adı geçen kaynaklara göre Saray-ı Âmire-i Sultânî'de, yani Topkapı Saray'ında eğitim gördükten sonra müteferrikalıkla görevlendirilmiştir. Safâyî, Mehmed Süreyya ve Nâil Tuman onun *yeşil bayrak kâatibi* olduğunu bildirirken, Şeyhî Mehmed Efendi *ulûfeciyan-ı yemin kâatipliği*'ne getirildiğini belirtmiştir. Safâyî, Füzûnî'nin *yeşil bayrak kâatipliğinden* sonra tanındığını ve meşhur olduğunu belirtmektedir.

Füzûnî'nin şairliği konusunda Mehmet Süreyya, "şairdür" demekle yetinirken; Safâyî, asrın şairlerinden olduğunu belirttiikten sonra iki beytini örnek olarak vermektedir. Şeyhî Mehmed Efendi, herhangi bir yorumda bulunmadan Füzûnî'nin bir beytini, sonra üç beyitlik bir nazım parçasını örnek olarak vermiştir. Müstakimzâde Sadeddin, Mecelletü'n-Nisâb'ında Füzûnî'den "*Devletin kâatiplerinden Mehmed'in mahlasıdır, 1068'de vefat etmiştir*" şeklinde bahseder (Sa'deddin 2000, v.339a). Kaynaklarda Füzûnî'nin mahlasıyla ilgili bir kayıt bulunmamaktadır.

Füzûnî'nin ölüm tarihi konusunda tüm kaynaklar herhangi bir ihtilafa düşmeden h.1068 (m.1657-1658) yılını vermektedirler.

Safâyî Tezkiresi'ne yazılmış bir zeyl olduğu bilinen Safvet Tezkiresi'nde de Füzûnî hakkında Safâyî Tezkiresi'ne kıyasla kısıtlı bilgi vardır (Safvet, 91b). Yakın dönem kaynaklarından Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde (İpekten 1988, 154) yukarıda adı geçen kaynaklardan alınan kısa bilgiler bulunmaktadır. Bilge Kaya Yiğit'in "Bolulu Divan ve Tasavvuf Şairleri" adlı makalesinde de Tuhfe-i Nâilî

ve diğerlerinden alınan kısıtlı bilgiler sunulmuştur (Yiğit 2013, 307). Osmanlı Müellifleri'nde ve günümüz ansiklopedik eserlerinin pek çoğunda Füzûnî hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Yukarıda adları zikredilen ve kendisi hakkında kısıtlı biyografik bilgiler veren kaynakların dışında, Füzûnî'nin adı Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnâme'sinde iki yerde geçmektedir:

Sultan IV. Mehmed (Avcı) dönemi sadrazamlarından Bıyıklı Koca Derviş Mehmed Paşa'nın felç geçirip yatalara düşmesi ve nihayet vefat etmesinin anlatıldığı bahiste, merhumun kabri üzerine vefat tarihi olarak Füzûnî'nin güftesinin yazıldığından söz edilir. Ancak kitapta, söz konusu tarih manzumesi kısmı (herhalde sonradan yazılmak üzere) boş bırakılmıştır (Evliyâ Çelebi 2006a, 277).

Söz konusu tarihi öğrenmek maksadıyla, İstanbul Divanyolu caddesindeki Atik Ali Paşa Camii haziresinde medfun bulunan Derviş Mehmed Paşa'nın mezarını ziyaret ettik. Derviş Mehmed Paşa'nın kabri haziredeki en büyük mezar olmakla birlikte mezar taşında "Sadr-ı a'zam merhûm ve mağfûr Derviş Mehmed Paşa rûhiyçün el-Fâtiha" ibaresinden başka bir kayda rastlayamadık. Devlet ricalinden biri için oldukça sade bir görünümde olan mezar hakkında yapmış olduğumuz araştırmalarda, Atik Ali Paşa Camii'nin hemen yanında bulunan Çemberlitaş sütununun ortaya çıkarılması ve yol yapım çalışmaları sırasında camii haziresinin birkaç kere küçültüldüğünü, bu esnada mezarların bir kısmının tahrip olduğunu, bazılarının ise başka yerlere taşındığını öğrendik. Ayrıca XVIII. ve XIX. yüzyıl İstanbul depremlerinin de aynı yere hasarlar verdiği yazılıdır (Müller-Wiener 2007, 270, 371-374; Ağır ve Okçuoğlu 2004, 263; Bayrak 2002, 29). Derviş Mehmed Paşa'nın kabrinin de bu hasar gören mezarlardan olduğu ve kaybolan/kırılan mezar taşının yerine sonradan yenisinin yapıldığı kuvvetle muhtemeldir.

Seyahatnâme'de Füzûnî'nin adının geçtiği diğer yer ise, Evliyâ Çelebi'nin Üsküp'te, Üsküplü Mevlânâ Vâlihî'nin kabrini ziyaretini anlattığı kısımdır. Evliyâ Çelebi, Vâlihî için Hilâlî'nin düşürmüş olduğu tarihi naklettikten sonra Füzûnî'nin düşürdüğü tarihi yazmaktadır:

Diğer târîh-i zibâ güfte-i Füzûnî:

Gel berü gir cennete ey Vâlihî

Sene: 1009 (Evliya Çelebi 2006b, 301)

Bunlardan başka XIX. yüzyıla ait bir cönkte Füzûnî adı geçmektedir. Söz konusu kişinin aynı mahlaslı yakın dönem halk şairlerinden biri olduğu görülmüştür (Kaya 2004, 100-101).

Füzûnî'nin doğum tarihiyle ilgili tezkirelerde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Divanında da doğumuyla ilgili bir kayıt yoktur. Bununla beraber Füzûnî, Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın ölümü üzerine yazdığı kasidesinde, kaleminden çıkanları kırk yıldır ariflerin ve alimlerin dinlediğini söylemektedir:

Ey felek bâng-ı şarîr-i kalemüm kırk yıldır

Güş-ı şâhib-hüner ü zümre-i 'irfân etdün (K.4/20)

Kemankeş Kara Mustafa Paşa 1644'te ölmüştür. Şairin en erken 15-20 yaşlarında şiir yazmaya başladığını göz önüne aldığımızda, Füzûnî'nin XVI. yüzyıl son çeyreğinde; 1585-1590 yılları arasında doğduğunu söylememiz mümkün görünmektedir.

Füzûnî'nin divanını incelediğimizde mesleğiyle ilgili ise şu bilgilere ulaşmaktayız:

Kemankeş Kara Mustafa Paşa'ya yazdığı kasidenin 41 ve 44. beyitleri şairin katipliğiyle ilgilidir. Paşadan devlet kapısında çalışmayı niyaz eden Füzûnî, doğru ve temiz bir insan olduğunu ve katipliği hak ettiğini söylemektedir:

Der-i devletde kuluñ eyle beni sultānum

Tut ki bir bendeñi Mışr iline sultān etdün (K.4/41)

Baña sükrāne-i şihhat nazar-ı merhamet et

Niçe bī-keslere luşf eyledün ihşān etdün (K.4/42)

Bâg-ı luṭfuḡda beni ġonce-i dil-teng etme
Dem-i cān-baḡsuḡ-ile çok ġüli ḡandān etdüḡ (K.4/43)

Bir kitābetle ḡuluḡ ‘abd-i mekātib eyle
Müstaḡīm olanı çün zīnet-i dīvān etdüḡ (K.4/44)

ġül-i Sad-berg mesnevisinin, Şeyhülislam Yahya'ya ithafen yazılan 56 ila 60. beyitleri arasındaki kısım da Şairin bu durumuyla ilgili ġörünmektedir. Kendini bir menekŐe gibi boynu bükük, aciz ve ġüçsüz ġören Füzûnî, kendisini bu durumdan kurtaracak lutfu sunacak olan Şeyhülislam Yahya'nın huzurunda kendisini köpeklerle bir tutup aŐaġılamaktadır:

İmdi ün böyledür ey nūr-ı baŐar
Eyle ben bende-i dil-tenge nazar (M.1/56)

Nice bir ġone-i dil-teng olayın
Ya benefşe gibi boynum egeyin (M.1/57)

Nefḡa-i luṭfuḡı dem-sāz eyle
Ser-bülendāna ser-efrāz eyle (M.1/58)

Seg-i kūyuḡla ḡesāb eyle beni
Cebhe-fersüde-i bāb eyle beni (M.1/59)

Yok ḡatā eyledüm oldum maḡcüb
Seg-i dergāhuḡa eyle mensüb (M.1/60)

Nevesinli Sālīh Paşa'ya yazmış olduġu kasidenin tegazzül bölümünde, onun zeāmet sahibi olduġunu ancak zeāmetin küçüklüġünden Őikāyet ettiġini ġörmekteyiz. Zeāmetin, savaşa katılan sipahilere ve dīvān-ı hümāyûn üyelerine verildiġi ġöz önüne alındıġında Füzûnî'nin bu evsaf ve rütbede bir ġörevde bulunduġu ortaya çıkmaktadır:

Gerçi kim ism-i ze'âmetle berâtum meştûr
Lâk resminde muķayyed raķam-ı zillet-i h'âr (K.2/37)

Herhangi bir tarikate baēlı olup olmadıēını bilmediēimiz Şair, gayenin nefsi yenmek olduēunu ve nefisle savaşırken kılıcını Nakşibendî hocalarından yana koyduēunu söylemektedir:

H'âcegân-ı Nakş-bendîden ķo sen tîē-ı neberd
Ey **Füzûnî** ķunki ķatl-i nefis-i kâferdür ģaraē (G. 59/7)

2. ESERLERİ

2.1. Divan

Yukarıda belirttiğimiz gibi kaynaklarda divanından ve başka bir eserinden bahsedilmeyen Füzûnî'nin divanının bir nüshasını Lübnan'ın Saida şehrinde hususi bir kitaplıkta bulup inceleme şansına sahip olduk. Mezkûr kitaplık tıp doktoru Doç. Dr. Mohamad Yassine'ye ait olup, kendileri bize divanın görsellerini verme nezaketinde bulunmuşlardır. Yapmış olduğumuz araştırmalarda Türkiye kütüphanelerinde Füzûnî divanının başka bir nüshasını tespit edemedik.

Şairin incelediğimiz yazma divanı mukavva üzeri kırmızı meşin cildinde olup, cildi şemseli ve köşebentlidir. Cilt kenarları yıpranmıştır. Kağıdı aharlı samanî olup yazmada kurt yenikleri ve yer yer mürekkep bulaşıkları mevcuttur. Toplam 59 varaktan oluşan yazmanın zahriyesi ve varak 1b'de adi serlevhası mevcuttur. Söz başları kırmızıdır, hattı ta'lîktir. Her sayfada satır sayısı 15'tir. Sayfalar altın cetvelli ve çift sütun halinde tertiplidir. Yazmanın ölçüleri 190 x 100 mm; 135 x 60 mm'dir. Serlevhanın altındaki kasidenin ilk iki beytinin birinci mısraları kâğıdın kopukluğundan dolayı eksiktir. Kimi derkenarda, aynı elden çıkma ve tertibe uygun sırayı takip eden 12 gazel ve 1 kıta manzumesi yazılıdır. Gerek reddade takibi, gerekse konu bütünlüğü açısından yapmış olduğumuz incelemede yazmada eksik sayfa olmadığı tespit edilmiştir. Yazmada ketebe kaydı mevcuttur. Buna göre eser h.1065 yılının Cemaziyelâhir ayı sonlarında (m.1655 yılı Nisan sonu - Mayıs başı) istinsah edilmiş olup müstensihî Edirneli Güftî'dir.

Edebiyatımızın tek manzum tezkiresi Teşrîfâtü's-Şu'arâ'yı kaleme alan Güftî, XVII. yüzyıl şairlerinden olup Füzûnî ile aynı dönemde yaşamıştır. Güftî, tezkiresini 1660 yılında tamamlamış ancak tezkirede Füzûnî'nin adına yer vermemiştir (Yılmaz 2011). Güftî'nin 1655 yılında istinsah ettiği Füzûnî divanı ile tezkiresini kaleme aldığı 1660 yılı arasında 5 yıl vardır. Güftî, ketebe kaydında divandan "her harfi mucizelerle dolu, kuyumcu titizliğiyle işlenmiş bu divan..." şeklinde övgüyle bahsetmekte, kendisinin de Füzûnî'nin hizmetinde olduğunu bildirmektedir. Böylesine övdüğü divanı ve divanın şairini tezkiresine almaması, bu 5 yıllık süre

zarfında ikisi arasında bir kırgınlık yaşanmış veya aralarının bozulmuş olabileceği düşüncelerini akla getirmektedir.

Kaynaklarda Füzûnî'nin şairliğiyle ilgili örnek olarak verilen beyitler, divandaki 23 numaralı gazelden alınmadır. Şeyhî Mehmed Efendi, Safâyî ve Safâyî'den naklen Mehmet Nâil Tuman aynı gazeli alıntılamaşlardır. Şeyhî Mehmed Efendi buna ilaveten;

Urulmazuz nıgeh-i yâre demesün 'uşşâk
O tîğ-ı dil-güzeriñ kabzadârı bâķîdür

beytini örnek olarak vermiştir. Ancak bu beyit elimizdeki divanda bulunmamaktadır. Bu durum, şairin tertip ettiği divanın son halinin bu olmadığı ve divanın başka nüshalarının olabileceği ihtimalini düşündürmektedir.

Füzûnî divanı ile ilgili tezkirelerde kayıtlı bir bilgi yoktur. Robert Dankoff'un Melek Ahmed Paşa dönemini anlattığı eserinin indeksinde *Divan of Fuzuni* kaydı geçmekle birlikte yönlendirdiği sayfada (Dankoff 1991, 111, 161, 303) ve sayfanın kaynak gösterdiği makalede (Kunt 1977, 275-276) divanın adı veya divanla ilgili herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

2.2. Gül-i Sad-berg:

Füzûnî'nin tezkirelerdeki beyitleri dışında bilinen tek eseri, Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde 4966 numarayla kayıtlı bir mecmuada yer alan *Gül-i Sad-berg* adlı 167 beyitlik mesnevisidir. Bu mesneviyi İbrahim Çetin Derdiyok bulmuş ve çeviriyazılı metnini vererek tanıtmıştır (Derdiyok 2005, 181-200). Gül-i Sad-berg mesnevisi incelediğimiz divanda da yer almaktadır. (bkz. v.16a)

2.3. Yeni Dünya:

Kaynaklarda Füzûnî'nin divanı veya başka eserlerinin varlığıyla ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. İncelediğimiz divanda ise, Füzûnî "Yeni Dünya" adını verdiği bir eseri 1050 (m. 1640) senesinde kaleme aldığını belirtmektedir:

Yeñi Dünyâ Nâmıyla Olan Kitâbı Tahrîr Olunduğda Denilmiştir

Gerçi tahrîr-i memâlikde mülûk

‘Ādet-i köhnedür etmez takşîr (T.21/1)

Dâver-i hıttâ-i mülk-i sühanım

Yeñi Dünyâ'yı ben etdüm tahrîr (T.21/2)

Sene: 1050

Yeni Dünya adı sadece Keşfü'z-Zunûn'da, Hint tarihiyle ilgili kaleme alınan eserlerin bulunduğu yerde geçmektedir. Kâtip Çelebi, Muhammed b. Yusuf el-Herevî'nin *Târîhu Hind* (Târîh-i Hind-i Garbî) adlı eserinden bahsettikten sonra, Frenkçe'den tercüme edilen ve "Yeni Dünya" diye tanınan bu bölgeyle ilgili sonrakilerden biri tarafından Türkçe bir kitap yazıldığını bildirmektedir. Çelebi, bu kitapta bölgenin tarihsel olaylarının, niteliklerinin, özelliklerinin; öncekilerin buraya gelmekte aciz kalışlarından sonra, sonrakilerin burayı nasıl bulduklarının anlatıldığını belirtir (Kâtip Çelebi 2013, 287-288). Katip Çelebi'nin, kitabı tanıtırken kitabın yazarı ile ilgili bilgi vermeyip "sonrakilerden biri" şeklinde bir ifade kullanması, bize kitabın yazarını tanımadığını düşündürmektedir. Tamamen aynı dönemde yaşamış, aynı görevlerle devlet hizmetinde bulunmuş (katiplik), aynı savaflara katılmış (Bağdat ve Revan seferleri) ve birer yıl arayla ölmüş (1067 ve 1068) iki kişinin birbirini tanımaması ve birbirlerinin eserlerini bilmemeleri, aralarında bir husumet yoksa, pek mümkün görünmemektedir. Ancak Keşfü'z-Zunûn'da bu malumatın yer alması, mezkur kitabın Füzûnî'nin yazdığı eser olduğuyula ilgili küçük de olsa bir ihtimali düşünmemizi salık vermektedir.

2.4. İnşa Örnekleri

Bunlardan başka, divandaki verilerden anladığımız kadarıyla Füzûnî düzyazıyla da ilgilenmiş, inşa örnekleri vermiştir. Nevesinli Salih Paşa'ya yazdığı kasidenin 23 ila 25. beyitlerine göre Füzûnî inşâda kalemini işlenmemiş, kendisini üzerinde durulmamış bir acemi olarak görmüş; buna mukabil nazımda kendisini cihan şiirinin incisi, yanakları aydın hurilerin ziyneti olarak görerek övünmüştür. Nazımda böylesine iyiyken inşâda acemi olmasını, anberi soğan kokusuyla aynı

vitrine koymaya, aynı pazara çıkartmaya benzetmiş ve bunun da insanların dikkatini çekmede kendisine engel olduğunu şu beyitlerle ifade etmiştir:

Fenn-i inşâda ma‘ânî-yi metâ‘-ı hāmem
Oldı zînet-ger-i dükkân-ı < tahrip olmuş kısım > (K.2/23)

Lü‘lû‘-i nazm-ı cihân kıymet-i hâşşü'l-hâşşam
Oldı pîrâye-i hürân-ı münevver-ruhsâr (K.2/24)

N'ideyüm böyle iken şöyle kesâdum var kim
‘Anberi bûy-ı piyâz ile bir etdüm bâzâr (K.2/25)

Füzûnî, Kemankeş Kara Mustafa Paşa'ya yazdığı kasidenin 22 ila 24. beyitlerinde Hotin Seferi için bir inşa yazdığını belirtmektedir. Üstelik bu kez inşadaki acemiliği bitmiş, kendisini nesirde de nazımdaki gibi üstün görmeye başlamıştır. Öyle ki meşhur İlhanlı tarihçisi Vassâf'ın ruhu kendisine dua etmektedir:

Nazm u inşâda ney-i hāme-i şîrînüm ile
Dehen-i ehl-i mezākı şekeristān etdüñ (K.4/22)

Genc ü gevher dolu te‘lîfüm olan nazmum ile
Beni engüşt-nümâ-yı şeh-i ‘Oşmān etdüñ (K.4/23)

Sefer-i Hotin'i inşâ' ile tahrîrümde
Rûh-ı Vaşşâf'ı cezāk-Allāhu-güyān etdüñ (K.4/24)

Sultan Osman Han için yazdığı kasidenin 26. beytinde, tarihle ilgili sohbetlerin yapıldığı meclisleri kadehe, inşayı ise mezeye teşbih eden Füzûnî, sohbet kadehini inşa mezesiyle içmekten keyif aldığını söylemektedir:

Bā-huşuş bezm-i tevārih-i sefer cāmından
Nuql-i inşâ' ile nüş eylemek eglencemdür (K.7/26)

3. EDEBİ KİŞİLİĞİ

3.1. Kendi Şiirini Değerlendirişi:

Divan şairleri, geleneksel bir yazım biçimine sahip oldukları ve bundan ayrılmadıkları için sanatsal güçlerine yazdıkları şiirlerde mutlaka değinmişlerdir. Şairlerin övündükleri alanların başında şairlikteki yetenekleri gelir. Bu yeteneklerini eserlerinde telmih yoluyla ya da doğrudan okuyucularına iletmişlerdir. Füzûnî de bu geleneğe uyarak, kasidelerinde ve gazellerinin kimi beyitlerinde kendini övmektedir:

Nevesinli Salih Paşa'ya yazdığı kasidenin 21 ve 22. beyitlerinde belirttiğine göre Füzûnî, refah bahçesinde gönülleri cezbederek öten bir bülbüldür. Bu ötüş öylesine güzeldir ki, nesirde kendisini süslü ve secili nesrin ilk ve en büyük temsilcisi Hâce Abdullah Herevî; nazımda ise İranlı meşhur kaside şairi Zahîr-i Fâryâbî rütbesinde görmektedir:

Çok-mıdur gülşen-i iqbâle bir iki bülbül
K'ideler nağme-i dil-keş ile bāng-i güftār (K.2/21)

Anlarıñ birisi de ben kuluñam sultānum
Neşr ile H̄âce vü nazm ile Zahîr-i eş'ār (K.2/22)

XVII. yüzyılda İran edebiyatında önceki yüzyıllara kıyasla büyük şairler yetişmez. Türk şairler bu yüzyılda, kendilerinden önce yetişmiş olan şairleri kendilerine örnek alırken, yazmış oldukları şiirlerle övünmekten de geri kalmazlar. Füzûnî de Kemankeş Kara Mustafa Paşa'ya yazdığı kasidesinde şiirde kendisine XVI. yüzyıl İranlı şairleri Örfî ve Selman'ı örnek aldığını ifade etmektedir:

Vāşîf-ı menkâbet-ārâ-yı zamâne dursun
Baña sen ğıbtager-i 'Örfî vü Selmān etdüñ (K.4/21)

Aynı kasidenin 22 ve 23. beyitlerde, kaleminden çıkan sözlerle zevk ehlinin ağızlarını tatlandırıldığını söylemektedir. Onun şiirleri hazine ve mücevher; akıl ve

hakikat doludur. Bu yüzden kendisi şairlerin şahı kıymetinde olup parmakla gösterilmektedir:

Nazm u inşā' da ney-i hāme-i şīrīnüm ile
Dehen-i ehl-i mezākı şekeristān itdüñ (K.4/22)

Genc ü gevher dolu te'lifüm olan nazmum ile
Beni engüşt-nümā-yı şeh-i 'Osmān itdüñ (K.4/23)

Sultan Osman Han için yazdığı kasidenin 24. beytinde, şiirlerini Allah'ın gayb aleminden ilham alarak yazdığını söylemektedir. *Divan şairleri ortak bir kanı ile sözün (şiirin) meydana gelişinin vahiy ve ilham olmak üzere iki yolla olduğunu, birincisinin peygamberlere, ikincisinin şairlere geldiğini belirtirler. İkisinin ortak noktası ilahî oluşudur* (Erkal 2009, 68). Füzûnî de bu müşterek fikre uyarak şiirlerini akıl ile anlama ve his ile bilmenin ötesinde bir çerçeveye oturtmaktadır:

Dāverā Cem-revişā şī'r-i **Füzūnī** beñzer
Mülhim-i ğaybī-i Hāq'dan sūhan-ı mülhemdür (K.7/24)

Aynı durum aşağıdaki beyit için de geçerlidir:

Hüb yazmış deheniñ kilik-i **Füzūnī** beñzer
'Ālem-i ğayb lisānından işāret gelmiş (G.57/5)

Şair, Defterdar Paşa(?) için yazdığı kasidenin 22. beytinde, sevgilinin güzelliği karşısında yazdığı gazelinin belagata uygun olduğunu; tam yerinde, düzgün ve hakikatli sözler söylediğini ifade etmektedir:

Ol iki çeşm-i ğazālānın görüp cüş etdi dil
Bir ğazel tarh etdi kim tarz-ı belāgat gösterür (K.8/22)

Aynı kasidenin 31 ve 32. beyitlerinde Füzûnî, kendi şiirinin taptaze, parlak sözlerle bina edilmiş olduğunu ve bu haliyle nazmının Kevser suyuna benzediğini söylemektedir. Ona göre diğer şiirlerin hiçbiri onun şiirine mukabele edemez;

Kevser'e teşbih ettiği şiiirleri yanında diğđerleri ancak acı sudur. Füzûnî'ye göre kendi şiiiri göz alıcı iri bir inci, diğđerlerinininki katırboncuğudur. İkiisi elbette aynı güzelliikte değillerdir ve kendi güzelliikleri oranınca rağbet görürler:

Böyle şî'r-i âbdâra nazm-ı ğayr olmaz cevâb
Âb-ı şûrî kim içer kevşer çü lezzet gösterür (K.8/31)

Hiç dür-i şehvâra ğar-mühre olur mı hem-bahâ
İkiisi de gerçi miğdârınca kıymet gösterür (K.8/32)

2 numaralı gazelin son beytinde Füzûnî, kendisini şiiirin yeni görülen, henüz ortaya çıkan tarzı için bir rehber olarak görür. Diğđer şairlerin kendisini takip etmesinde şaşılacak bir şey yoktur:

Reh-nümâ-yı tâze vâdîsün **Füzûnî** ne 'aceb
Peyrev olsa saña ğayl-i şî'r-güyân der-kafâ (G.2/8)

Onun gönüllere ferahlık veren şiiirini okuyanlar canlarına can katar, dertlerinden azade olurlar:

Ehl-i derdiñ cânına cân-bağş olup ihyâ eder
Kim okursa ey **Füzûnî** işbu şî'r-i cân-fezâ (G.3/5)

5 numaralı gazelin son beytinde şiiiri şaraba teşbih eden Füzûnî, yazdığı şiiirlerle şiiir ehline şarap sarhoşluğu verip onları mutlu ettiğini, öyle ki şarabın mucidi Cem'in bu güzel şarabı görse utancından elini ayağını şaraptan çekeceğini söylemektedir:

Füzûnî bezm-i ehl-i nazma sen bir neşve verdüñ kim
Göreydi câm-ı şî'rüñ destine almazdı Cem şahbâ (G.5/5)

Füzûnî, klasik divan söyleyişini birçok çağdaşı şairde olduğu gibi beğenmez ve yeni arayışlar içine girer. Nazımda yeni ve söylenmemiş anlamlar peşinde koşan bir

tabiatta olduğunu söyleyen şair, şiirlerini içinde çeşit çeşit ve katman katman anlamlar barındıran gül goncalarına benzetmektedir:

Ey gül-i pür-jâle cem' eden **Füzûnî** tab' inuñ
Pür-ma'ânî gonçe-i şî'r-i terîn gördüñ mü hîç (G.12/5)

Sevgilinin saçlarının misk kokusu sahilleri kırıp geçirmektedir. Sevgilinin meclisinde böylesine söz söyleyebilen başka kimse yoktur:

Sâhil-efgende olan 'anberçe-i hoş-büydur
Büy-ı nuḡk-ı meclis-i şadr-ı güzîn gördüñ mü hîç (G.12/6)

Sevgiliyi güneşe teşbih eden Füzûnî'ye göre kimse kendisi gibi olgun sözler yaratamaz. Onun İslam şeriatinin kılıcı zülfekâr gibi sivri olan kalemini görmek isteyenler, payitahta bakarak kendisini görebileceklerdir:

Ṭabḡakâr-ı kân-ı imkân olalı ey âfitâb
Böyle puḡte fâzıl-ı nuḡk-âferîn gördüñ mü hîç (G.12/7)

Görmedünse ḡame-i ser-tîz-i şadr-ı Rûm'a bak
Zülfekâr-ı şer'-i Aḡmed-gevherîn gördüñ-mü hîç (G.12/8)

31 numaralı gazelin son beytinde kendisini yeni yerleri feth eden bir askere benzeten Füzûnî'ye göre, şiirleri nazım havuzunun fiskiyesidir. Onun gösterişli ve hareketli şiiri karşısında diğerleri durgun su misali gibi yalın ve basittir:

Bir neferdür bu **Füzûnî** fetḡ eden
Ṭab' ı ḡavz-ı nazma bir fevvâredür (G.31/7)

Füzûnî divanındaki her hüner ve sanat o kadar güzeldir ki bir okuyuşta akılda kalır. Kâtipler divanı yazdıklarında her sanat ve marifeti yerli yerince kaydederler:

Dîvân-ı Füzûnî'yi kenâr eylese küttâb
Her fenni maḡalliyle yazar deftere bakmaz (G.43/5)

44 numaralı gazelin son beytinde şiiri nakışa teşbih eden Füzûnî'ye göre; güzelleri tasvir eden kaleminin nakışları o kadar güzeldir ki, nakış ve minyatürde zirve isimler olan Mânî ve Behzâd dahi bu kadar güzel sanat icra edemezler:

Hâme-i nakş-ı **Füzûnî** dil-rübâlar nakşını
Şöyle hûb eyler ki Mânî ile Behzâd eylemez (G.44/5)

Füzûnî, şiirin kaynağı olmak itibariyle hem akıllı hem de sarhoştur. Bu yüzden onun şiirini anlamaya da şarap sarhoşluğu gerekmektedir:

Füzûnî şi' rini taḥkîke mest-i mey ister
Gelür mi 'âkil u ser-hûşa bir terâne-i sâz (G.45/5)

47 numaralı gazelin 5. beytinde belirttiğine göre, onun şiiri tılsımlı hazineleri bekleyen kahraman bekçileri alt eden muskalar gibidir, şiirleriyle hazinenin kapılarını açabilmektedir:

Ber-ı tılsım oldu ḥazîne bir gâzanfer pâsbân
Nüşâ-i şi' r ile fetḥ-i bâb-ı mesdûd isterüz (G.47/5)

Şiirlerini etrafa saçılan incilere ve bu incileri de Ülker takımyıldızına teşbih eden Füzûnî, şiir incilerini gökyüzünün kulağına küpe etse dahi yine meramını tam olarak anlatamaz:

Eger pervâneveş âvîze-i gûş-ı sipihr etsek
Dür-i şi' r-i güher-reşkiñ **Füzûnî** hiç müfid olmaz (G.48/5)

50 numaralı gazelin 4. beytinde belirttiğine göre; nasıl ki hümâ kuşu ile doğanın uçuşları birbirine denk olmaz, şiir tepesine uçuşta da kimse kendisi gibi hüner sahibi değildir; kimse kendisi gibi kanat çırpamaz:

Evc-i nazma kimse etmez böyle pervâz-ı bülend
Hem-cenâḥ olmaz hümâya bâl-cünbân olsa bâz (G.50/4)

55 numaralı gazelin 7. beytinde kendine nasihat veren Füzûnî, meselenin söz cevherinin hocası olmak olduğunu, sözü ayağa düşürmemek gerektiğini belirtmiştir:

Mûze-düz olma **Füzûnî** ayağa urmayalar
H̄āce-i cevher-i nutk ol demesünler haffâf (G.55/7)

63 numaralı gazelin 5. beytinde ise kendi şiirlerini dikkate almayan, okumayan zamane şairlerine hayıflanmaktadır:

Bu mehâyif diñlenülmezse **Füzûnî** ba‘d-ez-in
Şi‘r-güyân-ı zamānuñ yazduğı dīvāna hayf (G.63/5)

69 numaralı gazelin 5. beytinde belirttiğine göre, şiir yazmak ateş gibi parlayan kılıçla savaşmaktır. Kendisi de o kılıçla düşmanlarına hünerlerini gösteren bir savaşçıdır:

Ḳabza-gîr-i tîğ-ı âteş-tâb-ı nazm olduñ yine
Ey **Füzûnî** haşma göstermek dilersin cevherüñ (G.69/5)

72 numaralı gazelin 5. beytinde Füzûnî, güzel bir hüsn-i ta'lille, ince belli güzelleri överken herhalde kıl kadar ince kalem kullandığını, tatlı sözler söyleyen şiirinin de bu yüzden ince olduğunu belirtmektedir:

Kilk-i müyiden mi etdüñ mūmiyānı medhîni
Ey **Füzûnî** incedür bu şi‘r-i kand-gūyuñ senüñ (G.72/5)

97 numaralı gazelin 6. beytinde ise, söz meydanında koşuşturan ata benzeyen kalemine eğer meydan gösterilirse, atın dört nalından birer ayna husule geleceğini söylemektedir. Aynalar hem gerçekleri aksettirecek, hem de parlaklıklarıyla göz alıcı bir güzellik sunacaklardır:

Tek ü tâz-ı kümeyt-i hāmeme meydān göstersem
Olur her çār na‘linden birer billür āyîne (G.97/6)

3.2. Dil ve Üslup

Füzûnî genel itibariyle akıcı bir üsluba sahiptir ve bu durum yer yer bir şiirin bütününde görülebilmektedir. İstifham ile örülmüş olan 23. gazelde, şair sevgilisinin güzelliklerini teşbihlerle beş beyitte vasfetmiştir.

‘Ărızũn űzre olan ol hāl-i ‘anber-bũ mıdur
Yā harīm-i Ka‘be‘de bir kaç nefer Hindũ mıdur (G.23/1)

beytiyle başlayan bu gazelde şair akıcılığı yakalamak için imalelerden yararlanmış, ayrıca çoklu Farsça tamlamaları tercih etmeyerek daha çok Türkçe ifadelerle maksadını dile getirme yoluna gitmiştir:

Şüretā gerçi dehendür anı ma‘lũm eyledũm
Ma‘nide ammā ki pũrdür hoğka-i lũ‘lũ mıdur (G.23/2)

şeklindeki beyitte ya da:

Geh yağar geh ğarđ eder ol āb u tāb-ı ‘arızũn
Şu mıdur āteş midür fehm etmedũm cādũ mıdur (G.23/3)

beyti ile aşağıdaki beyitte bu durum rahatlıkla görülebilmektedir:

Ķad midür yā narven mi yā nihāl-i gũl midür
Yā melāhat bāđına bir servī-i dil-cũ mıdur (G.23/4)

Makta beyitinde ise Arapça veya Farsça tamlama bulunmamaktadır:

Dũn **Füzũnĩ**‘yi Ķul etdi kendũye bir ser-terāş
Bũse midür fikri yāhũd sādece pehlũ mıdur (G.23/5)

Söyleyişteki benzer rahatlık ve akıcılık Divan‘da pek çok şiirde görülmektedir. Yukarıdaki gazelde sevdiğinin güzelliklerini divan şiirinin klâsik

mazmunlarıyla vafeden Füzûnî, akıcı ve yalın söyleyişini bir başka gazelde sürdürmektedir:

Kaçan semmür kalpak giyse ol serv-i semen-sîmâ
Şanurlar mâh-ı tâbânı şehâb içre durur gūyâ (G.4/1)

beytinde kalpağı buluta, sevgilinin yüzünü dolunay halindeki aya benzeten Füzûnî; bir sonraki beyitte kalpağı denize, kalpağın samur tüylerini dalgalara, sevgilinin kaşlarını ise balıklara teşbih ederek bizlere orijinal bir imajla önce bulutların arasında gözüken yusuvarlak bir ay, sonra da denizde yüzen balıklar manzarası çizmektedir:

Kaçan mevc ursa ol semmür iki kaşın kenârında
Siyeh bahriñ içinde iki mâhîler olur peydâ (G.4/2)

Farsça tamlamaların olmadığı bu beyitte ise, aynı kalpak sevgilinin başındaki yan duruşuyla tüm Rumeli halkını divane edecek kadar cezbedicidir:

Ne dem kim kec edüp giyseñ levendâne o kalpağı
Olurlar Rümili halkı yoluña cümleten şeydâ (G.4/3)

Yine tamamen sade bir söyleyişle ve akıcılığı sağlamak için ulamalardan yararlanıldığı aşağıdaki beyitte ise, kalpak bu kez sevgilinin zülüflerini saklamaktadır. Şair bu görüntüyü karanlık gecede bekleyen iki ejderhaya benzetmektedir:

O kāküller kim ol semmür içinde h̄āba varmışdur
Şeb-i târîk içinde sâkin olmuş iki ejderhâ (G.4/4)

Farsça tamlamaların olmadığı makta beytinde ise sevgilinin arakçînini veya kalpağını (hafifçe yana yatırarak) giydiğini görmek şairi heyecandan öldürecektir:

Meded göster 'arak-çînüñ gehî kec eyle kalpağūñ
Füzûnî bendeñ öldürmek eger ister isen cānâ (G.4/5)

Füzûnî'nin sade ve akıcı bir söyleyişle dış dünyaya yöneldiği zamanlar da olmuştur. Sultanzâde Mehmed Paşa için yazdığı kasidenin nesib bölümünde yarattığı görsel atmosferlerle adeta birer tablo çizmeye muktedir olmuştur. Hava güzelliğiyle o kadar caziptir ki fiskiyeden fişkiran sular yere damlamamakta, havada asılı durmakta, kendilerine orada yer edinmektedirler:

Nedir bu cezbe hevâda ki âb-ı fevvâre
Teķâtur etmeye arza hevâda eyleye cā (K.3/11)

Bu demde eğer bir aslanla ceylanı tasvir etseler, aslanı ceylana pençe atarken çizmek icap eder:

Eger ki şîr ile âhūyı etseler taşvîr
Olurdu pençe-zen âhūya şîr-i hamle-nümā (K.3/12)

Öyle ki bu mevsimde Ferhad'ın, Şirin'in suretini nakşettiği taşın canlanmasından, kalkıp yürümeye başlamasından şüphe edilmemelidir:

Ḥacerde şüret-i Şîrîn-naķş-ı Ferhādî
Ḥırāma gelse bu faşl içre yok gümān aşlā (K.3/13)

Füzûnî'nin dil konusundaki tutumu diğer divan şairlerinden farklı değildir. Divan şiirinin sahip olduğu ve aynı kültür dairesinin dilleri olan Türkçe, Farsça ve Arapça, Türkçe ana temeli üzerinde Divan'da yer almıştır.

Şair Farsça tamlamaları yeri geldikçe dört tamlayan unsuruyla birlikte kullanmaktan çekinmemiştir. Divanda tamlayan unsur dört sözcükten oluşan tamlamalar şunlardır:

'Aks-i mir'at-i dil-i ḥazret-i pāşādur ol
K'etdi ecrām-ı semāvātı münevver ebşār (K.2/11)

Naşş-ı mażmūn-ı güher-reşk-i ḥadīs-i nebevî
İsm-i pākinde zuhūr etdi be-luţf-ı Cebbār (K.2/15)

- Tā ki *Maḥmūd-ı sebük-tāz-ı ŧeh-i ḥāver-i ŧubḥ*
 Ola ‘asker-keŧ-i Hindū-yı ŧeb-i tīre vü tār (K.2/44)
- Miŧāl-i Āŧaf-ı gül-rūy-ı bāĝ-ı sulṭānī*
 Ki zīr-i sāye-i ŧeŧkatlerindedür ĝurabā (K.3/20)
- Yā-Rab ol *naḥl-i gül-i zīb-i bihiŧ-i iḳbāl*
 Cennetiñ perveriŧ-i āb u hevāsm ister (Tb.2/5)
- Bunda *derd-i ser-i pey-der-pey-i dünyā-yı denī*
 Anda pādāŧ [u] telāfi vü cezāsm ister (Tb.2/5)
- Sāḥil-efgende olan ‘anberçe-i ḥoŧ-būydur
Būy-ı nuṭḳ-ı meclis-i ŧadr-ı ĝüzīn ĝördüñ mü hīç (G.12/6)
- Bir ölümlü ‘aŧık ancak lāne-i ḳabrin düzer
Būlbül-i dil-ḥaste-i bī-tāb-ı kūy-ı nev-bahār (G.38/2)
- Yā metā’ -ı ‘aḳl alur yā naḳd-i cān ‘uŧŧāḳdan
 Böyledür *resm-i ḳadīm-i ḥāce-i bāzār-ı ‘aŧık* (G.64/2)
- Genc-i ĝamdan ceyb ü dāmānın pür eyler ‘aŧıḳıñ
Kām-rāndur bende-i ḥayl-i der-i ḥünkār-ı ‘aŧık (G.64/3)
- Ber-ĝüzār etmege bir gevhher-i nā-yāb olmaz
Lü’lü’ -ı eŧk-i ter-i dāde-i nemnāk ĝibi (G.105/2)
- Dem-i feyż-i ḥayāt-efzā-yı ebr-i nev-bahār* iken
 Gül-i maḳŧūdumu açmaz mı bir imdāda degmez mi (G.111/7)
- Bu ŧıfatla ola kim ḥüccāca ḥāk-i pā olam
Nā’il-i neyl-i ṭavāf-ı beyt-i Rabbü’l-‘ālemīn (Kt.3/2)

Şiirin ortaya çıkmasında şairi etkileyen ve onun eserini diğer şairlerin eserlerinden ayıran bütün özellikler, şairin üslubunu tanımlamada birer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda nazım şekli, vezin, kafiye ve redif gibi unsurlar üslubu etkileyen birinci derecedeki unsurlardır (Babacan 2012, 173).

Füzûnî'nin kafiye konusunda kusursuza yakın bir sanat yakaladığı söylenebilir. Bu hususun istisnası sayılabilecek tek şiir 55. gazeldir. Yedi beyitlik bu gazelde şair şiirin kafiyesini *kallâş, nebbâş, taş, seng-terâş, hûn-pâş, huffâş ve haffâf* kelimeleriyle oluşturmuştur. Bu gazelde şair son iki beyitte mahlasını yinelemiştir. Öyle ki bu durum, son beytin *makta* beytini oluşturmak için düzenlenen (tamamlanmamış) seçeneklerden biri olduğunu düşündürmektedir:

Kürî-i çeşm-i cehil pertev-i dâniş görmez
Lem'a-i mihri **Füzûnî** nice göre huffâş (G.55/6)

Mûze-düz olma **Füzûnî** ayağa urmayalar
H'âce-i cevher-i nutk ol demesünler haffâf (G.55/7)

Füzûnî, Divan'daki tüm şiirleri aruz vezniyle yazmıştır. Şiirde ahengi sağlamada aruzun tüm imkânlarından ustalıkla faydalanmakla birlikte iki beyitte veznin bozuk olduğu görülmektedir. Aruzun hezec bahirlerinden "mefâ'ilün, mefâ'ilün, mefâ'ilün, mefâ'ilün" ile yazılmış olan 96. gazelin 4. beytinin 2. mısraında vezin bozuktur:

Ço şansun lâne 'Ankâ-tab' olanlar dâr-ı dünyâyı
Dilâ sen Hümâ-dil ol bu cihânı âşiyân şanma (G.96/4)

İstinsah sırasında yazılması sehven unutulmuş bir sözcükten kaynaklanabileceğini düşündüğümüz bu bozukluk, *dilâ* ile *sen* kelimeleri arasında bir kapalı hece değerindeki bir sözcüğün (var, git v.s) getirilmesi ve *bu* sözcüğünün atılmasıyla düzelebilmektedir: "Dilâ [var] sen Hümâ-dil ol cihânı âşiyân şanma".

Divanda veznin bozuk olduğu diğer yer, aruzun "mef'ûlü, fâ'ilâtü, mefâ'ilü, fâ'ilün" vezniyle yazılan 108. gazelin matla beytindeki ilk mısradır. Mefâ'ilü tefilesine denk gelen "çeşme-i hay-" kısmı ile vezin bozulmaktadır:

Yek dâne hâl lebünde *çeşme-i hayvân* iki
Vermem efendi kimseye cân bir cihân iki (G.108/1)

Matla beytinde yer alan bir mısraın şiirin başka bir beytinde tekrarlanması yoluyla oluşan *redd-i matla* ile Divan'da bir yerde karşılaşılmaktadır:

Vaqt-i gül hâne-nişîn olma gülistân seyr et
Âdem ol cennete gir kudret-i Yezdân seyr et (G.9/1)

Behre-yâb-ı sühan-ı pāk-ı **Füzûnî** ol gül
Vaqt-i gül hâne-nişîn olma gülistân seyr et (G.9/9)

Aynı mısra, birbirinden farklı anlamlar üzerine kurgulanmış iki beyitte başarılı bir şekilde kullanılmıştır. Şair, gazelini temellendirdiği hayal yahut fikri bu sayede ön plana çıkarmıştır. Divan'da musarra gazel bulunmamaktadır.

Füzûnî, şiirlerinde ahenk oluşturmak gayesiyle kimi zaman beyit ya da mısra başlarında sözcük tekrarlarına başvurmuştur:

Bir cihâna geldi kim andan münezzeh şeş cihât
Bir mekâna vardı kim andan 'ibâretdür yeri (K.1/48)

Ey resûl-i rāyet-efrāz-ı livā' ü'l-ḥamd-i dīn
Ey gürüh-ı maḥşerīnün melce' ü me'vā teri (K.1/62)

Nāmedür bedreka-i güm-şüdegân-ı firḫat
Nāmedür rāh-ber-i dergeh-i kūy-ı cānān (Tb.1/2)

Nāmedür gitse olur tesliye-baḥş-ı ḥātır
Nāmedür gelse eder kaṭre-i eṣki 'ummān (Tb.1/2)

Nāmedür şāriḥ-i metn-i ğam-ı eyyām u leyāl
Nāmedür müzīḥ-ı ebvāb u fuṣūl-i hicrān (Tb.1/2)

Her kaçan māh-ı şıyāmīn āḥirinde ola ‘īd
Her şebūn ḳadr ola vü rüzūn ola rüz-ı sa‘īd (K.5/1)

Bir bāriḳa-i ḥüsn ile şad cān tutuşurlar
Bir nār ile bīn Mūsā-yı ‘İmrān tutuşurlar (G.28/1)

Her dil ki ḥıyābān-ı ḥulūşa güzer eyler
Her ḥatvede Ḥaḳ nergis-i bīniş nazār eyler (G.30/1)

Ne bār-ı miḥnet ü ğam çekmege cismümde tāḳat var
Ne ḥavf-ı şıḳletümde yāre ‘arz-ı ḥāle ḳudret var (G.37/1)

Böyle günlerde gelür dāmen-i maḳşūd be-dest
Böyle şeblerde olur dest-i du‘ā ‘arşa mümās (G.54/2)

Ne teşne nüş eder bilsem leb-i la‘l-i ḥayāt-baḥşın
Ne meşreblerle alışdı leb-i ḥayvānımız şimdi (G.101/4)

Kimi zaman bu ahengi beyit içi kelime ve hece tekrarlarıyla:

Egriye **doğrı** bakar **doğrı**ya **kec** eyler nazār
Kec-nihād ü **kec**-seḥa vü **kec**-‘atālardan meded (G.17/3)

Kimün **dest**inde **dest**ün **rū**-be-**rū**sun bezm-i vuşlatda
Ḳadeḥveş **hem**-demün āyīne**veş** **hem**-tal‘atün **kim**dür (G.34/2)

Dāğ-ı ‘aşḳı yakduğundan soñra cism-i bī-ferāğ
Ol maḥalde pend-i nāşih urmadur **dāğ** üzre **dāğ** (G.62/1)

Geh ‘arāḳ **geh** bāde nüş etdi bu gün meclisde yār
Sürh **sürh** oldı ‘izārı gülleriniñ **ağ**ı **ağ** (G.62/4)

- Göñül zülfünde bend iken çalup gamzeñ firār **etdi**
 ‘Aceb **uğru** imiş **uğru şikārını şikār etdi** (G.99/1)
- Yine lāne-gīr-i bihişt **et** bizi
 İlāhī **meded et meded et meded** (Kt.11/2)
- Kimi zaman ise aliterasyonlarla sağlamıştır:
- Dest-**māl**-i zer-kenāre eyleye **hāmeme** için
Meryem-i ‘iffet-penāhī ol **mu’anber mu’ceri** (K.1/18)
- Dür **dışın** zer-miğferin **gördi dedi** ehl-i şinās
Qadr-i zer zerger **şināsed** **qadr**-i gevher **gevherī** (K.1/36)
- Şafağ içinde **seher** mihr olıcak **şir-süvār**
 Āteşī **esb**-ile **şān** etdi **Siyāvuş** **güzār** (K.2/1)
- Hink-i **gerdūna** yine zer siperin **bend etdi**
Dest-i **üstād**-ı cenībet-keş-i çarḥ-i **devvār** (K.2/2)
- Şanma **hürşid** ü şafağ var ise **fassād**-ı **każā**
Faşd **edüp** **taş**-ı zer içinde **demin etdi** **nişār** (K.2/8)
- Zamān zamāne-i **imsāk** **idi** li-**hamdi**’llāh
 Erişdi ‘**ide** niçe rüzedār-ı **derd** ü belā (K.3/39)
- Ğubār-ı **hātır**-ı pāk olmasun **meded** zinhār
 Yeter **likām**-ı **semend**-i ṭabī‘ata **irhā** (K.3/43)
- Kaçan **semmūr** kalpak giyse ol **serv**-i **semen-sīmā**
Şanurlar **māh**-ı tābānı **sehāb** içre **durur** **güyā** (G.4/1)
- Dostdan** teşhīş-i **düşmen** eylemez ‘aşk-āşinā
Darb-ı **gülden** nice **Mansūr** **oldı** āyā **dil**-figār (G.26/3)

Şiirde ahengi oluşturan unsurlardan biri de şairin kullandığı rediflerdir. Redif şiirde kafiyeden sonra gelen ve yazılışları aynı, anlamları ayrı olan kelimelerdir. Redifin üslup üzerine büyük etkisi vardır. Çünkü redif, simetrik tekrarı ile şiiri belli bir kavram ya da konu etrafında toplayarak bir mihver oluşturur. Şiiri bir dizi çağrışıma açar. Aynı zamanda çok defa belirli bir duygu ve düşünceye zemin hazırlayan redif, şiire "*yek-âhenk*" diye adlandırılan konu bütünlüğü kazandırır (Akün 1994, 402).

Füzûnî de redifin hem ses hem de anlam imkânlarından olabildiğince faydalanmıştır. Örneğin 29. gazelde şiir "çekmek" fiili ve onun farklı kullanımları etrafında kurgulanmıştır:

Rind-i mey-h̄āre ki def -i ğama şahbāyı **çeker**
Gūyiyā haşmina şemşir-i şaf-ārāyı **çeker** (G.29/1)

Matla beyitinde "sahbâ çekmek: şarap içmek" ve "kılıç çekmek: savaşmak için hazırlanmak" şeklinde kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte ise "iki kat keyif çekmek" şeklinde bir kullanım söz konusudur:

Leb-i mey-gūn-ı 'arañnākını görse yārin
Mey-perestān-ı bezim keyf-i dü-bālāyı **çeker** (G.29/2)

Bir sonraki beyitte "kına yakmak" anlamında kullanılan bu fiil:

Göresin daħı ne kanlar yuda rind-i mey-h̄ār
Duħter-i rez ki ayağına bu ħinnāyı **çeker** (G.29/3)

daha sonra matla beytindeki kullanıma eş "şarap içmek" anlamında kullanılmıştır:

Dil-ber-i 'ārızı gül-gūn ü lebi mül yerine
Sīneye şimdi ħarīfāñ mey-i ħamrāyı **çeker** (G.29/4)

Makta beytinde ise "bir şeyi çekip götürmek" anlamında kullanılmıştır:

Mehdī-i gār-ı sūhan oldı **Füzūnī** her şubḥ
Aña çarḥ eblaḳ-ı hūrşīd-i sebük-pāyı **çeker** (G.29/5)

108. gazelde şairin omurgası "iki" redifiyle oluşturulmuştur. Duygudan ziyade anlamın ön plana çıktığı bu gazelin matla beytinde, sevgilinin vasıfları ile sayı bildiren "iki" kelimesi arasında çeşitli anlam ilgileri kurulmuştur. Buna göre şairin bir canına karşılık biri sevgilinin dudağı, diğeri ise gözlerine teşbih edilen iki cihan vardır ve şairin iki cihana karşılık verebileceği tek bir canı vardır:

Yek dāne ḥāl lebūñde çeşme-i ḥayvān **iki**
Vermem efendi kimseye cān bir cihān **iki** (G.108/1)

Sevgilinin gamzesi ve gözleri; cilvesi ve bakışları iki koldan aşığa hücum etmektedir. Aşık, bir asırda iki kahraman olmaz diyerek sevgiliden üst üste gelen eziyetlere sitem etmektedir:

Ġamzeñ yeter ne lāzım idi çeşm-i kātılūñ
Kim gördi bir ‘aşırda k’ola ḳahramān **iki** (G.108/2)

Matla beytinde, canını veremeyen şair karar değiştirmiştir ancak kendisinden talep edilen iki zamanı yoktur:

Cān vermek istedükde dedi vakti **iki** et
Bilmez ki baḥt cānuma vermez zamān **iki** (G.108/3)

Aşkî Anka'ya teşbih eden şaire göre, akılda ve gönülde olmak üzere ona iki yuva gereklidir:

Geh dilde gāhī serde ḳarār eyler ibtidā
‘Anḳā-i ‘aşḳa ‘ādet imiş āşiyān **iki** (G.108/4)

Aşığın hayatı gençlik ve yaşlılık olmak üzere ikidir. İki renkli olmuş; kırlar düşmüş saçları ona müjdeyi getirmektedir:

Oldı dü-müy müddet-i 'ömr-i **Füzûnî** âh

Geldi irişdi aña da müjde-resân **iki**

(G.108/5)

Füzûnî'nin kimi zaman yalın, kiminde anlamların üst üste binerek katmanlaştığı Farsça tamlamalarla yüklü bir şiir dili vardır. Füzûnî'nin, divanında sayıca fazla olmasa da arkaik isim ve fiil sözcüklerini tercih ettiği görülmektedir: Sığa- (K.3/36), bencileyin (K.4/4), tügme (G.9/2), kondur- (G.9/5), koc- (G.71/1), alış- (G.101/4), irgür- (G.107/1), degir- (G.112/1), ilt- (Kt.5/1), degme (Kt.8/2), uçmak (G.56/3; T.22/5), yu- (T.23/2), söyün- (Tb.1/2), anlan- (K.1/9), kesme (Kt.14/4).

"Gerek atasözleri, gerekse deyimler, bilindiği gibi bir ulusun ortak kültür mirası içinde kendilerine özgü yeri, değeri ve önemi olan varlıklardandır. Bunlar yüzyılların besleyip büyüttüğü duygu ve düşünce fidanları olarak gelişmiş, halkın dilinde ve sanatçı düşünürlerin eserlerinde tükenmez meyvalarını vermiş ve vermekte devam edegelmiştir. Özellikle şairler, bunları çeşitli edebi sanatlar ile süslemişler, türlü nedenlerle söz dizilerinde, ya da kelimelerde yaptıkları değiştirmeler, katmalar veya eksiltmelerle, asıllarını bir bakıma bozmuş olmakla beraber, onları daha da güzelleştirmişler, çekiciliklerini artırmışlardır. Sanatçıların, manzumeleri arasına atasözlerini ve deyimleri almaları, onların duygu ve düşünce güçlerini daha da geliştirmiş ve etkili kılmıştır." (Karahan 1980, 52-53) Füzûnî, divanında atasözleri, deyimler ve deyimleşmiş söz gruplarına da yer vermiştir:

Her yanını almak (K.1/65), derde derman eylemek (K.2/42), gönül/ciğer kebab olmak (K.3/3), yüz tutmak (K.3/15), peyda etmek/olmak (K.3/18; G.4/2), kurban etmek/gitmek (K.4/17), bir yeri birine zindan etmek (K.4/38), kol kanat olmak (Tb.1/12), el etek öpmek (Tb.1/17), peşine düşmek (Tb.1/27), toprağa düşmek (Tb.1/35; Tb.2/18), ele almak (Tb.1/39,48), ayağına düşmek (Tb.142), gönlü bulanmak (K.7/6), keramet göstermek/keramette bulunmak (K.8/1), canına minnet olmak (K.8/16), yakınlık göstermek (K.8/19), cila vermek (K.8/30), can vermek (M.1/34,68), boyun eğmek (M.1/55,57), baş eğmek (M.1/73), kulağına küpe etmek (M.1/108), birini adam etmek (M.1/147), içine ateş düşmek/atmak (Tb.2/6), uykuya varmak (G.4/4), kul etmek (G.23/5), gözü açık gitmek (G.40/3), başına kakmak (G.56/5), birini gözü ısırarak (G.70/2), altının kıymetini sarraf bilir (G.70/2), göz

kulak olmak (G.82/4), gönül almak (G.83/3), dört bir taraf/yan (G.85/3), güneş doğmak (G.92/4), ayağı yerden kesilmek (G.98/6), firar etmek (G.99/1), aklını başından almak (G.100/1,5), belaya uğramak (G.100/2), içinin yağı erimek (G.106/2), adam yerine koymak (G.109/5).

Şiirler yazıldığı dönemin örf, adet, gelenek, görenek ve halk inanışlarıyla ilgili bilgiler vermesi açısından da önemlidir. Divan'da bu bağlamda bilgilerin olduğu, dönemine ayna tutan beyitler mevcuttur. Örneğin, terzilerin kumaşı kesmeden önce "makas kesmiyor" diyerek bahşış almak istemesi adeti:

Büsesüz biçme **Füzūnī** yāre kālā-yı nazım
Şīve-i ḥayyātdur kesmez demek berrende kāz (G.50/5)

Bayramlarda yeni kıyafetler giyinme adeti:

Ey **Füzūnī** yüz urup ḥil'at-i imān iste
İde 'ādetdür eder bendeye Mevlā'sı libās (G.54/7)

Bayramlarda çocuklara ve hizmetlilere harçlık verme adeti:

Akçe almazsa kıomaz içerü derbān gūyā
Bir 'aceb ḥāne-i 'īdī gibidür bāb-ı murād (G.19/4)

Anberi ipek kumaşta saklama adeti:

Ḥūn-ı dilde 'aks-i ḥāl-i 'anberīn gördüñ mü hīç
Āl-i vālāya şarılmış müşk-i çīn gördüñ mü hīç (G.12/1)

Nisan yağmurunun istiridyenin ağzına düşünce inci hasıl olacağı inancı:

Dehān-ı mārā düşen kıatrehā-yı Nīsānī
Ta 'accüb eylemem olursa lü'lü'-i lālā (K.3/14)

Hümâ kuşunun gölgesinin kimin üzerine düşerse padişah olacağı inancı:

Bir hümâ-yı sâye-endâz idi fark-ı 'âleme
Sâyesi her kime düşdi şâh-ı iklîm eyledi (T.22/3)

Hazinelerin, kimseler bulmasın diye harabelerde saklanması adeti:

Kân-ı güherüz tîşe-zede olmamak olmaz
Beñzer ki **Füzûnî** gibi vîrâne-i 'aşkuz (G.49/5)

Hazinelerin tılsımla korunduğu inancı:

Ber-tılsım oldı hazîne bir gâzanfer pâsbân
Nüşâ-i şî'r ile feth-i bâb-ı mesdûd isterüz (G.47/5)

Kötülüklerden korunmak için muska yazdırılması adeti:

Hırz-ı cânumdur du'â-yı devletüñ etmek baña
Rûhısun rûh olmasa zîrâ ki ten olmaz müfîd (K.5/19)

beyitlerinde telmih, tevriye ve ihamla güzel bir biçimde verilmektedir.

XVII. yüzyılda dört farklı edebi üsluptan bahsedilmektedir. Bunlardan ilki XVI. asır şairlerinden Bâkî'nin temsil ettiği *klasik üslubu* devam ettiren şairlerin üslubudur. Klasik üslubun en belirgin özelliği ahenge muhtevadan daha fazla önem verilmesidir. Burada duygudan ziyade şiir tekniğindeki sağlamlık, ahenk ve akıcılık ön plandadır. Şiirde hakim tema aşk ve tabiattır. Daha çok gazel nazım şeklini tercih eden klasik üslup sahipleri, canlı ve akıcı bir üslupla şiire doğallık kazandırmışlardır.

Gerek Hindistan'da ve gerekse Hindistan dışında yaşayan; Hint felsefesinin, edebi zevkinin ve Hint şiirinin etkisinde kalan, çoğunluğunu İranlı şairlerin oluşturduğu Hint üslubu anlamındaki "Sebk-i Hindî" bu dönemde görülen ikinci üsluptur. XVII. asırdan itibaren etkisini Türk edebiyatında da gösteren Sebk-i Hindî, Türk şiirinde zengin ve ince hayaller ile ıstırap ve elem konularının gelişmesine yol açmıştır. Mübâlağa sanatının çok fazla kullanıldığı şiirlerde soyut kavramlar, somut kavramlarla birleştirilmiş ve orijinal manalar süslü ifadelerle yansıtılmıştır. Sebk-i Hindî, Türk şairlerin ince ve yeni manalar bulma konusunda çaba göstermelerini sağlamış ve Türk edebiyatına konu, ifade ve hayal zenginliği katmıştır. Bu asırda Nâ'ilî-i Kadîm, Şehrî, İsmetî, Necâtî, Fehîm-i Kadîm bu üslubun temsilcileridir.

Üçüncü üslup, *hikemî* tarz da denilebilecek olan didaktik üsluptur. Daha ziyade Nâbî ile özdeşleşen bu üslup, "düşünceye dayalı hikmetli söz söyleme" şeklinde tanımlanabilir. Bilgelik ve hakîmlik, varlık ve eşyanın asıl amacı, özdeyiş ve atasözü gibi anlamlara gelen "hikmet", eşya ve hadiseleri anlamlandırma, varlık ve olayların gizli anlamlarını çözme üzerine kurulmuştur. Nâbî, bu üslup ile Türk şiirini yeni bir fikir ve hikmet vadisine yöneltmeye çalışmıştır. Meydana gelen olayların ve varlıkların ardındaki hikmeti aramak, yaradılış gayesini vermeye çalışmak hikemî tarzın dini ve tasavvufî yönünü de ortaya koyar. Bunda Nâbî'nin yaşadığı çağın huzursuzluk ve güvensizliğine karşı halkı uyarma ve onlara öğüt verme amacının da rolü vardır. Nâbî'den başka Sâbit de bu üslup içinde değerlendirilebilir.

Mahallî tarz olarak adlandırılabilen bir diğer şiir tarzı, şiirde yerli ve mahallî unsurlara çokça yer verme anlayışının ortaya çıkardığı tarzıdır. Bu dönemde gittikçe yaygınlaşan sade dil ve mahallî ifadeleri kullanma ve yerli konuları arama, daha sonraki dönemlerde ortaya çıkacak olan "mahallîleşme üslubu"nun habercisidir.

Nev'izâde Atâî ve Sâbit bu dördüncü üslubun temsilcisi sayılmaktadır (Erkal 2009, 87-95).

XVII. yüzyıldaki birçok şairde görülen Sebki Hindî üslûbunun etkisine, çoğu yerde Füzûnî'de de rastlamaktayız. Sade ve kolay söyleyişin hakim olduğu gazelleri yanında Füzûnî'nin anlamca girift, Arapça-Farsça sözcüklerle yüklü uzun tamlamaların olduğu beyitleri de vardır. Bunlar kuşkusuz Sebki Hindî üslûbunun özelliklerini yansıtmaktadırlar.

Füzûnî, zamane şairlerini beğenmediğini ve XVI. yüzyıl İran edebiyatının Sebki Hindî şairleri Örfî ve Selmân-ı Sâvecî'yi kendine örnek aldığını söylemekle hangi tarzda kalem oynatmak istediğini bizlere bildirmektedir:

Vâşîf-ı menkâbet-ârâ-yı zamâne dursun
Baña sen gıbtâger-i 'Örfî vü Selmân etdüñ (K.4/21)

Şairler, diğer şairlerden üstün olmak gayesini her zaman canlı tutmuşlardır. Özellikle padişaha, vezirlere ve diğer rütbeli devlet erkânına şiirler sunularak karşılığında caizelerin alındığı şairlik mesleğinde şairler yenilik yaratmanın birçok yollarını arar. Bu hemen her şair için söz konusudur çünkü şairlerin üstünlükleri gösterdikleri hünerle doğru orantılıdır (Farukî 2007, 7). Füzûnî de yeni ve orijinal söyleyişler, ince hayaller ve çok anlamlı terkipler oluşturma çabasını şiirlerine taşımıştır.

Aşağıdaki beyitte şair naat yazdığı defteri mistarlamak için güneşin çalgıcısı olarak bilinen Zühre yıldızından çenginin altın tellerini ve Hz. İsa'dan onun dördüncü kat felekte kalmasına neden olan iğnesini istemektedir:

Rişte-i zer-târ-ı çeng-i Zühre vü 'İsî dahı
Vere süzen tâ idem bu na't-ı pâke mıştarı (K.1/14)

Salih Paşa için yazdığı kasidede şairin övgüsü ince bir teşbihledir. Gökyüzünde alemi aydınlatan güneş, sadrazamın kıymetli çadırına takılmış gösterişli altın bir top olarak tahayyül edilmektedir:

Lāyık-ı şānı eger mihr-i cihān-tāb ola
Hayme-i kadrine bir top-ı zer-i şa'şā'adār (K.2/13)

Sultanzāde Mehmed Paşa için kaleme aldığı kasidede ise Paşa'nın gelişini bir mutluluk ve sevinç silsilesi halinde karşılayan şair, bu zamanda ölenlerin mezara gülen yüzle, sevinçli defnedileceğini ifade ederek ölümlerde alışkın olduğumuz ağlamaların yerine gülmeyi koymuştur:

O deñlü fart-ı sürür-ı tarab-fezā demidür
Kubūra hānde vü şādāne defn olur mevtā (K.3/6)

Aşağıdaki beyitte ise şair kendisini söz mağarasının mehdîsi olarak görmektedir. Felek ise, hızlı koşan bir at olarak tasvir edilen güneşi ona götürmektedir. Eblak kelimesi hem "rengârenk" hem de "alacalı at" anlamına gelmektedir. Şair kelimenin her iki anlamından da yararlanmışır. İkinci bir okumayla; felek hızla dönen güneşin rengarenk ışıklarını ona getirmektedir:

Mehdî-i gār-ı sūhan oldı **Füzūnî** her şubh
Aña çarh eblağ-ı hürşid-i sebük-pāyı çeker (G.29/5)

Gözbebekleri yaşlı olan şairin başından geçenleri görünce kimse ona bebek diyemez. Merdüm-i dîde, "gözbebeği" demektir ve "bebek" kelimesine işaret vardır. İlk mısradaki "yaşlıdur" sözü beyti çok yönlü okumaya müsait bir hale getirmektedir. Hem "ihtiyar", hem de "gözyaşı" anlamıyla okunduğunda iki farklı anlam ortaya çıkmaktadır. Birinci okumaya göre; "gözbebeklerim gözyaşlarıyla doludur, başından geçenleri bilince kimse ona bebek demez", ikinci okumaya göre ise "gözbebeklerim ihtiyarlamıştır, başından geçenleri bilince kimse ona bebek demez" anlamları çıkmaktadır. Ayrıca "merdüm" kelimesi Farsça *insan*, *adam* anlamına gelmektedir ve "bebek" sözcüğüyle tezat oluşturmaktadır. Beyit bu haliyle Sebki Hindî üslubuna güzel bir örnektir:

Merdüm-i dîdelerüm yaşlıdur **Efzūnî** katı
Mā-cerāsın bilicek kimse demez aña bebek (G.73/5)

Gül ve bülbül klâsik edebiyatın en çok kullanılan mazmunlarından. Bülbül aşığı, gül maşuku temsil eder. Gül ile bülbülün konu edildiği birçok alegorik mesneviler yazılmış, bu meşhur ikili birçok açıdan defalarca ele alınıp tahkiye edilmiştir. Aşağıdaki beyitte, gül ve bülbülle ilgili alışılmışın dışında bir kullanım söz konusudur. Şair gülü bülbüle, dalı mızrağa teşbih etmiştir. Şâir, yeni bitmiş kırmızı gül goncasına bakınca, bülbülün kanlı başını mızrağa geçirilmiş olarak gördüğünü sanmıştır. Hezar, bülbülden başka "bin sayısı" ve "pek çok" anlamlarına da gelmektedir. Bu anlamdaki okumayla, "yeni bitmiş kırmızı gül goncasına bakınca pek çok (ya da bin) kanlı başı mızrağa geçirilmiş sandım" anlamı çıkmaktadır. Şair sevgiliye bakınca, onun için can veren pek çok kişi gözünde canlanmıştır:

Nîzede kelle-i hûnîn-i hezârı şandım

Bakıcağ gönçe-i neveste-i ahmerfâma

(G.94/2)

Sevgilinin saçlarının, aşığın gönlünü tuzağa düşürmesi klâsik edebiyatta sık kullanılan mazmunlardandır. Aşağıdaki beyitte ise sevgilinin saçlarında asılmak mazmunu kullanılmıştır. "Ey Füzûnî, güzel yüzlü sevgilinin saçlarında asılarak büyük bir rütbeye erişeyim, ayaklarım yerden kesilsin" şeklinde nesirleştirebileceğimiz ifadede çok anlamlı okumanın anahtarı "ayağın yere basmaması"dır. Bu ifade, "sevinçten havalara uçmak" deyiminde de görüldüğü üzere aşırı sevinci anlatmakta kullanılmaktadır. Asılmak kelimesiyle, hem darağacında asılma durumunda ayağın yerle fiziksel temasının kesilmesi, hem de aşırı sevincin ifadesi şeklinde iki farklı okuma gerçekleştirilmek mümkündür. Sevgili uğruna can vermek aşık için rütbelerin en büyüğüne kavuşmaktır. Paye kelimesi rütbe, derece anlamlarının yanı sıra "merdiven ayağı" anlamına gelmektedir. Beyti, kelimenin bu anlamıyla değerlendirdiğimizde ise "büyük bir merdiven ayağı bulup yarin saçlarına asılayım, ayaklarım yerden kesilsin" anlamı ortaya çıkmaktadır, lakin maksut ilk anlamdır:

Ayağum yer başmayup ben pāye-i 'ulyā bulam

Ey **Füzûnî** şalb olam zülf-i nigāra bir dahı

(G.98/6)

"Şunlar ki aşkının yakıcı tesiriyle vücutlarını dağladılar, onları mihnet dağının kaplanı diye övseler yaraşır" şeklinde sadeleştirebileceğimiz beyitte aşığın dağlanmış

göğsü ile kaplan derisinin dairemsi dokusu arasında ilgi kurulmuştur. Dâğ kelimesi ile de iham-ı tenâsüp yapılmıştır:

Peleng-i küh-ı miñnetdür diyü medh etseler lâyıķ
Şular ki sūziş-i 'aşķuñla cismın dāğdār etdi (G.99/4)

Aşağıdaki beyitte ise sevgiliyi Hz. Yusuf'a teşbih eden şair, onu satın almak için gözlerini terazi kefesi yapacağından söz etmektedir. Hz. Yusuf'un Mısır'da altınla tartılarak köle olarak satılması hadisesine telmih yapılmıştır. Beyitte şair gözlerini yuvarlak olmaları hasebiyle terazinin kefelere benzetmiş, *keffe-i çeşmân* diyerek alışılmışın dışında bir terkip oluşturmuştur:

Çokdan eylerdüm terāzū keffe-i çeşmānumı
Ėayr elinden ıartup alsam Yūsuf-ı Ken'an'umı (G.102/1)

Alışılmadık benzetmeler, soyut ve somut kavramların bir aradalığıyla oluşturulan teşbihler Sebki Hindî şiirinin başlıca özelliklerindedir. Aşağıdaki kıta, İskender-i Zülkarneyn'in Hızır ve İlyas'la âb-ı hayâtı bulmak için zulûmatta yaptıkları yolculuk ekseninde oluşturulmuştur. Klâsik şiirde genelde sevgiliye, sevgilinin dudaklarına benzetmelik olan âb-ı hayât bu kez şairin kendisine sıfat olmuştur. Sevgili de İskender'e teşbih edilmiştir:

Çeşme-i 'aynū'l-hayāt-ı tab'im ey Hızır-ı nefes
Zulmet-i hayretde kaldı bir nice gün serserî (Kt.6/1)

Evvel İskender bulurdu 'âb-ı hayvân çeşmesin
Şimdi ol çeşme arayup buldu sen İskender'i (Kt.6/2)

Divan şiirinde kelime ve harflerle oynayıp mazmunlar yaratmak ve söyleyiş güzelliği oluşturmak başlıbaşına bir hünerdir. Füzûnî, zayıf vücudunun *âh u vây* çekip sızlanmakla sıhhat bulamayacağını çünkü birinde mihnet oku, diğerinde ise illet harfleri olduğunu söylemektedir. Sızlanma bildiren *âh* kelimesi elif ve he (ه), *vây* kelimesi ise illet harfleri dediğimiz vav, elif ve ye (واي) harflerinden oluşmaktadır. Elif harfi mihnet okuna teşbih edilmiştir. İlet ise "hastalık" demektir.

Âh u vâý diyerek sızlanmak, kendini mihnet okuyla yaralamak ve hastalığa yakalanmak şeklinde kurgulanmıştır:

Nice sâlim ola cism-i za'îfüm âh vâý ile
Birinde nâvek-i miñnet birinde ħarf-i 'illet var (G.37/2)

Kader, Allah'ın kainatta olmuş veya olacak her şeyi bütün vasıfları ve halleriyle bilmesi ve onu kader levhasına yazmasıdır. Kaza ise Allah'ın bu ezeli yazıyı ve takdiri zamanı gelince icat etmesi ve oluşturmasıdır. Aşağıdaki beyitte, olan biten her şeyi dünyadan bilen aşık uyarılmaktadır:

Cümle taqđır-i kazâ ħazret-i Cabbâr'ındur
Ėalať etdüñ bunu sen dehrden iz'ân etdüñ (K.4/31)

Füzûnî'nin Farsça terkiplerin olmadığı, sade ve akıcı beyitlerinden biri olan bu manzumede ise şair dışarıdan bir gözle bülbülü uyarmaktadır. Gül sevgilinin, bülbül ise vefâkâr aşğın sembolüdür. Gül, kendine aşık olan güle kayıtsız kaldığı için bülbül devamlı olarak ıstırabını nağmeleriyle dile getirmektedir. Öyle ki bu nağmeler gülü örselemiştir. Onu soldurmak üzeredir. Geleneksel anlayışa göre gül, yani sevgili Allah'tır. Şair burada geleneğin dışına çıkarak gülü yıpratılabilen bir kavram olarak değerlendirmiş ve öyle kullanmıştır:

Bülbülâ nağmen ile gülleri çok örseledüñ
Yine sensin olacak soñra peşimân seyr et (G.9/7)

Aşağıdaki beyitte ise ayrılık orucu tutan aşık gönlünü uyarmaktadır. "Gerekirse uzun yıllar ayrılık orucunu tutmuş ol, bu tutumla kavuşma bayramına eremezsin" şeklinde nesirleştirebileceğimiz bu beyitte "tutum" hem "tavır, tutulan yol" hem de "oruç tutmak" anlamlarıyla ikili okumaya müsait olabilecek şekilde kurgulanmıştır. Aşğın tavrı ya orucu bozacaktır, ya da bozmayıp bayrama erilecektir:

Bu tutumla 'id-i vaşla lâyıķ olmazsın dilâ
Sen gerekse niçe yıllar rûze-i hicrânı tüt (G.10/2)

Sade ve bir çırpıda söylenivermiş kolaylığıyla oluşturulmuş izlenimi veren bu beyitte ise, aşık sevgiliyi yaptığı eziyetlerden dolayı insafa davet etmektedir. Aşık, dünyaya günahsız gelindiğini, giderken de günahsız gidilmesi gerektiğini belirterek aşığının cevrine sitem etmektedir. Günahsızlık, sevgilinin eziyet etmeyip günaha girmemesiyle mümkün olacaktır. Aşık da bu durumdan dolayı olarak kendine pay çıkarmaktadır. Aşığın sitemi gitmek-gelmek, geliş-gidiş, masum-günah tezatları ve istifhamla örülmüştür:

Pür-güneh gitmek neden ma'şüm geldik dünyeye
Munşifâne bak uyar mı ol gelişle bu gidiş (G.56/2)

Sevgili, bu beyitte cennetin kubbesindeki/gökyüzündeki yavru kırlangıçlara benzetilmiştir. "Âşiyân-sâz-ı kadîm" alışılmadık bağdaştırmalardan biri olup *eski zamanların yuva yapanı* demektir. Kırlangıç, insan olmayan yerde yaşamayan ama insana da belli bir mesafede duran ve ayrıca Hz. Peygamber tarafından öldürülmesi yasaklanmış bir kuştur. Ürkekliliğiyle klâsik şiirde acizliğin ve güçsüzlüğün sembolüdür (Ceylan 2007, 168). Hz. Adem cennetten Serendib'e, Havva Cidde'ye atıldığında aralarında kırlangıç vasıtasıyla haberleşmişlerdir. Bu hizmetine karşılık Adem tarafından kırlangıca kıyamete kadar insanoğlunun evlerinde yuva yapma imtiyazı verilmiştir. (Onay 2009, 288) Beyitte "âşiyân-sâz-ı kadîm" terkihiyle bu olaya telmih yapılmıştır. Uçmak (uçmag) aynı zamanda *cennet* anlamına gelmektedir ve beyti çift anlamlı okumaya müsait bir hale getirmektedir:

Sen piristü-beççegân-ı saķf-ı firdevsî idüñ
Âşiyân-sâz-ı kadîm ol perr aç uçmağa çalış (G.56/3)

"Gönül ceylan gözlü güzelle dostluk kurdu, görenler bunu Mecnûn'un ceylanla dostluğu sanarlar" şeklinde nesre çevirebileceğimiz bu beyitte, aşık kendini Mecnûn'a, sevgilisini cevrana benzetmektedir. Leyla ile Mecnun hikayesinde Mecnun bir ceylanın hayatını kurtarır, o saatten sonra ceylanlar Mecnun'a yoldaşlık eder. Nihayet Mecnun öldüğünde, onu kucağında bir ceylan olduğu halde görürler (Durmuş 2003a, 160). Ceylanlar yabani ve ürkek hayvanlardır, insanlara yakınlık göstermezler. Şair mezkur hikayeye telmihle ceylanın ülfetini ancak ölümle birlikte vermektedir. Külfetsiz ve sade söyleyiş güzelliğini bu beyitte de görebilmekteyiz:

Ol çeşmi āhūya ki dil ünsiyyet eyledi
Mecnūn yanında ülfet-i ceyran şanur gören (G.88/2)

Alışılmamış hayaller yaratmak Sebk-i Hindî şairlerinin en büyük özelliğidir. Aşağıdaki beyitte göre bunun güzel bir örneğini görmekteyiz. "Sevgilinin hançer yarasına yarayı iyileştirmek için fitil koymayı aşıklar ne yapsın? Bu yara, can ve gönül gözüne açılan kutsal bir kapıdır" şeklinde nesre çevirebileceğimiz bu beyitte, hançerin yarasının can ve gönül gözüne açılan bir kapıya benzetilmesi sıradışı bir ifade ediş biçimidir:

Hancerün zahmına 'uşşāk fetili n'etsün
Çeşm-i cān u diline açılıyor kutlu kapu (G.89/2)

Divan şairleri kişisel yaratımlarını, hayallerini ve yaşadıkları dünyanın estetik tecrübelerini aktardıkları şiirlerine eleştirel düşüncelerini de eklemekten geride durmamışlardır. Ancak bu edebiyatın cereyan ettiği muhitin sonu çok ağır cezalandırmalara, sürgünlere, tımar ve caizelerin kesilmesine ve hatta idamlara sebep olabilecek ağırlığının vermiş olduğu kaygı ve endişe sebebiyle şairler eleştirilerini nizahla birlikte verme yoluna gitmişlerdir (Çiftçi 1998, 144). Mizah, düşünceleri şaka ve nüktelerle süsleyerek anlatan söz ve yazı çeşidi olarak tarif edilmekle birlikte zaman içinde daha ağır türleri de içine alan bir terim haline gelmiştir. Mizahta temel hedef güldürmedir ancak çok defa güldürmenin altında fert ve toplumdaki aksaklıkları, çirkinlikleri eleştirme ve iğneleme, düzeltme amaçlarını taşıması özelliğiyle bir sosyal eleştiri vasıtası durumundadır.

Edebiyat ilişkilerinden hareketle toplumsal olanı açıklamak, toplumsal ilişkilerle edebiyat ilişkilerinin buluşma noktalarını analiz etme imkanı bulunabilmesi açısından sosyal eleştiri barındıran şiirlere de göz atmak gerekir. Füzûnî divanındaki 61. gazelde bu eleştiriye görebilmekteyiz.

"Gün geçmiyor ki yaradılışları bir leopar kadar yırtıcı tipler ortaya çıkmasın. (Nasıl bir zamana düştük?) Her doğan Aslan burcunda mı doğuyor nedir?" şeklinde nesre çevirebileceğimiz ilk beyitte şair dönemindeki kötü kişilerden hayretle şikayet etmektedir. Güneşin aslan burcunda doğması kutluluk ve kudret alametidir.

Füzûnî'ye göre, mezkur kişiler ve kötülükleri, zulümleri o kadar çoktur ki bunların hepsi Aslan burcunda doğmuş olsa gerektir. Çünkü kaplan huylu (saldırgan, kötü) kimseler, doğan güneşin etrafı aydınlatıp yarattığı aydınlık ve farkındalığa benzer, gündün güne herkes tarafından duyulup öğrenilmektedir. Beyitte "peleng" kelimesi ironiktir. Peleng kaplan, leopar anlamına gelmekle beraber "bekleyen yiyeceklerin üzerinde oluşan küf" anlamına da gelmektedir. Kötülükle birlikte köhnemiş zihniyete ve bu zihniyetteki insanlara bu anlamda da bir eleştiri söz konusudur:

Bulmada gün-be-gün eşhâş-ı peleng-ḥūy şūyu´
Her toğan burc-ı Esed'den mi eder yoksa tūlū´ (G.61/1)

İkinci beyit, bir kitap ve onu tamamlayan cüzleri ve şirazesi motifi üzerine kurgulanmıştır. Cahiller, yaptıklarıyla toplumun düzenini o kadar bozmuş ki, ne babaların çocuklarıyla ne de çocukların babalarıyla bağlantısı kalmıştır. Böylelikle, geçmişle gelecek nesil arasındaki bağın kopmasına neden olmuşlar, adeta toplumun zürriyetini kurutmuşlardır:

Bozdı şîrâzesini eyledi ebter cūhelā´
Kaldı bî-rābiṭa eczā-yı uşūl ile fūrū´ (G.61/2)

Füzûnî 3. beyitte ise eleştirisini spesifik bir hale getirmektedir. "Çiftçinin gözyaşı taneleri yerde kalır mı sanıyorsun? O zehirli gözyaşı tohumu gör bak ne bitirir" şeklinde nesre çevrilebileceğimiz beyitte, o dönemde köylülere yapılan birtakım haksızlıkları sezme mümkündür. Çiftçi ağlatılmıştır. İnsanın içinde biriken sıkıntılar, dışarıya gözyaşı olarak yansır. Çiftçiye yapılan haksızlık ya da kötü muamele öyle çok ve üzücüdür ki, çiftçinin gözyaşları adeta zehir saçmaktadır. Zehir saçan tohum ise topraktan ancak zehirli şeyler bitirir. Şair, zehirli şeyler bitirme motifiyle yapılan haksızlığın bir şekilde karşılık bulacağını bizlere sezdirmektedir. Burada bitirmek kelimesini "bitkinin yetişmesini sağlamak" anlamı yanında "tükenmek, sona ermek" anlamıyla da kullanımı mümkündür. Bu anlamdaki okumayla "Çiftçinin gözyaşı tohumları yerde kalır mı sanıyorsun, gör bak sonunda toprağı nasıl öldürür" anlamı çıkmaktadır:

Yerde mi çalsa gerek dāne-i eşk-i dihķān
Göresin ne bitirür toħm-ı zehir-pāř-ı dumū´ (G.61/3)

Gazelin dördüncü beytini, "Bu halimizle pısırik hayvanlar bile bizden iyidir! Onlar hiç olmazsa yarının kaygısını çekiyor, biz ise günü kurtarma peşindeyiz." şeklinde nesirleştirebiliriz. Helû, Kur'ân-ı Kerîm'de Meâric suresi 19. ayette geçen mücmel kelimelerden biri olup "hırslı, aç gözlü, sabrı az" anlamına gelmektedir. Buna göre hayvân-ı helû de "sabırsız, hâris hayvan" anlamına gelir. Gam-ı ferdâ ise "yarının tasası" demektir. Şair toplumdaki; toplumun kötülükler karşısındaki acizliğinden ciddi bir biçimde şikayet etmektedir:

Ĝam-ı ferdāyı çeker ol biz ise ĝam-keş-i sāl
Bu şıfatla hele bizden eyü ħayvân-ı helû´ (G.61/4)

Gazelin, "Ey Füzûnî, ateşler içinde kavrulan gönlümüzde yine de bu ümitle dua eksik olmaz: Boşu boşuna yanan muşlar sönsün ve artık bütün ihtişamıyla yalnız devlet meşalesi parlasın" şeklinde nesirleştirebileceğimiz son beytinde şair içi yansa da ümidini yitirmemiştir ve bu ümitle dua etmektedir. Beyitte meş'al, şümu' kelimeleriyle iştikak, bunlara sūzân kelimesinin eklenmesiyle tenâsüp; yana ve söne kelimeleriyle de tezat sanatları yapılmıştır:

Bu ümîd ile **Füzûnî** dil-i sūzānda du´ā
Ki yana meş´al-i devlet söne bîhûde şümu´ (G.61/5)

Anlam ve ses kurgusu bakımından başarılı bulduğumuz, sosyal eleştiriyi barındıran bir diğeri beyit ise 85. gazelde karşımıza çıkmaktadır. Bu beyit "Fitnelerin kan saçan kılıcı göğüsleri dilimledi, fitne taşları ufukların sırrını kırdı" şeklinde nesre çevrilebilir. Fitne, "insanın akıl ve kalbini hak ve hakikatten saptıracak şey; karışıklık, kargaşa" anlamlarına gelmektedir. Sır ise "gizli gerçek, herkesçe bilinmeyen iş, Allah'ın akıl ermeyen hikmeti" anlamlarına gelir. Aynı zamanda "aynaların arkasına sürülen ince tabaka" anlamındadır. İlk mısrada fitne sineleri dilimleyen kanlı bir hançere, ikinci mısrada ufukların sırrını kıran bir taş benzetilmektedir. Ufuklar ise aynaya teşbih edilmiştir. Buna göre, şairin dönemindeki kargaşa ve kaos herkesçe bilinmeyen sırların ortaya dökülmesine ve bazı insanların

ölümüne neden olmuştur. Bu durum Sebki Hindî'ye yaraşır bir kurguyla beyitte ifade edilmektedir. Fonetik açıdan beyitte art arda karışık bir biçimde bulunan "s, ş, h, r" harfleri, fitne taşının ufukların sırrını kırması ile hançerin sineleri dilimlemesi seslerini bizlere vermektedir:

Sîneler şerhaladı hançer-i hûn-pâş-ı fiten
Sırr-ı âfâkı şikest eyledi pek taş-ı fiten (G.85/1)

Sosyal eleştirinin yer aldığı bir diğer beyit 92. gazelde yer almaktadır. Oldukça sade bir dille tertip edilen bu beyitte şair yaşadığı hayal kırıklığından dem vurmaktadır. Dünya bağında herkes arzu meyvesini elde etmiş, emeline nail olmuştur. Buna karşılık şair, şeftaliye teşbih ettiği kendi güzel arzularının gerçekleşmesini beklerken bahtına ayva çıkmıştır. Ayva, günümüzde kullandığımız *ayvayı yemek* (kötü duruma düşmek, işi bozulmak) deyiminde olduğu gibi olumsuz özellikler barındıran bir meyve kabul edilmiştir. Ayva yâhut eyva, aynı zamanda "eyvah" anlamını da barındırmaktadır. Bu tevriyeli kullanımda, şeftali umarken nasibe ayva çıkması hem mizahi bir anlatım biçimi, hem de divan şiirinde farklılık yaratan bir kurgulamadır:

Felek bâğında erişdi kamuya mîve-i ümmîd
Göñül şeftâlû umarken erişdüm ben gör ayvaya (G.92/6)

3.3. Etkilendiği Şairler

İslam kültür dairesinde şekillenen şiir geleneğinde bir şairin diğerinden etkilenmemesi pek mümkün görünmemektedir. Bizim coğrafyamızda şiirle iştigal eden şairlerin bilhassa Mevlânâ, Süleyman Çelebi, Ahmed-i Dâî, Kadı Burhâneddin, Ali Şir Nevâyî, Fuzûlî gibi büyük şairleri okumuş olmaları, şiir söylemeden önceki asgari şarttır denilse hata edilmiş sayılmaz. Bununla beraber sanatı ve üslûbu beğenilen ya da örnek alınan şairlerin şiirlerine nazire söylemek klâsik şiirde gelenek haline gelmiş bir tutumdur.

Şiirde kendine Örfî ve Selman'ı örnek aldığını bizzat ifade eden Füzûnî'nin diğer şairlerle olan benzerliklerini, etkilendiği şairleri ve varsa diğer şairlere yazmış olduğu nazireleri tespit edebildiğimiz kadarıyla aşağıda belirtmeye çalışacağız.

Bir Sebk-i Hindî şairi olan Füzûnî'nin şiirleri, araştırmalarımıza göre XV. ve XVI. yüzyıldan Necati Bey, Ahmed Paşa, Avnî, Taşlıcalı Yahya Bey ve Fuzûlî'nin; çağdaşı şairlerden ise Şeyhülislam Yahya, Şeyhülislam Bahâyî ile Neffî'nin şiirleriyle benzerlik göstermektedir. Özellikle aynı yüzyılda yaşamış şairlerde kimin kime nazire yazdığının tespitinin çok güç olduğunun bilinciyle, tespit edebildiğimiz benzerlikler ve etkilenmeler matla beyitleri verilmek suretiyle şöyledir:

Necati Bey'in,

Var iken cānāne göñlüm cāna olmaz āşinā
Şem' i koyup ğayr ile pervāne olmaz āşinā (Nc.G.17/1)

matları ile başlayan gazeli ile Füzûnî'nin Divan'ındaki ilk gazeli birbirine çok benzemektedir:

Hüsn-i ħirfet-ħ'āh nā-çespāna olmaz āşinā
Şem'a bülbül gönçeye pervāne olmaz āşinā (G.1/1)

Yine Necati Bey'in,

Cām-ı hecrüñ nüş ider mestāneler gördüñ mü hiç
Yoluña cānlar virür mestāneler gördüñ mü hiç (Nc.G.39/1)

matlı gazeli ile Füzûnî'nin 12. gazeli birbirine benzemektedir.

Hün-ı dilde 'aks-i ħāl-i 'anberîn gördüñ mü hiç
Āl-i vālāya şarılmış müşk-i çîn gördüñ mü hiç (G.12/1)

Necati Bey divanında yer alan 559. gazel ile Füzûnî divanındaki 108. gazel birbirine benzemektedir:

Olmaz cihānda çün güzelim yār-ı cān iki
Baña seni gerek seni cān bir cihān iki (Nc.G.559/1)

Yek dāne hāl lebūñde çeşme-i hayvān iki
Vermem efendi kimseye cān bir cihān iki (G.108/1)

Ahmed Paşa divanındaki "güler" redifli 101. gazel ile Füzûnî'nin 33. gazeli şöyledir:

Ağladuğumca ben ol şūh-ı sitemkār güler
Bir olup düşman ile her nefes oynar güler (Ah.G.101/1)

Āh u eşkimle o gül-çihre-i fettān güler
Şanki jāleyle şabādan gül-i hāndān güler (G.33/1)

Fuzûli divanındaki 106. gazel ile Füzûnî'nin 23. gazeli:

Gūşe-i ebrūlarından çeşm-i cādūlar mıdur
Yoħsa girmiş yaya tīr-endāz hindūlar mıdur (Fz.G.106/1)

‘Ārīzuñ üzre olan ol hāl-i ‘anber-bū mıdur
Yā harīm-i Ka‘be'de bir kaç nefer Hindū mıdur (G.23/1)

Fuzûlî'nin "henüz" redifli 110. gazeli ile Füzûnî'nin 46. gazeli:

‘Ālem oldu şād senden men esīr-i ğam henüz
‘Ālem etdi terk-i ğam mende ğam-ı ‘ālem henüz (Fz.G.101/1)

Olmamışken cāme-i ğam pūşiş-i Ādem henüz
Çāk çāk-ı düş idi baña libās-ı ğam henüz (G.46/1)

Fuzûlî'nin "garaz" redifli 134. gazeli ile Füzûnî'nin 59. gazeli birbirine benzemektedir:

Halka hüblardan vişâl-i rāhat efzâdur ğaraž
‘Āşıka ancak taşarrufsuz temâşâdur ğaraž (Fz.G.134/1)

Āmed ü reft-i cihândan kūy-ı dil-berdür ğaraž
Kâviş-i kân-ı maħabbetden o gevherdür ğaraž (G.59/1)

Fuzûlî'nin "senün" redifli 154. gazeli ile Füzûnî'nin 72. gazeli:

Öyle ra‘nâdur gülüm serv-i ħurâmānuñ senüñ
Kim gören bir gez olur elbette ħayrānuñ senüñ (Fz.G.154/1)

Dil-berâ şol ân-ki gördük gül gibi rüyuñ senüñ
Gönlümüz etdi perîşân zülf-i hoş-büyuñ senüñ (G.72/1)

Şeyhülislam Bahâyî divanındaki "olmak gerek" redifli 19. gazel ile
Füzûnî'nin 71. gazeli şöyledir:

Mübtelâ-yı ‘aşk o deñlü derd-nāk olmak gerek
Kim dem-i cân-baħş-ı İsâ'dan helāk olmak gerek (Ba.G.19/1)

Cevr eden cāna dilâ bir âfitâb olmak gerek
Baş egmez ‘âleme ‘âlî-cenâb olmak gerek (G.71/1)

Avnî divanındaki 6. gazel ile Füzûnî divanındaki 13. gazel birbirine
benzemektedir.

Her zemân ‘âşıklara varmak der-i cānāna güç
‘Arz-ı ħâl etmek gedâlar ħazret-i sultāna güç (Av.G.6/1)

Cevr-i maħz eylese dil-ber ‘âşık-ı pür-zāra güç
Ārzü-yı būs u āġüş etse ‘âşık yāra güç (G.13/1)

Yine Avnî divanındaki 42. gazel ile Füzûnî'nin 72. gazeli de birbirine
benzemektedir:

Ey perī hüsn ile çün germ oldı bāzāruñ senüñ
Âfitāb u māh oldılar ħarīdāruñ senüñ (Av.G.42/1)

Dil-berā şol ān-ki gördük gül gibi rūyuñ senüñ
Göñlümüz etdi perīşān zülf-i hoş-būyuñ senüñ (G.72/1)

Taşlıcalı Yahya Bey divanındaki "aşına" redifli 7. gazel ile Füzûnî divanındaki ilk gazel birbirine benzemektedir:

Dostum şoyınmayan deryāya olmaz āşinā
Māsivādan geçmeyen Mevlā'ya olmaz āşinā (Yb.G.7/1)

Hüsn-i ħirfet-ĥāh nā-çespāna olmaz āşinā
Şem'a bülbül gönçeye pervāne olmaz āşinā (G.1/1)

Yahya Bey divanındaki 59. gazel ilde Füzûnî divanındaki 37. gazel benzerlik bakımından şöyledir:

Ġanīdür 'aşk ile göñlüm ne mālüm ne menālüm var
Ne vaşl-ı yāra ħandānam ne hicrāndan melālüm var (Yb.G.59/1)

Ne bār-ı miĥnet ü ğam çekmege cismümde tākat var
Ne ħavf-ı şıķletümde yāre 'arz-ı ħāle kudret var (G.37/1)

Yahya Bey divanında tespit edebildiğimiz son benzerlik 111. gazel ile Füzûnî'nin 29. gazelidir:

Şeb-i ħasretde gören tīĝıñı pehlūya çeker
Bir zamān oldı begüm her kişi kendüye çeker (Yb.G.111/1)

Rind-i mey-ĥāre ki def -i ğama şahbāyı çeker
Gūyiyā ħaşmına şemşir-i şaf-ārāyı çeker (G.29/1)

İncelemelerimize göre en çok benzerlik Şeyhülislam Yahya divanında karşımıza çıkmıştır. Şeyhülislam Yahya divanındaki 147. gazel ile Füzûnî'nin 48. gazeli birbirine benzemektedir:

Göñül zülfindeki her bir şikenden nâ-ümîd olmaz
O sevdâlar anı seyyâh-ı Çîn itmek ba'îd olmaz (Ya.G.147/1)

Bizi dūr etse vaşlıñdan yine dil nâ-ümîd olmaz
İrağdan merhabâ kılsa bize dil-ber ba'îd olmaz (G.48/1)

Sevgilinin vasıflarının istifham ve tecâhül-i ârifâne ile kurgulanarak sunulduğu Şeyhülislam Yahya divanındaki 128. gazel ile Füzûnî'nin 23. gazeli şöyledir:

Hağ mıdur gird-i ruhuñda sebze-i cennet midür
Yâ cemâlûñ müşafında âyet-i rahmet midür (Ya.G.128/1)

'Ârızûñ üzre olan ol hâl-i 'anber-bû mıdur
Yâ harîm-i Ka'be'de bir kaç nefer Hindû mıdur (G.23/1)

Şeyhülislam Yahya divanında yer alan "garaz" redifli 167. gazel ile Füzûnî'nin 59. gazeli de birbirine benzemektedir:

Hâcımun maşşûdı Ka'be bana kûyundur ğaraz
Fikri cennet zâhidün 'uşşâka rûyuñdur ğaraz (Ya.G.167/1)

Âmed ü reft-i cihândan kûy-ı dil-berdür ğaraz
Kâviş-i kân-ı maḥabbetden o gevherdür ğaraz (G.59/1)

Bir diğerk benzerlik ise Şeyhülislam Yahya divanındaki 188. gazel ile Füzûnî divanındaki 72. gazeldir:

Revnağ-ı hüsnuñ degül mi 'anberîn ğisû senüñ
Görme bir anuñla tekdür sünbül-i hoş-bû senüñ (Ya.G.188/1)

Dil-berā şol ān-ki gördük gül gibi rüyuñ senüñ
Gönlümüz etdi perîşān zülf-i hoş-büyuñ senüñ (G.72/1)

Şeyhülislam Yahya divanındaki 219. gazel ile Füzûnî'nin 76. gazeli iki şair arasındaki tespit edebildiğimiz son benzerlik olarak ortaya çıkmaktadır:

Giyinüp sürh libās içine al üstüne gül
Jāleden cāmesinün dizdi le'āl üstüne gül (Ya.G.219/1)

Ne güzel düşmiş o nev-ḥaṭṭ ruḥ-ı āl üstüne gül
Yeridür bitse çemenzār-ı cemāl üstüne gül (G.76/1)

Füzûnî'nin gazelleri, çağdaşı ve çağının bilhassa kasidede en kudretli şairi Nefî ile de benzerlik göstermektedir. Nefî divanındaki 4. gazel ile Füzûnî divanındaki 5. gazel şöyledir:

Nice mest olmasın 'āşık felek peymāne ğam şahbā
Münāsib bezm-i 'aşka ḥaḫ bu hem peymāne hem şahbā (Nf.G.4/1)

Eger yād-ı leb-i mey-gūnuña nūş etmeyim şahbā
Eder her ḳaṭresin bir aḥker-i dil-sūz o dem şahbā (G.5/1)

Bir diğerk benzerlik Nefî'nin "güç" redifli 26. gazeli ile Füzûnî'nin 13. gazelidir:

Ölmek āsān 'āşıka bir dem firāk-ı yār güç
Böyle müşkil derd esîri ḥasteye tîmār güç (Nf.G.26/1)

Cevr-i maḥz eylese dil-ber 'āşık-ı pür-zāra güç
Ārzū-yı būs u āġüş etse 'āşık yāra güç (G.13/1)

Nefî divanındaki 50. gazel ile Füzûnî'nin 49. gazeli:

Şahbā yerine zehr-keşān-ı ğam-ı ‘aşkıız
Reşk etme bizim cāmımıza biz Cem-i ‘aşkıız (Nf.G.50/1)

Biz cür‘a-feşānende-i peymāne-i ‘aşkıuz
Sāġar-keş ü şaġne-küş ü mestāne-i ‘aşkıuz (G.49/1)

Nef‘i divanındaki 62. gazel ile Fuzûnî'nin 66. gazeli, tespit edebildiğimiz son benzerlik olarak şöyledir:

Ĥazz eder dil ğam-ı cānān ile bītāb olıcaķ
Ol şafāyı bulamam mest-i mey-i nāb olıcaķ (Nf.G.62/1)

Sitemi def‘ ede ‘ādilde ki iz‘ān olıcaķ
Zulmeti zā‘il eder mihr dıraġşān olıcaķ (G.66/1)

4. DİVANIN İÇERİĞİ

Şairin incelediğimiz divanı mürettep olup içinde 8 kaside, 114 gazel (1'i Farsça), 1 mesnevi (Gül-i Sad-berg), 2 terki-i bend, 17 kıta (1'i Arapça ve 2'si Farsça), 3 matla ve 35 tarih manzumesi bulunmaktadır.

4.1. Kasideler

Divan'da 8 kaside bulunmaktadır. İlk kaside Hz. Muhammed için kaleme alınan bir naattir. Toplam 73 beyit olup aruzun "*fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün*" vezniyle yazılmıştır.

< Tahrip olmuş kısım >

Yine deryâ tondüğün görsün cihānuñ gözleri (K.1/1)

beyti ile başlayan kasidede şair nefsin kötü bir şey olduğunu, heves ve hırsla dolu olan kalbinden dolayı pişmanlık duyduğunu belirtir ve Hz. Peygamber'i övmek için bu naati kaleme aldığını söyler. Naati yazacağı defterin aharını kızıl renkli şafaktan aldığını, kaleminin ucunu Zülfekâr ile açtığını, likayı hurilerin saçından oluşturduğunu, defteri mıstarlamak için İsâ'dan iğne ve Zühre yıldızından çaldığı çengin altın tellerini aldığını, defterin cetvelini altın ve gümüşten Müşteri yıldızına çektirdiğini ve yazacağı naatte söyleyeceği el değmemiş cümleler için Mirrîh'i bekçi tayin ettiğini söyleyerek naate başlar:

Çün müheyyâ oldı esbâb-ı kitâbet şemm idüñ

Micmer-i na't-ı nebîden pāk ü hoş-bü 'anberi (K.1/21)

Kasidedeki övgü peygamberin özellikleri, mucizeleri, katıldığı savaşlar ekseninde devam eder. Hz. Muhammed'i insanların bozulan kanına şifa vermek için damarlara atılacak bir neşter olarak vassfeden şair:

Rûh-ı pāk-i aķdesün tervîh ü ta'îr eylesün

Büy-ı âsâyiş-fezâ-yı nūr-ı "Allâh Ekber"i (K.1/73)

beytiyle, yüce Allah'ın nurunun insanlara güven veren, emniyeti arttıran kokusu O'nun kutsal ve temiz ruhu şahsında etrafa yayılsın, diyerek kasideyi sonlandırır. Şairin mahlası 70. beyitte yer almaktadır.

Divan'daki ikinci kaside Salih Paşa için kaleme alınan bir medhiyedir. Aruzun "fe'ilātün, fe'ilātün, fe'ilātün, fe'ilün" vezniyle kaleme alınmış olup 46 beyitten oluşmaktadır.

Şafağ içinde seher mihr olıcak şîr-süvâr
Âteşî esb-ile şân etdi Siyâvuş güzâr (K.2/1)

beytiyle başlayan kasidede ilk 11 beyitlik teşbib bölümünden sonra, Hz. Peygamber'in şeref bahşeden şeriatinin takipçisi, din ve devletin başı Salih Paşa'dır, denilerek onun övgüsüne geçilir. Paşa'yı şeriatin İskender aynasını elinde tutan olarak tasvir ederek ileri görüşlülüğünden ve adaletinden bahsettikten sonra 21 numaralı girizgah beytinden sonra 22. beyitle kendi övgüsünün yer aldığı fahriye bölümüne geçer:

Çok-mıdur gülşen-i ikbâle bir iki bülbül
K'ideler nağme-i dil-keş ile bânğ-i güftâr (K.2/21)

Anlarıñ birisi de ben kuluñam sultānum
Neşr ile H̄âce vü nazm ile Zahr-i eş'âr (K.2/22)

Kendini aydın yanaklı hurilerin ziyneti, cihan nazmının incisi olarak öven şair 29. beyitle birlikte 5. beyitlik tegazzül bölümüne geçer:

Çemenistānı hazān etdi yine zerd ü nizār
Yereķān zahmetine uğradı güyâ eşcār (K.2/29)

Bu gazel, makta beyti değiştirilmiş halde divanda 22. gazel olarak yeniden yer almaktadır. Gazelden sonra şair kendisi için istekte bulunur. Zeamet sahibi olduğunu ancak bunun yetersiz olduğunu, ayrıca bir tımar alırsa derdine deva bulacağını belirterek:

Kaşr-ı ikbâl müşeyyed der-i devlet meftûh
Bedreka Hızr u zafer rāh-ber ü şıhhat yār (K.2/46)

beytiyle kasideyi bitirir.

Divan'daki üçüncü kaside "*Der-Ta'rîf-i Menkabet-i Muhammed Paşa bâ-Şeref-i Mühr Der-Âmeden-i Şâm Dâde Şüd*" başlığı taşımaktadır. Sultanzâde Mehmed Paşa için yazılan bir medhiyedir. Aruzun "*mefâ'ilün, fe'ilâtün, mefâ'ilün, fe'ilün*" vezniyle kaleme alınmış olup toplam 46 beyittir.

Harâbe-i 'ademe gitdi büm-ı şüm-liķā
Vücûda geldi hemân bülbül-i huceste-şadā (K.3/1)

beytiyle başlayan kasidede ilk 17 beyit teşbib bölümünden sonra Mehmed Paşa'nın övgüsüne iki beyitlik girizgahtan sonra girilir:

Degül şeb içre nümâyende kirmek-i şeb-tāb
Şerâredür ki gül-i âteşin eder peydā (K.3/18)

Gülüñ o mertebede bülbüle muhabbeti var
Ki etdi her varaķın sāyebān-ı sürh-āsā (K.3/19)

Mişāl-i Āşaf-ı gül-rüy-ı bāğ-ı sultānī
Ki zīr-i sāye-i şefkatlerindedür gurabā (K.3/20)

Mehmed Paşa'nın bilgisi, görgüsü ve kahramanlıkları methedildikten sonra konu merhametli oluşuna ve ihtiyaç sahiplerine olan inayetine gelir. Mahlasın da yer aldığı 40. beyitle beraber şair Paşa'nın lutfundan dilenmektedir:

Füzünī dahı civārında nān ümīd eyler
Karīb-i şīr olan elbet olur nevāle-rübā (K.3/40)

Zekāt-ı luţfiña muhtāc eger murāduñ ise
Faķīr-i mücib-i şefkat kapudayın hālā (K.3/41)

42. beyitte ise bu isteğini Paşa'yı ince bir teşhisle överek dile getirmektedir:

Şahādet eyler idi ilmūñ ile ma'rifetūñ
Faķīr-i bī-mededem deyü eylesem da'vā (K.3/42)

Övgüsüne devam eden Füzûnî son beyitte sağlık temenni ederek nazmını sona erdirir:

Libās-ı şıhhat ile bula cismi ārāyiş
Sürūr u behcet ile ola ķalbi cilve-fezā (K.3/46)

Divandaki 4. kaside Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın ölümü üzerine yazılmış bir mersiyedir. Aruzun "*fe'ilātün, fe'ilātün, fe'ilātün, fe'ilün*" vezniyle kaleme alınmış olup 50 beyitten oluşmaktadır. Mersiyeler genellikle terci-i bend veya mesnevi nazım biçimlerinde yazılmakla birlikte şair kaside formunu tercih etmiştir. Ancak kaside direkt feleğe şikayetle:

Yeter ey çarķ-ı denī 'aksine devrān etdūñ
Biz vefā ister iken cev-r-i firāvān etdūñ (K.4/1)

beytiyle başlayıp aynı duygularla Paşa'nın ölümünden duyulan üzüntünün çeşitli ifadeleriyle devam eder. Paşa asılarak öldürülmüştür. Felek Nemrud'a, Paşa Hz. İbrahim'e benzetilir:

Ķatı Nemrūd'sun ey çarķ Ĥalīl-i keremi
Mancınıķuñla atup sūziş-i nīrān etdūñ (K.4/3)

İlk 19 beyit boyunca merhumun kıymetinin bilinmediğinden, onun ölümüyle sevenlerinin öksüz kaldığından, alemin viran olup huzur kuşunun uçtuğundan bahsedilir. 20. beyitle birlikte kendine yönelen şair, kırk yıldır şiir üzerine kalem oynattığını, zamane şairlerinden yüz çevirip Örfî ve Selmân'a gıpta ettiğini, nazım ve inşa da zevk ehli insanların ağızlarını tatlandığından bahseder:

Ey felek bāng-ı şarīr-i kalemüm kırk yıldur
Güş-ı şāhib-hüner ü zümre-i 'irfān etdüñ (K.4/20)

Vāşıf-ı menkabet-ārā-yı zamāne dursun
Baña sen ğıbtager-i 'Örfi vü Selmān etdüñ (K.4/21)

Nazm u inşāda ney-i hāme-i şīrīnüm ile
Dehen-i ehl-i mezākı şekeristān etdüñ (K.4/22)

25 ilâ 30. beyitlerde kasideyi sunduğu kişiye yönelerek kıymetinin bilinmediğinden, hüner ve fazilet sofrasında güzel şeyler yiyen biri olarak tanımladığı kendisinin ekmek dilencisi edildiğinden bahseder. 41. beyitle birlikte lütuf dilenen şair 44. beyitte isteğinin adını koyar:

Bir kitābetle kuluñ 'abd-i mekātib eyle
Müstaķīm olanı çün zīnet-i dīvān etdüñ (K.4/44)

47. beyitle birlikte dua etmeye başlayan şair uzun süredir sıkıntıda olduğunu belirtir, inayet dileğini yineleyerek kasideyi bitirir:

Et du 'ā gevherün işār **Füzünī** durma
Kalemüñ çünki güher-bār u dür-efşān etdüñ (K.4/47)

Ver aña devlet-i şıhhatle şifā-yı şadı
Niçe gündür ki bu şadı ten-i bī-cān etdüñ (K.4/50)

Divan'da yer alan 5. kaside Sultan IV. Murad için yazılmış 20 beyitlik bir kasidedir. Aruzun "*fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün*" vezniyle yazılmıştır. Şair, nesip bölümü olmaksızın direkt kasideye ve duaya başlamıştır:

Her kaçan mäh-ı şıyāmıñ āhırinde ola 'id
Her şebüñ kadr ola vü rüzüñ ola rüz-ı sa'id (K.5/1)

Şem‘-i mäh-ı şavmla döndükçe fânüs-ı felek
Eylesün eşkâl-i âmâlün müşahhas ol Mecîd (K.5/2)

Sultan'a 3. beyitte başlayan övgü 18. beyte kadar devam etmektedir. Son iki beyitte şair yeniden dua ederek kasideyi sona erdirir:

Hırz-ı cānumdur du‘â-yı devletün etmek baña
Rûhısun rûh olmasa zîrâ ki ten olmaz müfîd (K.5/19)

Nice şavm u nice ‘ide vâşıl etsün Hâk seni
Dergehünde bendeñ olsun dâ‘imâ peyk-i nüvîd (K.5/20)

Divanda yer alan 6. kaside, Sultan IV. Murad adına kaleme alınmış bir tuğraiyyedir. Aruzun "*mefâ‘ilün, mefâ‘ilün, fe‘ülün*" vezniyle yazılmış olup toplam 32 beyittir.

Zihî tuğrâ-yı garrâ-yı şehâne
Nüfûz-ı hükmi cārîdür cihâne (K.6/1)

beytiyle başlayan kaside, tuğranın genel görünüşü etrafında geliştirilen kuş imajıyla sultanın övgüsü iç içe geçmiş bir vaziyette sunulmaktadır:

Ne tuğrâdur ki bülbül gibi emri
Kafesden eyler elhân u terâne (K.6/2)

Olur her hâne-i maṭbū‘ı anıñ
Hümâ-yı devlete bir âşiyâne (K.6/3)

Tuğra metin içinde Hümâ kuşuna teşbih edilir. Tuğrayı oluşturan unsurlardan beyza Anka'ya, beyzanın halkası sultana itaat tasmaına, tuğlar servi ve ardıç ağacına, zülfeler bayraklara, hançere ise yan yana duran iki kılıca benzetildikten sonra padişaha dua edilerek kaside bitirilir:

Murāduñ rahşı rām-ı emrūñ olsun
Semend-i devletūñ sür kām-rāne (K.6/31)

Vücūduñ bā' iş-i fahr-i cihāndur
Mu'ammer eyleye Haq fāhirāne (K.6/32)

Divan'daki 7. kaside, Osmanlı devletinin kurucusu Sultan Osman Han için kaleme alınmıştır. Aruzun "*fe'ilātün, fe'ilātün, fe'ilātün, fe'ilün*" vezniyle yazılmış 30 beyitlik bir kasidedir.

Yine nevrüz-ı feraḥ-baḥş u Mesḥā-demdür
Ya'ni kim zinde eden 'ālemi bu 'ālemdür (K.7/1)

beytiyle başlayan kasidede nesib bölümü klâsik bir bahariye olup 12 beyit boyunca sürer. 13. beyitle birlikte Sultan'ın övgüsüne geçilir:

Tīrinūñ men' i siper ile olur zann etme
Hā' il olmaz aña zīrā kader-i mübremdür (K.7/13)

Heybetünden yedi kat çarḥa firār etse 'adū
Heft-ḥān gibi geçer anı o bir Rüstem'dür (K.7/14)

Kahramanlıklarıyla Rüstem'e ve Nerîmân'a benzetilen padişah için gökteki ay da onun kıymetini ortaya çıkartan bir dirheme teşbih edilmiştir:

Keffe-i hālede meh şanma ki gerdün üzre
Naqd-i qadrini 'ayār eylemege dirhemdür (K.7/16)

Padişahın anlayışı, sözleri ve aklı ise şu şekilde ifade edilmiştir:

Zihni qatında aşam sem' -i uqūl-i derrāk
Nuḥḳı yanında zebān-āver olan ebkemdür (K.7/20)

Re'yi vaqtinde kazā ile kader maħcūbı
Fikri baħşinde belā ile haşar mülzemdür (K.7/23)

24. beyitle birlikte kendine yönelen şair, sözlerini Allah'ın gayb aleminden ilham alarak söylediğini ifade ettikten sonra yeniden padişahı medhederek kasideyi sonlandırmaktadır:

Dāverā Cem-revişā şî'r-i **Füzūnî** beñzer
Mülhim-i gaybî-i Haķ'dan sūhan-ı mülhemdür (K.7/24)

Pertev-efrüz-ı zemīn ola mu'azzam zātı
Neyyir-i rüşen-i baħtı nitekim a'zamdur (K.7/30)

Divandaki 8. ve son kaside ise Defterdar Paşa için yazılmış bir medhiyedir. "*Der-Medh-i Defterdār Pâşâ Vâki' Şüdan*" başlığı taşıyan kasidede Paşa'nın kimliğiyle ilgili bir bilgi veya ipucu maalesef bulunmamaktadır. Aruzun "*fā'ilātün, fā'ilātün, fā'ilün*" vezniyle yazılan 35 beyitlik bir kasidedir. Şair kasidesine direkt Paşa'yı övmekle başlar:

'Aķl u dāniş ŝāhibi dā'im ferāset gösterür
Beñzer ol kutb-ı zamāna kim kerāmet gösterür (K.8/1)

Şaire göre, Kaf dağı kadar iş yükünü Paşa'ya yükleseler bu yük dahi ona az gelir. Eflātün'un fikirlerine ve Aristo'nun önermelerine de ihtiyaç yoktur, çünkü Paşa her işinde zaten fazlasıyla ilim ve hikmet göstermektedir. Devlet atının ayağı israf çivisiyle aksıyorken, merheme teşbih edilen "Paşa'nın göreve gelmesi hadisesi"yle birlikte bu sıkıntılar ortadan kalkmıştır:

Etseler bār-ı girān-ı Kaķfı taħmīl üstüne
Cerr-i eşķāl-i zekāsı aña ħiffet gösterür (K.8/2)

Rāy-ı Eflātun u tedbīr-i Aristo istemez
Yine her kārında niçe 'ilm ü hikmet gösterür (K.8/3)

Rahş-ı devlet mîh-i isrâf ile lengî-pâ iken
Merhem-i re' y-i şafâ-bahş ile şihhat gösterür (K.8/12)

28. beyitle birlikte fahriye bölümüne; kendi övgüsüne geçen şair, yazdığı kasideyi düzenlediği bir çiçek bahçesine benzetmektedir. Öyle ki güller onun rengini kıskanmakta, lale hasretle kendini yaralamaktadır. Kevser suyuna teşbih ettiği şiiri o kadar tazedir ve o kadar ferahlık vermektedir ki başka hiçbir şiir ona cevap olamaz, diğerleri ancak acı su vasfındadır.

Dāverā gülzār-ı medhūñ içre bülbül-nağmeyem
Tab'im anda şevk-i medhūñle şetāret gösterür (K.8/28)

Bir zemîn tarh eyledüm ezhār evşāfiñda kim
Gülde reşk-i reng ü lāle dāğ-ı ḥasret gösterür (K.8/29)

Son üç beyitte Paşa'ya dualar eden Füzûnî, 35. beyitle kasideyi bitirir:

Ḥaḫ nıgehbān-ı umūr-ı devleti olsun ki ol
Devletiñ emrinde dā'im sa'y ü diḳḳat gösterür (K.8/35)

4.2. Mesnevi

Divanda yer alan tek mesnevi, "Gül-i Sad-berg-i Füzûnî İnest" başlığıyla 167 beyit tutarındaki bir mesnevi olup aruzun "*fe'ilâtün, fe'ilâtün, fe'ilün*" vezniyle kaleme alınmıştır. Mesnevi tevhid, naat, cihâryâr-ı güzîn, Şeyhülislam Yahya Efendi'ye medhiye, " hikâyet-i merd-i bâğbân" başlığıyla hikayenin anlatıldığı kısım ve hatime olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır.

Berg-i vaşşāle-i eşcār-ı sūtūr
Mîve-i naḳle verür böyle zuhūr (M.1/61)

beytiyle başlayan hikayede bir bahçıvanla küçük bir kuş arasında geçenler anlatılmaktadır. Hikayeye göre bahçıvanın özenle baktığı, İrem bağlarından güzel, gölgelikli bir bahçesi vardır:

Bir bāğı var idi gāyet ra'nā
Niçe bāğ bāğ-ı İrem'den a'lā (M.1/64)

Sāyedār olmuş idi her şeceri
Āfitābuñ yoğ idi anda yeri (M.1/65)

Bir gün bir kuş gelip bahçedeki meyveleri yer:

Gördi bir şāhçede bir mürgek
Şeceruñ mīvesin eyler münfek (M.1/94)

Bahçıvan bu duruma kızar ve tuzak kurarak kuşu yakalar:

Şiddet-i buğzını kıldı i'lān
Tele-i mekrini etdi pinhān (M.1/98)

Çünkü dām-ı tele derkār oldu
Murğ-ı āzāde giriftār oldu (M.1/99)

Kuş, bahçıvanla kendisini serbest bırakması karşılığında anlaşarak ona şu üç öğüdü verir:

Saña üç pend edeyüm gūş eyle
Güher-i pendümi mengūş eyle (M.1/108)

Birisi ol ki sūhan ola muḥāl
İ'timād eyleme aña f'l-ḥāl (M.1/109)

Biri dahı gide elden bir kār
Fevtine ğam yime anıñ zinhār (M.1/110)

Biri de yetmeyesin bir kāre
Aña irişmege olmaz çāre (M.1/111)

Öğütleri alan bahçıvan kuşu serbest bırakır. Kuş bahçıvanın elinden kurtulunca ona karnında kaz yumurtası büyüklüğünde bir inci olduğunu söyleyerek onu hayıflandırır:

Şikemümde benüm ey gül u sahat
Bir güher var idi çün hāye-i bat (M.1/120)

Bu boş söze inanan bahçıvan kuşu yeniden yakalayabilmek için yalvarır. Bunun üzerine kuş bahçıvanla dalga geçerek verdiği öğütleri hatırlatır ve hikaye böylelikle sona erer.

Füzûnî, 166. beyitte mesneviyi yazdığı tarihi vermektedir. Şairin tamiyeli tarih tarifi "gonceden heft varak perrân et" şeklindedir. "Gonce" kelimesinin sayısal değerinden (1058) yedi sayısını çıkardığımızda tarih 1051 (m.1641) olarak ortaya çıkmaktadır:

Gül-i Şad-bergüme târîh-i melîh
Ederin tâze 'ibâretle şarîh (M.1/165)

Gonceden heft varak perrân et
Soñra târîhin anıñ iz'ân et (M.1/166)

4.3. Terkib-i Bendler

Divan'da kim olduğu hakkında bilgi bulamadığımız Mesut Paşa ile Şeyhülislam Bahâî Efendi için kaleme alınmış, *terkib-i bend* formunda iki mersiye bulunmaktadır.

İlk mersiye "Terci-i Bend der-Midhat-ı Mes'ud Ağa" başlığıyla verilmektedir. Terci-i bend başlığı taşımaya karşın manzumede vasıta beyti tekrar etmemektedir. Aruzun "*fe'ilâtün, fe'ilâtün, fe'ilâtün, fe'ilün*" vezniyle kaleme alınmıştır. 54 beyit tutarındaki bu manzume 6 beyitli 9 bentten oluşmaktadır.

İkinci mersiye Şeyhülislam Bahâî Efendi için yazılmış olup, aruzun "*fe'ilâtün, fe'ilâtün, fe'ilün*" vezni kullanılmıştır. 6 beyitli 6 bentten oluşan bu manzumede 4. bentteki iki beytin istinsah sırasında yazımı unutulmuştur. Böylelikle bu mersiye divanda 36 yerine 34 beyit halinde yer almaktadır.

4.4. Gazeller

Divan'da 1'i Farsça olmak üzere 114 adet gazel bulunmaktadır. Divan mürettep olup (şâ, hâ, zâl, zâ harfleri hariç) her harften en az bir gazeli bulundurmaktadır. Harfe göre beyit sayıları şöyledir:

Elif 5, bâ 3, tâ 3, cîm 2, hâ 1, dâl 6, râ 23, zâ 10, sîn 2, şîn 3, şâd 1, dâd 1, tâ 1, 'ayın 1, ğayın 1, fâ 1, kâf 3, kâf 9, lâm 3, mîm 6, nûn 4, vâv 1, hâ 8, yâ 16.

Divan şiirinde gelenek olarak gazeller beyit sayısı itibariyle 3, 5, 7, 9 gibi tek sayılarda yazılmasına karşın Füzûni 6, 8, 10 gibi çift sayılarda da gazeller yazmıştır. Divanda 3 beyitli 1, 4 beyitli 1, 5 beyitli 74, 6 beyitli 4, 7 beyitli 18, 8 beyitli 6, 9 beyitli 6, 10 beyitli 3 ve 14 beyitli 1 gazel bulunmaktadır. 76. gazelde mahlas bulunmamakta ve gazel 4 beyitten oluşmaktadır. Yazmada beşinci beytin yeri boş bırakılmıştır.

Şairin gazellerde kullandığı vezinler, en çok tercih edilenden aza doğru olmak üzere şöyledir:

Remel

fâ' ilâtün, fâ' ilâtün, fâ' ilâtün, fâ' ilün: 45

fe' ilâtün, fe' ilâtün, fe' ilâtün, fe' ilün: 29

fâ' ilâtün, fâ' ilâtün, fâ' ilün: 2

Hezec

mefâ' ilün, mefâ' ilün, mefâ' ilün, mefâ' ilün: 15

mef' ülü, mefâ' ilü, mefâ' ilü, fe' ülün: 9

Müctes

mefâ'ilün, fe'ilâtün, mefâ'ilün, fe'ilün: 5

Cedîd

fe'ilâtün, mefâ'ilün, fe'ilün: 3

Muzâri

mef'ülü, fâ'ilâtü, mefâ'ilü, fâ'ilün: 3

mef'ülü, fâ'ilâtün, mef'ülü, fâ'ilâtün: 1

Mütekârib

fe'ülün, fe'ülün, fe'ülün, fe'ül: 1

Serî

müfte'ilün, mefâ'ilün, müfte'ilün, mefâ'ilün: 1

Divan'da 12, 37, 45, 76, 78, 111 ve 112. gazeller müzeyyeldir. 76. gazel "Silahdâr Paşa Hat-Berâverde Oldukda Verilen Gazeldür" başlığıyla, kim olduğuyula ilgili bilgi bulamadığımız bir pašaya medhiyedir. 78. gazel yine aynı pašaya sunulan bir manzume, 113. gazel ise Hz. Muhammed için kaleme alınmış bir naattir.

4.5. Kıtalar

Divan'da "*Füzûnî Ba'dezîn Hengâm-ı Tahrîr-i Rübâî Şüd*" başlığı altında toplanmış 1'i Arapça ve 2'si Farsça olmak üzere 17 kıta mevcuttur. Kıtaların 13'ü iki, 1'i üç, 1'i dört, 1'i yedi ve 1'i on bir beyitten oluşmaktadır.

4.6. Matlalar

Divanda 1'i 1, 1'i 2 ve 1'i 4 beyitten oluşan 3 adet matla bulunmaktadır.

4.7. Tarihler

Divan'da 35 tarih manzumesi yer almaktadır. Bunlardan Canbuladzâde Mustafa Paşa'nın kaptân-ı deryâ oluşuna ve Muhammed Ağa'nın mîrâhur oluşuna düşürüleni gazel, diğerleri kıta nazım biçimiyle yazılmıştır.

Tarihlerin 5'i iki, 1'i üç, 1'i dört, 5'i beş, 2'si altı, 6'sı yedi, 2'si sekiz, 8'i dokuz, 2'si on, 2'si on bir ve 1'i on iki beyitlidir. Fatma Sultan'ın yaptırmış olduğu çeşmeye düşülen tarih tamiyeli, diğerleri tam tarihtir.

Divan'daki ilk iki tarih Kevserî mahlaslı bir şairin sakal bırakmasına düşürülmüş tarihlerdir. Sultan İbrâhim'in cülûsu'na 2, Sultan IV. Mehmed'in cülûsuna ise bir tarih düşürülmüştür. Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri ile Derviş Mustafa Siyâhî Lârendevî'nin vefatlarına birer, Hanya Kalesi'nin fethine bir, Bağdat'ın fethine ise iki tarih düşürülmüştür.

Mimari yapılar için düşürülen tarihler ise şunlardır: Siyavuş Paşa Kasrı'nın yapımına 3 ve tadilatına 1, Valide Kösem Sultan'ın ve Fatma Sultan'ın yaptırdığı çeşmelere birer, Şeyh Hasan Tekkesi'nin yapımına ve Mîralay-ı yemîn Mustafa Bey'in yaptırdığı köprüye de birer tarih düşürülmüştür.

Sultan IV. Mehmed'i tahttan indirmek için tertiplenen komploya katılan Bektaş Ağa'nın katline 2, Karaçavuş Ağa ile Kethüda Mustafa Ağa'nın öldürülmelerine ise birer tarih düşürülmüştür.

Resmi görevlerdeki terfilere düşürülen tarihler ise şunlardır: Derviş Mehmed Paşa'nın sadrazam oluşuna bir, Kara Dev Murad Paşa'nın sadrazam oluşuna iki tarih düşürülmüştür. İsmail Paşa, Ahmed Paşa ve Defterdar Musa Paşa'nın vezirliklerine birer tarih düşürülmüştür. Mostarî Mustafa Paşa'nın yeniçeri ağası oluşuna, Paşazâde'nin sipahi hakimi olmasına, Paşazâde'nin Eyüp kadısı olmasına ve Canbuladzâde Mustafa Paşa'nın kaptân-ı deryâ oluşuna da birer tarih yazılmıştır.

Füzûnî, yazmış olduğu "Yeni Dünya" adlı eserine de bir tarih düşmüştür. Divan'daki son tarih, Divan'ın tertibinin tamamlanmasına düşölmüş Farsça bir tarihtir.

SONUÇ

"Füzûnî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divan'ının Notlandırılmış Metni" adını taşıyan bu yüksek lisans tezinde XVII. asrın siyasi ve sosyal görünümü hakkında kısa bir bilgi verilmiş, yüzyıl şairlerinden Füzûnî'nin hayatına dair bilgiler gün ışığına çıkarılmaya çalışılmış, şairin edebî kişiliğinin ana hatlarının belirlenmesine gayret edilmiş, bilinen tek eseri olan Divan'ının tenkitli metni ortaya konmuştur. Divanın metni ayrıca notlandırılmıştır.

Divan, şekil ve muhteva özellikleri bakımından incelenmiş, bu bölümde nazım şekilleri ve türleri ile vezin, kafiye ve redif ile ahenk özellikleri ele alınmıştır. Şiirler, edebi sanatlar ile deyimler, atasözleri ve kalıplaşmış ifadeler yönüyle tetkik edilmiştir. Devrin örf, adet, görenek ve halk inanışlarını yansıtan beyitlere dikkat çekilmiştir.

Füzûnî devletin farklı kademelerinde görev yapmış, yüksek rütbeli bir asker şairdir. Hakkında kaynaklarda çok az bilgi bulunmaktadır. Onun şiirlerinde klâsik üslubun özellikleriyle birlikte devrinin şiirinde görülen Sebk-i Hindî üslubunun özellikleri görülmektedir. Şair, bu akımda sık kullanılan telmih, teşbih, tezat, mübâlağa, hüsn-i ta'lil, istiare gibi edebi sanatlar ile somut ve soyut sözcüklerle kurulan tamlamaları birçok şiirinde kullanmıştır. Füzûnî'de görülen bu özelliklerin belirlenmesi, şairle çağdaş olan ve çok daha büyük bir şöhrete sahip Nefî, Şeyhülislam Yahya gibi etkilendiği şairleri anlayıp değerlendirmede yardımcı olacaktır.

Divanında kimi şiirlerinde yalın bir dil kullanan Füzûnî; kimi şiirlerinde ise Arapça-Farsça sözcük ve tamlamalardan oluşan ağır, ağıdalı bir dil kullanmıştır. İki farklı özellikteki şiirleri Divan'da eşit ağırlıktadır. Şiirlerinde aruzun en çok bilinen ve kullanışlı kalıplarını tercih eden şair, klâsik uyak anlayışındaki "uyağın göze hitap etmesi" kuralına uymuş; Arapça, Farsça ve Türkçe sözcüklerle uyak yapmıştır. Divan'daki bütün şiirlere bakıldığında Füzûnî'nin sağlam bir vezin bilgisiyle şiirlerini kaleme aldığı görülür. Onda vezin kusuru yok denecek kadar azdır. Manzumelerinin büyük çoğunluğunda redif kullanırken, en çok tercih ettiği uyak çeşidi tam ve yarım uyak olsa da zengin uyağı da tercih etmiştir. Yaşadığı çağın dil özelliklerini de

yansıtan Füzûnî, Divan'ında kullanımdan düşmüş bazı sözcük ve deyimleri de kullanmıştır.

Çağına ait sosyal yaşamı ilgilendiren konulara da değinen Füzûnî, kimi şiirlerinde duraklama ve gerilemenin sosyal yaşamdaki olumsuz etkilerini sosyal eleştiri bağlamında hicvetmekten geri durmamıştır. Devrinin bazı siyasi olaylarına da yazdığı tarih manzumeleriyle ışık tutmuştur.

Füzûnî, yer yer tasavvufî öğeler içeren beyitler yazmıştır. Bir beyitte Nakşibendi tarikatine yakınlığını ifade etmiştir. Ancak tek başına bunlar, Füzûnî'nin herhangi bir tarikatın üyesi olduğunu göstermesi açısından yeterli değildir. Füzûnî tasavvufî sözcükleri terim düzeyinde kullanmış, tasavvufun derinine nüfuz edememiştir.

Divan'ında "Yeni Dünya" adını verdiği bir kitabı ve birtakım inşa örnekleri yazdığından bahseden şairin bu eserleri maalesef elde bulunmamaktadır. Şairin, tezkirelerde örnek verilen beyitleri dışında bilinen tek eseri "Gül-i Sad-berg" adlı 167 beyitlik mesnevisidir. Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde 4966 numarayla kayıtlı bir mecmuada yer alan bu eser Divan'da da yer almaktadır.

Her şair gibi o da eseriyle Türk diline ve edebiyatına hizmet etmiştir. Türk edebiyatına katkıda bulunmuş bütün şairlerin eserleri gün ışığına çıkarılıp bilimsel metotlar çerçevesinde değerlendirilmedikçe, Türk edebiyatı tarihinin yazılması ve sağlam temeller üzerine oturtulması mümkün değildir. Bu amaca yönelik olarak yapılan bu çalışmayla, Türk edebiyatında bu bağlamda bir boşluğun doldurulmasına gayret edilmiştir.

Eseri tetkik edilen Füzûnî'nin, şiirleri ve şairliği konusunda olumlu veya olumsuz herhangi bir hüküm verilmemiş, sadece şiirinin ve sanatkârlığının ana hatlarının nesnel olarak tespit edilmesine çalışılmıştır. İleride yapılacak çalışmalarla, tespit edilen bu özellikler, devrin edebiyatına yön veren zirve kabul edilebilecek şairlerle karşılaştırıldığında, Füzûnî'nin Türk edebiyatı içinde kendisine edineceği yer belirlenmiş olacaktır.

ÇEVİRİYAZILI METNİN KURULUŞUNDA TAKİP EDİLEN ESASLAR

1. Divan'ın çeviriyazısında Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesi esas alınmıştır. Böylece Arapça ve Farsça ek ve birleşik kelimelerin yazımında bir birliğe gidilmiştir.
2. Divan'ın tenkitli metni oluşturulurken iki tip fark gösterme biçimi kullanılmıştır. Bunlardan ilki, Gül-i Sad-berg mesnevisinin Çetin Derdiyok neşri ile yapabildiğimiz fark gösterme biçimidir. Burada; "X (bizim varyant)" : "Y (Çetin Derdiyok varyantı) ÇD" formülü kullanılmıştır. Divanın kalan kısmı için ise "X (bizim okuyuşumuz): Y (metindeki şekli) formülü geçerlidir.
3. Karşılaştırmalarda, Eski Anadolu Türkçesi'nin genel ses ve şekil özelliklerini yansıtan yapılar metne alınmış, divanda iki farklı şekilde geçen yoḥsa> yoḥsa gibi yapılar müdahale edilmemiştir.
4. Metinde geçen ayet ve hadislerin mealleri dipnotta verilmiştir.
5. Arapça ve Farsça manzumelerin çeviriyazısı yapılmamış, özgün harfleriyle dizimi yapıp anlamları dipnotta verilmiştir.
6. Vezin bozukları dipnotta gösterilmiştir.
7. Divanın okunmasında şüpheye düşülen yerler (?), yıpranma ya da mürekkep bulaşması sebebiyle okunamayan yerler (...) şeklinde belirtilmiş; kendi tekliflerimiz [] işareti içinde olacak şekilde verilmiştir. Kağıdın kopuk olduğu yerler "<tahrip olmuş kısım>" şeklinde belirtilmiştir.

ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

آ	: A, a, Ā, ā, E, e	ص	: Ş, ş
ب	: B, b	ض	: D, d, Ž, ž
پ	: P, p	ط	: T, t
ت	: T, t	ظ	: Z, z
ث	: S, s	ع	: ‘
ج	: C, c	ء	: ’
چ	: Ç, ç	غ	: Ğ, ğ
ح	: H, h	ف	: F, f
خ	: H, h	ق	: K, k
د	: D, d	ك	: K, k, G, g, ñ
ذ	: Z, z	ل	: L, l
ر	: R, r	م	: M, m
ز	: Z, z	ن	: N, n
ژ	: j, J	و	: ü, ū, u, ö, o, v, V
س	: S, s	ه	: H, h
ش	: Ş, ş	ی	: Y, y

Farsça sözcüklerdeki vav-ı ma'dule'nin çeviriyazısı "h̄ān, h̄āce, h̄āb" şeklindedir.

5. DİVANIN NOTLANDIRILMIŞ ÇEVİRİYAZISI

1b

1

İbtidā'-i Dīvān-ı Füzūnī Der-Na't-ı 'İllet-i Ğā'iyye-i İbdā'-ı Mükevvenāt {Fahr-ı
Dūde-i Risālet - 'Aleyhi Efđāli'ş-Şalavāt ve Ekmelü't-Taḥiyyāt- Vāki' Şüde}

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. < Tahrip olmuş kısım >
Yine deryā tondağın görsün cihānuñ gözleri
2. < Tahrip olmuş kısım >
Nāz ile sīr-āb imiş bāğ-ı nedāmet gülleri
3. Hāne-i dil doldu ḥāşāk-ı hevā vü hırşdan
Pāk edersem seyl-i eşk ile revādur ol yeri
4. Dem olur ki seyl-i eşk-i ḥün-feşān olur ziyād
Bilmezem dil kıanda bulmuşdur bu Nīl-i aḥmeri
5. Kūh-ı sürḥ-āb-ı cigerden gelmişe beñzer meger
Böyle ḥünin etmege bā' iş odur çeşm-i teri
6. Rīşedār etmiş o deñlü dilde naḥl-i naḥveti
Etmedi reg-bende seyl-i dīde āh-ı şarşarı
7. Hāvfirm oldur refte refte şāḥ-ı cürm-i bāğ-ı nefis
Ser-zede ede bahār-ı mīvehā-yı ezberi
- 2a
8. Seyl-i ḥün-āb-ı nedāmet çarḥa-zen etse n'ola
Senghā-yı āsiyāb-ı nūh kıbāb¹-ı aḥdarı

¹ *nūh kıbāb*: Nūh felek. Batlamyus'tan gelen eski astronomi inancına göre dokuz kattan oluşan gökyüzü. İlk yedi felekte şu yedi gezegen (seb'a-i seyyāre) bulunmaktadır: Birinci felekte ay, ikincide Utârid (Merkür), üçüncüde Zühre (Venüs), dördüncüde güneş, beşincide Mirrih (Merih,

9. Nefs-i kāfir-kīşîñ añlanmaz zebānı yazmamış
Ne Şihâh-ı Cevherî¹ ne ĥod Luġât-ı Aĥterî²
10. Şadr-ı na‘t-ı ĥ‘āce-i her dü-serāya geçmişim
Tehniyet-gūy olsalar n'ola melā'ik leşkeri
11. Reng-i ĥinnā-yı şafağdan n'ola āhār³ eylesem
Şafĥa-i dīrīne-i fersūde māh-ı enveri
12. Serde tūg etmiş ‘Utârid⁴ ĥāme-i dīrīnesin
Ķattı içün ser-tīz etdüm Zūlfekār-ı Ĥaydar⁵’ı
13. Zūlf-i müşk-efşān-ı ĥūrīden likā⁶ peydā edüp
Eyleyem cārī mürekkeb rüy-ı hindū peykeri

Mars), altıncıda Müşterî (Bercis, Jüpiter), yedincide Zūhal (Keyvan); sekizinci felek sabit yıldızlar ve burçlar feleğidir. Bu felekte birer burç halinde sabit yıldızlar toplanmıştır ve adına “kürsî” denir. En dışta olan ve ötekilerin hepsini içine alan dokuzuncu feleğe bu durumundan dolayı “felekü’l-eflāk”, yine hepsinden büyük ve kuvvetli olduğu için de “felek-i a‘zam” (çarh-ı a‘zam) adı verilmiştir. Boş ve her türlü cisimden arınmış olan dokuzuncu felek, içinde hiçbir yıldız veya herhangi bir nokta ve nişan olmadığı ve bu haliyle desensiz bir kumaşı andırdığı için çok defa “felek-i (çarh-ı) atlas” diye de anılır. (Kurnaz 1995, 306)

¹ *Şihâh-ı Cevherî*: İsmâil bin Hammad el Cevherî'nin el-Sihâh adlı meşhur Arapça lügati. *Tâcü'l-Luga, es-Sihâh fi'l-luga* veya kısaca *es-Sihâh* diye de bilinir. Cevherî, Arap sözlükçülüğü tarihinde tertip itibariyle yeni bir çığır açtığı gibi sözlüğe sadece sahih kelimeleri dahil etmesi bakımından da önem arzeder. (Kılıç 1993, 459)

² *Lugât-ı Aĥterî*: Muslihiddin Mustafa Karahisârî'nin 1545 yılında tamamladığı Aĥterî-i Kebîr adlı kırk bin kelime Arapça-Türkçe lügati. (Kılıç 1989, 184)

³ *âhâr*: Hat, tezhip ve minyatür sanatında, kullanılan kâğıt üzerine sürülen koruyucu tabaka. Âhar sayesinde kağıdın beslenmesi, su ve rutubet gibi dış tesirlerden korunması, daha dayanıklı hale gelmesi sağlanırdı ve bu işlem ekseriyetle yumurta, un ve nişasta karışımı bir terkiplerle yapılırdı (Derman 1988, 485).

⁴ *Utârid*: Eski gökbilim inancına (İlm-i Nücûm) göre göğün ikinci katında bulunan gezegendir. Göğün sultanı olan güneşin kâtibi olup, etkisinde doğanların zeki, neşeli, duygulu ve sanatçı kişilikler olduğuna inanılırdı (Zavotçu 2013, 182).

⁵ *Zūlfekâr*: Arapça "iki parçalı" anlamına gelir. Hz. Muhammed'in Bedir savaşında damadı Hz. Ali'ye hediye ettiği ucu çatallı ağır kılıç. Hz. Ali bu kılıçla katıldığı savaşlarda büyük yararlıklar göstermiştir. (Cilacı 2001, 407) *Zūlfekâr-ı Ĥaydar*: Hz. Ali'nin kılıcı. Ĥaydar, Hz. Ali'nin lakaplarından biridir.

⁶ *likâ*: Mürekkebin akmasını ve kâğıt ucunun kırılmasını önlemek için hokkalara konulan ham ipek. (Onay 2009, 311)

14. Rişte-i zer-târ-ı çeng-i Zühre¹ vü 'Îsî² dahı
Vere süzen tâ idem bu na't-ı pâke mıstarı
15. Vermesün diyü yübüset âfîtâb-ı germ-rüy
Ol devâta sâyebân etsün melâ'ik şehperi
16. Hâzret-i Dâvûd³-ı âhenkâra teklîf eylemem
Mâh-ı nevden eylesün pergâr-ı çarh-ı çenberi
17. Mihr ü mehden hoş zer-ender-zer edüp ser-levhasın
Nürdan cedvel çekerse n'ola dest-i Müşteri⁴
18. Dest-mâl-i zer-kenâre eyleye hâmem için
Meryem⁵-i 'iffet-penâhî ol mu'anber mu'ceri
19. Men' için dūşizegân-ı fikrûme nâ-mahremi
N'ola derbân eylesem Mirrîh¹-i pür-hışm-âveri

¹ *Zühre*: Çobanyıldızı, Nâhid, Kervankıran ve Venüs adlarıyla da bilinen parlak bir yıldız. Eski gökbilim inancına göre göğün üçüncü katında yer alır. Güneşin çalgıcısı ve rakkâsesi olup, etkisinde doğanlar zarif, zevkine düşkün ve âşık olurlar. (Zavotçu 2013, 815) Bir diğer inanışa göre ise Hârut ile Mârut'un günah işlemesine yol açan güzelliğiyle ünlü bir kadındır. Hârut ve Mârut'a içki içirerek onlardan ism-i a'zam duasını öğrenerek göklere çıkmış ve göğün beşinci katında bir yıldız olarak kalmıştır. (Onay 2009, 501)

² *Îsî*: Dört büyük kitaptan İncil nâzil olan peygamber. Cebrâil'in, annesi Meryem'e ruh üflemesiyle babasız olarak dünyaya gelmiştir. Nefesiyle ölüleri diriltmek, körlerin gözlerini açmak, hastaları iyileştirmek, çamurdan yaptığı şekillere ruh vermek, beşikteyken konuşmak gibi mucizeler göstermiştir. (Cilacı 2001, 180) Hz. İsa'nın başlıca sıfatı mücerrettir. Göğe yükseldiğinde dördüncü kat gökte bir iğne bulunması sebebiyle daha yukarı çıkamamış, o katta kalmıştır. (Onay 2009, 251) Beyitte süzen kelimesiyle bu olaya telmih vardır.

³ *Dâvud*: Dört büyük kitaptan Zebur nâzil olan peygamber. Kendisine hem peygamberlik hem de padişahlık verilen ilk peygamber olup İsrailoğullarına gönderilmiştir. Klâsik edebiyatta sesinin güzelliği ve etkileyiciliği, ilmi, demiri eğip işleyen sanatkârlığı ve ibadete düşkünlüğü özellikleri etrafında çeşitli mazmunlar oluşturulmuştur. (Onay 2009, 140)

⁴ *Müşteri*: Sâkit, Erendiz, Jüpiter, Hürmüz, Mars adlarıyla da anılan gezegen. Eski gökbilim inancına göre göğün altıncı katında bulunur. Güneşin kadısı konumunda olup davalara bakar, hüküm verir ve güzel konuşur. En uğurlu yıldız sayılır. Etkisinde doğanların zarif, yumuşak huylu, talihli ve mutlu olduğuna inanılır. Adı, talihe ve güzelliğe talip olmasından kinayedir. (Onay 2009, 343)

⁵ *Meryem*: Hz. İsa'nın annesinin adı olup Süryanic'e'de hizmetçi anlamına gelir. Cebrail'in nefhiyle hamile kalmış ve Hz. İsa'yı doğurmuştur. İslâm'da üstün nitelikleriyle övülen, iffet ve itaat simgesi bir şahsiyet olarak gösterilen Meryem, Hristiyanlıkta *tanrı doğuran* olarak nitelenip ibadetlerde önem atfedilmiştir. (Harman 2004, 236) Klâsik şiirimizde gerek Hz. İsa, gerek kendi başından geçenler, yaptığı mucizevî doğum, Cebrail'in ziyareti, ona üflemesi, bekâreti, iffeti, çektiği çileler v.b. konularla anılır. (Pala 2013, 308)

20. Böyle cem‘a hürî-yi cennet buhûr-efrûz olup
Ola Rıdvân² sâki-i bezm-i şarâb-ı kevşeri
21. Çün müheyyâ oldı esbâb-ı kitâbet şemm idüñ
Micmer-i na‘t-ı nebîden pâk ü hoş-bû ‘anberi
22. ‘İllet-i gâiyye³-i kevn ü mekân-ı ins ü cin
İbtidâ-yı emr-i “Kün”⁴ âhir zamân peygamberi

2b

23. Evvelîn-i müfredât küll-i yekûn-ı kâinât
Âhir-i erkâm-ı mürsel enbiyâ ser-defteri
24. Nûr-ı hürşîd-i ‘Arab sürhî-dih-i rûy-ı ‘Acem
Pâdişâh-ı esved ü aḥmer şefî‘-i maḥşerî
25. Berḳ-i ḥırmen-sûz-ı müşrik âb-ı kânûn-ı mecûs
Âb u tâb-ı dîn-i beyzâ cādde-i Ḥaḳ reh-beri
26. Zîb-i evreng-i risâlet ḳahramân-ı enbiyâ
Şeh-süvâr-ı yekke-tâz-ı ḳurb-ı Ḥaḳ cevâlangeri
27. Râkib-i zeyn-i Burâḳ⁵ u muḳtedâ-yı mürselîn
Râzdâr-ı “Lî-ma‘allâh”⁶ “Küntü Kenz”¹ iñ maḫzarı

¹ *Mirrîh*: Behrâm, Sâkit ve Mars adlarıyla da bilinen gezegen. Eski gökbilim inancına göre göğün beşinci katında bulunur. Gökyüzünün kâtibi ve güneşin başkomutanıdır. Az uğursuz (naḥs-ı asgar) sayılır. Etkisinde doğanların sert, acımasız, mücadelecî, öfkeli ve kavgacı olduğuna inanılır. (Kurnaz 1995, 306) Beyitte dūşîzegân kelimesiyle Hz. Meryem'e Cebrâil'in nefyine telmih vardır.

² *Rıdvân*: Cennetin kapısını bekleyen meleğın adıdır. Bu sebeple cennete "ravza-i Rıdvân" da denir. (Hançerlioğlu 1984, 479)

³ *illet-i gâiyye*: Elde edilmesi için çalışılan gaye, nihai amaç. Bu terkip, alemdeki her şeyin belli gayeler doğrultusunda yaratıldığı düşüncesini ifade etmek için kullanılır. *Nizâm-ı âlem, ibda delili* de denilen bu kavram, İslam filozofları ve batılı teologlar tarafından Allah'ın varlığının bir delili olarak kullanılmıştır. (Akçay 2011, 145)

⁴ *Kün*: Allah'ın yaratma sıfatının, tekvînin sözsel sembolü olan bu kelime Arapça "Ol" demektir. "Bir şeyi murâd ettiğinde, O'nun işi, ol (kün) demektir. (O da) hemen olur." Yâsîn/82. (Cebecioğlu 2009, 388)

⁵ *Burâk*: Miraç yolculuğu sırasında Hz. Muhammed'in Mescid-i Aksa'ya kadar bindiği binek. İslam geleneğinde katırdan küçük, merkepten büyük ve beyaz olarak tasvir edilmiştir. (Cilacı 2001, 68)

⁶ *lî-ma'allâh*: Bir hadisten alıntıdır. Hadis-i şerifte: “Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne ona en yakın melekler ne de bir nebî o yakınlığı elde edememiştir.” buyurulmuştur. (Ceylan 2000, 149)

28. Hâzret-i âhond-ı a‘zam Aḥmed-i Cibrîl-peyk
Pâdişâh-ı mîr-i mîrân-ı nübüvvet kişveri
29. Raḥnedâr olurdu devr-i mâh-ı nev gibi eger
Zâtı olmasaydı ‘ıkd-i ḥâtemiyyet gevheri
30. Gökde ‘İsâ² naqş-bendi çehde Yûsuf³ deffe-zen
Câme-i nessâcî-i kâdriydi hep şan‘atları
31. Luṭf u ḳahrı feyz-baḥş-ı bād u âteş olıcak
Oldı ḳahr-ı ‘Âd⁴ u gülzâr-ı Ḥalîl-i Âzer⁵’i
32. Oldı taḥrîr-i ruḥâma beyyin-i vaḳt-i şalât
Sikkeyi mermerde ḳazdı ol şeh-i dîn-perveri
33. Ders-i bî-ḥarf u şadâ-yı adın [ü]mmî göricek
Yine ümmîyyü'l-laḳabdur şân-ı dâniş-güsteri
34. Nûr-ı pîşânî ile mühr-i nübüvvet kâfidür
İster ise olmasun mihr ü mehiñ nûr u feri

¹ *Küntü Kenz*: Bir hadisten alıntıdır. "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve halkı yarattım" hadis-i şerifine işareten "hazine oldum, hazineydim" anlamındaki söz. (Ceylan 2000, 148)

² *İsâ* için bk. K.1/14.

³ *Yûsuf*: Kuran'da hikâyesi uzun bir şekilde anlatılan İsrailoğulları peygamberlerinden. Yâkub (İsrâîl) peygamberin oğludur. Kuran-ı Kerim'deki kıssasından hareketle yüzyıllar boyu birçok Arap, Acem ve Türk şair tarafından pek çok Yusuf ve Züleyhâ mesnevisi kaleme alınmıştır. Yusuf'un, kardeşleri tarafından kuyuya atılması, köle olarak Mısır azizine satılması, azizin karısı Züleyhâ'nın Yusuf'un güzelliğine vurulup aşık olması, Züleyhâ'nın iftirası, Yusuf'un zindana atılması, zindanda yapmış olduğu isabetli rüya tabirleriyle serbest bırakılması ve Mısır azizi olması, buna paralel olarak babası Yâkub'un ağlamaktan gözlerini kaybetmesi, Yusuf'un gömleğinin parçasını gözlerine sürmesiyle gözlerinin açılması konularıyla klâsik şiirde defalarca işlenmiştir. (Zavotçu 2013, 791-796; Onay 2009, 493-495; Harman 2013, 1-3)

⁴ *Âd*: Hz. Nuh'tan sonra Yemen civarında yaşamış bir kavim. Kendilerine Hz. Hûd peygamber olarak gönderilmiştir. Ancak Âd kavmi Hûd'u yalanlayıp getirdiği dini inkar ettiği için Allah tarafından azap verici, yakıcı bir rüzgârla cezalandırılarak yok edilmiştir. (Cilacı 2001, 12)

⁵ *Halîl-i Âzer*: Hz. İbrahim. Halîl, Halîlürrahman, Halîlullah sıfatlarıyla da anılan Hz. İbrahim Kuran'da adı çokça geçen peygamberlerden biri olup Hz. Nuh'un neslindedir. Klâsik şiirde babası Âzer'in ve kavminin inancına karşı gelip onların tanrı diye taptığı putları kırması, Allah'a dost olması (Halîl), zenginliği, sofrasının ve lutfunun bereketi, atıldığı ateşin Allah tarafından gül bahçesine dönüştürülmesi özellikleriyle anılır. (Pala 2013, 224-226)

35. Eyledi rüz-ı Uḥud¹ ol ḥufrede bir dem qarār
Çeşme-i ‘aynü'l-ḥayât² oldu aña reşk-âveri

36. Dür dişin zer-miğferin gördi dedi ehl-i şinās
Ḳadr-i zer zerger şināsed ḳadr-i gevher gevheri³

3a

37. Ol der-i nā-yāba taḳdīr-i bahā olur mu hīç
Ṭut-ki pā-dāş-ı diyet olmışdı feth-i Ḥayber⁴i

38. Görmediler ġār içinde izdiḥām-ı nūrdan
Şanma perde çekdi ḥaşma ‘ankebūtuñ çāderi

39. Bü'l-‘acebdür derd-i çeşm-i müncī iken beyzalar
Verdi çeşmān-ı ‘adūya ḥaşşa-i kūr u kerī

¹ *Uḥud*: Medine'nin 5 km kuzeyinde yer alan dağın adı. İslam tarihinde, müslümanların müşriklerle Bedir gazvesinden sonra yaptığı savaşın gerçekleştiği yer olup savaşa adını vermiştir. Mekkeli müslümanların güçlenmesini önlemek isteyen Kureyşliler 3200 kişilik bir orduyu Medine'ye yolladı. Hz. Muhammed önderliğindeki 700 kişilik Müslüman ordusu Kureyşlileri Uhud dağında karşıladı. Savaşta her iki taraf da kayıplar vermiş olup bu savaşın kesin kazananı yoktur. Hz. Muhammed, Kureyş ordusunun arkadan saldırmasını önlemek amacıyla Uhud dağına okçular yerleştirmiştir. Müslüman ordusunun galip gelmeye yakın olduğu anlarda ganimet toplamak için mevzilerini terk eden bu okçular yüzünden savaş kazanılamamıştır. Resul-i ekrem bu savaşta Kureyşlilerin kazdığı çukura düşmüş, miğferi yarılarak yüzünden yaralanmış, bir dişi kırılmıştır. (Hamîdullah ve Avcı 2012, 54-57)

² *aynü'l-ḥayât*: Bengisu, ölümsüzlük suyu. Âb-ı bekâ, âb-ı câvidânî, âb-ı hâyvânî, âb-ı Hızır, âb-ı İskender, âb-ı zindeġi, âb-ı hayât olarak da bilinir. Kaynağı karanlıklar demek olan zulûmat, zulmet denilen ve kaynağı meçhul diyarda bulunan sudur ki içen ölmez, dünya durdukça yaşarmış. Bu suyu Hızır ve İlyas peygamberlerin bulup içtiğine, sonra Allah'ın bu suyu insanların gözünden sakladığına inanılmaktadır. İskender, Zulûmât'a gittiği halde suyu bulamamıştır. (Pala 2013, 3)

³ "Altının kıymetini kuyumcu bilir, mücevherin kadrini mücevherci bilir." Farişî atasözü.

⁴ *Hayber*: Hicaz'da, Mekke-Suriye yolu üzerinde bulunan eski bir ticaret ve ziraat merkezi. İslam tarihinde Hayber, 628 yılında Hz. Peygamber'in yönettiği savaştan dolayı meşhurdur. Medine'den çıkartıldıktan sonra Hayber'e yerleşen Benî Nadîr yahudileri, Suriye ve Irak bölgelerinden gelen ticaret yolu için tehdit oluşturmaktaydı. Aynı zamanda Mekkeli müşriklerle birleşerek müslümanlara karşı büyük bir saldırı planı içindeydiler. Bunun sonucunda vuku bulan Hendek gazvesinden sonra, ticaret yollarını güvenli kılmak amacıyla 629 yılında Hz. Peygamber 1600 kişilik bir orduyla Hayber'e saldırdı. Hayber kalesi yarısı savaşarak, yarısı barışla teslim alındı. Hayber, müslümanların ilk saldırı savaşıdır. (Hamîdullah 1998, 21)

40. Hılkat-i Cibrîl¹'i kâfûr eylemiş şun' -ı ezel
Âgeh-i h'âb ede tâ mi' râc için ol serveri
41. Zîr-pâye ruḥ-zede olduğda dedi Cebre'îl
Ferş-i râhuñ eyledüm rüyum kumâş-ı çâkerî
42. Sen Süleymân²'a Burâk-ı bād-sür'at muntazır
Hüdhüdî³ câh et beni ey' âlemüñ tâc-ı seri
43. Şeh-nişîne nakl idi güyâ şa'âdet-ḥânededen
Tüşe-i râh-ı sefer add etmedi himmetleri
44. Çün güzâr-ı nüh kıbâb⁴-ı lâciverd-gün eyledi
Sidre⁵-mânde oldu Cibrîl'üñ tecâvüzden peri

¹ *Cibrîl*: Cebre'il, Cebrâ'il, Cibrîl-i Emîn, Rûhu'l-Emîn, Rûhü'l-Kuds adlarıyla da bilinen, ilahi emirleri meleklerle ve peygamberlere ulaştıran vahiy meleği. Cebrâ'il, karşı konulamayan bir güce, üstün bir akla ve derin bilgilere sahiptir. Hz. Muhammed Hira mağarasında ilk vahyi onun aracılığıyla almıştır. (Onay, 393-394) Klasik şiirde aklın temsilcisi bir melek olarak zikredilir. Miraç'ta Hz. Peygamber'i arşa dek götürmesi, cennet varlığı olması özellikleriyle şiirde kendine yer bulur. (Onay 2009, 393-394; Asil 2011, 51)

² *Süleymân*: İsrailoğulları peygamberlerinden, Dâvud peygamberin oğlu. Hükümdar peygamberlerden olup olağanüstü bir güce ve saltanata sahiptir. Hayvanların dilini bilme, tüm varlıklara; insanlara, cinlere ve rüzgâra hükmetme mucize ve özelliklerine sahiptir. Gücünü kendisinden aldığına inanılan yüzüğü (hatem), varlık ve zenginlik timsali tahtı, Allah tarafından kırk günlük cezalandırılması, karınca ile aralarındaki diyalog, Saba melikesi Belkis ile aralarındaki ilişki ve evlilikleri klâsik şiirde sıkça işlenen konulardır. Bu konular, onun bu kadar büyük bir saltanat sahibi olmasına karşın ölüp gitmesi, herşeyin boş ve geçici olduğunu anlatmak ekseninde şiirlerde kendine yer bulmaktadır. (Pala 2013, 411-412)

³ *Hüdhüd*: İbik, ibibik, çavuşkuşu, murg-ı Süleymân, şâne-ser, bûbe, bûbek ve büdbüdek adlarıyla da bilinen ve ibiğiyle tanınan keskin görüşlü kuş. Doğu kültüründe, Hz. Süleymân'la Belkis arasında haberci kuş olması sebebiyle sevilir ve önem atfedilir. Klâsik şiirimizde de Süleymân kıssasındaki haberciliği, gözlerinin keskinliği (hüdhüd-i bînâ), cennete gideceği inancı, Süleymân'ın tacına benzetilen ibiği ve içli ötüşüyle yer almaktadır. (Ceylan 2007, 126-130) Beyitte hüdhüdün cennet makamına telmih vardır.

⁴ *nüh kıbâb* için bkz. K.1/8

⁵ *Sidre*: Arapça hünnap ağacı. *Sidre-i Müntehâ*'ya işaretten; ağaca teşbih edilen, Hz. Peygamber'in Miraç gecesi yanında ilahî sırlara mazhar olduğu, göğün yedinci katında bir makam ismi. Kur'an-ı Kerim'de Necm suresi 14-16. ayetlerin bildirdiğine göre göğün en uç sınırı olup melekler tarafından bile aşılması imkansızdır, cennet ise onun hemen yanıbaşındadır. (Uludağ 2009, 151)

45. Kārbān u Mescid-i Akşā¹'yı tayy etsem n'ola
Ārzū-yı yār eder ṭab'-ı Burāk-ı esteri
46. Döndi ol dürr-i yetīme² kim şadefden ayrılup
Girmeye dest-i şehe olmağičün engüşteri
47. Refref³-āğüş eyledi cism-i billürin ol zaman
Sāki-i bezm-i eleste⁴ şundi ol pür-sāgarı
48. Bir cihāna geldi kim andan münezzeh şeş cihāt
Bir mekāna vardı kim andan 'ibāretdür yeri
49. Çün şeref-yāb-ı maḥall-i vahdet-ābād oldılar
Geldi maḥbūb-ı ḥaḳīḳiden "Ḥabībā gel beri"
50. Bir kerīme mīhmān oldı-ki ni' met-ḥāneden
Muḥtaşar bir sufre baş etmiş bisāt-ı ağberi
51. Bir ḥabībi zayf edindi ol İlāhü'l-'ālemīn
Rīze-çīn-i sufre-i luṭfī olur ins ü perī
- 3b
52. 'Aql u dil-çeşm ü taşavvur cümle ma'zül oldılar
Her biri deryā-yı ḥayretde şināver ser-serī

¹ *Mescid-i Aksa*: Kudüs'te bulunan, Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman'ın bina ettiği mabed ile, sonradan onun yerine inşa edilen mesciddir. Müslümanların ilk kiblesi konumundadır. Kible daha sonra Mescid-i Haram'a tevil edilmiştir. Hz. Peygamber'in miraçtan önce Mescid-i Aksa'ya getirilmiş, bundan sonraki on altı, on yedi aylık süre boyunca burası kible olmuştur. (Cilacı 2001, 240)

² *dürr-i yetim*: Sadeft içinde tek olan inci. (Devellioğlu 1999, 194) Edebiyatta güzel bir kinayeye, yetim doğan Hz. Peygamber için kullanılır.

³ *Refref*: Hz. Peygamber'in bilinmeyen yerlere götürüldüğü, cennet ve cehennem gösterildiği Miraç'ta bindiği dört binekten sonuncusu olan minder; cennet yaygısı. (Asil 2011, 301)

⁴ *bezm-i elest*: Farsça ve Arapça iki kelimeden oluşmuş "elest toplantısı" anlamına gelen tabir. Kur'an-ı Kerim'de Araf suresi 172. ayette belirtildiğine göre; Allah ruhlara "elestü bi-Rabbiküm" (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) sorusunu yöneltince, ruhlar "belâ!" (Evet) dediler. Bu toplantı, ruhlar henüz bedenlere kavuşmadan önce Allah ile ruhlar arasında yapılmış bir sözleşme hükmündedir. Orada verilen sözün doğruluğunun sınanması için Allah ruhları içinde bulunduğumuz imtihan dünyasına gönderdi. Bu sözleşmenin yapıldığı toplantıya "bezm-i elest" denir. (Cebecioğlu 2009, 101)

53. Ne raķīb-i ʔaʕne-gū ne bīm-i aġyār-ı ʕadū
Vaħdet-ābād-ı fenā nefy eyler imiş dīġeri
54. İķtizā itdi ki dārū-hāne-i ħikmet vere
Ümmet-i dil-ħasteye maʕcūn-ı raħmet cevheri
55. Dil-firībāna nūvāziř dil-rübāyı iltifāt
Luṭf-ı sübhānī mevāʕid-i Ĥudā-yı ekberi
56. Mücrimān-ı zerd-rūy-ı ümmeti başdan başa
Cuy-ı ġufrān eyledi ġark-ābī-i nīlūferî
57. Pes raħīķ-i cām-ı lebrīz-i ʕaṭāyādan tamām
Neřve-i ħořnūdı mest etdi o ṭabʕ-ı aṭheri
58. Baġlayup ʕavdetde bār-ı tuħfehā-yı emr ü nehy
Ümmet-i deryūzekāra verdi ħaṭṭ-ı evferi
59. Ol ķadar verdi küřāyiř nāfehā-yı tuħfeye
Ĥoř-dimāġ etdi cihānı būy-ı müřķ-i ezferi
60. Müstaʕiddān-ı ināyāt-ı Ĥudāyî ṭutdılar
Naķl-i āyāt-ı celīlüʕ-řāna ġuř-ı ezberi
61. Müşrik-i bīnī zükām-ı ħar-ṭabīʕ at oldılar
ʕAnber-i ħoř-būy-ı iħdānuñ ħimār-ı enkeri
62. Ey resūl-i rāyet-efrāz-ı livāʕü'l-ħamd¹-i dīn
Ey ġürūh-ı maħřerīnūñ melceʕ ü meʕvā teri

¹ *livāü'l-ħamd*: Hz. Muhammed ümmetinin maħřer ġünü altında toplanacaġına inanılan bayrak. *Makām-ı Ahmedī* de denilir. Fatımiler devrinde sefere ġiderken taşınan sancaġa da bu ad verilmiştir. (Pala 2013, 290)

63. Ol nesīm-i ğayret-āyīn-i ħimāyeñ kor mı ħiç
Külĥan-ı düzahda ümmet nāmına ĥākisteri
64. Yā Nebiyya'llāh dem-i fāsīd gibi 'ırķ-ı beden
Pür-günāh oldı Őifā versün 'ināyet neŐteri
65. Yā emīn-i vaĥy-i rabbānī meded Şad-el-meded
Aldı her yanum hüçüm etdi ĥabāŐet leşkeri
66. Gevher-i īmānı dürc-i sīneden çekmek diler
Őāĥne¹-i ĥırzıñ gözetsün düzd-i dīv-i kāferi
- 4a
67. Ğavtaĝāĥ-ı nez'e düşdükde bu keŐtī-i beden
Ĥabl-i 'işmet ile ver aña Őehādet lengeri
68. Ey gül-i bāĝ-ı Őefā'at 'andelīb-i na'tıñım
Faşl-ı gül feryāda başlar 'andelībün ekŐeri
69. Bülbüli çok gördiler āĝüş-ı gülde söylenür
Gül cemālün ben-de görsem 'arşa atsam efseri
70. Ey **Füzünī** nām-ı pākī ile hem-nāmī yeter
Nisbet-i küllī degül mi zerrehā-yı ĥāverī
71. Kilk-i Őīrīn etse taṭvīl-i süĥān ma'zürdur
İdemez ilķā lisānundan bu na't-ı sükkeri
72. Tā ki 'anber-gün Şeb bu micmer-i eflākde
Vaz' olup süziŐ vere seyyārgān-ı aĥkeri

¹ *Őahne*: Gece bekçisi. Osmanlıda başlıca görevleri devriye gezmek, meyhane ve işret meclislerini teftiş etmek, suçlu ve sarhoŐları tespit ederek cezalandırmak olan asayıŐ görevlisi. Belde muhafızları ve subaŐılara (bkz. K.2/39) da Őahne denirdi. (Onay 2009, 428)

73. Rūḥ-ı pāk-i aḳdesün tervīḥ ü ta'īr eylesün
Būy-ı āsāyiş-fezā-yı nūr-ı “Allāh Ekber”i

2

Der Ma'delet ü Menḳabet-i Vezīr-i Sidre-serīr Şāliḥ Pāşā Şādır Şüde

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Şafaḳ içinde seḫer mihr olıcaḳ şīr-süvār
Āteşī esb-ile şān etdi Siyāvuş¹ güzār
2. Ḥīnk-i gerdūna yine zer siperin bend etdi
Dest-i üstād-ı cenībet-keş-i çarḫ-i devvār
3. Yaḳdı destārçe-i māhı bir iki yerde
Vericek tābiş-i billūr mihir-i kūrre-i nār
4. Zūlmet-i şebde yine āb-ı ḫayāta² daldı
Pür edüp taş-ı zerin etdi ufūḳdan izḫār
5. Cürm-i mihr etme kıyās anı o bir revzenedür
Kānde bir ḫūr-şıfat eyledi 'arz-ı dīdār
6. Nūr-ı mihr eyledi pervāneyi mihr-i sākıt
Hem-ziyā ola mı ḫūrşīd ile şeb-tāb-ı nizār

¹ *Siyāvuş*: Şehnâme'de anlatılan İnan'ın milli kahramanlarından. Keyâniler hanedanından Keykāvus'un oğludur. Küçükken Rüstem tarafından yetiştirilmiştir. Kendisine aşık olan üvey annesi Sûdâbe aşkına karşılık almayınca Siyāvuş'a iftira eder. Siyāvuş, o zamanki töreye göre babasının ve saraylıların gözü önünde at üzerinde şiddetli bir ateşin ortasından geçerek iffetini ve masumiyetini ispatlar. Savaşmak için gittiği Turan hakani Efrâsiyab'ın kızıyla evlenir, ondan oğlu Keyhüsrev doğar. Efrâsiyab, kardeşi Gersivez'in iftirasıyla Siyāvuş'u öldürür. Siyāvuş edebiyatta masumluk, mazlumluk ile yeniden doğuşun, baharın ve yeşermenin sembolü olarak yer alır. (Örs 2009, 308-309)

² *âb-ı ḫayât* için bkz. K.1/35 (aynū'l-ḫayât)

7. Necm-i ihdâ- 'aşer¹-i h'âbını ta 'bîr içün
Çeh-i şebden yine çıkdı ħor-ı Yûsuf-kirdâr
8. Şanma ħürşîd ü şafağ var ise faşşâd-ı kazâ
Faşd edüp taş-ı zer içinde demin etdi nişâr
9. Her gice sûde-i seng-i mihek-i şeb oluyor
Yine fersûde degül tâc-ı zer-i mihr-i nigâr
10. Maţla 'ında görinen mihr-i cihân-tâb degül
Oldı ser-berzede nîlûfer-i cûy-ı zahhâr
11. 'Aks-i mir'at-i dil-i ħazret-i pâşâdur ol
K'etdi ecrâm-ı semâvâtı münevver ebşâr
12. Maţla '-ı dîn ü düvel Ĥazret-i Şâlih Pâşâ²
Peyrev-i şer' ü şeref-bahş-ı nebiyy-i muĥtâr
13. Lâyık-ı şânı eger mihr-i cihân-tâb ola
Ĥayme-i ħadrine bir top-ı zer-i şa'şâ'adâr

¹ *necm-i ihdâ-aşer*: Arapça, "on bir yıldız" demektir. Hz. Yusuf'un rüyasında gördüğü on bir yıldız telmihtir. Kuran'da Yûsuf suresi 4. ayet ve sonrakilerde bildirildiğine göre, Hz. Yusuf rüyasında on bir yıldız, güneş ve ayı kendisine secde ederken görmüştür. Rünyayı babası Hz. Yâkub'a anlatmış, o da bu rünyayı kardeşlerine kesinlikle anlatmamasını tembihlemiştir. Rünyayı oğlunun peygamberliğine, Allah tarafından kendisine rüya tabir etmeyi öğretileceğine yormuş; böylelikle Allah'ın, büyükbabaları İbrahim ve İshak'a olduğu gibi Yâkub ailesi hakkında nimetini tamamlayacağını söylemiştir. (Hançerlioğlu 1984, 489)

² *Salih Paşa*: Nevesinli Salih Paşa. Sultan I. İbrahim saltanatında bir yıl dokuz ay süreyle sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamıdır. Boşnak asıllı olup Hersek sancağına bağlı Nevesinlidir. Devlet görevinde sırasıyla başmuhasebeci, çizye muhasebecisi, matbah emini, defter emini, tersane-i hümayun emini ve kapıcılar kethüdası; 1643'de ikinci imrahor; Haziran 1644'de yeniçeri ağası olmuştur. 1644'de vezirlik rütbesi verilerek başdefterdar görevine geçmiştir. 1645'de Sultanzâde Mehmed Paşa'nın yerine sadrazam olmuştur. Sultan İbrahim, o dönemde şeyhler, imamlar ve üfürükçülerden medet ummakta ve semt semt dolaşmaktaydı. İstanbul'da kendisinin yolunu geciktirmemek için araba ile dolaşmayı yasaklamıştı. Bir gün dolaşırken karşısına çıkan bir arabadan dolayı, emrine uyulmamasından Salih Paşa'yı sorumlu tutup onu boğdurmuştur. (Uzunçarşılı 2011b, 393-394; Sakaoğlu 2012, 262; Kayaş 1999, 495)

14. Bârek-Allâh zihî şâlih-i dîn-perver kim
Etdi işlâh-ı fesâdât-ı gürûh-ı eşrâr
15. Naşş-ı mazmûn-ı güher-reşk-i hadîs-i nebevî
İsm-i pâkinde zühûr etdi be-luţf-ı Cebbâr
16. Ki buyurdu "ce'ala'llâhu vezîran şâlih"¹
Şehe hayr etse irâde n'ola Rabbü'l-ebrâr
17. Nâqa-i devlet ü dîni katı çokdur 'âkır
Şâlihâne 'amel-i pâk-ile hıfz et her-bâr
18. Koma âyîne-i İskender²-i şer'î elden
Görine tâ şuver-i gâ'ib-i etrâf u kenâr
19. Kõnmasun gerd-i sitem çeşm-i za'îfân üzre
Açalar gözlerini 'adlûñ ile bir miqdâr
20. Zümre-i ehl-i ma'ârif katı güm-nâm oldı
K'oldı her biri mu'ammâ-yı felâket-âşâr
- 5a**
21. Çok-mıdur gülşen-i ikbâle bir iki bülbül
K'ideler nağme-i dil-keş ile bāng-i güftâr
22. Anlarıñ birisi de ben kuluñam sultānum
Neşr ile H̄âce³ vü nazm ile Zahr-i¹ eş'âr

¹ “Allah bir emîr için hayır diledi mi ona doğru sözlü bir vezir nasip eder. Bu, ona unutulunca hatırlatır, hatırladığı zaman da yardım eder. Allah emîre hayır dilemezse, kötü bir vezir musallat eder. Bu vezir, ona unuttuğunu hatırlatmaz, hatırlayınca da yardımcı olmaz” hadîs-i şerîfine işâreten “Allah (ona) doğru sözlü bir vezir nasip etti”. (Ebu Dâvud, Harâc 4, 2932; Nesâî, Bey'at 33, 7159)

² *âyîne-i İskender*: Makedonya kralı İskender'in hocası Aristo'nun icat ettiği ve düşmanı henüz uzaklardayken görüp farketmeye yarayan ayna. (Levend 1943, 177) Büyük bir sütun üstüne yerleştirilerek kullanılan bu aynanın, Arşimet aynasından devşirildiği yönünde düşünceler mevcuttur. Arşimet'in aynalar kullanmak suretiyle Roma donanmasını yaktığı bilinmektedir. (Onay 2009, 77)

³ *Hâce Abdullâh-ı Herevî*: Mutasavvıf şair ve âlim, Hâce Abdullah el-Ensârî el-Herevî. 1006 yılında Herat'ın eski kalesi Kûhendiz'de doğdu. "Pîr-i Herât, pîr-i tarikat, şeyhü'l-Horasân, şeyhü's-şüyûh, nâsırü's-sünne, zeynü'l-ulemâ" gibi ünvanlarla anılır. Genç yaşlardan itibaren

23. Fenn-i inşāda ma‘ānī-yi metā‘-ı hāmem
Oldı zīnet-ger-i dükkân-ı <tahrip olmuş kısım>
24. Lü’lü’-i nazm-ı cihān kıymet-i hāşşü'l-hāşşam
Oldı pīrāye-i hūrān-ı münevver-ruhsār
25. N'ideyüm böyle iken şöyle kesādum var kim
‘Anberi būy-ı piyāz ile bir etdüm bāzār
26. Dönerüm şubh olıcağ ‘āciz u ser-gerdāna
Pāy-ı ‘acz üzre ma‘āşumda nite-kim pergār
27. Bu faşılta güzerüm düşdi meger bir bāğa
Gördüm iflas-ile dil-ḥaste ḥarīfān-ı bahār
28. Rıkkat-i kalb gelüp müflisī-i eşcāra
Eyledüm bu ğazel-i pāk-ile ḥālüm iş‘ār

Ġazel-i Bī-bedel

29. Çemenistānı ḥazān etdi yine zerd ü nizār
Yerekān² zaḥmetine uğradı gūyā eşcār
30. Bir yeşil yaprağı yok pīş-i nihād eyleyecek
Güllerüñ bu günini yād edüp ağlardı hezār

dönemin alimlerinden hadis ve tefsir dersleri aldı, onlardan tasavvufun adap ve erkânını öğrendi. Hocası Yahyâ b. Ammâr vefat edince onun yerine geçip medresede dersler verdi. XI. yüzyılın başlarında ortaya çıkıp XII. yüzyılda gelişen ve uzun bir süre varlığını koruyan süslü ve secili nesrin ilk ve en büyük temsilcisidir. Verdiği derslerden ve yazdığı eserlerden dolayı İslâm dünyasında *şeyhülislâm* olarak tanınmıştır. Eserleriyle kendinden sonra gelen pekçok mutasavvıf şair ve yazara rehberlik etmiştir. (Yazıcı ve Uludağ 1998, 222-225)

¹ *Zahîr-i Fâryâbî*: “Sadrü'l-hükemâ” ve “Melikü'l-keîâm” ünvanları ile tanınmış, XII. yüzyıl İranlı kaside şairi. Şiirlerinde aşırı derecede mübalağalar ve yeni mazmunlar kullanmasıyla meşhurdur. Gazelleri Sa'dî, Hâfız-ı Şîrâzî ve Molla Câmî gibi şairler tarafından taklit edilmiştir. Şiirleri hakkında bir atasözü haline gelen, “Eğer Zahîr'in divanını bulursan Kâbe'de bile olsa onu çal” sözü onun şiirlerine olan rağbeti göstermektedir. (Atalay 2013, 87-88)

² *yerekân*: Sarılık hastalığı. Ekinlere musallat olan bir hastalık türü. (Devellioğlu 1999, 1160)

31. Her şecer gerçi emîrâne idi gülşende
Yeşilin aldı naķīb-i çemen-i köhne-bahār
32. Zîr-i seng eyledi evrākını bād-ı şarşar
Hāk-i zilletde taş altında yatur dest-i çenār
33. Tıkınur bu ucı şemşîr-i huzânı gördi
Havf edüp bu gam-ı cāngāh ile şakķ oldu enār

5b

34. Serverā rūh-demā 'İsî-yi ferruķ-ķademā
Ey şifā-baķş-ı dil-i haste-i endūh-figār
35. Āteş-i fakra kebāb oldu **Füzūnî** bendeñ
N'ola ger döne döne eylese feryād ile zār
36. Teb-i lerze-fiken-i dîn ile maħmūm oldım
Ne mizācumda şebāt u ne cevāriħde ķarār
37. Gerçi kim ism-i ze'āmetle¹ berātum meştūr
Lîk resminde muķayyed raķam-ı zillet-i h'ār
38. Hāşılı martı anıñ gam ise tayyārātı
Şorma ma' mūrılığın kim niçe bayķuş uçar
39. Sene başında subaşum² gelicek āh ederin
Verdügi pîşini alur diyü ey fahr-i kibār

¹ zeâmet: Osmanlı tımar sisteminde 20.000 akçeden fazla dirlik tasarrufuna verilen ad. Zeâmet, yetiştirdikleri hayvanlarla birlikte savaşa katılan sipahilere öşrü alınmak üzere verilen en büyük tımarıdır. Terim olarak, Osmanlı merkez vilâyetlerinde bir süvari birliğini ve askerî-idarî hiyerarşiyi desteklemek amacıyla yapılan ve tevarüs yoluyla geçmeyen tahsisatı ifade eder. Dîvân-ı Hümâyun'da görev yapan bürokratlara ve savaşlarda büyük yararlılık gösterenlere de zeâmet tahsis edildiği bilinmektedir. (Afyoncu 2013, 162-164)

² subaşı: Türk devletlerinde ordu kumandanı, Osmanlı'da şehrin güvenliğini sağlayan görevli. Osmanlı öncesi Türk beyliklerinde "sü (asker, ordu) + başı" şeklinde olan imlası XVI. yüzyıldan itibaren subaşı olarak değişmiştir. Bu devirde orduyu sevk ve idare etme, fethedilen şehirleri savunma ve yönetme işi sübaşılardan işiydi. Osmanlılar'da subaşının görev ve yetkileri kanunnâme ve yasaknâmelerle tayin edilmiştir. Subaşının adı sancak beyi ve kadıdan sonra anılmaktadır. Mahallî konularda, kanun ve nizamların uygulanmasında söz sahibidir, ehl-i örf taifesindedir. Subaşı önce suçluyu arayıp bulur, adalet huzuruna götürür, gerektiği durumlarda teftiş görevini de yerine getirirdi. (İlgürel 2009, 447-448)

40. İki vech ile baña merhamet olsa lāyık
Birisi ‘ilmüm için birisi de kurb-ı civār
41. Altı hāne geçicek yedidedür gam-hāne
Kırk kapu deñlü yazılmış çü hudūd-ı had-i cār
42. Bir kitābetle dil-i hasteye dermān eyle
‘İllet-i fakra devā etmede ‘āciz timār¹
43. Yeter ey dil idelüm tayy-ı kelām-ı şekve
N'ola hatm olsa du ‘ā ile suṭūr-ı tūmār
44. Tā ki Maḥmūd-ı² sebük-tāz-ı şeh-i hāver-i şubḥ
Ola ‘asker-keş-i Hindū-yı şeb-i tīre vü tār
45. Ola bed-hāh rīkābına çü seyfü'd-devle³
Vere şemşīr-i ‘adū-fayşalı a‘dāya demār
46. Kaşr-ı iqbāl müşeyyed der-i devlet meftūh
Bedreka Hızr⁴ u zafer rāh-ber ü şihḥat yār

¹ *timār*: Osmanlılar'da devlete ait toprakların askeri ve idari gayelerle tahsisine dayalı yöntem. Türkçe'de dirlik (dirilik) ile eş anlamlı kullanılan timār (tumar) kelimesi sözlükte “bakım, ilgi” anlamına gelir. Terim olarak, Osmanlı merkez vilāyetlerinde bir süvari birliğini ve askerî-idarî hiyerarşiyi desteklemek amacıyla yapılan ve tevarüs yoluyla geçmeyen tahsisatı ifade eder. Timar sistemi, imparatorluğun sadece askerî-idarî teşkilatlanmasının temel direği olmakla kalmamış, aynı zamanda mîrî arazi sisteminin işleyişinde, köylü-çiftçilerin statüleri ve ödeyecekleri verginin belirlenmesinde ve imparatorluğun klasik çağında tarımsal ekonominin yönetiminde esas belirleyici faktör olmuştur. (İnalçık 2012, 168-171) Ayrıca bkz. K.2/37 (zeāmet)

² *Mahmūd*: "Seyfü'd-devle" lakabıyla bilinen, tam adı Nizāmü'd-dīn Gāzī Mahmūd b. Sebük Tegin olan Gazneli hükümdarı. 998-130 yılları arasında hüküm sürmüş olup cesareti ve aklıyla kendini göstermiştir. Uzun hükümdarlık süresince İslām'ı yaymak amacıyla Hindistan'a 17 kez sefer düzenlemiştir. Birçok müslüman âlim, edip ve şairin Hindistan'a yerleşmesiyle İslām kültürünün bu bölgeye ulaşmasını sağlamıştır. Âlimlere olan saygısı, adaleti ve iyi yönetimi, gerek kendi döneminde gerekse sonraki devirlerde edip ve şairler tarafından övülmüş, Fars edebiyatında adalet ve insafın timsali olarak gösterilmiştir. Başta Firdevsî olmak üzere Unsûrî, Ferruhî-i Sîstânî ve Ascedî gibi şairler onun ihsanlarına nâil olmuşlardır. Firdevsî'nin, Şehnâme'sini Gazneli Mahmūd'a bizzat sunduğu rivayet edilmektedir. (Merçil 2003, 362-364) Divan şiirinde cömertliği, dindarlığı, yardımseverliği ve adaletiyle anılır. (Zavotçu 2013, 465)

³ *seyfü'd-devle*: Devletin kılıcı. bk. K.2/44 (Mahmūd)

⁴ *Hızr*: Hz. Musa döneminde yaşadığı, Allah tarafından ilahi bilgi ve hikmet öğretildiği, ölümsüzlük suyu (âb-ı hayat) içip ölmezliğe kavuştuğuna inanılan kişi. Peygamber veya veli olduğu, Hızır'ın İlyas peygambere verilmiş bir lakap olduğu gibi çeşitli görüşler mevcuttur. Kuran-ı Kerim'de Kehf suresi 61-64. ayetlerinde âb-ı hayat kıssasından bahsedilmektedir. Buna göre, Hızır arkadaşı İlyas ile

Der-Ta'rif-i Menkabet-i Muhammed Pâşâ bâ-Şeref-i Mühr Der-Âmeden-
i Şâm Dâde Şüd

6a

(mefâ' ilün / fe' ilâtün / mefâ' ilün / fe' ilün)

1. Hârâbe-i 'ademe gitdi büm-ı şüm-liķā
Vücûda geldi hemân bülbül-i huceste-şadā
2. Defnesi ile geçti yere şükür Yā Rab
Ne idi şiddet-i Kārūn¹-yi şitāda ğinā
3. Görince sīh-i yahı bām-ı derde āvīze
Kebāb olurdu dil-i āteşin ile fuķarā
4. Piyāle-i mey-i yah-besteden bedel şimdi
Görindi meclis-i gülşende her gül-i hamrā
5. O deñlü mu'tedil oldu hevā-yı Nev-rūz²
Çerāğ-ı nergisi etmez çemende bād itfā
6. O deñlü fart-ı sürür-ı tarab-fezā demidür
Kubūra hānde vü şādāne defn olur mevtā
7. Nemāda kuvvet o deñlü devāta ķonsa ķalem
İderdi levn-i nezāretle berg ü ber peydā

birlikte İskender-i Zülkarneyn'in maiyetinde, karanlıklar ülkesinde (zulûmât) âb-ı hayatı aramaya çıkarlar. Dere kenarında pişmiş balıkları yerken, Hızır'ın elinden bir damla su balığa sıçrar, balık canlanıp suya atlar. Bu suyun ölümsüzlük suyu olduğunu anlarlar ve ondan içerler. Daha sonra İskender'e haber verseler de suyu bir daha bulamazlar. İnanışa göre ölümsüz olan Hızır ve İlyas, Allah'ın emriyle darda düşenlere yardım etmekle görevlendirilirler. Bu görevi Hızır karada, İlyas denizde ifâ etmektedir. (Pala 2013, 204-205)

¹ *Kārūn*: Mûsâ peygamber zamanında yaşadığına inanılan, zenginliği, cimriliği ve Allah'a isyanıyla ünlenip sonunda malı ve mülküyle yere geçmiş İsrailoğulları soyundan biridir. Simya ilmini akrabası Mûsâ'dan öğrenerek toprağı altına çevirmek suretiyle zengin olduğuna inanılmaktadır. Edebiyatımızda zenginliği, cimriliği ve akıbetiyle anılır. (Zavotçu 2013, 415)

² *Nev-rūz*: Farsça yeni gün demektir. Gece ve gündüzün eşitlendiği gün (22 Mart) olup baharın başlangıcı sayılmaktadır. İranlılar bu günü yılbaşı olarak kutlamaktadırlar. (Cilacı 2001, 267) *Nev-rūzî*: Nevrûza özgü, nevrûz günü gibi.

8. Tekevvün etse ‘aceb mi kemāl-i nāmiyeden
Derūn-ı miḥberede ḥayye gibi tār-likā
9. Zebān-ı nuṭka dimāğ ol kadar verür miknet
Ta‘accüb olmaya olursa bī-zebān gūyā
10. Yine kırābına güncāyiş olmaya tīgā
Pür ede cevfi muşammet edüp duḥūl-i hevā
11. Nedir bu cezbe hevāda ki āb-ı fevvāre
Teḳātur etmeye arza hevāda eyleye cā
12. Eger ki şîr ile āhūyı etseler taşvîr
Olurdı pençe-zen āhūya şîr-i ḥamle-nümā
13. Ḥacerde şüret-i Şîrîn¹-naşş-ı Ferhādî²
Ḥırāma gelse bu faşl içre yok gümān aşlā
14. Dehān-ı māra düşen kaṭrehā-yı Nīsānî³
Ta‘accüb eylemem olursa lü’lü’-i lālā
15. Açıldı āyîne gibi dilān-ı jeng-zede
Ne şüret ile nifāka yüzün tuta a‘dā

6b

16. Bu ittiḥād-ı zamāyır bu ittifāk-ı kulūb
Bu inşirāḥ-ı ḥavāṭır-nüvāz-ı şāh u gedā

¹ *Şîrîn*: İlk olarak Şāhnâme'de işlenen, daha sonraları Nizâmî-i Gencevî'nin Hüsrev ü Şîrîn mesnevisinin başı çektiği ve onlarca şair tarafından kaleme alınan Ferhad ile Şîrîn, Hüsrev ile Şîrîn mesnevilerinin kadın kahramanı. Ferhad ile Hüsrev Pervîz aşkı arasında kalan sevgiliyi temsil eder. (Zavotçu 2013, 721)

² *Ferhād*: Ferhad ile Şîrîn aşk hikâyesinin erkek kahramanı. Şîrîn'e olan aşkı yüzünden İran hükümdarı Hüsrev Pervîz'in düşmanı konumundadır. Nizâmî'den bu yana kaleme alınan mesnevilerde Ferhad daima su yolları yapmakla görevli bir mühendis veya ressam kimliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Hüsrev ile Şîrîn'den farklı olarak, tarihi ve gerçek kişiliği belirsizdir. Klasik şiirde sadık bir aşık olması, sevdiği için dağları delmesi özellikleriyle kendine yer bulur. Sevgilisi için imkansız görünen işleri göze alan, aşkının derin hüznü içinde vuslata eremeden ölen aşğın simgesi konumundadır. (Zavotçu 2013, 242-243)

³ *nisan yağmuru*: İnanışa göre, Rumi nisanın on sekizinci, miladi mayısın ilk günü yağan yağmur taneleri sadefin karnına girerse inci, yılanın ağzına düşerse zehir olurmuş. (Onay 2009, 357)

17. ‘ Aceb-mi ‘āşık-ı fırkat-keşideyi etse
Vişāl-i dil-ber-i tannāzı ile kām-revā
18. Degül şeb içre nümāyende kirmek-i şeb-tāb
Şerāredür ki gül-i āteşin eder peydā
19. Gülün o mertebede bülbüle muḥabbeti var
Ki etdi her varaḳın sāyebān-ı sürḥ-āsā
20. Mişāl-i Āşaf-ı¹ gül-rüy-ı bāğ-ı sultānī
Ki zīr-i sāye-i şefkatlerindedür ğurabā
21. Ne Āşaf Āşaf-ı rāḥat-resān-ı bende-nüvāz
Ne Āşaf Āşaf-ı düşmen-şikār-ı rüz-ı vegā
22. Sipih-ı mekremete zātı mihr-i tābende
Zemīn-i ātıfete cūdı cūş-ı baḥr-i ‘aṭā
23. İfāde-i ḥikem eyler niçe Felātūn'a²
Disem sarāyına lāyık Medīnetü'l-Ḥükemā³
24. Diyār-ı Mışr'a ki fermān-dih oldu Yūsufveş
O şehre eyledi Nīl-i mekārimin icrā
25. Görince meşreb-i şemşīr-i bī-dirîğini Nīl
Kesüldi ḥavf-ıla tuğyānı eylemez kaṭ‘ā

¹ *Āşaf*: İslami kaynaklarda Hz. Süleyman'ın veziri veya katibi olduğu belirtilen kişi. Asıl adı İbn-i Barahyâ'dır. Nüşa, tılsım, vefk ile simyanın mucidi sayılmaktadır. İyilik, ileri görüşlülük, sadakat, başarılı yönetim ve tedbirin sembolü olarak klâsik şiirde adı sıkça zikredilmektedir. (Zavotçu 2013, 76)

² *Felātūn*: İslam felsefesi üzerine önemli etkileri olan ilk çağ Yunan düşünürü, Platon. Sokrat'ın öğrencisidir. Atina yakınlarında m.ö.387 yılında kurduğu, bilim tarihinde "Akademi" olarak bilinen okulu ve bu okulun yetiştirdiği öğrencileriyle ünlüdür. (Zavotçu, 236) En meşhur öğrencisi Aristo'dur. Kaynaklarda kırka yakın eseri olduğundan bahsedilmektedir. Edebiyatta aklın, bilginin ve zekanın timsali olarak konu edinilir. (Onay 2009, 163)

³ *Medīnetü'l-Ḥükemā*: Kelime anlamı "filozoflar şehri" olup kastedilen Atina'dır.

26. 'Ādū bırağdı Azag'ı¹ hücūm-ı 'azminden
İder mi şîr ile rübāh-ı hîle-cū heycā
27. Olinca māh-ı dirahşan-dih-i eyālet-i Şām
Fürüg-ı adl-ile verdi o cennet içre ziyā
28. Vücūdı fitne-i āhir-zamānı maıhv etdi
Nüzūlı oldı ol iqlîme gūyiyā 'Īsā
29. İrince māh mihirden husūf²-ı Mirrîh'e
(...) eyledi fenā' vü arz-ı semā'
30. Nazār be-Müşterî etdi kamer sa'ādet ile
Verüldi yümn-ile ya'ni şadāret-i 'uzmā

7a

31. O māh-ı Şāmî tūlū' eyledi Sitanbul'a
Siyāhî-i sitem-i zulmi etdi nā-peydā
32. Cemāl-i Yūsuf-ı adli görince açdı gözün
'Aceb mi hüznini Ya'küb-ı³ devlet etse hebā
33. 'Uṭārid-i felek elķābın eyleyüp taıhrîr
Bu gūne eylemiş ism-i şerîfini inşā

¹ *Azag*: Azak şehri. Günümüzde Rusya Federasyonu'na bağılı Rostov özerk bölgesinde, Don nehri kıyısında yer alan şehir. Tarih boyunca Miletler, Hazarlar, Peçenekler, Altın Orda Devleti, Venedik hakimiyeti gören kent, 1475'te Fatih Sultan Mehmed tarafından fethedilmiştir. Karadeniz ticaret yolunda büyük stratejik önem taşıyan kent 1637'de Don Kazakları'nın eline geçse de, 1642'de Sultanzāde Mehmed Paşa ve Kırım Hanı IV. Mehmed Giray önderliğindeki kuşatmayla yeniden geri alınmıştır. (Bilge 1991, 300-301) Beyitte bu başarılı kuşatmadan bahsedilmektedir.

² *husūf*: Ay tutulması. (Devellioğlu 1999, 385) Husūf, genelde ay tutulması için kullanılan bir terim olup, beyitte dünyanın Mirrîh (Mars) ile güneş arasına girmesi ve Mirrîh'i ışısız bırakması şeklinde kullanılmıştır.

³ *Ya'küb*: Kur'an-ı Kerim'de adı geçen İbrânî peygamberlerden olup, Yusuf'un babası, İbrahim peygamberin torunudur. Diğer adı İsrâ'il olduğu ve soyu 12 oğluyla devam ettiği için kendisinden sonraki İbrânîlere İsrâiloğulları da denilir. Hz. Muhammed'e gelene kadar tüm peygamberler onun soyundandır. Babası Hz. İshak'ın ölümünden sonra onun yerine geçen Yakub, memleketi Kenan'a izafeten "Pîr-i Ken'an" sıfatıyla anılır. Klasik şiirde adı Hz. Yusuf ile birlikte zikredilir. Kaybolan oğlu Yusuf için hüznler evinde (Külbe-i Ahzan) yas tutması, ağlayarak gözlerini kaybetmesi, Yusuf'un gönderdiği gömleği yüzüne sürerek gözlerinin açılması konuları ile anılır. (Pala 2013, 478)

34. Naşîr-i ümmet-i Ahmed¹ emîn-i devlet ü dîn
Mu'în-i şer'-i Muhammed semiyî-i bedr-i dücâ'²
35. Hıdîv-i bende-nüvâzâ felek-şadir şadrâ
Eyâ dür-i güher-i bî-bahâ vü bî-hemtâ
36. Naşîbin aldı ayakda kalan sitem-keşler
Şıgadı³ dest-i nüvâziş oları ser-tâ-pâ
37. 'Ale'l-şuşuş hukuq-ı kadîmi şâhibinüñ
Ri'âyet eyleyüp etdüñ merâtibin a'lâ
38. O defter içre benüm nâ-resîd olup ismüm
İrişmeye baña luţfuñ muhân olam hâşâ
39. Zamân zamâne-i imsâk idi li-şamdi'llâh
Erişdi 'ide niçe rüzedâr-ı derd ü belâ
40. **Füzûnî** dahı civârında nân ümîd eyler
Şarîb-i şîr olan elbet olur nevâle-rübâ
41. Zekât-ı luţfiña muhtâc eger murâduñ ise
Faķîr-i mücib-i şefkat şapudayın hâlâ
42. Şahâdet eyler idi ilmüñ ile ma'rifetüñ
Faķîr-i bî-mededem deyü eylesem da'vâ

¹ *Ahmed*: İslam'da son peygamber kabul edilen dini, askeri, siyasi lider; Hz. Muhammed. Ahmed, Mahmud, Mustafa adlarıyla da bilinir. 572'de Mekke'de doğmuştur. 40 yaşında kendisine Kur'an-ı Kerim nazil olmaya başlamış ve peygamberlikle müjdelenmiştir. Mekke'den başlayarak Arap yarımadasını İslam hakimiyetinde tek bir dini yönetim üzerinde birleştirmeyi başarmıştır. Yaşadığı dönemde "el-emîn" sıfatıyla tanınmış, 632'de Medine'de vefat etmiştir. (Hançerlioğlu 1984, 355-361)

² *semiyî-i bedr-i dücâ'*: Sultan İbrahim saltanatında bir yıl yedi ay sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı; Sultanzâde Civankapıcıbaşı Mehmed Paşa. 1603 yılında doğdu. Enderunda eğitim gördükten sonra kapıcıbaşı olup saraydan çıktı. 1630'da kubbealtı veziri oldu. Sefer hazırlıklarında ihmali görülerek Rodos'a sürüldü, affedilerek 1637'de Mısır'a 1641'de Özi'ye vali olarak atandı. Azak Kalesi'ni aldıktan sonra Şam valisi olarak tayin edildi. 1644'te sadrazam oldu. 20 ay sonra görevinden azledilerek Girit serdarlığı görevi verildi. 1646'da Girit'te öldü. (Uzunçarşılı 2011b, 391-393; Buz 2009, 99)

³ *şıgadı*: Okşadı. *şıgamak*: Okşamak, sıvamak, meshetmek (Dilçin 2009, 197)

43. Ğubār-ı hāṭır-ı pāk olmasun meded zinhār
Yeter likām-ı semend-i ṭabī'ata irhā

44. Du'ā-yı devletin etmek 'umūma vācibdür
Niçe huşuş ile bu kemterineye farzā

7b

45. Zemīn ede çemenī hil'atin¹ ne dem ber-düş
Zamān ola nitekim böyle şād u ğam-fersā

46. Libās-ı şihhat ile bula cismi ārayiş
Sürür u behcet ile ola ḳalbi cilve-fezā

4

**Sabıķā Vezīr-i A'zam İken Merhūm Olan Ḳara Muştafa Pāşā
Ḥaḳḳındadır**

(fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün)

1. Yeter ey çarḫ-ı denī 'aksine devrān etdüñ
Biz vefā ister iken cevri-firāvān etdüñ
2. Şād olduḳ bu aşırda diyü mesrūr idük
Çoḳ görüp güldüğümüz derd-ile giryān etdüñ
3. Ḳatı Nemrūd²'sun ey çarḫ Ḥalīl³-i keremi
Mancınıķuñla atup sūziş-i nīrān etdüñ
4. Reng-i rūyın ne idi almaḡa bā'ış o gülüñ
Niçe bīn bencileyin bülbüli nālān etdüñ

¹ *hil'at*: Halife ve hükümdarlar tarafından taltif etmek ve şereflendirmek amacıyla devlet adamlarına ve diğer bazı kişilere giydirilen değerli elbise. Sırma işlemeli ve şerit halinde kenar yazılarıyla süslenmiş, hükümdarın isim veya alametini üzerinde taşıyan kaftanlar, taltif amacıyla birine verildiğinde hil'at adını alırdı. Taltif, memuriyetin mahiyet ve önemine göre başlık, kemer, hamail, kılıç, at, davul, bayrak ve para gibi birtakım hediyeleri de kapsardı. (Şeker 1998, 22-24)

² *Nemrūd*: İbrahim peygamberin dinine karşı gelip onunla mücadele eden, onu mancınıkla ateşe attıran ve sonunda Allah'ın kendisine musallat ettiği bir sinekle baş edemeyip ölen Babil hükümdarı. Klasik şiirde Hz. İbrahim'le birlikte zikredilir. (Pala 2013, 356) Ayrıca bkz. K.1/31 (Halil-i Âzer)

³ *Halil* için bkz. K.1/31 (Halil-i Âzer)

5. Sünbül ile gül-i ter cennete zīnet-dih idi
Güli pejmürde edüp anı perīşān etdüñ
6. Bitmiş iken iki gül üstüne reyḥān-ı laṭīf
Ne için bād-ı ḥazānī ile tālān etdüñ
7. O benefşeyle o gül bulmuş iken zīb-i cemāl
Ne için böyle şikest-i gül-i ḥandān etdüñ
8. Çok mı tāk-ı ḥarem-i Muştafavīye iki yāy
Tozların¹ yaqduñ anıñ qaşd-ı kemānān etdüñ
9. Gördüñ ol saht kemānlar gelemes kullāba²
Nerm edüp āteş-i mekriñ ile mīlān etdüñ
10. Bā-ḥuşuş ol iki āhū-yı ḥarīm-i Ka'be
Şaydı memnū' iken dāmıñı pinhān etdüñ
11. O ğazālāna ḥayf añlamayup ḥürmetini
Qıl kadar şaklamaduñ müyını sūzān etdüñ
- 8a
12. Anı yaqduñ bizi kül öksüzi etdüñ ey çarḥ
Şefkatüñ yok mı ki āzār-ı yetīmān etdüñ
13. Āteşüñ darbı ile düşdi firāş-ı eleme
Yaqduñ baqduñ anı 'ālemi vīrān etdüñ
14. Ḥazret-i Ca'fer-i Tayyār³'a dönüp ol server
Uçurup murġ-ı ḥuzūrun anı tayrān etdüñ

¹ toz: Yaya sarılan sırma.

² kullāb için bkz. G.90/5

³ Ca'fer-i Tayyār: Ca'fer b. Ebu Tâlib. Hz. Muhammed'in amcasının oğlu; Hz. Ali'nin kendisinden on yaş büyük ağabeyi. İlk iman edenlerdendir. 629'da Suriye'ye gönderilen orduya kumanda etmek üzere Hz. Peygamber tarafından tayin edilen üç komutandan biridir. Bu savaşta her iki kolu kesilmek suretiyle şehid edilmiştir. Hz. Peygamber, yüce Allah'ın Ca'fer'in kesilen iki koluna karşılık iki kanat ihsan ettiğini ve onlarla cennette uçtuğunu haber vermiştir. Bu sebeple kendisine "tayyâr" (uçan) ve "zü'l-cenâheyn" (iki kanatlı) lakapları verilmiştir. (Önkal 1992, 548-549)

15. Sımveş hāliş iken cismi mihekk-i ‘adle
Ne için āteşe şaldun yine bühtān etdün
16. Nüşha-i a‘zam ü mecmū‘a-i kudret iken ol
Bilmedün qadrini nesh-i haṭ-ı reyhān¹ etdün
17. ‘İde mi erdün eyā dehr-i denī-i hūn-rīz
Bir iki koç yigidi yoluna qurbān etdün
18. Cān-ı ‘ālem² iken ol rūḥ-ı muşavver hayfā
‘Ālemün cānını yaqduñ bizi büryān etdün
19. Az mı yaqduñ beni de ey felek-i pür-āteş
Dildeki āteş ile micmere kürdān etdün
20. Ey felek bāng-ı şarīr-i qalemüm kırk yıldur
Güş-ı şāhib-hüner ü zümre-i ‘irfān etdün
21. Vāşif-ı menqabet-ārā-yı zamāne dursun
Baña sen gıbtager-i ‘Örfi³ vü Selmān¹ etdün

¹ *hatt-ı reyhânî*: İslâm hat sanatında, aynı yazının farklı tarz ve üslûpları mânasında “aklâm-ı sitte” (şeş kalem) diye adlandırılan altı hat stilinden biri. Reyhânî (veya reyhân) stilini geliştirenin İbnü'l-Bevvâb veya Ali b. Übeydü'r-Reyhânî olduğuna inanılmaktadır. Sülüs kalınlığında, gözü kapalı harfîn olmadığı bir yazı türü olan Reyhânî ile genellikle Kur'an ve dua kitapları yazılmış, XVI. yüzyılda terkedilmiştir. (Gökbilgin 1979, 38-39)

² *cân-ı âlem*: Sultan IV. Murad ve I. İbrahim saltanatında beş yıl bir ay sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı; Kemankeş Kara Mustafa Paşa. Arnavut asıllıdır. Okçulukta hüner sahibi olduğu için *kemankeş* lakabıyla anılmıştır. Sırasıyla çorbacı, kul kethüdası, sekbanbaşı, yeniçeri ağası ve 1635'te kaptân-ı deryâ oldu. 1638'de Tayyar Mehmed Paşa'nın Bağdat seferinde şehit olması üzerine onun yerine sadrazam oldu. İran'la *kasr-ı şîrîn* antlaşmasını yaptı. Sultan İbrahim saltanatında kapıkulu askerlerini isyana teşvik ettiği gerekçesiyle 1644'te idam edildi. (Uzunçarşılı 2011b, 387-389; Süreyya 1996, 1199; Yılmaz 1999, 310-311)

³ *Örfî*: Örfî-i Şîrazî olarak bilinen XVI. yüzyıl İranlı şairi. Asıl adı Cemâleddin Muhammed'dir. Küçük yaşlardan itibaren şiire olan meyli sebebiyle Tarhî-i Şîrazî, Kadrî-i Şîrazî ve Molla Gayretî gibi şair ve ediplerin meclislerine katılarak şiir yeteneğini geliştirdi. Edebî ve ilmî faaliyetleri destekleyen Safevî hükümdarları I. Tahmasb ile I. Abbas'ın şiir meclislerinde yer aldı. Bâbü sarayına geçerek Ahmednagar'a, ardından Gürkanlılar'ın merkezi Fetihpür Sikri'ye gitti. Burada Ekber Şah sarayının önde gelen şairlerinden Feyzî-i Hindî ve sarayın melikü's-suarâsı Mesîhuddin Ebü'l-Feth Gilânî'yle tanıştı. Onun aracılığıyla sanat sever kumandan Abdürrahîm Hân-ı Hânân'ın hizmetine girdi. Bu yolla Ekber Şah'a ve Şehzade Selim'e yakınlık sağladı ve hayatının sonuna kadar sarayda kaldı. Örfî, 14.000 beyitlik Dîvân'ından başka Nizâmî-i Gencevî'nin Mahzenü'l-esrâr'ını taklitle Mecma'u'l-ebkâr, Hüsrev u Şîrîn'ini taklitle Şîrîn u Ferhâd mesnevilerini kaleme almış ancak tamamlayamamıştır. XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türk şairlerce tanınmaya başlayan

22. Nazm u inşâda ney-i hâme-i şîrînüm ile
Dehen-i ehl-i mezâkı şekeristân etdûñ
23. Genc ü gevher dolu te'lifüm olan nazmum ile
Beni engüşt-nümâ-yı şeh-i 'Osmân etdûñ
24. Sefer-i Hotin²'i inşâ' ile tahtürümde
Rûh-ı Vaşşâf³'ı cezâk-Allâhu⁴-güyân etdûñ
25. Ben nefâis-h'or-ı efdâl-i simât ü hüneri
Saña lâyıķ mı ki deryüzegeer-i nân etdûñ
26. Teh kadeh cür'a-i rindân-ı ma'ârif gibi
Bilmeyüp hürmetini hâk-ile yeksân etdûñ
- 8b
27. Giryeme bir gün olur merhamet eyler der iken
Sen beni hânde-zen-i zümre-i akrân etdûñ
28. Ğarķa-i baħr-i ğama sâhil-i luţfuñ yok mı
Gözümüñ yaşını ğod mevce-i tûfân etdûñ

Örfi, Sebk-i Hindî üslubunun önde gelen isimlerinden biri olup Nef'î, Râmî, Cevrî İbrâhim Çelebi, Nâbî, Nedîm, Münif, Erzurumlu Zihni, Şeyh Galib, Nigârî, Leskofçalı Galib ve Ziyâ Paşa tarafından övgüyle bahsedilerek şiirlerine nazireler, tahmisler yazılmıştır. (Kurtuluş 2007, 96-97)

¹ *Selmân*: Melikü's-şuarâ Selmân-ı Sâvecî. XVI. yüzyıl İranlı şairi. Asıl adı Cemâlüddîn Selmân b. Hâce Alâiddîn Muhammed Sâvecî'dir. Genç yaşta İlhanlı Hükümdarı Ebû Said Bahadır Han'ın ve eşi Dilşâd Hatun'un dikkatini çeken genç şair, İlhanlı Devleti'nin yıkılması üzerine 744'te (1343) Bağdat'a Celâyirli Devleti'nin kurucusu Şeyh Hasan-ı Büzürg ve onunla evlenen Dilşâd Hatun'un sarayına gitti. Sarayda melikü's-şuarâ makamına ulaştı. Kasidede Menûçihri, Senâî, Evhadüddîn-i Enverî, Hâkânî-i Şîrvânî ve bilhassa Zahîr-i Fârâyebî ile Kemâleddîn-i İsfahânî gibi şairleri örnek almış, ancak lafız ve mâna açısından kendi şiirine özellikler kazandırmıştır. Selmân, gazelde de Sa'dî-i Şîrâzî ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin takipçisidir. 21.500 beyit kadar olduğu belirtilen külliyyatında Dîvân'ından başka Cemşîd u Hurşîd ile Firaknâme adlı mesnevileri vardır. (Karaismailoğlu 2009, 446-447)

² *sefer-i Hotin*: 1634'te Sultan IV. Murad komutasında Lehistan'a yapılan seferdir. Diplomatik temaslarla sefer savaş çıkmadan sonuçlanmış, Lehistan'la barış antlaşması imzalanmıştır. (Cezar 2011, 1909-1910)

³ *Vassâf*: İlhanlı devri tarihçisi, bürokrat ve edip. 1257'de Şiraz'da doğmuştur. Asıl adı Şerefüddîn Abdullâh b. İzziddîn Fazlillâh b. Ebî Naîm-i Yezdî'dir. İlhanlı Hükümdarı Olcaytu Han tarafından kendisine verilen "Vassâfu'l-hazret" ve bunun kısaltılmışı olan "Vassâf" lakabıyla tanınır. İlhanlı devlet adamı Atâ Melik el-Cüveynî'nin Târîh-i Cihângüşâ'sına zeyil olarak hazırladığı 4 ciltlik tarih kitabıyla meşhurdur. (Özgüdenli 2012, 558-559)

⁴ *cezâk-Allâhu*: "Allah sana hayırlı mükâfat versin" anlamındaki söz. "Kim kendisine yapılan bir iyiliğe karşı bunu yapana "cezâk-Allâhu hayran" derse teşekkürü en mükemmel şekilde yapmış olur." (Tirmizî, Birr 87, 2035)

29. Ben haşîri n'ideyüm yakmağa başım üzre¹
Nâr-ı âhum 'alevin âteş-i külhân etdüñ
30. Koyalum dehre 'itâbı yeter ey dil zîrâ
Etdügi işlerine anı peşîmân etdüñ
31. Cümle taqdîr-i kazâ hazret-i Cabbâr'ındur
Ġalağ etdüñ bunı sen dehrden iz'ân etdüñ
32. Cümle eşkâl u şuver hâliqıdur İzid-i pāk
Sen pes-i perdede üstâduñı nisyân etdüñ
33. Şaf-derâ baħr-kefâ mâlik-i deryâ-keremâ
Ey niçe ser-keşi tîğüñle hirâsân etdüñ
34. Serverâ nîk-reviş-i dâver-i Āşaf-menişâ
Ey niçe bencileyin mûrı Süleymân etdüñ
35. Dergehiñ ma' delet-ârâ-yı Anûşirvânî²
Ol cihetden ħuluñı silsile-cünbân etdüñ
36. Söylesün sen güle bülbül gibi hāmem diñle
Niçe taşdı' çeküp güş-ı hezârân etdüñ
37. Haşm-ı baħtum baña çün zılm eder ihzâra buyur
Buyruğüñla niçe küffârı müselmân etdüñ
38. De kim ey baħt-ı ħasedkâr u siyeh-rüy niçün
Yûsuf-ı ma' rifetüñ yerini zindân etdüñ

¹ *başta hasır yakmak*: Eskiden zulüm gören halkın padişah, vezir ya da valinin geçeceği yol üzerinde başlarında kuru ot, hasır, paçavra gibi şeyleri yakarak durmaları olayı. Bu sayede padişahın dikkati çekilerek dertleri anlatma imkanı bulunabilmekteydi. (Onay 2009, 88)

² *Anûşirvan*: Nûşirevân, Nûşinrevân, Enûşirvân olarak da bilinen, 531 ilâ 579 yılları arasında hükümdarlık yapmış Sasani hükümdarı. Klâsik şiir ve nesirde adaletin simgesi olarak anılır. (Pala 2013, 362) Bu beyitte olduğu gibi, kasidelerde övülen kişi adaletli yönetimi ile Nûşirevân'a benzetilir.

39. De kim ey t̄ali' -i ma'kūs u denī hāne-ḥarāb
Doymaduñ mı daḥı cevre anı cū'ān etdüñ

40. Dergehüm bendesi oldı şaḳın incitme anı
Yoḥsa t̄ig-ı ḡazabum zāhir ü 'üryān etdüñ

9a

41. Der-i devletde ḳuluñ eyle beni sulṫānum
Ṭut ki bir bendeñi Mıṣr iline sulṫān etdüñ

42. Baña şükrāne-i şıḥḥat nazar-ı merḥamet et
Niçe bī-keslere luṫf eyledüñ iḥsān etdüñ

43. Bāḡ-ı luṫfuñda beni ḡonce-i dil-teng etme
Dem-i cān-baḥşuñ-ile çok ḡüli ḥandān etdüñ

44. Bir kitābetle ḳuluñ 'abd-i mekātib eyle
Müstak̄im olanı çün zīnet-i dīvān etdüñ

45. Ben dūr-i ḡüm-şüde-i Ḥazret-i 'Oṣmān Ḥān¹em
Zāyi' etmişdi felek şimdi nümāyān etdüñ

46. Niçe bir naḳl-i şikāyet yeter ey esb-i hüner
Şafḥa-i şekvede ḥaḳḳā eyü cevlān etdüñ

47. Et du'ā gevherün iṣār **Füzūnī** durma
Ḳalemüñ çünki ḡüher-bār u dūr-efşān etdüñ

48. De kim ey ḳullarına merḥameti çok Mevlā
Çün şıfāt-ı keremiñ birini Raḥmān etdüñ

¹ *Osmān Hān*: Osmanlı Devleti'nin kurucusu, Osman Gazi, I. Osman. 1258'de Söğüt'te doğdu. Babası Ertuḡrul Gazi ile birlikte Moḡol zulmünden kaçıp önce Ahlat'a, ardından Selçuklu hükümdarı Gıyāseddin Keyhüsrev tarafından kendilerine verilen Ankara civarına yerleşmiş, Selçuklu devletinin yıkılması üzerine Osmanlı Beyliği adıyla bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Babasının ölümü üzerine yerine geçen Osman Gazi Eskişehir, Bilecik, Mudanya, Yenişehir ve İnegöl'ü fethederek XVII. yüzyılda üç kıtaya hükmedecek Osmanlı imparatorluğu'nun temellerini atmıştır. (Öztuna 2011, 17-21)

49. Sāye-i merḥametüñ kār-güzār şadreyñün
Fuḳarā ḳullarunuñ derdine dermān etdüñ

50. Ver aña devlet-i şihḥatle şifā-yı şadı
Niçe gündür ki bu şadı ten-i bī-cān etdüñ

-Bize eksikligüni bir gün anıñ gösterme-

1¹

Tercī' -i Bend der-Midḥat-ı Mes'ūd Ağa

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Gele ey ḥāme-i ejder-dem ü i' cāz-nümā
Kūşe-gir olma yeter hemçü 'aşā-yı Mūsā²
2. Tūṭi³-i nāṭıka-perdāz-ı maḳāl-i ḥāl ol
Edeyüm sükker-i şırīni devāta ilḳā

9b

3. Yaḳasın ṭurre-i şeb-güne-i meh-rūdan edüp
Misk ü 'anberle mürekkeb edeyüm anı saña

¹ Başlıkta *terci-i bend* olarak belirtilmesine rağmen manzume *terkib-i bend*'dir.

² *Mūsā*: Kendisine dört kutsal kitaptan "Tevrat" nazil olan İsrâiloğlu peygamberi. Firavun'un İsrailoğullarına zulmünün arttığı sıralarda Mısır'da doğmuştur. Kur'ân-ı Kerim'de Kasas suresi 3-8. ayetlerde bahsedilen kıssasına göre, "Firavun Mısır'da azmış ve maiyetindeki bir halkı diğerlerinden ayırarak, onlardan doğan erkek çocuklarını öldürerek onlara zulüm etmişti. Allah, bu zulme son vermek üzere Musa'yı göndermişti. Annesi Musa'yı Firavun'dan korumak için Nil nehrine bırakmış, Firavun'un karısı onu nehirden bulup büyütüp yetiştirmişti." Musa'ya peygamberlik verince Firavun'u kendi şeriatine davet etmiş, kabul edilmemişti. Bir gece İsrâiloğullarını gizlice toplayıp Süveyş denizi kıyısına götürdü. Asasını denize vurarak on iki yol açtı. On iki kabile bu yollardan geçti. Kendisini takip eden Firavun ve ordusu tam bu yollardan geçerken deniz tekrar kapandı, Firavun ve ordusu helak oldu (Harman 2006, 207-213). Musa, klâsik edebiyatta başından geçenlerle ve mucizeleriyle sıkça konu edilir. Bunlar; onun ejderhaya dönüşen, ağaç olup meyve veren, gökten kudret helvası indiren, kayadan su çıkartan, Kızıldeniz'i geçerken denizin kapatan asası; Allah'ın tecelli ettiği dağın parçalanması ve buna bir kez nazar eden Musa'nın düşüp bayılması; Yed-i Beyzâ'sı; Firavunla mücadelesi; Hızır ile arkadaşlığı; Allah ile konuşması hadiseleridir. (Sırma 2013, 118-166; Pala 2013, 334-335)

³ *tûti*: Papağan. Şiirimizde "bebga" adıyla da zikredilir. Ehlileştirmeye en müsait kuş olup, insan seslerini taklide meyillidir. Şeker vb. tatlı yiyeceklere düşkündür. Asla su içmediğine, içtiği takdirde öleceğine inanılır. Çekici görüntüsü ve konuşabildiğine olan inanç, onu tüm doğu şiirinde sevgilinin ve şairin benzetmeliği olmasını sağlamıştır. Bu iki özellik yanında papağanın konuşma öğretiminde kullanılan ayna da sevgiliyle ilgili teşbihlerde kendine yer bulmuştur. Beyitte kalem, düzgün ve dokunaklı sözler söyleyen papağana benzetilmiş, ödül olarak da hokkaya şeker konulmuştur. (Ceylan 2007, 194-204)

4. Ruḥ-ı zerd üzre sirişküm edeyin pāşide
Şafha-i sīm ü zere eyle ḥırām-ı ra‘nā
5. Hūn-ı dilden çekeyin cedveli müjgānum ile
Eridüp cānumı ıslāḥ edeyin sūrḥını tā
6. *Baḥa bir nāme yazup derdümi iş‘ār edesin*
Niçe bir maḥfī ola ḥālümü izhār edesin

1. Nāmedür pārçe-i şekl-i seḥāb-ı bārān
Söyinür anıñ ile dildeki nār-ı sūzān
2. Nāmedür bedreka-i güm-şüdegān-ı firqat
Nāmedür rāh-ber-i dergeh-i kūy-ı cānān
3. Nāmedür gitse olur tesliye-baḥş-ı ḥātır
Nāmedür gelse eder kaṭre-i eşki ‘ummān
4. Nāmedür şāriḥ-i metn-i gam-ı eyyām u leyāl
Nāmedür müzīḥ-ı ebvāb u fuşul-i hicrān
5. Nāmenüñ cedvelidür cūy-ı yenābī‘-i ḥikem
Çemenistān-ı ümīd olur anıñla reyyān
6. *İmdi ey ḥāme çün olduñ baḥa sen maḥrem-i rāz*
Kol kanat ol kerem et eyle sipihre pervāz

1. Bād-ı āhumla şu‘ūd et felek-i atlasa¹ dek
Anda bir südde-i ‘ālī saña görinse gerek
2. Çihre-i zerdüñi evvel sür eşigi taşına
Zer-i ihlāşuñı izhār edecekdür o miḥek
3. İkisinden birine eyle senāyı tercīḥ
İşigünde seg ü derbānunu maḥrem göricek

10a

4. Çünkü izn ola duḥul-i ḥarem-i ḥazretüne
Edeb ile ḥarekāt et şaḥın *Allāhu ma‘ak*²
5. İbtidā būs-ı bisāṭ eyle yüzüñ yerlere sür
Şāniyen āh-ı gülü-gir ü ciger-sūzuñı çek

¹ *felek-i atlas*: Eski gökbilim inancına göre göğün en yüksek tabakası, arş. içinde hiçbir şey bulunmayan, bütün gökleri kaplayan felek olup "felekü'l-eflāk, felek-i a'zam, felek-i a'lâ" olarak da adlandırılır. Bkz. K.1/8 (nüḥ kibāb)

² Allah seninledir.

6. 'Arz edüp her şerer-i guşşayı âteşnâk ol
Gir semender¹ gibi âteş içine bî-bâk ol

1. De kim ey sūz-ı dile çeşme-i āb-ı Kevşer²
Kaṭre-i luṭfiña ğark-āb niçe bir teşne-ciger
2. Serverā kâ'ide-i bende-nüvāzī bu mıdur
Ki ola ehl-i yaḳīn bendelerüñ dūr-ı nazar
3. Niçe bir badiye-peymāy-ı diyār-ı keremüñ
Böyle Mecnūn³-şifat kūh u beyābanda gezer
4. Ğıybet etdüyse huzūruñda beni ḥayl-i 'adū
Hāşe-li'llāh ki olam cürm ü fesāda mazhar
5. Yāver etme beni geçdiyse 'adū döne döne
Esb-i pā-besteyi zīrā ḥar-ı dūlāb geçer
6. Da 'vet et bezmūñe aĝlatma benim yüzüme gül
Būlbūlüñ nālesini gūş idegelmişdür gül

1. Evvelā naĝme-keş-i şekve-i hicrān olayın
Gireyin faşl-ı figāna ney-i nālān olayın
2. Şād-merg olmayayın farṭ-ı sürūr ile diyü
Gehī ğamnāk u gehī şevḳ-ile ḥandān olayın
3. Göricek pāy-i semendūñle rikābuña düşüp
Gāh üftān olayın gāh-ise ḥızān olayın

¹ *semender*: Farsça "sâm-ender" (ateş içinde-yaşayan-) kelimesinin muhaffefi olup semendel, semendūr, semendūn, âzer-şep, âteş-hâr olarak da bilinen hayvan. Suda ve karada yaşayan türleri bulunan semenderler görünüş olarak kertenkeleye benzer. Edebiyatımızda zikredilen efsanevi semender de aynı vasıfta bir hayvandır. Vücudunun her iki yanında su boşaltım kesesi bulunan bu hayvan, kıvılcımlı köz üstünde yürüyeceği tarafları sulayarak geçtiğinden yanmaz, ateşten çıksa ölür zannedilirmiş. Şiirimizde âşık, aşk ateşinde yanması ve yanmayı istemesi özellikleriyle semendere benzetilmiştir. (Ceylan 2007, 211-215)

² *Kevser*: Cennette bir suyun adı. Suyunun süttten beyaz, baldan tatlı, kardan soğuk, kaymaktan yumuşak olduğuna inanılır. (Pala 2013, 268)

³ *Mecnūn*: *Leylâ ile Mecnūn* mesnevilerinde anlatılan hikayenin erkek kahramanı. Gerçek veya hayali bir kişilik olduğuyula ilgili birbiriyle çelişen rivayetler olmakla beraber, şiirlerindeki bazı ipuçlarından hareketle Emeviler zamanında yaşadığı ve adının Kays b. Mülevvah b. Müzâhim olduğu kabul edilmektedir. Amcasının Leylâ bint Sa'd b. Mehdî el-Âmiriyye'ye âşık olduğu için Mecnūn (deli) lakabını almıştır. Leylâ'nın başkasıyla evlendirilmesi sonucu aşkından ve ızdırabından çöllerde düşer, aklını büsbütün yitirir. Leylâ da Mecnūn'a olan aşkı yüzünden acı çekerek ölür. Mecnūn onun için ağıtlar söyleyip aşkının acılarını terennüm ederek çöllerde dolaşmaya devam eder. Nihayet bir gün ölüsü bulunur. Hikayede Mecnūn'a aşk, ayrılık, özlem ve hicran ateşi, elem, umutsuzluk ve göz yaşı seli isnat edilmiştir ve klâsik şiirde bu özellikleriyle yer almaktadır. (Durmuş 2003a, 159; 2003b, 277)

10b

4. <tahrip olmuş kısım> girye-i eşk-āver ile¹
Bezmüñe şevk verüp şem'a-i sūzān olayın

5. Eşer-i pāke müeşşirden edüp istidlāl
Ya'ni merhūmı añup Fātiha²-gūyan olayın

6. *Pārelendi gibi zaḥm-ı ciger-i hūn-pāşum*
Zikr-i Pāşā³ idicek kan ile aqdı yaşum

1. Āh merhūmuñ o irfānına mı ağlayayın
Yoḥsa tarz-ı reviş ü şānına mı ağlayayın

2. Sāyesi olmuş idi bā' iş-i emn ü rāḥat
O kad-i serv-i hırāmānına mı ağlayayın

3. Göricek lücce-i pey-der-pey-i deryāyı 'aceb
Müteā'ākıb olan ihsānına mı ağlayayın

4. Görmedi rüy-ı dil u şūret-i luṭf-ı dehri
Anıñ āyīne-i iz'ānına mı ağlayayın

5. Pister-i nāzük ü nerm üzre iken ḥ'ābgehi
Hāke düşmiş ten-i 'üryānına mı ağlayayın

6. *Diyelüm 'aql u dil ü cānı edüp müctemi'a*
Raḥmetu'llāhi 'aleyhi ve 'alā men tebi'a⁴

1. Serverā muḥteremā luṭfuñı memdūd eyle
Davet et ben kuluñı vāşıl-ı maqşūd eyle

2. Çünkü Hāq verdi saña 'izz ü sa'ādāt ü şeref
Ṭālī' -i sa'duñ ile baḥtumı mes'ūd eyle

3. Ele al ḥātır-ı meksūrımı merhūmı añup
Dil-i şad-pāremi bir pārece ḥoşnūd eyle

4. Micmerāsā yanayın yaqılayın bezmüñde
'Ūd-ı sūzende gibi āhumı pür-dūd eyle

5. Yūsufā müddet-i firkat baña toquz senedür
Beytü'l-aḥzān¹-ı ğamuñ bābını mesdūd eyle

¹ Mısraın baş tarafı yazmada tahrip olmuş durumdadır.

² *Fātiha*: Kur'an-ı Kerim'in ilk suresi. Bir işe başlarken ve bitişte, ölülerin arkasından, şifa bulmak için hastalıkta ve Kur'an'ı hatimden sonra okunması adettir. (Asil 2011, 111-112)

³ *Mes'ud Paşa*: Hakkında bilgi bulunamadı.

⁴ Allah'ın rahmeti ona ve ona tabi olanların üzerine olsun.

6. *Cürmümüñ bārī mükāfāt ü cezāsın bulayın*
Düşeyin ayağuña her ne olursam olayın

1. Hāl-i ‘anber-şiken-i rüy-ı zemīn haqqı için
 Ya‘ni kim Ka‘be-i hüccāc-ı qarīn haqqı için
2. Tāzekārī vü güneh-şüyī-i ten zemzem için
 Altun oluğdağı² āb-ı şekerīn haqqı için
3. Būsegāh-ı leb-i t̄ā‘if Hacerü'l-esved³ için
 Hātem-i kudrete ol faşş u nigīn haqqı için
4. Halka-cünbān-ı der-i beyt-i Hudā olduḡda
 O teveccüh o tazarru‘ o enīn haqqı için
5. Ser-i ser-māye-i bendergeh-i rüz-ı ‘araşāt
 Hāzret-i h̄‘āce-i kevneyn-i mu‘īn haqqı için
6. *Āb-ı luḡfuñla söyünsün ‘alevi ser-keş ise*
Ele al hāḡırumı her ne kadar āteş ise

1. Habbezā kilik-i siyeh-gūş u kümeytī-cevelān
 Ser-i meydāna irişdüḡ yeter et zabḡ-ı inān
2. Ey **Füzūnī** kalemüñ şāhçe-i Sidre midür
 Sāyesinde niçe Cibrīl-i ma‘ānī pinhān
3. Rişte-i ma‘niye çekdüḡ dür-i hāşşu'l-hāşşı
 N'ola ger ḡatm-i du‘ā ile bulursa pāyān
4. Tā ki āyīne-i hūrşīde baḡup māh-ı felek
 Şara destārçesin her gece bir nev‘a hemān

¹ *beytü'l-ahzān*: Hüzünler, kederler evi. *Külbe-i ahzen* olarak da geçer. Yâkub peygamberin oğlu Yusuf'un özlemiyle inzivaya çekilip gözlerini kaybedene dek ağladığı ev ya da kulübe. (Zavotçu 2013, 796)

² *Altın oluk*: Kâbe'nin tavanında bulunan, yağmur sularının akması için yapılmış oluk. Oluğu Kureyş kabilesi 605 yılında Kâbe'nin inşasında yapmıştır. Emevi halifesi I. Velid döneminde altınla kaplanan oluk, Osmanlı padişahları IV. Murad ve Abdülmecid tarafından yenilenmiş, 1996'da değiştirilmiştir. (Ünal 2001, 14-17)

³ *Hacerü'l-esved*: Kâbe'nin güneydoğu köşesine tavafın başlangıç noktasını belirlemek amacıyla yerleştirilen taş. Arapça'da "siyah taş" anlamına gelir. (Cilacı 2001, 144) Tarihi ve menşei hakkında kesin bilgi olmamakla birlikte Hacerülesved'in cennetten indirildiği, Nûh tûfanı sırasında Ebû Kubeyş dağında korunduğu ve Hz. İbrâhim'in Kâbe'yi inşası esnasında oradan getirilerek yerine konulduğu rivayet edilmektedir. (Ünal 2001, 15)

5. Nazar-ı pāk-ı şehen-şāhī ile māh-şıfat
Bula envā´-ı terakķī-i nūvāziş her ān
6. İşidince ğamı redd ü feraħı şād edeyin
Güldürüp dostumı düşmeni berbād edeyin

11b

5

Der-Ta´rīf-i Faħr-i Dūdmān-ı Saltānāt Sulţān Murād Hazretleri Haķķındadır

(fā´ilātün / fā´ilātün / fā´ilātün / fā´ilün)

1. Her kaçan māh-ı şıyāmıñ āħirinde ola´ıd
Her şebüñ ĳadr ola vü rüzüñ ola rüz-ı sa´ıd
2. Şem´-i māh-ı şavmla döndükçe fānūs-ı felek
Eylesün eşkāl-i āmālüñ müşahħas ol Mecīd
3. Olmadı´ahdiñde bir ferdiñ derünī āteşi
Micmer-i bezm-i ĳarīfānda meger ola pedīd
4. Māh-ı´ıde n'ola ebrūsını teşbīh eylesem
Kim görürse ĳatırında ferħatı olur bedīd
5. Sāyedār olup ĳad-i a´lāsı bulsun imtidād
Zıll-ı Haķ'dur müddet-i´ömrün ĳudā etsün medīd
6. ĳaşsa-i dest-i şerīfi bu ki te´dīb eyleye
Ser-keş olmaz idi aşlā tevsen-i ĳarħ-ı´anīd
7. Hazret-i Sulţān Murād¹-ı tāc-baħş u tācdār
Dürr-i yektā-yı hüner ferd-i selāţin-i vaħīd

¹ *Sultān Murād*: 17. Osmanlı padişahı Sultan IV. Murad. 1612'de İstanbul'da doğdu. Amcası I. Mustafa'nın akli dengesizliğı yüzünden 11 yaşında tahta çıktı. 20 yaşına kadar devleti annesi Mahpeyker Kösem Sultan yönetti. İmparatorluğun ekonomik, siyasi ve idari anlamda zorluklar yaşadığı bir süreçte tahta çıkmasına rağmen başarılı oldu. İriyarı, güçlü ve sporcu bir kimliğe sahip olan IV. Murad, saltanatında rüşvet ve iltiması azaltması; alkol, tütün ve kahveyi yasaklaması, Revan ve Bağdat'ı fethetmesi, bilim ve sanat çevresine destek sunması özellikleriyle öne çıkmıştır. (Uzunçarşılı 2011a, 177-208)

8. Zîr-i rânında olan raḥş-ı felek-sür‘at k'olur
Bād-sür‘at kūh-hey‘et nār-ḥiddet ber-mezîd
9. Genc-i şādīden nişār için şehen-şeh farkına
Etdi gencūr-ı kader māh-ı nevi gūyā kilîd
10. Va‘d-i luṭfindan nümüne keşret-i bārān u seyl
Zecr ü ḳahrından işāretdür dem-i yevm-i va‘îd¹
11. Ol ‘Alî²-sîret Ḥasan³-ḥulḳ ü Ḥüseyni⁴-fiṭrata
Kim ki bed-gūy ola olsun ḥürmeti hem-çün Yezîd⁵

12a

12. Bü'l-‘aceb raḥş-ı felek-gerd u şabā-sür‘at k'olur
Şarşarından ehl-i tuḡyān üstüne bād-ı şedîd
13. Bād-peymādur ki ‘uḳḳāb aña nisbet pest olur
Müstakarr olsa velîkin görünür sedd-i sedîd
14. Feyz [u] luṭfindan eger almasa el eşcār-ı bāḡ
Olımlardı çenār-ı bāḡa meyyāl ü mürîd
15. Şehriyārā bende-i dergāh-ı luṭfuñ olalı
Zîkr-i ḥayruñdur baña aḳsā-yı âmāl u ümîd

¹ *yevm-i va‘îd*: Bütün ölümlerin dirilerek mahşerde toplanacakları zaman, kıyamet.

² *Alî*: Aliyyü'l-Murtazâ, Şîr-i Hudâ sıfatlarıyla bilinen İslam'ın dördüncü halifesi, Hz. Ali. Hz. Peygamber'in amcasının oğlu ve damadıdır. İlk inananlardan olup cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Bilgiye değer veren alim ve yiğit bir kişiliğe sahiptir. Kufe'de bir haricî tarafından bıçaklanarak şehit edilmiştir. Klâsik şiirde kahramanlıklarıyla konu edinilir. (Pala 2013, 18-19)

³ *Hasan*: Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Ali'nin büyük oğlu. Fedakar, cömert, merhametli bir kişiliğe sahip zeki, iyi yetişmiş, alim bir kimsedir. Emevi halifesi Muaviye tarafından, karısı Cude binti Eş'as bin Kays'a zehirletilerek şehit edilmiştir. (Hançerlioğlu 1984, 140)

⁴ *Hüseyn*: Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Ali'nin, Hasandan iki yaş küçük oğlu. Cesur, fedakar, yaşantısıyla örnek bir kişiliğe sahiptir. Emevilerin ikinci halifesi Yezid tarafından Kerbela'da şehit edilmiştir. (Cilacı 2001, 165)

⁵ *Yezîd*: Tam adı, Ebû Hâlid Yezîd b. Muâviye b. Ebî Süfyân el-Kureşî el-Ümevî olan Emevi halifesi. Babası Muaviye'nin ölümünden sonra yerine geçmekle, hilafetin saltanat şeklini almasına sebep olmuştur. Halifeliğine biat etmeyen Hz. Hüseyin ve 72 arkadaşını Kerbela'da şehit etmekle adına silinmez bir leke bırakmıştır. İslam tarihinde bu hadiseyle beraber, kötü bir şahsiyet olarak anılmaktadır. (Kılıç 2013, 513-514)

16. Bir çerāğ etdüñ ki cirm-i mihr-i 'ālem fehm olur
Gurre-i nār içre aḥmer gūyiyā k̄urs-ı ḥadīd
17. Derdmend-i dergeh-i luṭfuñ **Füzūnī** bī-nevā
Dā'ī-i ḥāşş oldu ḥālīş bir k̄uluñdur ol 'abīd
18. Şiḥḥatūñdür bendeñe 'īd ile nevrūz-ı sürūr
Nāsa 'ādet ise olsun köhneye meyl-i cedīd
19. Hırz-ı cānumdur du'ā-yı devletūñ etmek baña
Rūḥısun rūḥ olmasa zīrā ki ten olmaz müfīd
20. Nice şavm u nice 'īde vāşıl etsün Hāḳ seni
Dergehūñde bendeñ olsun dā'imā peyk-i nüvīd

6

Der-Hāḳ-ı Tuğrā-yı Şerīf-i Sultān Murād Hān

(mefā'īlün / mefā'īlün / fe'ülün)

1. Zihī tuğrā¹-yı ğarrā-yı şehāne
Nüfūz-ı ḥükmi cārīdür cihāne
2. Ne tuğrādur ki bülbül gibi emri
Ḳafesden eyler elḥān u terāne
3. Olur her ḥāne-i maṭbū'ı anıñ
Hümā²-yı devlete bir āşiyāne

¹ *tuğrā*: Türklerde devleti temsil eden hükümdarlık alameti. Oğuzlardan Osmanlı padişahlarına kadar Türk hükümdarlarını temsilen kullanılan yazılı alâmet ve işaretler tuğra adıyla anılır. Osmanlılar'da önceleri basit çizgilerden meydana gelen tuğralarda padişahın ismi babasınınkiyle beraber Arapça söylenişe göre yer alırdı. Zaman içinde buna "şah" ve "han" sıfatları, ayrıca "el-muzaffer dâimâ" duası eklenmiştir. Tuğra kürsü, beyza, tuğ, zülfe ve hançere olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. (Gökbilgin 1979, 79-82; Derman 2012, 336-339)

² *Hümây*: Farslar'ın *hümâ*, Araplar'ın *bulâh*, Türkler'in *huma* ve *kumay* olarak adlandırdıkları; doğu mitolojilerinde ve divan şiirinde üstün özellikleriyle yer alan efsanevi kuş. Devlet kuşu, talih kuşu olarak da adlandırılan bu kuş hakkındaki bilgiler çeşitlilik arz eder. Buna göre, Bahr-i Muhîd, Hıta,

4. Hümā-yı evc-i 'izzetdür ki andan
Gelür bir beyza¹-i beyzā 'ayāne
5. Ne beyza peççesi havfiyla 'Ankâ²
Tutar kühsār-ı Kāf³ içinde lāne
6. Ğalaṭdur beyza ıtlākı şadefdür
K'olur her dūrri bir mengüş cāna
7. Şadef açar dehān ol ārzūya
Bu dūrri cez̄b edüp ala dehāna
8. Ne beyzadur ki devr-i halkasından
İtā'at tavk̄ı oldı ins ü cāna
9. Te'āla'llāh huçeste beyzadur kim
Şeref vermişdürür 'Oşmāniyān'a
10. Huşūşā mefhar-ı tāc-ı havāk̄īn
Güzīn-i şehriyārān-ı zamāne

Çin, Hind veya Kaf dağında yaşadığına inanılır. Kuşların en asilidir. O kadar yüksekte uçar ki gölgesi yere düşmez, ola ki birinin üzerine düşerse o kimsenin çok zengin veya padişah olacağına inanılır. Çoğu zaman Anka ile karıştırılmıştır. Şiirde talih, saltanat, iyilik ve cennetin sembolü olarak kullanılır. (Ceylan 2007, 116-120; Pala 2013, 216; Onay 2009, 241)

¹ *beyza*: Tuğranın bölümlerinden biri. Tuğradaki *bin* ile *hān* kelimelerindeki nun harflerinin kıvrılmasıyla meydana gelen iki kavis. Arapça "yumurta, haya, demir başlık" anlamlarına gelen beyza, oval yapısıyla beyitte kuş imgesinin bir parçası haline getirilmiştir. (Derman 2012, 336) Ayrıca bkz. K.6/1 (tuğra)

² *Ankâ*: İslâm tasavvuf ve sanatında *anka* veya *sîmurg*, halk arasında *zümürdüanka* adlarıyla anılan efsanevi kuş. Kaf dağında tek başına yaşadığına inanılan bu kuş daima yüksekte uçar, uçarken sel sesine veya gök gürültüsüne benzer sesler çıkartır. Çok parlaktır, bakanın gözlerini kamaştırır, kolay avlanmaz. Cüssesi iri olup uçtuğu zaman hava kararır. Çok geniş bilgi ve hünere sahiptir. Kendisine başvuran hükümdar ve kahramanlara akıl hocalığı yapar. Etrafında çok çeşitli rivayetler bulunan Anka, kimine göre kan döken alıcı bir kuştur. Özellikleri bakımından kimi zaman *Hümâ* kuşuyla karıştırılan *Ankâ* şiirde kanaatkarlığın, alçakgönüllülüğün, yardımseverliğin sembolü olarak sembolize edilir. (Ceylan 2007, 31-44) Ayrıca bkz. K.6/3 (hümây)

³ *Kāf*: Doğu mitolojilerinde dünyayı kaplayan, yeşil zeberced veya zümrüden yapılmış tasavvur edilen bir dağdır. Efsaneye göre Ye'cüc ile Me'cüc, Anka, cinler, şeytanlar bu dağın arkasındadır. Yüksekliğin, uzaklığın, ihtişamın ve kanaatın sembolü olarak şiirlerde Anka ile birlikte zikredilir. (Pala 2013, 248)

11. Hıdīv-i şaf-şiken Sultān Murād ol
Sipehsālār¹ u çālāk-ı zamāne
12. Şifāhān² kuhlına hācet kıomadı
Ġubār-ı pāy-ı rahşı dīdegāna
13. O bir Rüstem³-neberd ü şaf-şikendür
Yedi iklīm aña bir Heft-ḥāne⁴
14. Kuzahla pertev-i hūrşide beñzer
Kaçan dest ursa şeh tır u kemāna
15. Elif kıaddı olur bāğ-ı cihānda
Müşābih ‘ar‘ar u serv-i revāna
16. Elifler⁵ kim yazılmışdur hemānā
Ki üç sehm-i sa‘ādetden nişāne
17. Çıkupdur şaşt-ı dest-i pādīşehden
Atılmışdur vücūd-ı ser-keşāna

¹ *sipehsālār*: Ortaçağ İslām devletlerinde başkomutan hakkında kullanılan bir terim. Osmanlı Devleti’nde başkomutanların genel unvanı serdar veya serasker olmakla beraber bu unvan az da olsa kullanılmıştır.

² *Şifāhān*: Günümüzde İran’ın en büyük dördüncü şehri ve aynı adı taşıyan eyaletin merkezi, İsfahan. Safevi devletinin başkentidir. Çok süslü ve mamur olduğu için şehir güzelliğini temsil eder. Sürmenin burada imal edilmesi sebebiyle Türk şiirinde hem bu yönüyle, hem de İstanbul’la mukayeselere konu olur. Türk musikisinin en eski birleşik makamlarından birinin adı da İsfahan’dır. (Özgüdenli 2000, 497-502) Beyitte Sultan Murad’ın atının koşarken çıkarttığı tozlar İsfahan sürmesine kıymette tercih edilmiştir.

³ *Rüstem*: Adı Şehnâme’de geçen, İran’ın ünlü kahramanı. Rüstem-i Dâstân, Rüstem-i Zâl, Pür-ı Zâl, Tehemten, Heft-hân-ı Acem sıfatlarıyla da anılır. Cemşid soyundan gelen Nerîmân’ın torunu, Sicistân ve Seyistân hükümdarı Zâl’in oğludur. Babası Zâl ile Elbruz dağında Simurg tarafından beslenip büyütülmesi ikisine de "dâstân" sıfatının verilmesini sağlamıştır. Rüstem, Efrasiyab ve Siyavuşla girdiği mücadelelerden galip ayrılmıştır. Olağanüstü kahramanlıklarla dolu hayat hikâyesi, onun klâsik şiirde kahramanlık, acı kuvvet ve yenilmezlik sembolü olarak anılmasını sağlamıştır. (Zavotçu 2013, 615; Onay 2009, 30)

⁴ *Heft-hân*: Heft-hân adı, Mâzenderan’da esir olan Keykâvus’u kurtarmaya giden Rüstem’in her birinde devlerle çarpıştığı yedi konağı ve Güştasb’ın Ercasb tarafından esir edilen kızlarını kurtarmak için yola çıkan İsfendiyar’ın savaştığı yedi durağı anlattığı iki bahiste geçmektedir. Bundan dolayı Rüstem ve İsfendiyar’ın her savaştan sonra zaferlerini kutlamak üzere düzenledikleri ziyafet ve şölenlere “heft hân” (yedi sofraya, yedi ziyafet) denilmiştir. (Pala 2013, 201)

⁵ *elifler*: Tuğranın bölümlerinden biri, tuğ. Kürsüden yukarıya doğru çekilen üç adet düz çizgi (elif) şeklidir. (Derman 2012, 336)

13a

18. Ki iğmāz eyleyüp olmazsa münkād
Çıkarur çeşmini eyler zebāne
19. Bu üç kıt‘a elifler olsa ma‘kūl
Se-pāy-ı her bülendī ‘izz ü şāna
20. Sütün-ı zevrakāsā her elifler
Mümāşil beyzası bir bādbāna
21. Sütünında ‘alemler kim per açmış
Müşābih her biri bir sāyebāna
22. Yaḥūd her biri bir zūlf¹-i dil-āvīz
‘İzār-ı dil-rübā-yı mehveşāna
23. Zeneb denmez bular ḥancer² durur kim
Alur şāh-ı cihan-ārā miyāna
24. Meh-i nev şanma mīnā-yı felekde
Urupdur ‘aksi anuñ āsumāna
25. İki şemşīr-i bürrāndur yaḥūd kim
Çomışlar bir niyām içre revāne
26. Şehen-şāhā şeh-i ‘ālī-vaḳārā
Eyā ferruḥ-nijād-ı şādıkāne
27. Du ‘ā-yı saltanat her günde dā‘īm
Füzūnīye olur vird-i şebāne

¹ *zūlf*: Tuğranın bölümlerinden biri. Tuğların tepesinden sol aşağıya kıvrılarak inen üç kıvrım; zülfe. (Derman 2012, 336) Bkz. K.6/16 (elifler)

² *hancer*: Tuğranın bölümlerinden biri, hançer. Beyzaların sağa ve aşağıya doğru uzantısı olan kol. (Derman 2012, 336) Ayrıca bkz. K.6/4 (beyza)

28. Ümîdüm oldurur ‘avn-i Hâk ile
Muzaffer ol gürûh-ı düşmenâna

29. Tarâvet-bağş olup gülzâr-ı ‘ömrüñ
Cemâlûñ bâğı ermesün hâzâna

30. Açılsun gülbün-i ikbâl-i bahtuñ
Hezârân bülbülûñ gelsün figâna

13b

31. Murâduñ rağşî râm-ı emrüñ olsun
Semend-i devletüñ sür kâm-râne

32. Vücûduñ bâ‘iş-i fâhr-i cihândur
Mu‘ammer eyleye Hâk fâhirâne

7

Der-Medh-i ‘Âlî-i Hâzret-i Sultân ‘Osmân Hân

(fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün)

1. Yine nevrüz-ı ferağ-bağş u Mesîhâ¹-demdür
Ya‘ni kim zinde eden ‘âlemi bu ‘âlemdür

2. Sâki-i bezm-i ferağ cür‘aveş atarsa ğamı
Yeridür şimdi dem-i bezm-i şarâb-ı Cem²dür

3. Hoğka-i çarha hakîmâne bakup hikmeti gör
Yine ma‘cün-ı müferriğ gibi def‘-i ğamdur

¹ *Mesîhâ* için bkz. K.1/14 (Îsî)

² *Cem*: İran'da saltanat süren Pişdâdiyan sülalesinin dördüncü ve en büyük hükümdarı. Nuh peygamber zamanında 700 ya da 1000 yıl yaşadığına inanılır. Efsaneye göre bütün dünyayı dolaştıktan sonra Azerbaycan'a gelen Cem burayı beğenmiş ve tahtını buraya kurdu muştur. Mücevherlerle süslü gösterişli elbise ve tacı, süslü tahtı güneş doğunca parlamaya başlamış. Bunu gören halk o güne *nev-rûz* (yeni gün), Cem'e de *Cemşîd* (ışık şahı) demiştir. Nevruzla başlayan Güneş yılını onun kabul ettiğine, şarabın mucidi olduğuna inanılan Cem, Dahhâk tarafından tahttan indirilmiştir. Güç, iktidar ve yüceliğın yanı sıra zevk ve eğlence sembolü olarak adı *câm* ile efsaneleşmiştir. (Tökel 2000, 125-142; Onay 2009, 154) Ayrıca bkz. K.3/5 (nev-rûz) G.46/2 (câm-ı Cem)

4. Cennete döndi cihân dānesi ḥabb-ı nevrüz
Niçe şād olmaya bi'llāhi o kim Ādem¹'dür
5. Jāle gül koynuna girdükde başup cūy-ı bahār
Kızarup ruḥları gül dedi ki şeb-nem nemdür
6. Ter düşüp göñli bulansa n'ola ger āb-ı revān
Bāğda bülbül ile gül seherī hem-demdür
7. Bāğ-ı Mışr içre 'azīz olsa benefşe n'ola kim
Yūsuf-ı gül ḳademün müjdede ol aḳdemdür
8. Bu çemen şarḥ-ı Süleymān'sa şabā-yı ḥoş-bū
Gül-i Belḳīs² ile şeb-tā-seherī mahremdür
9. Şanma āb üzre ḥabāb anı ki elmās taşlu
Gönçe barmağı içün tuḥfe vü ter ḥātemdür
10. Lenger-i keştī-i bāğ olsa n'ola sünbül-i ter
Çemeniñ mevci nazar ehline zīrā yemdür

14a

11. Geldi eyyām-ı feraḥ devr-i şehen-şehde diyü
Gül-i ḥandāna nazar eyle niçe ḥurremdür

¹ *Ādem*: Semavi kitaplara göre ilk insan ve ilk peygamber. *Ebu'l-beşer* (insanlığın babası) ve *safiyy'u-llāh* (seçkin kul) lakaplarıyla anılır. Tevrat'ta Ādem'in yaratılışı iki farklı biçimde; topraktan ve Tanrının suretine benzer bir şekilde yaratıldığı anlatılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'e göre ise Ādem Allah'ın *ol* demesiyle, İsâ'nın yaratılmasına benzer, mucizevi bir biçimde topraktan yaratılmış ve kendisine ruh üflenmiştir. (Bolay 1988, 358) Tüm melekler kendisine secde ettirilmiş, şeytan buna karşı çıkmış ve lanetlenmiştir. Sol kaburga kemiğinden *Havvâ* yaratılmış, ikisi birlikte cennete koyulmuştur. Herşeyin serbest ancak yasak meyveyi yemenin yasak olduğu bu yerde şeytan, cennetin bekçisi olan yılanın ağzına girerek cennete girmiş, Havvâ'yı kandırmış ve meyveyi ona yedirmiştir. Böylelikle şeytan, yılan, Ādem ve Havvâ ceza olarak cennetten kovulmuştur. Ādem yeryüzüne indiğinde Allah onun için buğdayı yaratmış, Cebrâ'îl bir değirmen kurup ona un yapmayı ve ekmeği pişirmeyi öğretmiştir. (Zavotçu 2013, 47-50) Beyitte bu olaya telmih vardır. Ayrıca bkz. K.1/22 (kün)

² *Belkîs*: Hz. Süleyman'ın eşi. Hz. Süleyman'ın, ulağı hüdhüd aracılığıyla tanıdığı Belkîs Seb'e melikesi olup güzelliği, zenginliği ve saltanatı ile görkemli bir hayat sürmektedir. Belkîs ve maiyetinin güneşe taptığını gören hüdhüd, bunu Süleyman'a haber verir. Süleyman Belkîs'i hak dinine davet eder, daveti kabul görür. Belkîs tahtıyla beraber Süleyman'ın yanına gelir ve onunla evlenirler. Şiirde adı Süleyman'la birlikte zikredilmektedir. (Onay 2009, 93) Ayrıca bkz. K.1/42 (Süleymān, Hüdhüd)

12. Tîg-ı hûn-pâşını sildi felegûñ dâmenine
Diyemez kimse şafağ aña ki tâ ol demdür
13. Tîrinüñ men' i siper ile olur zann etme
Hâ' il olmaz aña zîrâ kader-i mübremdür
14. Heybetünden yedi kat çarha firâr etse 'adû
Heft-h'ân gibi geçer anı o bir Rüstem'dür
15. Kâmet-i haşımı kemânveş iki kat eyleyici
O kemendindeki ol pîç u ham-ender-hamdur
16. Keffe-i hâlede meh şanma ki gerdün üzre
Nağd-i kadrini 'ayâr eylemege dirhemdür
17. Sâm¹'ı ser-sâm eder ol rumh-i ciğer-düz-ı katîl
'Azm eder kalb-i Nerîmân²'ı o bîr-i nermdür
18. Hâzret-i cem-'âzamet dâver-i dîn 'Osmân Hân³
'Azamet ile mükerrerem kerem ile ekremdür
19. Rûh-perver diyü nazmına lağab verdi hîred
Ki sevâd-ı haţına âb-ı hayât müdgamdur
20. Zihni katında aşam sem'-i ukûl-i derrâk
Nuţkı yanında zebân-âver olan ebkemdür
21. Nazmıdur âb-ı hayât kevşer-i cennet neşri
Bunlarıñ menba' ı tab'-ı şeh-i şîrîn-femdür

¹ *Sâm*: Şehnâme kahramanlarından biri olup Nerîmân'ın oğlu, Zâl'in babası ve Rüstem'in dedesidir. Savaşlardaki kahramanlıkları ve olağanüstü işler başarmasıyla meşhurdur. Sâm, İran padişahlarına adaletli olmaları yönünde uyarılarda bulunmasıyla örnek bir kişilik olarak sunulmaktadır. (Zavotçu 2013, 632) Ayrıca bkz. K.7/17 (Nerîmân), K.6/13 (Rüstem)

² *Nerîmân*: Şehnâme kahramanlarından biri olup Sâm'ın babasıdır. Özellikle kasidelerde adı oğlunun yiğitliğiyle beraber anılır, övülen kişi Nerîmân'a benzetilir. (Zavotçu 2013, 554)

³ *Osmân Hân* için bkz. K.4/45

22. Cüdü bir beyza-i ferhunde-hümâ-yı ferruḥ
Kerem u luḫfu şudür eyleyicek tev' emdür

23. Re'yi vaḫtinde ḫazâ ile ḫader maḫcûbı
Fikri baḫşinde belâ ile ḫaḫar mülzemdür

14b

24. Dâverâ Cem-revişâ şî'r-i **Füzûnî** beñzer
Mülhim-i gaybî-i Ḥaḫ'dan süḫan-ı mülhemdür

25. Ne güzel bâkire-i fikrete mâlik oldum
Şeb-i efkârum yine¹ şeb-i ḫaclemdür

26. Bâ-ḫuşuş bezm-i tevâriḫ-i sefer cāmından
Nuḫl-i inşâ² ile nüş eylemek eglencemdür

27. Gele ey dil yeter artık süḫanı ḫatm eyle
Kişi eksikligüni bilmeyicek pek kemdür

28. İdelüm Ḥaḫḫa ḫulûs ile niyâz u zârı
Ehl-i İslâma du'â-yı şeh ehemm elzemdür

29. 'Âlem-i köhne bu nevrüz ile her sâl nitekim
Feraḫ-âmîz ü şafâ-baḫş u müzîl-i hemdür

30. Pertev-efrüz-ı zemîn ola mu'azzam zâtı
Neyyir-i rüşen-i baḫtı nitekim a'zamdur

¹ "efkârum" ve "yine" sözcükleri arasında bir kelime eksiktir ("ile", "aña" vb.).

² *inşâ*: Güzel ve sanatlı yazı yazma sanatı. Resmi yazışmaları konu edinen bir disiplin olarak kazandığı anlamı yanında bir tür kompozisyon tekniği ve güzel yazı yazma sanatı olarak ifade edilen inşâ, kelimelerin cümle içinde söz dizimi (terkîb-i kelâm) kurallarına göre sıralanmasını ifade eder. Güzel nesir yazarlara *münşî*, bu yolda yazılmış eserlere *münşeât* denirdi. (Pala 2013, 232-233)

Der-Medh-i Defterdār Pāšā Vāqī' Şūdan

(fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilūn)

1. 'Aql u dāniş şāhibi dā'im ferāset gösterür
Beñzer ol kutb-ı zamāna kim kerāmet gösterür
2. Etseler bār-ı girān-ı Qāf'ı taħmīl üstüne
Cerr-i eşkāl-i zekāsı aña ħiffet gösterür
3. Rāy-ı Eflātun¹ u tedbīr-i Aristo² istemez
Yine her kārında niçe 'ilm ü ħikmet gösterür
4. Ne terāzū ne şümār ister ħiredmend-i zekī
Etdigi ta'dād-ı naqd yine şıĥhat gösterür
5. Zer turunc-ı ħüsrevī³ olur ya zerr-i deh-dehī⁴
Püte-i tedbire vaqtā nār-ı raġbet gösterür

15a

6. CeZR ü medd-i Baħr-i Kulzüm⁵ etmek isterse murād
Kāse-i āb içre eyler anı şan'at gösterür
7. Ger 'Uṭāridden⁶ su'al etseñ bu dāniş şāhibin
Saña defterdār¹-ı dīvān-ı sa'ādet gösterür

¹ *Eflātun* için bkz. K.3/23 (Felātūn)

² *Aristo*: Klasik felsefenin kurucularından sayılan İlkçağ Yunan filozofu, Aristoteles. M.Ö. 384-322 yılları arasında yaşamıştır. Hocası Eflātun'un Akademi'sinde 20 yıllık asistanlığından sonra Yunanistan'ı gezerek dersler vermiştir. Makedonya kralı İskender'in hocasıdır. Aristo keskin zekası, deneysel ve eleştirici kişiliğiyle çağının bilinen bütün bilimlerini sistemleştirmiştir. Mantık başta olmak üzere birçok bilimin kurucusu sayılan Aristo felsefenin bütün dallarıyla ilgilenmiş, sistematik ve didaktik yüze yakın eser vermiştir. Klâsik şiirde akıl, mantık, zeka ve bilginin temsilcisidir. (Pala 2013, 26)

³ *turunc-ı ħüsrevî*: Hakkında bilgi bulunamamakla birlikte sıfat olarak hükümdarlığın (ħüsrev) şanı ve ululuğu tevdi edilen bu sikkenin katışksız, has altın olduğunu tahmin etmekteyiz.

⁴ *zerr-i deh-dehî*: Halis, saf altın, onda on. *zer-i deh-pencî*: Yarısı oranında bakır karıştırılmış altın, onda beş.

⁵ *Baħr-i Kulzüm*: Kızıldeniz.

⁶ *Utārid* için bkz. K.1/12

8. Ol mühim-sāz-ı umūr-ı ‘ālī kim kaçd eylese
Baħr ü kâna ŧıve-i cūd ü ŧahāvet gösterür
9. Tā bu deñlü teng iken meydānçe-i irād ol
Fārisāne eşheb-i taħşile kudret gösterür
10. Böyle iken yine ihrācāta noķşan vermeyüp
Her mühimmātı edāya bezl-i himmet gösterür
11. Bārek-Allāh ol kerīmü'l-hulķa ŧad bār āferīn
Nuķk-ı telħ-i ħāhiŧe ŧīrīn ‘ibāret gösterür
12. Raħş-ı devlet mīħ-i isrāf ile lengī-pā iken
Merhem-i re’y-i ŧafā-baħş ile ŧıħħat gösterür
13. Meŧreb-i rindānesine Bū ‘Alī² dersem sezā
Kim ne pāŧāyī-fürüşī ne vezāret gösterür
14. Āyet-i ‘aynānı ŧaķķ-ı ħāmesi tefsīr eder
Gülsitān-ı devlete dā‘im ŧarāvet gösterür
15. İki tār-ı zülf-i dil-berdür kıyās etdüm meger
Ĥāne-i pākinde vaħş u mūŧ ülfet gösterür

¹ *defterdār*: Osmanlılarda maliye teŧkilatının baŧı. Padiŧahın malının vekili konumunda olup mali konularla ilgili davalara bakarlardı. Kendisinden habersiz hazineden ödeme yapılamazdı. Dīvān-ı Hümāyūn üyesi olarak yılda bir kez padiŧaha bütçeyi sunarlar, buna mukabil *hil’āt* giydirilirlerdi. Defterdarlar çavuşluk, sipahlık, kâtiplik tevecihi hususunda padiŧaha arzda bulunabilirlerdi. (Kütükođlu 1994, 94-96)

² *Bū Alī (İbni Sīnā)*: Büyük İslam filozofu ve ortaçağ tıbbının büyük temsilcisi. 980 yılında Buhara yakınındaki Efşene köyünde doğdu. Devrinin önemli hocalarından dersler aldı. Olađanüstü bir zekaya sahipti. Sāmānođulları devleti zamanında Buhara’ya geldi. Sāmānođlu hükümdarı II. Nuh’un saray hekimliğine kadar yükseldi. Felsefe, tıp, mantık, geometri, sarf, nahiv ve fıkıh üzerine çalıŧmalar yaptı. Batılılar kendisini *Avicenna* ve *Le Prince des Medecins* (hekimlerin kralı) adıyla zikretmiŧtir. Meŧhur *Kāmūn* ve *ŧifā* adlı tıp eserleri baŧta olmak üzere birçok eser kaleme aldı. 1037 yılında Hemedan’da ölen İbni Sīnā’nın birçok eseri batı dillerine çevrilerek ders kitabı olarak okutulmuŧtur. (Alper 1999, 319-322)

16. Kîsedâr Etmekçizâde¹ bâkî kuluñ olmağa
‘Aşrıña erişseler cānına minnet gösterür
17. Her mevācib verdügince hil‘at-i zer-tārdan
Māha nūr u fer verür hūrşide tal‘at gösterür
18. Hıdmet-i sa‘yiñ görüp bu çarh-ı zerrīn-şemseden
Çaddiñe göre diküp İdrīs² hil‘at gösterür
19. Māh-ı nevle kevkeb-i dürrī muķārīn şanıur
Hātem-i zer-ħalkası çün faşsa ķurbet gösterür
- 15b
20. Kūh derdüm raşşına ammā ki çāpük bāddan
Bād derdüm aña ammā bāda sūr‘at gösterür
21. Şīr-i nerdür gerdenin zencīre çekse ne-acep
Esb-i rehvarı ki bindükçe mehābet gösterür
22. Ol iki çeşm-i ğazālānın görüp cūş etdi dil
Bir ğazel tarh etdi kim tarz-ı belāgat gösterür
23. Mest-i nāzum bādeden rūyında ħumret gösterür
Güller aña reşk edüp rūy-ı ħacālet gösterür
24. Dil recā-yı vuşlat eyler kıl beni ihyā deyü
Dest-be-ħancer eyleyüp ol ķatle niyyet gösterür

¹ *Kîsedâr Etmekçizâde*: 1606-1613 yılları arasında vezirlik yapmış Osmanlı maliyecisi ve devlet adamı; Etmekçizâde Ahmed Paşa. Edirneli olup Arnavut kökenlidir. Sırasıyla başdeftardalık, valilik, kubbe vezirliği, sadaret kaymakamlığı görevlerinde bulunmuştur. Devrinde cömertliği ve hayırseverliğiyle bilinen Ahmed Paşa sadrazam olamadan 1618'de vefat etmiştir. Adına Edirne'de bir kervansaray ve Tunca nehri üzerine yaptırdığı bir köprü, İstanbul Vefa'da bir medrese vardır. (Erdem 1968, 132-133)

² *İdrīs*: İdris peygamber. Kendisine 30 sahife ilahi emir gönderilmiştir. İlk defa yazı yazan ve elbise diken odur. Bu yüzden katiplerin ve terzilerin piri sayılır. Aynı zamanda yeryüzünde ilk defa tıp ve nücüm ilimlerini yayan kişi olduğuna inanılır. 360 sene yaşadığı rivayet edilen İdris peygamber diri iken göklere yükseltilmiş, orada meleklerle öğretmen olmuştur. (Pala 2013, 226)

25. Şādmāndur yār deyü 'arz-ı hāl etme şaķın
Hānde-i kīn-āveri ey dil beşāşet gösterür
26. Destine şem' almadan maķşūdı ol māh-ı şebiñ
Ehl-i bezme ya'nī kim hūsn ü melāhat gösterür
27. Kūyuna varmaz rakībe etmek için pāy-bend
Hāşe-li'llāh¹ yoħsa dil senden ferāgat gösterür
28. Dāverā gülzār-ı medhūñ içre bülbül-nağmeyem
Tab'im anda şevķ-i medhūñle şeţāret gösterür
29. Bir zemīn tarķ eyledüm ezhār evşāfiñda kim
Gülde reşķ-i reng ü lāle dāğ-ı hasret gösterür
30. Bir cilā verdüm senūñ āyīne-i vaşfuñda kim
Şāhed-i ma'nā-yı nazmum anda şūret gösterür
31. Böyle şī'r-i ābdāra nazm-ı ğayr olmaz cevāb
Āb-ı şūrı kim içer kevşer çü lezzet gösterür
32. Hiç dūr-i şehvāra ğar-mühre olur mı hem-bahā
İkisi de gerçi miķdārınca kıymet gösterür
- 16a
33. Ey **Füzūnī** şimdi hengām-ı du'ā der-kār ol
Bī-riyā olan du'āya Hāķ icābet gösterür
34. Hāķ revā etsün zamīrinde olan dil-ķ'āhını
Her kaçan kim dest-i pāki Hāķķ'a da'vet gösterür
35. Hāķ nigeħbān-ı umūr-ı devleti olsun ki ol
Devletiñ emrinde dā'im sa'y ü diķķat gösterür

¹ Allah göstermesin, tövbeler olsun.

Gül-i Şad-Berg-i Füzûnî İnest

(fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün)

1. Gül-i Şad-berg-i sipās-ı müte‘āl
Lāyık olsa çemen-ārā-yı maḳāl
2. Kalem-i hamdele-i mīve-i ter
Yeridür olsa şenādan müşmer
3. Kāğıd-ı çār-şebe düşse yeri
Nuḳat-ı şükr ü şenā mīveleri
4. Terbiyet-sāz-ı riyāz-ı ceberūt¹
Āferīnende-i bāğ-ı melekūt
5. ‘Āfiyet-baḫş-ı bahār-ı bostān
Marāz-efzā-yı dıraḫtān-ı ḫazān
6. Ḥande-baḫşā-yı dehān-ı rümmān
Girye-āmüz-ı sehāb-ı bārān
7. Kaṭre ber-dāde-i tāk-i engūr
Ṭu‘m-ı şīrīn-dih-i her güre-i şūr
8. Kird-gārā gül-i şad-berg-i çemen
Şemmedür micmere-i luṭfuñdan

¹ *ceberūt*: Arapça ululuk, kudret, icbâr, zorlama, Allah'ın yüce kudreti gibi manaları ihtiva eder. Tasavvufta ise, *latif melekût âlemi* ile *sufî âlem* (yeryüzü) arasında yer alan ver *berzâh âlemi* de denilen bir âleme addır ki en büyük âlemdir. Bu âlemde nûrânî akıllar, temiz melekî nefisler bulunmaktadır. Her iki âlem arasında bir engel şeklinde olup, bu âlemde gayb âlemine ulaşmayı arzu eden nefisler üzerinde cebr, zorlama, kahr gibi güçlükler uygulanır. Burada kulun ihtiyârını hükümsüz kılan, mecburi bir durum söz konusudur. (Cebecioglu 2009, 119)

9. Oldılar nergis ile gonçe-i ter
Çeşm ü gūş-ı çemenistān-ı iber
10. Gül-i tevḥīd-i çemenzār-ı ḥayāl
Çün eder bülbülünü nağmede lāl
11. Bu gülüñ safḥa-i bergine meger
Kātib-i kudreti ḥāmūş yazar
12. Bu gülüñ bergine dest-i ceberüt
Urdı her saırına bir mühr-i süküt
13. Olsa mecrā-yı zülāl-i ma'nā
Kālemüm etmeye şükri icrā
14. Olalum ey kalem-i tuḥfe-ḥırām
Mīve-i na't-ı nebīden ḥoş-kām

Der Na't-ı Ḥazret-i Risālet

-Sallā'llāhu 'aleyhi ve sellem-

15. Gül-i büyende-i 'adn-i 'Adnān
Zīb-i destār-ı ser-i kevn ü mekān
16. Mīve-i ḥaste-dil-i renc-i günāh
Ārzū-yı dil ü cān-ı güm-rāh
17. Ser-i ser-cedvel-i bāğ-ı şüfe'ā
Terbiyet-sāz-ı günehkār u ḥaṭā
18. Ṭahre-i tīg-ı şefā'atle eger
Bāğ-ı ḥaşri dilese pāk eyler

19. Bâğ-ı kudretde nihâl-i Tûbâ¹
Kalemüm Sidre²-i vaşlı gūyā

20. Şiše-i fânūsı çarh-ı ahzar
Şem‘i pervānesi Cibrîl³ geçer

17a

21. Ruḥları şem‘-i şebistān-ı cemāl
Nüh felek⁴ şem‘ine fânūs-ı ḥayāl

22. Nāme-i ‘izz ü şefā‘at olıcak
Zahrına mühr urılmaḳ elyāk

23. Nāme-i emr-i şefā‘atdür o zāt
Zahrına çekdi Ḥudā şahḥ-ı berāt

24. Aşlasun bu kalem-i vaşşālī
Bir güle çār nihâl-i ‘ālī

25. Ya‘ni kim ol güli zıkr eyleyicek
Çār bülbülleri yanınca gerek

Der-Medḥ-i Şiddîk-i ‘Atîk
-Raḍiya'llāhu ‘anh-

26. Bülbül-i ravza-i şāḥ-ı taşdıḳ
Yūsuf-ı ḥüsn-i şadākat Şiddîk⁵

¹ *Tûbâ*: Arapça "müjde" anlamına gelmektedir. Müslüman milletlerin kültür, sanat ve edebiyatında kökü Hz. Peygamber’in makamı olan “vesîle” cennetinde, dalları en üstten alta doğru bütün cennet tabakalarına ulaşacak şekilde tasavvur edilen, cenneti gölgeleyen ağaçtır. (Pala 2013, 459) *Nahl-i tûbâ, tûbâ-yı cinân* diye de anılır.

² *Sidre* için bkz. K.1/44

³ *Cibrîl* için bkz. K.1/40

⁴ *nüh felek* için bkz. K.1/8 (nüh kıbâb)

⁵ *Siddîk*: İslâmın ilk halifesi, Hz. Ebûbekir. 572 yılında Mekke’de doğdu. Asıl adı Ebû Bekr Abdullâh b. Ebî Kuhâfe Osmân b. Âmir el-Kureşî et-Teymî’dir. Hz. Ebubekir mi‘rac olayı başta olmak üzere gayba dair haberleri hiç tereddütsüz kabul ettiği için bizzat Resûl-i Ekrem tarafından kendisine *siddîk* lakabı verilmiş ve İslâm literatüründe bununla şöhret bulmuştur. Hz. Muhammed’in ölümünden sonra ilk halife olan ve cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Güzel ahlaklı, dürüst,

27. Dil-i billür-ı nebî içre o zât
Yer edindi nitekim kand-i nebât

28. O gülüñ şeb-nem-i dil-dâdesidür
Hâşılı bende-i üftâdesidür

Der-Medh-i Hazret-i 'Ömer
-Rağiya'llâhu 'anh-

29. Yâr-ı sâni-i resül-i şâri'
'Ömer¹-i şâhib-i seyf-i kâti'

30. Kalem-i Haqq idi ağzında zebân
Buyruğı üzre olurdu Furkân

31. Zerresi esb-i harûn gibi hemân
Nîl'e etdürdi şitâb u cereyân

Der-Medh-i Hazret-i 'Osmân
-Kerrema'llâhu vecheh-

32. Şâliş-i yâr-i resül-i Mevlâ
Ya'ni 'Osmân²-ı şeh-i mülk-i hayâ

17b

33. Ne-ğadar pāk gerekdür şâni
Ki ola maḥfaza-i Kur'ânî

saygın bir kişiliğe sahip bir tüccar olan Ebûbekir, Hz. Muhammed'e en yakın sahabi olup sermayesinin çoğunu İslâm için harcamıştır. (Fayda 1994, 101-108)

¹ *Ömer*: İslâmın ikinci halifesi, Hz. Ömer. 591 yılında Mekke'de doğdu. İslamiyet öncesi Mekke'nin idarecilerindendi. Yaklaşık sekiz sene Hz. Peygamber'e karşı muhalefet ettikten sonra müslüman olmuştur. Cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Hz. Muhammed'le bütün savaflara katılıp büyük yararlıklar göstermiştir. Hz. Ömer, klâsik edebiyatta adaleti, yardımseverliği, yiğitliği, idarecilikteki beceri ve başarısıyla konu edilir. (Fayda 2007, 44-51)

² *Osmân*: İslâmın üçüncü halifesi, Hz. Osman. 547 yılında Mekke'de doğdu. Hz. Peygamber'in iki kızıyla nikahlandığı için *Zi'n-nûreyn* (iki nur sahibi) lakabıyla anılır. Hayatta iken cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Bedir hariç bütün savaflara katıldı. Mali durumu iyi olduğu için İslam ordularının hazırlanmasında büyük maddi yardımlarda bulundu. Hz. Ebubekir tarafından yazdırılıp tek nüsha haline getirilen Kur'ân-ı Kerîm'i yedi nüsha çoğaltıp büyük İslam şehirlerine göndererek değişik okuyuşların önüne geçmiştir. Klâsik şiirde hayâ sahibi olması, Kur'ân-ı Kerîm'i toplatması (Osmân-ı Câmî) ve Hz. Peygamber'in iki kızıyla evlenmesi özellikleriyle adından söz edilir. (Yiğit 2007, 438-443)

34. O kadar oldu muhibb-i Kur'an
Muşhaf'ıñ üstüne cân verdi hemân

Der-Medh-i Hazret-i 'Alî
-Kerrema'llâhu vecheh-

35. Ejder-i heft-ser-i Kâf-ı kader
Şaf-der-i kal'a-güşâ-yı Hayber¹

36. Ravza-ârâ-yı riyâz-ı Necef²
Bülbül-i nağme-keş-i "lev-keşef"³

37. Sâkî-i teb-zede-i teşne-lebân
Şâhib-i kevşer-i haşr-i atşân

38. Bunlara pey-rev olan olmaya güm
Rağiya'llâhu te'âlâ 'anhüm⁴

Der-Medh-i Kıdve-i Fuzalâ Şeyhü'l-İslâm Yahyâ Efendi

39. Bâğbân-ı çemenistân-ı 'ilm
Gülşen-ârâ-yı gülistân-ı 'ilm

40. Şafha-pîrâ-yı riyâz-ı taḥkîk
Âb-ı leb-rîz-i ḥıyâz-ı taḥkîk

41. Lâle-i dâniş ü Nu'mân⁵-zekâ
Nergis-i bîniş-i bostân-ı zekâ

¹ Hayber için bkz. K.1/37

² Necef: Irak'ta Bağdat'ın güneyinde yer alan ve Şii'ler tarafından kutsal sayılan tarihi şehir. Hz. Ali'nin şehâdet mahalli olması dolayısıyla Meşhed adıyla da bilinir. (Öz 2006, 486)

³ Hz. Ali'ye izafe edilen: "ازدت يقيناً لو كشف ال غتائی م" (Perdem kalksa bile benim yakînim çoğalmaz) sözünden iktibastır. lev-keşefi: sır-keşefi ÇD

⁴ Allah ondan razı olsun.

⁵ Nu'mân: Hanefî mezhebinin büyük imamı, Ebu Hanife. Asıl adı Nu'mân b. Sâbit olup "imâmü'l-a'zâm" ünvanıyla anılır. 699 yılında Kûfe'de doğdu. Genç yaşta hafız oldu. Sarf, nahiv, şiir, kelam, iman, itikad, münazara, fıkıh, hadis dersleri alarak kendini yetiştirdi. Fıkıh meselelerinde kitap, sünnet, icma, kıyas ve istihsânla ilgili konularda uyguladığı yöntemi sistemleştirdi. Böylelikle fıkıh tarihindeki ilk mezhebin doğmasını sağladı. Son derece vakarlı, mütevazî, cömert ve üstün anlayış sahibi bir kişiliğe sahip olan Ebu Hanife, Hanefî fıkıhıyla ilgili onlarca eser kaleme almıştır. Klâsik şiirde özellikle kasidelerde şair övdüğü kişiyi Nu'mân'la kıyaslar ve onu "Nu'mân-ı Sâni" olarak adlandırır. (Uzunpostalcı 1994, 131-138) Beyitte ayrıca şakâyıık-ı nu'mân adlı lale türüne iham vardır.

42. Şeb-nem-i gül varağ-ı bāğ-ı ‘ulūm
Dür-feşānende-i deryā-yı rūsūm

43. Misk-i Rūmī-yi arāzī-i yaķīn
Semen-i rāyiha-baḥşende-i dīn

44. Şem‘-i şu‘le-fiken-i metn-i menār
Çār tekbīr¹-zen-i metn-i menār

18a

45. Mūzih-i müşkil-i her cins ü fi‘e
Gül-i Şad-berg-i be-her re’s-i mi’e

46. Şāhib-i kevşer-i huld-ı tefsīr
Menba‘-ı āb-ı ḥayāt-ı ta‘bīr

47. Kāşif-i mukni‘a-i sūre-i Nūr
Dāvūd²-ı nağmeger-i şū[r]-ı Zebūr³

48. Kıdvet-i müctehidīn-i fużalā
Ḥazret-i müftī-i ‘ālem Yahyā⁴

¹ *çār tekbīr*: Dört tekbir demektir. Bu tekbirler cenaze namazlarına mahsustur. Tekbirlerle kılınan cenaze namazından sonra ölü toprağa verilir. Tasavvufta ise her şeyden sıyrılmak manasını ifade eder. Sûfiler, ölmenden önce ölmenin sırrına erişmek için varlıklarının cenazesini fenâya defneder. (Cebecioğlu 2009, 140)

² *Dāvūd* için bkz. K.1/16

³ *Zebūr*: Dāvūd peygambere indirilen kutsal kitap. Dört büyük kitaptan biri olup *Mezâmîr* de denilir. Klâsik şiirde Hz. Dāvūd ile birlikte ve onun güzel sesiyle okuması dolayısıyla Zebūr'dan bahsedilir. (Pala 2013, 489)

⁴ *Yahyâ*: XVII. yüzyıl Osmanlı şeyhülislamı ve şairi, Zekeriyâzâde Yahyâ Efendi. 1553 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul'da çeşitli müderrislik görevlerinden sonra Halep, Şam, Mısır, Bursa, Edirne ve İstanbul kadılıklarında bulundu. 1605 yılında önce Anadolu, beş ay sonra da Rumeli kazaskeri oldu, 1622'de şeyhülislam oldu. 20 yıl süren bu görevi sultan I. Mustafa, IV. Murad ve I. İbrahim saltanatlarında ara ara üç döneme yayılmıştır. Geleneklerin aksine, uğur getirir inancıyla Sultan Murad'la birlikte Bağdat ve Revan seferlerine katılmış ve padişahın övgü ve saygısına mazhar olmuştur. Aynı zamanda divan sahibi bir şair olan Yahyâ Efendi çağının gazel ustalarından sayılmıştır. *Divan*'ından başka *Ta'liku Şerh-i Câmî'i'd-dürer*, *Tahmîs-i Kasîdeti'l-bürde*, *Nigâristan Tercümesi*, *Fetâvâ-yı Yahyâ Efendi* adlı eserleri vardır. (Kaya 2013, 245-246)

49. Olsa Cürçânî¹ edeydi² da‘vâ
Tâ ola aña emîn-i fetvâ³
50. Zinde olsaydı olurdu rāğīb
Ḥaṭṭ-ı fetvāya Ferīd-i Kâtib⁴
51. Lāyıkı olsa deri derbānı
Āfitāb-ı felek-i Şîrvânî⁵
52. Māye-i sîne-i şadr-ı fetevî
Ṭâḳ-ı mihrāb-ı İmām-ı Herevî⁶
53. Şarf-ı yek-rûze-i ḥaṭṭ olmaz aña
Müşk-i Çîn kâğıd-ı ıklīm-i Ḥaṭā
54. Ḥāşşa-i nergisi bû etse eger
Gonçe-i teng ü benefşeye nazar
55. Gonçe olmaz idi dil-teng ‘aciz
Boym egmezdi benefşe hergiz

¹ *Cürçânî*: Arap dili, kelam ve fıkıh âlimi, Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürçânî. 1340 tarihinde Cürçân yakınlarındaki Takû’de doğdu. Hz. Muhammed’in soyundan geldiği için *seyyid* ve *şerîf* ünvanlarıyla birlikte anılır. Mısır’da Mübârek Şâh ve Ekmeleddin el-Bâbertî’den uzun süre dersler aldı. Mâverâünnehir âlimleriyle, özellikle Teftâzânî ile ilmî münazaralarda bulundu. Bu münazaralarda gösterdiği başarı hem Timur hem de meslektaşları nezdinde itibarını arttırdı. Semerkant’ta tanıştığı Hâce Alâeddin Attâr vasıtasıyla tasavvufa karşı ilgi duyarak Nakşibendiyye tarikatına girdi. Kelâm, Arap dili ve edebiyatı olmakla beraber felsefe, mantık, astronomi, matematik, mezhepler tarihi, fıkıh, hadis, tefsir, tasavvuf gibi dinî ve aklî ilimlerin hemen hepsine dair telif, şerh ve hâşiye türünde eserler vermiş, bundan dolayı “allâme” ünvanını almaya hak kazanmıştır. (Gümüş 1993, 134-136)

² edeydi: idüpdî ÇD

³ *emîn-i fetvâ*: Fetva emini. Şeyhülislâm kapısındaki Fetvahâne’nin başında bulunan kişiye verilen ünvanıdır. (Pakalın 2004, 621) Şeyhülislâma sorulan şer’î meselelerin fetvalarını hazırlamak, istida ile vuku bulan suallere cevap vermek ve şer’iyye mahkemelerinden verilen ilâmları tetkik etmek vazifeleriyle mükellefi. (Ortaylı 2001,

⁴ *Ferīd-i Kâtib*: Hakkında bilgi bulunamadı.

⁵ *Şîrvânî*: XII. yüzyıl sonlarının İranlı büyük şairlerinden, Felekî-i Şîrvânî. Asıl adı Necmeddin Ebû Nizâm’dır. Şîrvânşâhlar bölgesindeki Şemâhî şehrinde doğdu. Ebu’l-Âlâ Gencevî’den edebiyat ve şiir eğitimi aldı. Özellikle astronomi (nücum) ilminde kendini geliştirdi. İki bin beyite yaklaşan divanı vardır. (<http://www.irankulturevi.com/lang-tr-FELEKYRVAN.cgi>)

⁶ *İmâm-ı Herevî* için bkz. K.2/22 (Hâce)

56. İmdi çün böyledür ey nūr-ı başar
Eyle ben bende-i dil-tenge nazār

57. Nice bir gonçe-i dil-teng olayın
Ya benefşe gibi boynum egeyin

58. Nefha-i luṭfuñı dem-sāz eyle
Ser-bülendāna ser-efrāz eyle

18b

59. Seg-i kūyuñla ḥesāb eyle beni
Cebhe-fersūde-i bāb eyle beni

60. Yoḡ ḥatā eyledüm oldum maḥcūb
Seg-i dergāhuña eyle mensüb

Ḥikāyet-i Merd-i Bāḡbān

61. Berg-i vaṣṣāle-i eṣcār-ı sūtūr
Mīve-i naḡle¹ verür böyle zuhūr

62. Bu kühen-bāḡ-ı cihān içre meger
Var idi bir ṭama' issi ebter

63. Zinde-ten pīl-beden zūr-āver
Sā' idi ṣāḡ-ı çenāra beñzer

64. Bir bāḡı var idi ḡāyet ra'nā
Niçe bāḡ bāḡ-ı İrem²'den a'lā

65. Sāyedār olmış idi her ṣeceri
Āfitābuñ yoḡ idi anda yeri

¹ naḡle: naḡşa ÇD

² *bāḡ-ı İrem*: Yemen'de Âd kavminin hükümdarı Şeddâd'ın, Allah'a isyan ederek cennete nazire olarak yaptırdığı güzel bahçe ve köşk. (Cilacı 2001, 180)

66. Fırce-yāb olsa varağdan gāhī

Şemsi eyler idi şest-i māhī

67. Ruḥ-fürüz idi çerāğ-ı lāle

Söndüremez idi āb-ı jāle

68. Cān verür idi dimāğa her dem

‘İsīveş anda buḥūr-ı Meryem¹

69. Şāne-i bād-ı seherden her-bār

Ḳatı āşüfte idi zülf-i nigār

70. Ḳıtt ‘a-i ḥüb idi ḥaḳḳā o maḥal

Lāle pervāzı vü mā’ī cedvel

71. ‘Aks-i ezhār ile ḥavzındaki mā

Mā’ī çiçeklü bir atlas² güyā

19a

72. Baḥs-i lezzetde ol emrüd ol āb

Dā’im olurdu ikisi şeker-āb

73. Bāğbān egmez idi kimseye ser

Ṭayanurdu beline şām u seher

74. Tīşesin şalmada üstād idi

Bāğ-ı şīrīnine Ferhād³ idi

75. Düşse bir ḳayısı ḥavz içre eger

Şuya düşmiş idi şan tenk-i şeker

¹ *buhūr-ı Meryem*: Meryemana eli denilen, çiçeği günlük ve tütsü olarak kullanılan bitki. Efsaneye göre Hz. Meryem İsa peygamberi doğururken zorlanmış ve bir çiçeği tutmuştur. Çiçek sonradan el şeklinde belirmiştir. Daha sonra ebeler, doğum kolay olsun diye bu çiçekten yararlanmaya başlamışlar. (Pala 2013, 76)

² *atlas*: Genellikle kadın giyiminde kullanılan, ipekten dokunmuş, çoğunlukla düz renkli parlak bir kumaş türü. Surmaî, elvanî, gülnumî, mermerî, mertebanî, firengî gibi çeşitleri vardır. (Özen 1982, 302)

³ *Ferhād* için bkz. K.3/13

76. Göremezdi 'inebin 'ayn-ı şafā
Koruğın eylemiş idi tūtyā¹
77. Bozdoğan² ile teni olsa kebūd
Alamazlardı elinden emrūd
78. Bih için olsa nigūnsār-ı belā
Demek olmaz idi ol hām ayvā
79. Bir gün ol merdek-i bāğ-ı hünerī
Güneş ile bile doğdı seherī
80. Der-i bāğına şitābān geldi
Ravza-i cennete Rıdvān³ geldi
81. Cüst ü cū eyledi pes āb gibi
Bāğı devr eyledi dūlāb gibi
82. Güllere düşdi muqaddem nazarı
Jāle-bār oldı şafādan başarı
83. Görđi kim bākire-i gonçe-i ter
Şevher-i bād ile olmuş hem-ser
84. Ruḥına jāle-i sīm-gūn konmuş
Sīnesi üzre bir altun konmuş
85. Baḥr-i gülden geçüp ol zevraḳ-ber
Sünbūlistāna bıraḳdı lenger

¹ tūtyā: Göz sürmesi, tūtiyā. Aynı isimle bilinen taşın öğütülerek toz haline getirilmiş hali. (Onay, 465)

² *bozdoğan*: Yakın dövüşte kullanılan, *topuz* ve *gürz* adlarıyla da bilinen savaş aleti. Aynı zamanda bir şahin türünün adıdır. Bu savaş aletine bozdoğan denilmesinin sebebi, bazı tiplerinin şeklen bu yırtıcı kuş türünün kafasına benzetilmesidir. (Çoruhlu 1996, 327) Bozdoğan, bunlardan başka Konya'da yetiştirilen meşhur bir armut türünün adıdır ki beyitte bu anlama iham vardır.

³ *Rıdvān* için bkz. K.1/20

19b

86. Gezdi ol ulzüm-i mevvâcî birez
Oldı ol sünbüle yağmacı birez
87. Oradan dağı o keşti-âheng
Etdi ağaç deñizi üzre direng
88. Naşb-ı ‘aynı geçinen mîveleri
Etdi ta‘dād [u] hesâb nazarı
89. Mîve-i puhte vü hām-ı eşcār
Gördi kim nākışı bî-hadd ü şümār
90. Bu elem kendüyi bî-tâb etdi
Atdı destārını pertâb etdi
91. Urdı her saht-ı dıraht üstüne ser
Şandı cān u seri bostānda biter
92. Çenber oldı kadi çeşmi pür-âb
Devr-i bāğ eyledi mānend-i dülâb
93. Bed-du‘ā eylemege merd-i Hūdā
Eyledi dest ü serin çün be-hevā
94. Gördi bir şāhçede bir mürgek
Şecerüñ mîvesin eyler münfek
95. Gerçi kim cüssede güncişk kadar
Mîve-rîz olmada ‘Ankâ¹-yı kader
96. Pençe-derrende vü gizlik-minķār
Bāz-ı perrende vü şāhin-kirdār

¹ *Ankâ* için bkz. K.6/5

97. Bulıcağ haşmını merd-i dil-teng
Etdi āgāze-i şayda āheng

98. Şiddet-i buğzını kıldı i' lān
Tele-i mekrini etdi pinhān

99. Çünkü dām-ı tele derkār oldu
Murğ-ı āzāde giriftār oldu

100. Merd-i pür-kīne yetişdi o maḥal
Oldı ol murğa çü 'uqqāb-ı ecel

101. Bādveş tīz ü şitābān oldu
Murğa hüküm etdi Süleymān¹ oldu

20a

102. Dem ü laḥm etmek için ḥancerini
Kesmek isterdi o murğuñ serini

103. Murğ ol demde güher-pāş oldu
Āferīn-gūyī vü şābāş oldu

104. Dedi ey merd-i ṭama'kār [u] fuzūl
Ḳatlūme olma ḥarīşāne 'acūl

105. Ben hümā²-yı ser-i devletmendem
Ma'den-i gevher-i nuş u pendem

106. Gerçi güncişk-i ḥaḳīrem ammā
Gevher-i gevheri deryā deryā

107. Şadef-i pend-i dūr-efşān olayın
Emelüñ bāğına bārān olayın

¹ Süleymān için bkz. K.1/42

² hümā için bkz. K.6/3

108. Saña üç pend edeyüm gūş eyle
Güher-i pendümi mengūş eyle
109. Birisi ol ki sühan ola muhāl
İ'timād eyleme aña f'l-ḥāl
110. Biri daḥı gide elden bir kār
Fevtine ğam yime anıñ zinhār
111. Biri de yetmeyesin bir kāre
Aña irişmege olmaz çāre
112. Oldı bu üç güher-i rif'at ü şān
Felek-i ḥikmete necm-i mīzān
113. Pendüm ile dil ü cānuñ şād et
Anı ḥıfz eyle beni āzād et
114. Olıcaḳ mürġek-i güncişk-i hevā
Böyle bir nādireger nāġme-serā
115. Merd-i bāġī anı etdi iz'ān
Pend ile bendi bile aldı hemān
116. Çün ḥalāş oldı o murġ-ı tayyār¹
Etdi ol şāḥçede yine karar²
117. Naġmesi perdesini tīz etdi
Ḳahḳahā-yı feraḥ-āmīz etdi
118. Merd-i bāġa dedi ey sāde-nihād
Böyle aḥmaḳlık eder mi şayyād

20b

¹ tayyār: ṭannāz ÇD

² karar: firāz ÇD

119. Gerçi kim murğ-i dilüm şād etdüñ
Dāma düşdüñ beni āzād etdüñ
120. Şikemümde benüm ey gül u sahaṭ
Bir güher var idi çün ḥāye-i baṭ
121. Ne güher kevkeb-i dürrī-i sipihr
Meh-i raḥşende vü ḥürşīd-çihir
122. Genc-i bād-āver-i Nūşirvān¹
Kıymet olmağa degül erzānı
123. Güş edicek anı merd-i meyyāl
Gevher-i eşkini etdi seyyāl
124. Tāb-ı gevher dilini eyledi nerm
Diledi kim ede bāzārını germ
125. Dedi ey pādīşeh-i cins-i tıyūr
Ḥüsn-baḥşā-yı ḥümā-yı mestūr
126. Kerem et ben kuluña me'nūs ol
Cennet-i bāguma gel ṭāvūs ol
127. Āşiyāne edeyin dīdemi ben
Ben kuluñla konuş ey murğ-ı çemen
128. Merd-i bāgī olıcaḳ lābe-künān
Dedi ol mürğek-i bāg-ı 'irfān
129. Ḥārzār-ı müjeñ² ey merd-i denī
Şanki kuşkonmaza beñzer dikenı

¹ Nūşirvān için bkz. K.4/35 (Anūşirvan)

² Ḥārzār-ı müjeñ: Ḥārzārumuzuñ ÇD

130. Teng çeşmānuñı etme baña cā
O yuvanuñ kuşu uçdı zīrā

131. Hayf ol pend-i dūr-i se¹ dāne
Gitdi bī-hūde ‘abeş yābāne

21a

132. Şad dirīg ol se² kadeh āb-ı revān
Etmemiş huşq giyāhı reyyān

133. Demedüm mi saña söz k'ola muḥāl
İ‘timād eyleme aña fi'l-ḥāl

134. Şadr-ı güncişke niçe qābil ola
Ki aña ḥāye-i baṭ dāḥil ola

135. Dür olur dürcüñ içinde pinhān
‘Aksini niçe edersin pinhān³

136. Bu degül mi idi pend-i şānī
K'olmaz elden gidenüñ dermānı

137. Çün elüñden senüñ etdüm pervāz
Ne için şayduma etdüñ āgāz

138. Ser-i şāḥ üzre olan murğ-ı be-ḳām
Bir daḥı ola mı hīç beste-i dām

139. Pend-i şāliş bu idi ey bed-ḥūy
Kār-ı refte için etme tek u pūy

¹ dūr-i se: dürise ÇD

² ol se: olsa ÇD

³ pinhān: nihān ÇD

140. Murğ-ı perrende olur mı saña rām
Girih-i bāda¹ olur mı iqdām
141. Gerçi yok bende güher olsa hele
Ḳatlüme etmeyesün mi ‘acele
142. Gevheri bilmedüñ ejder olduñ
Ḳatlüme dest-be-ḥancer olduñ
143. Bilicek gevher-i pür-ābı² eger
Nic'olurduñ baña sen teşne-ciger
144. Bā-ḥuşuş ola o murğ-ı dil-gır
Sen ṭama‘kāra muḳaddem naḥçır
145. Mā-şadaḳ şānuña fermān-ı nebī
Nuṭḳ-ı dür-pāş-ı resül-i ‘Arabī
146. Ki buyurmuş bülehādur ekşer
Cennet içinde tutan cā vü maḳar

21b

147. Sen ğabī bāġuñ ise hem-çü cinān
Seni ādem ede belki devrān
148. Dedi ey ebleh-i merd-i nīkū
Seni vü bāġı du‘ālar yā-hū

Der-Ḥātıme-i Gül-i Şad-Berg

149. Minnet Allāh'a ki bu tuḥfe şecer
Ya‘ni kilik-i hüner-i bār-āver

¹ bāda: bādih ÇD

² pür-ābı: pırāyı ÇD

150. Mevsiminde bitürüp mîvelerin
Ter-dimāğ eyledi Mısr'ıñ şekerin
151. Gerçi her ravzada çok mîve biter
Böyle nev-bāve katı az düşer
152. Tab´-ı hākistere taḥsîn-i hezār
Gül-i Şad-bergi'ni etdi ızhār
153. Arz-ı ḥüsn etse n'ola dil-cüdur
Reng u bû verse gül-i ḥod-rüdur
154. Bu gülüñ neşv ü nemāsına eger
Vermese ḥār-ı ciger-dūzı zarar
155. Daḥı ra´nā bitürüpdı gülünü
Nağme-senc eyler idi bülbülünü
156. Umarın Sidre¹-i bāğ-ı efdāl
Ola sāye-fiğen-i² ravza-i ḥāl
157. Edicek bu ḥarem-i bāğa güzer
Bāgbān bendesine eyle nazār
158. Gāh gül-çin ola geh mîve-rübā
Ede rüḥānī vü cismānī şafā
159. Olmaya dest-be-ceyb-i³ in´ām
Ola ḥaḳḳumda hemān ḥaḳḳ-ı kelām

22a

160. Ola kim şadr-nişin-i devlet
Ede bir pāre-i nāna himmet

¹ Sidre için bkz. K.1/44

² sāye-fiğen-i: sāye-şiken-i ÇD

³ dest-be-ceyb-i: dest-be-ceyb [ü] ÇD

161. Gül-i Şad-berg-i faşihü'l-ma'nā
Bülbülin etse n'ola nağme-serā
162. Bü'l-āceb kār-ı fuzülāneyi gör
'Arz-ı 'aql-ı¹ dil-i dīvāneyi gör
163. Kanda ben kanda sühan ey heyhāt
Bām-ı çarha konılır mı mirkāt
164. Turfe vaz'-ı revişin dīvāne
İttihāf-ı gül eder Rıdvān'a
165. Gül-i Şad-bergüme tārīh-i melīh
Ederin tāze 'ibāretle şarīh
166. Gönceden heft varak perrān et
Şoñra tārīhin anıñ iz'an et
167. Ey **Füzūnī** yeter ıtnāb-ı maḳāl
Çoğ uzatma ki bilindi aḥvāl
Sene: 1051

2

Merşiyeye-i Merhūm Şeyhü'l-İslām Bahā'ī Efendi

–rahmetu'llāhi aleyh-

(fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün)

1. Bir seher çarḥ-ı felek hem-çü şî'ār-ı 'Abbās²
Mātem eyler ser ü dūşında anıñ kara libās

¹ 'aql-ı: 'aql u ÇD

² *Abbās*: Hz. Peygamber'in amcası, Abbās b. Abdilmuttalib. Hz. Muhammed'den birkaç yıl sonra Mekke'de doğdu. İlk gençlik yıllarından itibaren ticaretle meşgul oldu. Bedir savaşıyla beraber müslümanlığı kabul etti. Bu savaşta esir düştü, fidyeyle serbest kaldı. Peygambere para yardımında bulunup bazı seferlere katıldı. Cömert ve saygın bir kişiliğe sahipti. Hz. Ebubekir, Ömer ve Osman halifelik dönemlerinde ona büyük itibar göstermişlerdir. 86 veya 88 yaşlarında Medine'de vefat eden Abbās'ın 13 tane çocuğu vardı. Onun adıyla anılan Abbāsî Devleti'nin halifeleri, oğlu Abdullah'ın soyundan gelmiştir. (Komisyon 1988, 16-17)

2. Çözdi gîsû-yı zer-endüdını bânû-yı mihr
Güne-i şebde siyâh eyleyüp eyler idi yās
3. Dest-i mâtemle girîbânını çāk etdi kamer
Bir kilîm-i siyehi Müşteri¹ etdi ilbās
4. Gördi Mirrîh² ü Zühâl³ etdi kırânu'n-nahseyñ⁴
Geldi Pervîne⁵ perîşânî vü şad bîm ü hirās

22b

5. Pürsiş etdüm bu 'alāmât-ı muşîbet-eşerin
Dedi giryân olarak Zühre⁶-i āgāze-şinās
6. *Ƙanı ol hem-sebak-ı Molla Celâl⁷-i pür-dāñ*
Ya 'ni 'allāme Bahā'⁸-i Naşîrî⁹-iz 'āñ

1. Ƙandadur hāzret-i maħdüm-ı faẓîlet-güster
Taşra çıksun anı cümle nüdemāsı ister

¹ *Müşteri* için bkz. K.1/17

² *Mirrîh* için bkz. K.1/19

³ *Zühâl*: Sekendiz, Keyvân, Satürn adlarıyla da bilinen gezegen. Eski gökbilim inancına göre göğün yedinci katında bulunur. En uğursuz (nahs-ı ekber) gezegen sayılır. Etkisinde doğanların cimri, pinti, ahmak, bilgisiz, yalancı ve kıskanç olduğuna inanılır. (Zavotçu 2013, 814)

⁴ *kırânu'n-nahseyñ*: En az iki gezegenin aynı burçta bir araya gelmesi durumu, kırânât. Astrologlara ve yıldız fâlına inananlara göre kırânât yeryüzüyle ve insanlarla ilgili olup etkisini bilhassa uzun dönemli hadiseler üzerinde hissettirmektedir. Mars (Mirrîh) ile Satürn (Zühâl)'ün aynı burçta birbirine yaklaşması mutsuzluk (kırân-ı nahseyñ, nahs-i kırân), Venüs ile Jüpiter'in yaklaşması ise mutluluk (kırân-ı sa'deyñ, sa'd-i kırân) işareti sayılır. Bu inanış, tarih boyunca yıldız falcılığının en önemli unsurlarından birini oluşturmuş, özellikle Doğu edebiyatlarında şairlerin sık sık başvurduğu bir motif haline gelmiştir. (Unat 2002, 437)

⁵ *Pervîn*: Ülker takımyıldızı. Peren, Süreyyâ adlarıyla da bilinir. Sevr veya Hamel burcunda kümelenmiş yedi yıldızdan oluşan bir gruptur. Perişanlıkları hasebiyle edebiyata girmişlerdir. (Pala 2013, 370)

⁶ *Zühre* için bkz. K.1/14

⁷ *Molla Celâl*: Mevlana Celaleddin Rumi.

⁸ *Bahâ'î*: Osmanlı şeyhülislamı ve şairi, Bahâ'î Mehmed Efendi. 1595 yılında İstanbul'da doğdu. Tahsilini babası Kazasker Abdülaziz Efendi'den ve aile çevresindeki tanınmış hocalardan yaptı. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Selanik, Halep, Şam, Edirne ve İstanbul'da kadılık yaptı. Anadolu ve Rumeli kazaskerliklerinden sonra 1649'da şeyhülislam tayin edildi. İzmir konsolosuyla ilgili bir dava sonucunda azledilmiş, ikinci defa şeyhülisamlığa arkadaşı Siyavuş Paşa'nın sadrazamlığı sırasında atanmıştır. Keyif ehli, sohbet ve edebiyat meclislerine düşkün, keskin bir zeka ve anlayış sahibi bir kişiliğe sahip olan Bahâ'î Efendi aynı zamanda divan sahibi bir şairdir. Şeyhülislam Yahyâ ve Bakî etkisinde, Nedim'in şüh söyleyişine yaklaşan bir ses, ahenk ve söyleyiş güzelliği yakalamıştır. Divan'ından başka manzum fetvalarıyla da ünlüdür. (İpşirli ve Uzun 1991, 463-464)

⁹ *Nasîr*: İranlı âlim ve filozof, Nasîrüddin Tûsî. 1201 yılında Tus'ta doğdu. Devrin âlimlerinden fıkıh ve felsefe dersleri aldı. Onun ilme olan iştiyakı genç yaşta tanınmasını sağladı. İbni Sinâ'nın eserlerini, özellikle *el-işârât*'ını okudu. Moğol istilası sırasında Kuhistan'a giderek Nâsîrüddin Abdürrahîm b. Ebû Mansûr Muhteşem'e intisab etti. Hülâgû Hân'ın Alamut'u fethiyle onun veziri oldu. Azerbaycan'ın Meraga şehrinde bir rasathane kurdu, eserlerinin çoğunu burada yazdı. Bağdat'a yaptığı bir seferde 1274 yılında öldü. Güzel ahlâklı, mütevazı ve insanlara karşı saygılı bir kişiliğe sahip olan Tûsî, geride 150 civarında telif eser bıraktı. (Şirinov 2012, 437-442)

2. Çıkup etmez mi güneş gibi ‘aceb kaçra tülū’
Yoḥsa oldı mı zevāl-i ecel ile bī-fer
3. Ğarqa-i āb-ı ḥayāt-ı gül-i ‘ilm ü fazlı
Ḥayf kim bād-ı semūm-ı merg pejmürde eder
4. Mıķleb-i ŧekk ile mestūr suṭūr-ı ŧaḫḫa
O maḥalliñ yine eŧkālını ol ḫall eyler
5. Ḥāmesi ḫuŧk-zebān oldı devātı beste
Zülfeķār¹-ı ‘Alī yoķ ki ede feth-i Ḥayber²
6. *Kime dād eyleyelüm nic'idelüm n'eyleyelüm*
Gitdi ḫayfā ki Bahā'ı gelüñ āh eyleyelüm

1. Oldı āmed-ŧüd-i dergāḫı mu'atṭal el-ān
Gitmez oldı derine zümre-i ehl-i ‘irfān
2. Da‘vet etmez mi vezīr-a‘zāmı miḫmān için
Gelmez oldı ne ‘aceb aña re'īs-i sultān
3. Yere geħsün n'idelüm tuḫm-ı piyāz-ı ezhār
Gitdi yer altına çünki o bahār-ı ḫandān
4. Memlaḫa etsün o deryāçeyi ŧimden-soñra
Eŧk-i ŧūrābe-i telḫ-i ḫaserāt-ı yārān
5. Boħazın alduñ o deryā-yı ḫisār-ı fazlıñ
Top-ı āh ile yıķarlar seni ey çarḫ-ı mehān

23a

6. *Yıķılup yere düşerse n'ola çarḫ-ı bed-nām*
Ḥāke düşdi çü Bahā'ı-i 'imādü'l-İslām

1. Etmeden ķaldı nedīmānını Molla pürsiŧ
Ne ‘aceb etse Yetīmī³ gibi Tıflı⁴ nālīŧ

¹ Zülfeķār için bkz. K.1/12

² Ḥayber için bkz. K.1/37

³ Yetīmî: XVII. yüzyıl Osmanlı devlet adamı ve ŧairi. Adı Mehmed olup, Üsküdârî Seyyid Hāŧimî Mehmed Efendi'nin oħludur. Hāŧimîzāde adıyla ŧöhret bulmuŧtur. Sırasıyla Siyavuş Paŧa, Efdaliye, Gazanfer Aħa, Sahn-ı Seman medreselerinde müderrislik yapmıŧ, sonra Belgrad, Manisa, Üsküdar, İzmir, Bursa ve Galata kadılıklarında bulunmuŧtur. ŧiirlerinde Yetimî mahlasını kullanan ŧairin mürettep bir divanı mevcuttur. 1665 yılında vefat etmiŧtir. (Safâyi 2005, 732; ŧeyhî 1989, 318, 319)

⁴ Tıflî: XVII. yüzyıl divan ŧairi ve meddah; Tıflî Ahmed Çelebi. Trabzon'da doğdu. Küçük yaŧlardan itibaren ŧiir yazmaya baŧladıĝı için "tıflî" mahlasını almıŧtır. Keskin zekası sayesinde IV. Murad'ın meclisine girmeyi baŧarmıŧ, onun nedimi ve meddahı olmuŧtur. ŧairliĝi yanında iyi bir hattattı. Mürettep bir divanı vardır. 1660 yılında vefat etti. (Safâyi 2005, 358; Çınar 2000, 25,36)

2. Çāh-ı kabre düşicek Yūsuf-ı şıddīk gibi
Ere ihvānına çün böyle peyām-ı mūhiş
3. Birisi Şām'ı ede birisi Mağnisa'yı
Cāy-ı mātemkede vü şiven-i bī-āsāyış¹
4. *Olalar her biri mātem-zede-i çarḥ-ı felek*
Dögeler sīnelerin “āh Bahā’ī” diyerek

1. Şimdi hayfā ki ne āb u ne gıdāsın ister
Muhteliḥ olduğu aḥbāb du ‘āsın ister
2. Yā-Rab ol naḥl-i gül-i zīb-i bihişt-i iḳbāl
Cennetiñ perveriş-i āb u hevāsın ister
3. Andaki māye-i tevḥīd ü ḥulūş-ı imān
Dār-ı ḥulduñ şanem-i ḥūr-liḳāsın ister
4. Bunda derd-i ser-i pey-der-pey-i dünyā-yı denī
Anda pādāş [u] telāfī vü cezāsın ister
5. O fenā-yäfte-i sākın-i dār-ı miḥnet
Anda kaşr-ı keremiñ içre beḳāsın ister
6. *Yā-Rab ol pāk-dili luḫfla mesrūr eyle*
Ni‘met-i raḫmetüñ ile anı mağfūr eyle

23b

1. Dād ey ḫāme-i ney-nevḫa-i işkeste-zamīr
Dem-i sūzānuñ ile yandı fu‘ād-ı ta’bīr
2. Ey **Füzūnī** yeter etdüñ dil ü dīde nemnāk
Bes durur āh-ı duḫān-āver-i āteş-te’sīr
3. Dilüñ āteş-zen-i ney-pāre-i ḫāme olmuş
O sebebden tutuşur sīne-i sūzān-ı şarīr
4. Dil-i aḥbāba yeter eyledüñ ilkā āteş
Yoksa kibrīt misün ey kalem-i nağme-şarīr
5. Bir zamān menḳabe-gūy-ı hüner-evşāf idüñ
Şimdi mersiyye-nüvīs olduñ eyā āh-ı faḳīr
6. *Dil-i aḥbāba Bahā’ī kodı bu āteşi hep*
Kimsenüñ olmasun āteşsiz ocağı yā-Rab

¹ Bu beyitten sonra -istinsah sırasında unutulduğu anlaşılan- iki beyit daha bulunmalıdır.

1

İbtidâ' -i Ğazeliyyât-ı Füzûnî

Bi-Elif

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. Hüsn-i ħirfet-ħ'âh nâ-çespâna olmaz âşinâ
Şem' a bülbül ğonçeye pervâne olmaz âşinâ
2. Hem-dem olmaz mekr-i dehre 'arîfân eyler ğürîz
Cevz ħurtüm [u] düm-i pîlâna olmaz âşinâ
3. Minnet-i ağyâr ile dil rüy-ı cânân istemez
Etse dest-âvîz ğül rıdvâna olmaz âşinâ
4. Ğamla geldük ħângâh-ı dehre etmez iltifât
Tüşe-i 'ayşî olan mihmâna olmaz âşinâ
5. Mâl u câh için **Füzûnî** ħâtırum muğber degül
Öyle ħâk-i r[â]h-ı bezm dâmâna olmaz âşinâ

2

Velehu Eyzan

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. Dilde süz ü dîde pür-nem tîĝ-ı ħicrân der-ķafâ
Âteş ü deryâ öñümde düşmen-i cân der-ķafâ
2. Seyre çıķmış mehveşüm 'uşşâk der-pey ğiryenâk
Âfitâb-ı ħüsn der-pîş ebr-i bârân der-ķafâ
3. Âh-ı cângâh ile terk-i küy-ı cânân eyledüm
Zulmet-i firķatle ğitdüm âb-ı ħayvân der-ķafâ

24a

4. Ketfûme tutdum siper tâ tîr-i dil-dûzuñ senüñ
Râhat-ı sînem ola olmaya perrân der-kaḫâ
5. Ben delîl-i hâciyân-ı kûy-ı ‘uşşâk olmışam
Ka‘be-i kûyiñ öñümde ‘aşq-bâzân der-kaḫâ
6. Reh-güzâruñ üzre qurbân olmağičün ‘âşıkân
Güsfendâsâ yaturalar tîğ-ı ‘üryân der-kaḫâ
7. Şanki dest-âmûz-ı luḫfuñ kanda gitseñ peyrevüñ
Berreveş bîçâre dil dâ’im şitâbân der-kaḫâ
8. Reh-nümâ-yı tâze vâdisün **Füzûnî** ne ‘aceb
Peyrev olsa saña ḫayl-i şî’r-güyân der-kaḫâ

3

Velehu

(fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün)

1. Şîşe-i dil içre doldı çünki rîk-i pür-belâ
İki göz bir sâ‘at oldı aḫar eşküm dâ’imâ
2. Ğonçeveş derdüm ‘ayân etmem egerçi kimseye
Lîk bu dil bülbülâsâ zâra etdi ibtidâ
3. Tîr-i ‘aşkın menziline olalı sînem mekân
Tîr kandîli¹ gibi pür-revzen oldım câ-be-câ
4. Ṭable-i sînem ḫadeng-i ğamzeñe oldı hedef
Ḳuralı dest-i ḫazâyı tâ şu dem dest-i ḫazâ

¹ *tîr kandili*: Hakkında bilgi bulunamamakla beraber, beyitteki anlatıma göre üzerinde göz göz delikleri olan bir kandil çeşidi olduğu anlaşılmaktadır.

5. Ehl-i derdiñ cānına cān-baḥş olup ihyā eder
Kim okursa ey **Füzūnī** işbu şî'r-i cān-fezā

4
Velehu

(mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün)

- 24b
1. Kaçan semmūr ƣalpaƣ giyse ol serv-i semen-sīmā
Şanurlar māh-ı tībānı seḥāb içre durur gūyā
 2. Kaçan mevc ursa ol semmūr iki ƣaşıñ kenārında
Şiyeh baḥriñ içinde iki māhīler olur peydā
 3. Ne dem kim kec edüp giyseñ levendāne o ƣalpağı
Olurlar Rūmili ḥalkı yoluña cümleten şeydā
 4. O kāküller kim ol semmūr içinde ḥāba varmışdur
Şeb-i tārīk içinde sākīn olmuş iki ejderhā
 5. Meded göster 'araƣ-çīnūñ gehī kec eyle ƣalpağıñ
Füzūnī bendeñ öldürmek eger ister isen cānā

5
Velehu

(mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün)

1. Eger yād-ı leb-i mey-gūnuña nūş etmeyim şahbā
Eder her ƣaḥresin bir aḥker-i dil-sūz o dem şahbā
2. Ruḥ-ı gülfāmıñ aksi [şīşe-i] billūra düşdükçe
Olur ol cāma mānende k'ola gül-berg ü hem-şahbā
3. Eder sürḥ 'āşīƣ-ı miḥnet-keşīñ rüyını zerd iken
N'ola lāyīƣ eger iksīr¹-i ekberdür desem şahbā

¹ *iksīr*: Ortaçağ kimyacılarının, dokunduğı her şeyi altına dönüştürdüğüne inandıkları madde. Kurucusu Cābir bin Hayyān olan *kimyā* ilminin konusu maddeyi altına tahvil etmektir. Bu işlemde kullanılan malzeme ise *iksīr*dir. Hacer-i felsefī, hacere'l-felāsife, iksīr-i a'zam, iksīr-i ekber adlarıyla da anılır. Cābir'in yapmak istediğı şey; binlerce yıl toprak altında çeşitli etkilerle evrimleşen

4. Kaçan ol sâ'id-i pür-dāğa cām-ı pür-şarāb alsañ
Olur her 'aks-i dāğuñla gülistān-ı İrem¹ şahbā
5. Füzūnī bezm-i ehl-i nazma sen bir neşve verdūñ kim
Göreydi cām-ı şî'rūñ destine almazdı Cem² şahbā

6

Der-Ḳāfiye-i Bā³ Şüde Ebyāt-ı Füzūnī

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. Dest-i cevruñ yaqdı dil mülkin tenüm etdi ḥarāb
Ten de vīrān oldı ammā [dil]⁴ ḥarāb-ender-ḥarāb
2. Āsumān-ı nāz üzre germ olur günden güne
Hiç zevāl-i ḥüsnüni yād eylemez ol āfitāb
3. Kāse-i ḥün-ı cigerdür bezm-i gamda çekdügüm
Devr-i la'lünde ḥarām oldı baña içmek şarāb
4. Dil kitāb-ı ḥüsnünüñ dībācesin hıfz etmedin
Dedi ḥatm etdük yüri *va'llāhu a'lem bi's-şavāb*⁵
- 25a
5. Dil pür-āteş olduğı budur Füzūnī'ye delīl
Kim bu şî'r-i sūznāki oğusa olur kebāb

madenlerin en mükemmeli altının bu oluşma sürecini çabuklaştırmaktan ibarettir. Bunu yaparken maddenin zâhirî, fizikî ve rûhî özellikleriyle cevherî, nebâtî ve hayvânî canlılık boyutunu işin içine katarak sonuca ulaşmaya çalışır. (Kaya 1992, 533-537) Beyitte şarap iksire teşbih edilmiştir.

¹ *gülistān-ı İrem* için bkz. M.1/64 (bâğ-ı İrem)

² *Cem* için bkz. K.7/2

³ Bā: Tā

⁴ dil: ten

⁵ Allah en iyisini bilendir. İslam kültür tarihindeki eserlerde alimler görüşlerini paylaştıktan sonra Yûsuf suresi 76. ayetteki "her bilenün üstünde bir bilen vardır" ifadesine hürmeten bu ifadeyi kullanmaktadırlar. (<http://www.suvaridergi.org/content/view/2084/1/11.12.2014>)

Velehu Eyzan

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Ey dil eylersin hayāl-i yāri cehd edüp taleb
Ğā'ib olursun o hāzır olıcak ney ki sebeb
2. Ben ta' accüb eylemem pey-der-pey-i derd-i dile
Hayretüm bu kıanda bulur yār bu cevri 'aceb
3. Şekve-sāz-ı nāz-ı yār olmaķ edebden dūrdur
Tālib-i cevri olmadur uşşāķa kānūn-ı edeb
4. Sende isti' dād yoķdur yoķsa dergāh-ı edeb
Eylemez āşār-ı feyzinden dilā maķrūm Rab
5. Dizmeyünce rişte-i āha dūr-i eşk-i teri
Nazm-ı hāl olmaz **Füzūnī** çekme bī-ma' nā ta' ab

Velehu

(fe' ülün / fe' ülün / fe' ülün / fe' ül)

1. Degül mi cihānda bu emr-i 'acīb
Gül-āgūş iken zār olur 'andelīb
2. Vefā-yı vişāli devām olmasun
Cefā-ķūy [ü] nāzī gerekdür ķabīb
3. Ezā-yı raķīb etme zīrā ki sen
Aña ma' nide el-ķaķ olduñ raķīb

4. Hıŕūnet izāle edermiŕ cūnūn
Ki Mecnūn'a vahŕi olurmiŕ karīb
5. **Fūzūnī** ŕekīb-i dili yokladıñ
Velī bulmaduğ kıanda kıaldı ŕekīb

9

Hārŕū't-Tā'
Velehu Eyzān

(fe' ilātūn / fe' ilātūn / fe' ilātūn / fe' ilūn)

25b

1. Vađt-i gūl hāne-niŕin olma gūlistān seyr et
Ādem ol cennete gir kıudret-i Yezđān seyr et
2. Tūgme-i gonçeye bađ pīreheinin gör semenin
Gūl-i hāndānı gōzet çāk-ı girībān seyr et
3. Erguvān ũzre dūŕen jāle-i ŕeh-dāneye bađ
Bađr-i gūlzāra girūp dūrr-ile mercān seyr et
4. Feth¹ ođur devlet-i ŕāh-ı gūle eđfāl-i çemen
Hāce-i mekteb olur būlbūl-i hoŕ-hūān seyr et
5. Bir zamāñ dūzd-i ŕitā gāret eder bāđı diyū
Nice ditrer ğam-ile berg-i dırađtān seyr et
6. Bāđbān kimimūz aŕdı kimimūz kesdi diyū
Tāk-ı engūruñ olur dīdesi giriyān seyr et
7. Būlbūlā nađmen ile gūlleri çođ ōrseledūñ
Yine sensin olacağ soğra peŕimān seyr et

¹ *Feth*: Fetih suresi. Kur'ān-ı Kerīm'in 48. suresi olup toplam 29 ayettir. İçinde İslam'ın elde edeceği fetih, baŕarı ve zaferden bahsedildiği için bu adı almıŕtır. (Hançerlioğlu 1984, 103) Gelenek olarak, yaptığı iŕte baŕarılı olmak isteyen kiŕi öncesinde bu duayı okumaktadır.

8. Bir iki günlük imiş zevk-i bahārı hayfā
Geldi ne şekle kodı anı Hazīrān seyr et
9. Behre-yāb-ı sühan-ı pāk-ı **Füzūnī** ol gül
Vaqt-i gül hāne-niṣn olma gülistān seyr et

10

Velehu Eyzān

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Rence olmam sen raqībā kākül-i pīçānı tüt
Kim demişler gayr eliyle mār-ı zehr-efşānı tüt
2. Bu tütümle 'īd-i vaşla lāyık olmazsın dilā
Sen gerekse niçe yıllar rūze-i hicrānı tüt
3. Tütölüp kapılmaz oldu bu dil-i şeydā yine
Anı ey düzd-i nigeḥ kap ğamze-i cānānı tüt
4. Bāde-nūşān-ı maḥabbet tütmeden ey şaḥne sen
Günde yüz biñ kan eden ol dīde-i mestānı tüt
5. Çün **Füzūnī** sübḥa-i mercān tütmaḫ olmadı
Gel tehī-dest olma bārī sāğar-ı rindānı tüt

11

Velehu

26a

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Her dile aksin fūrüg-ı ḥüsn etmez rüy-ı dost
Münḥarifdür tīre-dilden āfitāb-ı küy-ı dost

2. Pā-dirāz etmek edebdür rāh-ı ‘aşk-ı yārda
Ser-be-cāy-ı pā ederler reh-revān-ı sūy-ı dost
3. Şāneveş dil olmayınca çāk çāk-ı derd-i ğam
Dest-i sūd-ı āşık olmaz zūlf-i ‘anber-būy-ı dost
4. Merg-i dīgerdür niyāz-ı küştegān-ı ehl-i ‘aşk
Böyledür resm-i şehīd-i ğamze-i dil-cūy-ı dost
5. Ey **Füzūnī** ğam degül meydān-ı bezmdür müjde kim
Edhem-i kahrın geçermiş esb-i rahmet-hūy-ı dost

12

Der-Ĥarfū'l-Cim

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. Hūn-ı dilde ‘aks-i hāl-i ‘anberīn gördüñ mü hīç
Āl-i vālāya¹ şarılmış müşk-i çīn gördüñ mü hīç
2. Ğamze-i kattāl u çeşm-i fitnekārın görmeyen
Dest-ber-şemşīr ü tīr olmuş kemīn gördüñ mü hīç
3. Rūz-ı firķat ederin vuşlat içün ye's ü enīn
Vaķt-i şādī mātem eyler bir hāzīn gördüñ mü hīç
4. Hem-maşāff-ı baht-ı pūr-zūr olmadı āh-ı seher
Pençe-tāb-ı şīr mūr-ı kemterīn gördüñ mü hīç
5. Ey gül-i pūr-jāle cem‘ eden **Füzūnī** tab‘muñ
Pūr-ma‘ānī ğonçe-i şī‘r-ı terīn gördüñ mü hīç

¹ *āl-i vālā*: Miskin içinde saklandığı kırmızı renkli ipek kumaş. (Onay 2009, 49)

Zeyl-i Ğazel

6. Sāhil-efgende olan ‘anberçe-i hoş-būydu
Būy-ı nuṭk-ı meclis-i şadr-ı güzīn gördüñ mü hīç
7. Ṭabḥakār-ı kān-ı imkān olalı ey āfitāb
Böyle puḥte fāzıl-ı nuṭk-āferīn gördüñ mü hīç
8. Görmedüñse ḥame-i ser-tīz-i şadr-ı Rūm'a bak
Zūlfeḳār-ı şer‘-i Aḥmed-gevherīn gördüñ mü hīç

26b

13 Velehu

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. Cevr-i maḥz eylese dil-ber ‘āşık-ı pür-zāra güç
Ārzū-yı būs u āgūş etse ‘āşık yāra güç
2. Nāz-nā-feḥm ‘āşık u dildār-ı şivekāra ḥayf
Ḥāce-i erzān-ṭaleble cevheri bāzāra güç
3. Ḥüsn-i pür-zūra cefādan sākıt olmak nā-sezā
Ḥīn-i heycāda ḥamūşī Rüstem¹-i pür-kāra güç
4. Atılır dil-ber görince gönli lā-būd ‘āşıkın
Bulsa mecrā olmamak cārī dil-i fevvāre güç
5. Cān u dil yağma-yı yār ise **Füzūnī** gam degül
Mā-melek tārācı gelmez ḥāce-i ‘Atṭār²'a güç

¹ Rüstem için bkz. K.6/13

² Attār: İranlı meşhur şair ve mutasavvıf, Ferīdüddin Attār. Selçuklu sultanı Melikşah zamanında, 1120 yılında Nişābur'da doğdu. Babasının mesleği dolayısıyla Attār lakabını almıştır. Şeyh Rüknüddin Akkâf'ın dergahına intisab ederek orada şeyh olur. Birçok din ve tasavvuf büyüğüyle tanışıp onlara hizmet etti. Yetmiş yıl kadar sūfi hikayelerini derlemekle uğraşır. Büyük tasavvufi ve edebî kişiliğiyle ilim ve irfanda ucu bucağı olmayan bir deniz addedilen Attār, Moğol istilaları

Der-Ḥarfü'l-Ḥā

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Taleb-i cān ü dile etmede ibrāmı zenaḥ
Borçlu zindāna komağa eder iqdāmı zenaḥ
2. Bu kadar diller aḡar aña ne vüs' atdür bu
Yine pür etmeye hiç sāğar-ı gül-fāmı zenaḥ
3. Kōmadı zulmet-i zülfünde Sikender¹-vārı
Çeşme-i Hızr'a götürdi dil-i nā-kāmı zenaḥ
4. Ser-i zülfi ile indi teh-i çāh-ı zeḡana
Kıldı Cāmesb²-i belā-keş dil-i bed-nāmı zenaḥ
5. Zeḡanında dil-i üftādeyi çeşmi gözedür
Ey **Füzūnī** hele verür iki bādāmı zenaḥ

27a

sırasındaki hengamede öldürülmüştür. Özellikle Mantıku't-Tayr, Bülbül-nâme ve İlâhî-nâme adlı mesnevileri birçok Türk şair tarafından tanzir edilmiştir. (Zavotçu 2013, 247-248)

¹ *Sikender*: Klâsik kaynaklarda İskender-i Zülkarneyn, İskender-i Kebîr, İskender-i Ekber, İskender-i Himyerî, İskender-i Rûmî ve İskender-i Yûnan adlarıyla da zikredilen Makedonya kralı, Büyük İskender. MÖ. 356'da Makedonya'daki Pella kasabasında doğdu. Özel hocalar tarafından yetiştirildi. Aristo'dan dil, edebiyat, siyaset ve felsefe dersleri aldı. Tahttayken Pers imparatorluğuyla mücadelelere girişti, topraklarını bir hayli genişletti. Bâbil'e kadar ilerleyen İskender, burada ateşli bir hastalığa yakalanarak öldü. Savaş stratejilerindeki becerisi, zekası ve kahramanlıklarıyla şark anlatılarında "İskendernâme" adıyla müstakil bir türün oluşmasını sağlamıştır. (Zavotçu 2013, 389-392) Kurân-ı Kerîm'de bahsedilen İskender-i Zülkarneyn ile çoğu zaman birbirine karıştırılmıştır. Zülkarneyn, klâsik şiirde özellikle Hızır ve İlyas'la birlikte âb-ı hayât-ı bulmak için zulümât (karanlıklar) ülkesine yaptığı yolculuk, Ye'cûc ve Me'cûc kavmi için sed yaptırması, uzakları gösteren aynası, ordusunun çokluğu ve cihangirliğiyle konu edinilmiştir (Pala 2013, 237). Bkz. K.1/35 (aynû'l-hayât), K.2/46 (Hızır), K.2/18 (âyine-i İskender), G.83/4 (sedd-i Ye'cûc)

² *Cāmesb*: Adı *Binbir Gece Masalları* ve *Camasbnâme*'lerde geçen efsanevî kahraman, Camasb. Danyal peygamberin oğlu olan Camasb arkadaşlarıyla gezerken yağmura tutulup bir mağaraya girerler. Mağarada içi bal dolu bir kuyu bulurlar. Balın hepsini çıkarttıktan sonra arkadaşları Camasb'ı kuyuya atar. Camasb, kuyunun dibinde bulunduğu ışığın etrafını eşeleyip genişletince, içinde yılanlar ve tahtında oturan Şahmârân'ın bulunduğu bir bahçe görür. Şahmârân'ın himaye ettiği Camasb oradan çıkınca İran şâhi Keyhüsrev'in hastalığına deva olması için Şahmârân'ı ele verir. (Onay 2009, 427)

Der-Ḥarfü'd-Dāl

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Baña rağm edüp raķıbe eyler āzār u gezend
'Ömr-i şırınümde bir güldüm o dağı zehr-ḥand
2. Ney-şeker olsaķ dimāğ-ı nā-güvār-ı ḥaside
Zevķ-baḥş olmaz meger ki ķat' ede tā bend bend
3. Vaķt-i girye der-kenār ol ey ḥayāl-i ķadd-i yār
Kim leb-i deryāda ḥoşdur servī-i bālā-bülend
4. Ḥün-gerde derd-i 'aşķum etme Mecnün'a kıyās
Pāleheng-mu' tād ile bir mi şikār-ı nev-kemend
5. Çün nişimengāhuñ oldu zīr-i mīnā-reng-i çarḥ
Çāşnī-baḥş-ı mezāk ol ey **Füzünī** hemçü ķand

Velehu Eyzan

(mef' ülü / mefā' ilü / mefā' ilü / fe' ülün)

1. Bülbül gibi her gonçeye zār ile muķayyed
Dīvāne gönül faşl-ı bahār ile muķayyed
2. Murğ-ı dil-i pā-besteyi zülf olsa bilürdi
Yetmiş elem-i turre-i yār ile muķayyed
3. Bir bendesi āzāde-ser olmaz gibi 'aşķıñ
Şan'anī¹ vü Manşūr¹ ise dār ile muķayyed

¹ *San'an*: Yemenli muhaddis, Abdürrezzak es-San'ânî. Şeyh San'an diye de anılır. 743 yılında San'a'da doğdu, 826'da öldü. Ferîdüddin Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ındaki hikayelerden birine konu olmuştur.

27b

4. 'İbretle nazar eyle bilürsen ney ü ʔanbür
Süzende biri birisi tār ile muḳayyed
5. Her birini bir kāra komuş 'aşḳ **Füzūnī**
Sen ise hemān būs u kenār ile muḳayyed

17

Velehu Eyżan

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. 'Ahd u peymānında kāzib bī-vefālardan meded
Zerre bilmez āfitāb-ı bī-ziyālardan meded
2. Lāyık-ı şerbet degülken saḡlara eyler 'ilac
Hastesin bilmez hekīm-i bī-devālardan meded
3. Egriye doḡrı baḳar doḡrıya kec eyler nazār
Kec-nihād ü kec-seḡa vü kec-'atālardan meded
4. 'Āşıḳa zehr-i sitem aḡyāra tiryāk-ı kerem
Düşmeninden dost bilmez nā-sezālardan meded
5. Servī-i bī-mīve-i bāḡ-ı ihānetden amān
'Ar'ar-ı bī-sāye-i bālā-belālardan meded
6. Zaḡm-ı ḡarın dil çeker zevḳ-i bahārın el sürer
Bülbülin maḡrüm iden gülgün-ḳabālardan meded

Manzum hikayede, Şeyh San'an'ın aşık olduğu hristiyan kızın peşinden giderek dininden vazgeçmesi ve bu uğurda pek çok eziyet ve aşağılanmalara katlanması anlatılmaktadır. (Pala 2013, 430)

¹ *Mansûr*: Tasavvufun gelişmesine önemli katkılarda bulunan ünlü mutasavvıf, Hallâc-ı Mansûr. Abbasi halifesi Muktedir zamanında şeriate uymayan sözlerinden ve özellikle "ene'l-hak" sözünden dolayı 921 yılında fâkihlerin fetvası ve Muktedir'in veziri Ebû Hamid'in emriyle uzuvları kesildikten sonra idam edildi. (Onay 2009, 318)

7. Baş açık meddâhını taşlar **Füzûnî** çünkü yâr
Hırkaya çek başuñı seng-i cefâlardan meded

18

Velehu Eyzan

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. Dergeh-i dil-berde 'âşık eylemez 'arz-ı merâd
Hâşıl-ı kâm eyler elbet yâr u 'âşıkda murâd
2. Olma hâtır-süz u nerm ol 'âdet-i mir'at-ı hüsn
Düşmen-i âteşdür ammâ dostdur aña remâd
3. Zîkr-i nâm-ı vuşlat etmek derd-i serdür 'âşıkâ
Ne getürdi başına Ferhâd'ın âhir eyle yâd
4. Reh-ber-i küy-ı haqîkatdür mecâzî ise de
Hızr-ı 'aşka peyrev ol âb-ı hayât-ı nüş-bâd
- 28a
5. Ey **Füzûnî** reh-revân-ı 'aşka taqrîbüñ yeter
Gül degilseñ ol giyâh-ı gül olasın tâ müfâd

19

Velehu Eyzan

(fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün)

1. Etmedi gönçe-i ümmîdümi sîr-âb-ı murâd
Seng-i fitneyle şikest şîşe-i pür-âb-ı murâd
2. Kaatre-i luḫfını icrâ edemez şad sevgend
Şanasın tās-ı müşâ'bid dil-i erbâb-ı murâd

3. Tatalum k zeleri  b-1 hay t ile d ner
Bir iim Şu mı ver r teşneye d l b-1 mur d
4. Akçe almazsa  omaz ier  derb n g y 
Bir  cebb h ne-i  d  gibid r b b-1 mur d
5. Ey **F z n ** ne  adar saht ise  hen dekle
Belki nerm ola dil-i hazret-i k tt b-1 mur d

20

Der-Harf r-R '

(fe' il t n / fe' il t n / fe' il t n / fe' il n)

1. Dil-i sevd -zede ol z lf-i girih-g r iled r
 yle d v nen n eglencesi zenc r iled r
2. TaŐa naşŞ urd  v  s d d kdi bu yolda Ferh d
Şandı esb b-1 vuŐul Ő r ile taŐv r iled r
3. T fl iken dilleri Şayd etmek i n alur ele
Yavru Ő h nd r an n pençesi naŐ r iled r
4. Nice s r h-ıla dil Őerhadan olsun h li
M jesi t r iled r gamzesi ŐemŐ r iled r
5. Y kmasun h t r-1  uŐŐ k  **F z n ** ol Ő h
P diŐeh milketin n Ő hreti ta' m r iled r

Velehu Eyzān

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

28b

1. Yār kim aġyāra qarşu būseler ihsān verür¹
Mürdenüñ cānın alur bin mürdesine cān verür
2. Firkat-i la'l-i lebinden şanma sūzān olmazuz
Ateş-i bī-dūda beñzer sūziş-i nīrān verür
3. Her 'araķ kim haţţ-ı nev-ĥīzinden olmış kaţre-bār
Ĥızr-ı ferruĥ-ĥōydur kim çeşme-i ĥayvān verür
4. Cān almaz ġam gibi peymāne naķd-i 'aķl alur
'Āķil olan bādeye her ne verür erzān verür
5. Dil-rübā mey-ĥānede ġülse açılsa ne 'aceb
Bāġ-ı Cem'dür ol **Füzūnī** güllerin ĥandān verür

Velehu Eyzān

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Çemenistānı ĥazān etdi yine zerd ü nizār
Yereķan zaĥmetine uğradı ġüyā eşcār
2. Bir yeşil yapraġı yok pīş-nihād eyleyecek
Güllerüñ bu ġünini yād edüp aġlardı hezār
3. Her şecer gerçi emīrāne idi ġülşende
Yeşilin aldı naķīb-i çemen-i köhne-bahār

¹ verür: eder.

4. Zîr-i seng eyledi evrâkıını bād-ı şarşar
Hāk-i zilletde taş altında yatur dest-i çenār
5. Toķunır bir ucu şemşîr-i hazānı gördi
Ey **Füzūnî** bu ğam ile iki şakķ oldu enār

23

Velehu Eyzān

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. 'Ārızuñ üzre olan ol hāl-i 'anber-bū mıdur
Yā harîm-i Ka'be'de bir kaç nefer Hindū mıdur
2. Şüretā gerçi dehendür anı ma'lūm eyledüm
Ma'nîde ammā ki pürdür hoķķa-i lü'lū mıdur
3. Geh yaķar geh ğarķ eder ol āb u tāb-ı 'ārızıñ
Şu mıdur āteş midür fehm etmedüm cādū mıdur
4. Kād midür yā narven mi yā nihāl-i gül midür
Yā melāhat bāğına bir servî-i dil-cū mıdur
- 29a
5. Dün **Füzūnî**'yi kul etdi kendüye bir ser-terāş
Büse midür fikri yāhūd sādece pehlū mıdur

24

Velehu Eyzān

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Ten-i bîmār sükūnı dil-i nālānda bulur
Vāy ol hasteye kim¹ rāhatı efgānda bulur

¹ hasteye kim: hasteyim

2. Vefret-i girye ile geldi hayāl-i hālūñ
Döndüm ol murgā ki ben dānemi ‘ummānda bulur
3. Leb-i mey-gūnuñ eder gözlerūñi hep hūñi
Mestler ‘arbedeyi bāde-i raḥşānda bulur
4. Dil-i güm-geşte-i ğamgīnin ararsa ‘āşık
Ğamuñi dilde dilin ḥod der-i cānānda bulur
5. Baḳmasun zūlf ü zeneḥdāna **Füzūñi** yoḥsa
Ḳayd u bend ile hemān kendüyi zindānda bulur

25

Velehu Eyzan

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. Būse verüp cān almaḳ çünki yārin kārıdur
Gel şitāb etme dilā bāzār cān bāzārıdur
2. Çeşm-i mestūñ zūlf-i müşkīnūñ çerāĝāh eylemiş
Ol ğazāle cāy-ı nüzhet çīn-i sūnbülzārıdur
3. Der-kenār etdi hayāl-i hālün eşk-i mevc-zen
Sāhile ‘anber bıraḳmaḳ baḥre resm-i cārīdür¹

26

Velehu Eyzan

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. Halkā-i çeşmümden etdüm dāne-i eşküm nişār
Dām ḳurdum dāne dökdüm ol perī olmaz şikār

¹ Bu üç beyit yazmada derkenardır.

2. Dīdeden naqş-ı hayāl-i yāri dil h̄āhiş eder
Gerçi deryādan alur ammā eder yerini nār
3. Dostdan teşhīş-i düşmen eylemez ‘aşk-āşinā
Darb-ı gülden nice Mansūr oldu āyā dil-figār
4. İstemez tābūt ğarq-āb-ı şehīd-i baħr-i ‘aşk
Vaz‘-ı nā-şāyestedür olmağ der-i yāra sūvār
5. Mübtedīye ey **Füzūnī** pertev-i ‘aşk az olur
Şem‘ūñ ol sūzişinden şoñı olur şu‘ledār

27

Velehu Eyzan

(mef‘ülü / fā‘ilātün / mef‘ülü / fā‘ilātün)

29b

1. Ser-küştegān-ı ‘aşkıñ şehir ü diyārı n'eyler
Zerrāt-ı tāb-ı hūrşīd cāy-ı kararı n'eyler
2. Rind-i geda-nümāyiş hem-rāh-ı cūy olmaz
Hızr-ı ledünnī¹-i ‘aşk imdād-ı yāri n'eyler
3. Dīdār-ı yāre tālīb māh ile mihre bağmaz
Destinde şeb-çerāğı leyl ü nehārı n'eyler
4. Yek-tār-ı zülf-i cānān şad ‘ömr-i cāvidānī
Āyā ğazāl-i vaḫşī müşk-i Tātār'ı n'eyler
5. Rind-i sebük-cenāhın Tübā vü Sidre bilmez
Pāy-ı hümā-yı vaḫdet her şāhsārı n'eyler

¹ *ledünn*: Hz. Hızır'ın sırlarına vakıf olduğuna inanılan, gizli hakikatleri konu alan ve bu yolla insanı mânevî kurtuluşa ulaştırdığına inanılan ilim. Ledün ilmi Allah tarafından bağış olarak verilen kutsal gücün tecellisi olup onu tefekkür çabasıyla elde etmek mümkün değildir. (Cebecioğlu 2009, 397)

6. Jende-külāh-ı dervīş fersūde sāk-ı ‘arşa
Tāc-ı keyānı neyler kâh-ı ‘imādı n'eyler
7. Mir’at-i kâlb-i ‘āşık olmaz sivāya manzar
Āyîne-i Sikender¹ sevmez ğubārı n'eyler
8. Kıl gönçe gibi şad-çāk yā lāle gibi pür-dāğ
Yā Rab dil-i **Füzūnī** bāğ u bahārı n'eyler

28

Velehu Velehu

(mef’ülü / mefā’ilü / mefā’ilü / fe’ülün)

1. Bir bāriqa-i hüsñ ile şad cāñ tütüşurlar
Bir nār ile bīn Mūsā-yı ‘İmrān² tütüşurlar
2. Her kanda ki bir gül ola āteş-zen-i bostāñ
Feryād u fiğāñ ile hezārāñ tütüşurlar
3. Yek-şive-i dil-süz-ı tecellī ile lābūd
Her vādī-i Eymen³’de muhibbāñ tütüşurlar
4. Gör aḥḍar-ı eşcār ile zıddeyn iken ammā
‘Aşkuñla yine āteş-i sūzāñ tütüşurlar
5. Cibrīl-şıfat ḥaddüñi bil yoksa **Füzūnī**
Bu āteşe her ḥaṭve-ğüzārāñ tütüşurlar

¹ *âyîne-i Sikender* için bkz. K.2/18 (*âyîne-i İskender*)

² *Mūsâ-yı İmrân* için bkz. Tb.1/1 (*Mûsâ*)

³ *vādī-i Eymen*: Hz. Mûsâ’nın tecelliye mazhar olduğu Tûr dağındaki vadi. Ayrıca bkz. Tb.1/1 (*Mûsâ*)

Velehu Eyzan

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

30a

1. Rind-i mey-ḥ'āre ki def'-i ğama şahbāyı çeker
Güyyiā ḥaşmına şemşir-i saf-ārāyı çeker
2. Leb-i mey-gün-ı 'araḫnākını görse yārin
Mey-perestān-ı bezim keyf-i dü-bālāyı çeker
3. Göresin daḥı ne ḳanlar yuda rind-i mey-ḥ'ār
Duḥter-i rez ki ayāğına bu ḥımnāyı çeker
4. Dil-ber-i 'arız[ı] gül-gün ü lebi mül yerine
Sıneye şimdi ḥarīfāñ mey-i ḥamrāyı çeker
5. Mehdī-i ğār-ı süḥan oldı **Füzūnī** her şubḥ
Aña çarḥ eblaḳ-ı ḥürşid-i sebük-pāyı çeker

Velehu Eyzan

(mef' ülü / mefā' ilü / mefā' ilü / fe' ülün)

1. Her dil ki ḥıyābān-ı ḥulūşa güzer eyler
Her ḥatvede Ḥaḳ nergis-i bñiş nazar eyler
2. Her dil k'ola ḥalvet-keş-i çil-rūze-i ḥāliš
Ḳavs u ḳuzahı dūşına anıñ kemer eyler
3. 'Āşık-küş ise devlet-i vuşlat eder iḥyā
Şanma dem-i uşşāḳ belāyı heder eyler

4. Geh lāyık-ı ser-ħalvet olur rāhib-i Naştūr¹
Şan ‘ānī²’yi geh hücre-i tenden be-der eyler
5. Bir fā‘il-i muhtār-ı ħaķıķı-i ezeldür
İsterse kazā vü kaderi der-be-der eyler
6. Bī-mürşid-i ‘aşķ kat’-ı menāzil edebilmez
Merd-i seferī encümi şeb rāh-ber eyler
7. Mürşiddür eden dil-siyehiñ ħalbini ħāliş
Te ‘şīr-i mihr zībakı³ şems ü kamer eyler
8. Olur ħarem-i ‘aşķ u maħabbetde ħırāmān
Her kim ki Füzūnī gibi bī-pā vü ser eyler

31

Velehu Eyzan

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

30b

1. Ol ne meftün ‘aşık-ı bī-çāredür
Bir yalñ yüzlüye ol āvāredür
2. Dil-beri bir sāde-rü zerrīn tāc
Līk eşk-i çeşmi ki seyyāredür
3. Dil-berīniñ tācını ger peyk-i bād
Ķapsa rengi kākūliniñ ħaradur

¹ *rāhib-i Nastūr*: Hz. Muhammed'in peygamber olmadan önce Şam'a çıktığı ikinci seyahatinde kendisini karşılayan ve peygamberliği kendisine ilham olunan rahip. (İbn Sa'd, 130)

² *San'ānī* için bkz. G.16/3 (San'ān)

³ *zībak*: Civa. Eski kimyaya göre zībak (civa) madenlerin aslı olup kendisinden yedi maden çıkar. Bu ilimle uğraşanlar kimya sırlarını gizli tutmak için bu madenleri isimlendirmişlerdir. Bu madenler ve isimlendirilişleri şöyledir: Altın (Güneş), gümüş (ay), demir (Mirrīh), bakır (Zühre), kalay (Müşteri), tutyā (Utārid) ve kurşun (Zūhal). Civa aynı zamanda altın ve gümüşü saflaştırmada kullanılır. (Onay 2009, 290) Beyitte bunlara telmih ve teşbih vardır.

4. Hānçer-i cevr ile cism-i lâğarı
Kāh olur ol ‘āşıkıñ şad pāredür
5. Geh kebāb olur firāk-ı yār ile
Bağrı yanmış sīnesi pūr yāredür¹
6. Geh ki eyler buse ihsān ‘āşıkā
Şomı kül eyler bir āteş-pāredür
7. Bir neferdür bu **Füzūnī** fetḥ eden
Ṭab ‘ı havz-ı nazma bir fevvāredür

32
Velehu Eyzan

(fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün)

1. Meclis içre la ‘lūñe öyküñdi bāde gördiler
Acıdup şahbāyı vü cāmı da rağmen sürdiler
2. Gerçi manzūrum idi eşk-i yetīmüm dil-berān
Cevr ile anı nazardan ‘ākıbet düşürdiler
3. Nuṭḫ u refṭaruñ müşābihdür diyenler ey melek
Ṭūtī² ile bir tezervi³ medḥle uçurdılar
4. Āşiyān-ı serde rāḥat bula mı murğ-ı ḥıred
Aña erbāb-ı ṭa ‘an seng-i melāmet urdılar

¹ bağrı: bağrası

² *Tūtī* için bkz. Tb.1/2 (*Tūtī*)

³ *Tezerv*: Süylün, süğlün, horûs-ı sahrâyî, tedû, tûreng ve adlarıyla da bilinen kuş türü, sülün. Erkeğinin gösterdiği renk cümbüşü ile meşhurdur. Güzel görüntüsüne uymayan çirkin bir ötüşü vardır. Çoğunlukla yerde gezerler, yuvaları da yeredir. Hem renklerinin güzelliği hem de yürüyüşlerinin heyecanlı ve ürkek olması özellikleriyle klâsik şiirde benzetmelik olmuşlardır. (Ceylan 2007, 220-221)

5. 'Älem-i rü'yâda gördüm âb-ı hayvân çeşmesin
Ehl-i ta'bîr ey **Füzûnî** bu gazelle yordılar

33

Velehu Eyzan

(fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün)

1. Äh u eşkimle o gül-çihre-i fettân güler
Şanki jāleyle şabādan gül-i ḥandān güler

2. Feraḥı nice bulur silsile-i zülfünde
Kāfiristāna düşe şanma müselmān güler

31a

3. Dil-i meyyālūmi teşhîr edeli şād oldı
Belî bir şehri ki fetḥ eyleye sultân güler

4. La'l-i meygūnuña teşbih edeli kendüyi mey
Ḳahḳaha ile sūrāḥî aña her ān güler

5. Na'ra-i äh-ı **Füzûnî** ile dem-sāz oldı
Şanma çarḥ üzre olan ra'd-ı pür-efgān güler

34

Velehu Velehu

(mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün)

1. Ne gülsün bülbül-i destān-serāy-ı vuşlatuñ kimdür
Ne servîsin yanıñca sāyedār-ı ülfetuñ kimdür

2. Kimüñ destinde destüñ rû-be-rûsun bezm-i vuşlatda
Ḳadeḥveş hem-demüñ āyîneveş hem-ḫal'atüñ kimdür

3. Çekilmiş hancer-i ‘ömrüñ müjeñ nāvekleri hāzır
Kimi mecrūh edersin ya nişāna niyyetüñ kimdür
4. Kemend-i zülf-ile Tātār¹-ı çeşmüñ olmuş āmāde
Kimi bende çekersün söyle nehb ü gāretüñ kimdür
5. Dil-i murğ-ı **Füzūnī** şaydına bāl ü per açmışsun
Kimiñ қолunda pervāzuñ şikāra rağbetüñ kimdür

35

Velehu Velehu

(fe‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün)

1. Zülf-i dil-ber ki tünd ü ser-keşdür
Şorma hālīm қatı müşevveşdür
2. Yakdı dünyāyı etdi hākister
‘Arızıñ āteşi ne āteşdür
3. Lebleriñ fikri şāfidür dilde
Bādemüz şişemüzde bī-ğışdur
4. Dilde yoқdur nuқūş-ı rüy-ı riyā
Қalbimüz ‘aşқ ile münakkaşdur

31b

5. Zülfi ‘aқlı çeker girişme dili
Ey **Füzūnī** bu ne keşākeşdür

¹ *Tātār*: Moğol ve Türk topluluklarına verilen genel ad. Klâsik edebiyatta daha çok Kırım'da yaşayan halkı tanımlamada bu isim kullanılmaktadır. Ayrıca, Osmanlılar'da devletin resmî haberlerini ulaştıran görevlilere (postacı) de bu ad verilmektedir. Tatar adı şiirde yağmacı oluşları, ceylanları (âhû-yı Tâtâr) ve miski (müsk-i Tâtâr) ile anılır. (Pala 2013, 442) Beyitte sevgilinin gözleri baktığı şeyi yağmalayan, mahveden Tatar olarak vasıflandırılmıştır. Ayrıca Tatarların gözlerinin çekikliğine de tevriye vardır.

Velehu Eyzan

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Yalñız gelmez meşāmm-ı cāna bŷy-ı zŷlf-i yār
Taķınur yanına elbette raķı̄b-i rŷzgār
2. Kŷy-ı yāre cān gider rāhında şad ħavf u ħaţar
Ey ten-i ħākī 'azīmet etmege cānuñ mı var
3. Ħumm-ı dilde bāde-i 'aşķuñ nihāndur şimdilik
Ķorķarın cŷş eyleyŷp bir gŷn ķapāğınını atar
4. Ser-gŷşāde vā' iz-i şehre diñŷz va 'z etmesŷn
Ħırķaya ķeksŷn başın yoķsa ederler sengsār
5. Kevkeb-i baĥt ile biz bir 'ālem-i miĥnetdeyŷz
Ħāh sa' d u ħāh naĥs olsun yine te' şīri var
6. Cām-ı rinde dest şundum dedi "kec dār u merīz¹"
Nŷktesin fehm eyledŷm der 'aşķı etme āşikār
7. Der-pey-i nīkān seg-i tāzende ķŷn menzil alur
Reh-revān-ı 'aşķa tābi' ol **Fŷzŷnī** etme 'ār

Velehu Eyzan

(mefā' ilŷn / mefā' ilŷn / mefā' ilŷn / mefā' ilŷn)

1. Ne bār-ı miĥnet ŷ gam ķekmege cismŷmde taķat var
Ne ħavf-ı şıķletŷmden yāre 'arz-ı ħāle ķudret var

¹ "Eğik tut ama dŷkme!"

2. Nice sālīm ola cism-i za‘īfüm āh vāy ile
Birinde nāvek-i miḥnet birinde ḥarf-i ‘illet var
3. N'ola gūş-ı güle bülbül erişdürmezse feryādı
Şadā-yı cīfe-ḥār-ı zağ-ı bed-gūda şemātet var
4. Ne āgūş-ı ḥayāle ne kemend-i fikre pā-beste
Ġazāl-i vaḥşī-i kāmumda tā bu deñlü vaḥşet var
5. Tecerru‘la şifā-sāz olmadı telḥī-i şabr āyā
Ḥakīm-i muṭlaḳıñ bilmem devāsında ne ḥikmet var
6. **Füzünī** tīre-dil olma ki gerdün-ı vefā üzre
Saña Aḥmed Efendi¹ gibi bir ḥūrşīd-ṭal‘at var
7. Yaḳīnüm bu dirīğ etmez o nuṭḳ-ı cān-fezāyı kim
Ḳabülünde tereddüt yok nüfuzında işāret var
8. O ism-i pāk-te‘şīriñ ḥavāşş-ı şānı oldur kim
Müsemmasında ḥālāt-ı kerāmāt-ı şefā‘at var
9. Ḳıyām-ı ‘izz ü iḳbāle du‘ā-ḥānım ki Mevlā'dan
"Teḳabbelnā²"ya her ḥarfinde biñ remz-i beşāret var

32a

38

Velehu Eyzan

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. Çihre-i āteş-fürüz-ı germ-ḥūy-ı nev-bahār
Oldı sermā-süz-ı nā-sāz-ı ‘adū-yı nev-bahār

¹ Ahmed Efendi: Hakkında bilgi bulunamadı.

² “Kabul ettik!”

2. Bir ölümlü ‘āşık ancak lāne-i kabrin düzer
Bülbül-i dil-ḥaste-i bī-tāb-ı kūy-ı nev-bahār
3. ‘Ārife bir gül yeter derler bize bir buse ver
Eyle bu yüzden kerem ey ḥüb-rüy-ı nev-bahār
4. Sāgar-ı gülden şarāb-ı jāleyi nüş etmese
‘Andelīb olmazdı böyle mest-büy-ı nev-bahār
5. Ey **Füzūnī** zülfi yārin ḥaṭṭa gālib olmasa
Eylemez idi benefşe ser-fürü-yı nev-bahār

39

Velehu Eyzan

(fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün)

1. Rüz-ı maḥşer ne resīd ü ne berāt isterler
Ḥükm-i Yezdān odur ki ḥasenāt isterler
 2. Āmed-i tezkere-i şafḥa-i ‘ömre anda¹
Direm-i girye-i çeşm-i ḥaserāt isterler
 3. Tābe-key münhemik-i şuğl-i pey-ender-pey-i cāh
Yevm-i teczīde cezā-yı ḥarekāt isterler
 4. Kātibān-ı ‘amel-i ḥayr u şerüñ defterine
Ne ḥaṭṭ-ı şahh u ne ḥükm-i berevāt isterler
- 32b**
5. Siyeh-i nāme-i a‘māli beyāz etmek için
Rüy-ı zerd üzre **Füzūnī** kaṭarāt isterler

¹ Āmed-i tezkere-i şafḥa-i: Āmed-i şafḥa-i tezkere-i şafḥa-i.

Velehu

(mefā' ilün / fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün)

1. Ne müşkilât-ı haķīķī ne ĥod mecāza baķar
Nigāh-ı merĥamet ancak hemān niyāza baķar
2. Ĥased o rind-i nazār-bāz-ı pāk-bīnişe kim
Cemāl-i şāhed-i ma' nā-yı dil-nüvāza baķar
3. Niķün küşāde ķalur dīdegānı maķtülün
Dem-i ķatilde olan nāz-ı cān-güdāza baķar
4. Düşer ayağıña zülfünde bend olan diller
Girih-küşā-yı nigāh-ı nesīm-i nāza baķar
5. **Füzünī** bāng-ı şalāta baķarsa şüfi-i vakt¹
Hemīşe dīde-i rindān Ĥudā namāza baķar

Velehu Eyzan

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Sīnemün ķan olduĥun ol lebleri mey-gūna şor
Girye-i ĥün-pāşumı ol gözleri pür-ĥūna şor
2. Çeşm-i bī-ĥāb ile her şeb devr-i kūyuñ etdigüm
Dīde-i seyyāregān ü gerdiş-i gerdūna şor

¹ *süfi-i vakt*: Tasavvufta geçmiş ve gelecek endişesinden kurtulmuş, şimdiki anı yaşayan sūfler için kullanılan terim, ibnül-vakt. Bu terimle sūfinin yaşadığı an içerisinde kendisi için en iyi, en faydalı olanı bilmesi ve bununla meşgul olması, her anı bir teyakkuz hali içerisinde yaşayarak huzur'da olması kastedilmektedir. (Cebecioğlu 2009, 294)

3. Yāre şorma mā-cerā-yı eşk-i çeşmüm ter düşer
Sā' il olursan eger Nīl u Şaṭ u Ceyhūn'a şor
4. Ülfet-i deşt ü neberd-i kūhdur dil-h'āh-ı 'aşk
İ'timād etmez iseñ Ferhād'a şor Mecnūn'a şor
5. Haste-i 'aşka ne hikmetdür şifā yazılmaya
Ey ṭabīb-i cān u dil *Mūcez*¹ ile *Kānūn*²'a şor
6. Hānde-i bī-ma' nī-i Dahhāk³'ı pürsiş eyleme
Giryē-i āteş-nişānı çeşm-i Efrīdūn⁴'a şor
7. Şiše-i çarḥ-ı nigūnsāruñ tehī ḳalmasını
Bādeden ḥālī **Füzūnī** sāgar-ı vārūna şor

33a

42

Velehu

(fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilūn)

1. Āb-ı çeşmüm buldı gāyet şimdi ḥūn-ı dil gelür
Mā' -i çeşme mūntehī olduğda āb-ı gil gelür

¹ *Mūcez*: XIII. yüzyılın önemli ilim adamlarından İbn Nefis tarafından kaleme alınan ve gerek devrinde, gerekse sonraki yüzyıllarda kendisinden çokça faydalanılan *el-Mūcez fi't-Tıb* adlı tıp eseri. Eserde insan bedeni ve işlevi, organlar ve organ hastalıkları, şifalı bitkiler ve taşlarla ilgili detaylı bilgi verilir. (Kayha 1992, 189-194)

² *Kānūn*: İbni Sīnā'nın Helenistik, Bizans ve Süryānî tıp literatürünü kendi gözlemlerini de ilave ederek derlediği *el-Kānūn fi't-Tıb* adlı ansiklopedik eseri. Kānūn, İslam tıp tarihinin en büyük eseri sayılmaktadır. (Alper 1999, 319-322) Ayrıca bkz. K.8/13 (Bû Ali)

³ *Dahhāk*: İran'ın Pişdādiyān sülalesinde Cemşīd'den sonra gelen zalim ve acımasız hükümdar. Değişik kaynaklarda farklı biçimlerde tanıtılan Dahhāk'in üç başlı, çirkin, şeytanî bir ejder-canavar; batıl dinin kurucusu ve yayıcısı; gayırimeşruluğu yayıp insanı fesada sürükleyen olduğuyla ilgili bilgiler verilmektedir. Şehnâmedeki hikayeye göre Dahhāk'ın omuzlarında şeytanın eseri olarak yılan başı şeklinde birer ur çıkmış. Acısına tahammül edemeyip şeytanın yönlendirmesiyle urun üzerine insan beyni süren Dahhāk, bu yüzden her gün iki insanı öldürtürmüş. Nihayet, demircilikle uğraşan Gāve kendi oğlunu da öldüren Dahhāk'a karşı halkı örgütleyerek Ferīdūn'la birlikte onu öldürmüştür. Klâsik edebiyatta Dahhāk zulmün ve acımasızlığın sembolü olarak yer almaktadır. (Zavotçu 2013, 174-177)

⁴ *Efrīdūn*: Pişdādiyān sülalesinin Dahhāk'tan sonraki hükümdarı, Ferīdūn. Olağanüstü güzelliği ve adaletli yönetimi ile tanınır. Adı klâsik şiirde demirci Gāve ve Dahhāk'la birlikte geçer. (Pala 2013, 153)

2. İstemez şemşir-i ü hancer katl için 'uşşâk-ı sayd
Bir şikârî gelmez illâ hod be hod bismil gelür
3. Evc-i nâzı pür ederse eyle pestî-i niyâz
Gûşa şavt-ı nağmehâ-yı zîr ü bem kâmil gelür
4. Ğarķ-ı sırda 'âlem iden mevc-i baħr-engîz olur
Âşinâ-yı Nûh¹-tab'a nüzhet-i sâhil gelür
5. Ğarc-ı 'ömr için **Füzünî** deme olmam südmend
Böyle nakdüñ ribħi geh 'âcil gehî âcil gelür

43

Ğarfü'z-Ze

(mef'ülü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ülün)

1. Âyîne diyü dîde cefâ-hûlara bakmaz
Âyîne degül şüret-i İskender²e bakmaz
2. Dil rûze-keş-i ğayr ola ğayrı ede 'îdi
Ebrûsı hilâl olsa bu cins dil-bere bakmaz
3. Her nâzına bir bûse vere yoksa nazar-bâz
Keffâreti yok tâ'ib-i zenb-âvere bakmaz
4. Târîkî-yi şeb tâbe-seħer çeşmüm olur târ
Pervâne yaķan şem'-i ziyâ-güstere bakmaz

¹ *Nûh*: Büyük peygamberler arasında sayılan, kendisine inanmayan kavmi tufan ile helak edilen peygamber. Çok uzun bir hayat sürdüğüne inanılır. Kavminden azap görmesi sonucu Allah'ın emriyle bindiği gemide oğulları Sâ'm, Hâm ve Yâfes ile hanımları ve çok az sayıda insan ile hayvanlardan birer çift vardı. Bunlardan başka her canlı tufanda yok oldu. Tufandan sonra insanoğlunun soyu Hz. Nûh'un oğullarından türediği için kendisine *İkinci Âdem* denilmiştir. (Zavotçu 2013, 569-572)

² *İskender* için bkz. G.14/3 (Sikender)

5. Dīvān-ı **Füzūnī**'yi kenār eylese küttāb
Her fenni maḥalliyle yazar deftere bakmaz

44

Velehu Eyzan

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Āh kim hercā' ilerden bendesin yād eylemez
Sākin-i peygüle-i endühını şād eylemez
2. Bir nigāh-ı luḫfuna biñ yıl esīr olsam n'ola
Ġamzesi iġmāz eder luḫfindan āzād eylemez
3. Dostum tīg-ı tegāfūl geçdi meded¹
Ḥāşe-li'llāh bu cefāyı ḫaşma cellād eylemez
- 33b
4. Būy-ı zülfe cānı va'd et āhdan yok fā'ide
Yoksa ol bād-ı hevādan anı berbād eylemez
5. Ḥāme-i nakş-ı **Füzūnī** dil-rübālar nakşını
Şöyle ḫüb eyler ki Mānī² ile Behzād³ eylemez

¹ “Geçdi” ile “meded” kelimeleri arasında eksik sözcük vardır (“cānuma”, “başumdan” vb).

² *Mānī*: Maniheizm dininin kurucusu, Çinli dini önder. III. yüzyılda Güney Mezopotamya'da (İran) yaşamıştır. Yaptığı resimleri mucize diye göstererek peygamberlik iddiasında bulunmuş, Sasanilerin IV. hükümdarı I. Behrām zamanında derisi yüzülerek öldürülmüştür. Maniheiztlerin dini eserleri çok güzel bir yazı ve minyatürlerle süslü olduğu için Mānī'ye nakkaşlık isnat edilmiştir. *Erteng, Erjeng, Engelyūn* ve *Nigār* adlarıyla da bilinen meşhur bir resim mecmuası vardır. (Onay 2009, 318)

³ *Behzād*: İranlı tanınmış minyatür sanatçısı, Bihzād. 1450 yılından sonra dünyaya geldiğine inanılan Behzād, Hüseyin Baykara ve Ali Şir Nevā'î'den destek görmüştür. Olağanüstü gerçekçi tasvirleri, fırça kullanmadaki ustalığı, zarafet ve inceliğinden dolayı devrinin en büyük nakkaşı olarak anılır. (Zavotçu 2013, 117)

45
Velehu Eyzan

(mefā' ilün / fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün)

1. O şūha şunmada gitdi dükendi cām-ı niyāz
Tehī görünmedi ammā elinde şāgar-ı nāz
2. Lebinde mūhre-i hālın nihān eder kadehi
Şarāb-ı nābı içerken mişāl-i şu'bede-bāz
3. Şikest-i şu'le-i şem' eylemek muqarrerdür
Edince sā'id-i kāfūrīsin şarāba dırāz
4. Lebūñle mest olan ebrūña ser-fürū etmez
Mey ile varmaya mihrāba der faḳīh-i namāz
5. **Füzūnī** şī'rini taḫḫīke mest-i mey ister
Gelür mi 'āḳil u ser-hūşa bir terāne-i sāz
6. Meger o 'ārif-i maḥmūdetü'l-hiṣāl ide
Ki şaff-ı bezm-i meyinde sitāde-pādur Ayāz¹
7. Olurdi nāfe-i müşk-i Ḥoten² gibi būyā
Ḥavaşş-ı terbiyeti olsa ger ḳarīn-i piyāz
8. Muḳīm-i kūyuñ olan neylesün der-i ğayrı
Berāber ola mı seyr-i bütān ü ṭavf-ı Hicāz³

¹ *Ayāz*: Gazneli Sultan Mahmūd'un has gulamlarından biri olup akıl, ferāset, bilgi ve sadakatte mūmtaz kişiliğiyle bilinir. Ayāz, doğu edebiyatlarında güzelliğin ve aşkın simgesi olarak algılanır. Tasavvufi unsurlar barındıran bu aşkla ilgili Fars edebiyatında *Mahmūd u Ayāz* adıyla birçok eser kaleme alınmıştır. (Zavotçu 2013, 89) Ayrıca beyitte *maḥmūdetü'l-hiṣāl* terkihiyle Gazneli Mahmud'a tevriye vardır.

² *Hoten*: *Hitā*, *Hatā*, *Hatāy* adlarıyla da bilinen, Çin Türkistanında bir Türk ülkesi. İpekli kumaşları ve misk ahularıyla ünlüdür. (Onay, 48,225)

³ *Hicāz*: Arabistan yarımadasında Kızıldeniz'in doğu sahili boyunca uzanan ve haremeyni (Mekke ve Medine) içine aldığı için kutsal sayılan coğrafi bölge.

9. Sürüp sürüp yine kondur hemîşe rām olsun
Semend-i sāgar u esb-i sebük-rev-i țannāz

46

Velehu Eyzan

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

34a

1. Olmamışken cāme-i ğam pūşış-i Ādem¹ henüz
Çāk çāk-ı düş idi baña libās-ı ğam henüz
2. Bezm-i germā-germ-i ğamda mīr-i meclis idi dil
Bādeye bŷy-āşinā olmazdı cām-ı Cem² henüz
3. Pençe-i mercān idi destüm sirişk-i nevħadan
Rŷ-hırāş-ı dil degŷldi nāħun-ı mātem henüz
4. Dil yetīm-i ħār der-pā ğonçe idi olmadın
'Īsī-i gül-nefħa der-pīrāhen-i Meryem³ henüz
5. Sāgar-ı dīdem dökŷp ölçerdi şahbā-yı ğamı
Çeşm-i engŷrī degŷlken şīredār-ı nem henüz
6. Bir perī-zādān-ı ma'nā-yı musahħar-sāz idŷk
Ki Sŷleymān⁴ a degŷldi nām-zed ħātem henüz

¹ Ādem için bkz. K.7/4

² cām-ı Cem: İnan mitolojisine ğore Cem'in şarap içtiği, yedi madenden mamul sihirli kadeh. Cām-ı Cemşīd de denilir. (Onay 2009, 107) Cemşīd'den başka Keyhusrev'e, Hz. Sŷleyman'a ve Bŷyŷk İskender'e de atfedilen bu sihirli kadehin içine bakıldığında dŷnyada olan biten her ŷeyin ğorŷlebileceđine inanılmaktadır. Edebi bir metinde cām-ı Cem yŷzŷk ve rŷzgār sŷzleriyle birlikte geçiyorsa Hz. Sŷleyman'la, sed ve āb-ı hayāt tabirleriyle birlikte ise İskender'le, bunların dışında kullanılıyorsa Cemşīd veya Keyhusrev'le ilgilidir. Cām-ı Cem tasavvuf metinlerinde "her tŷrlŷ kŷtŷlŷkten arınmış tertemiz ğonŷl ve ruh" anlamında kullanılmıştır. (Yazıcı 1993, 42)

³ Meryem için bkz. K.1/18

⁴ Sŷleymān için bkz. K.1/42

7. Āteş-efrüz-1 hased idi **Füzūnī**'ye rakīb
Nār-1 Nemrūd¹ olmadın İblīs² ile hem-dem henüz

47

Velehu Eyzan

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Būy-1 luţfuñdan meşamm-1 cāna bir dūd isterüz
Micmer-i kân-1 şahādan ya'ni kim 'ūd isterüz
2. Çüb-1 'ūd ile mülebbes-ııııı olursa ğam degül
Def -i ahlāt-1 şudā'a 'anber-ālūd isterüz
3. Manķıra geçmezse minnet aşl yāħod(?) ħāzırım
Şıkletüm bir günlük olmaz luţf-1 memdūd isterüz
4. Her fetīl-i dāĝ-1 sīnem āteş-efrüz etmege
'Arz edüp birkaç fetīle def -i maķşūd isterüz
5. Ber-ıılısm oldı ħazāne bir ğazanfer pāsban
Nüşa-i şi'r ile feth-i bāb-1 mesdūd isterüz
6. Ey **Füzūnī** būs-1 dāmen 'uhdesin def' etmege
Ĥāk-pāya yüz sürüp bir vaķt-i ma' hūd isterüz

¹ *Nemrūd* için bkz. K.4/3

² *İblīs*: *Ehrem, Ehrime, Ehrimen, Ehrāmen, Şeytān* adlarıyla da bilinen, halife olarak yaratılan insanın üstünlüğünü kabul etme konusunda kibirlendiği için Allah tarafından lanetlenen ve rahmetinden uzaklaştırılan yaratık. (Gündüz 1998, 180) Ayrıca bkz. K.7/4 (Ādem)

Velehu Eyzan

(mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün)

34b

1. Bizi dūr etse vaşlıñdan yine dil nā-ümîd olmaz
İrağdan merhabā kılsa bize dil-ber ba'îd olmaz
2. Şadāsın nāleniñ hem gūş eder hem 'aks eder yine
Deme kühsār içinde 'aşğdan güft ü şinîd olmaz
3. Metâ' -ı vaşl alınmaz nağd-i 'ağla cān ziyād etsem
Ne müstagnî-i kālādur ki bey' -i men yezîd¹ olmaz
4. Firāk-ı rūze-i hicriñde nevrūz-ı vişāl olmaz
Belī eyyām-ı şavm içre muğarrerdür ki 'îd olmaz
5. Eger pervīneveş āvīze-i gūş-ı sipihr etsek
Dür-i şî' r-i güher-reşkiñ **Füzünî** hiç müfid olmaz

Velehu Eyzan

(mef'ülü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ülün)

1. Biz cür'a-feşānende-i peymāne-i 'aşğuz
Sāğar-keş ü şağne-küş ü mestāne-i 'aşğuz
2. Mecnūn'da taleb var idi vuşlat hevesinden
Biz katl ederüz Leylî²'yi dīvāne-i 'aşğuz

¹ *bey'-i men yezîd*: Açık arttırma usulüyle satış.

² *Leylî*: Leylâ ile Mecnūn mesnevilerinde anlatılan hikayenin kadın kahramanı. (Durmuş 2003a, 159)
Ayrıca bkz. Tb.1/4 (Mecnūn)

3. Esbāb-ı riyyā olduğu-çün mezhebümüzde
Āteş-figen-i sübhā-i şad-dāne-i ‘aşkuz
4. Her şu‘leye per-sūhte-i dil degilüz lîk
Ruhsāre-i cānāneye pervāne-i ‘aşkuz
5. Kān-ı güherüz tîşe-zede olmamak olmaz
Beñzer ki **Füzūnî** gibi vîrāne-i ‘aşkuz

50

Velehu Eyzan

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. Ğamzeñ öldürdi beni ağıyārı etdi ser-firāz
Āferīn ey dil-ber-i ‘āşık-küş ü düşmen-nüvāz
2. Berf-i nāzı tūde tūde eyledi ol māh-rū
Fevrī maḥv etdi anı germī-i ḥūrşīd-i niyaz
3. Dün gice bir dil-ber-i ũanbūrı def etdi ğamum
Oldı ben dil-ḥaste vü endūhgīne çāre-sāz
4. Evc-i naẓma kimse etmez böyle pervāz-ı bülend
Hem-cenāḥ olmaz hümāya¹ bāl-cünbān olsa bāz²

35a

5. Būsesüz biçme **Füzūnî** yāre kālā-yı naẓım
Şīve-i ḥayyātdur kesmez demek berrende kāz

¹ *Hümāy* için bkz. K.6/3

² *bāz*: *İspir*, *çakır*, *sakr*, *bāze* adlarıyla da bilinen yırtıcı bir kuş, doğan. Çok iyi bir avcı olup hızlı ve yüksekten uçar. İhtişamı, kudreti ve muzafferiyeti temsil eden doğan aynı zamanda yırtıcılığı, acımasızlığı ve her zaman yüksekten uçması ile klâsik şiirde sevgilinin benzetilene olmuştur. (Ceylan 2007, 84-95)

Velehu Eyzan

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. H̄abbezā rūze-i hem- 'aşr-ı teb [ü] t̄ab-ı temūz
Merḥabā şavm-ı ciger-sūz-ı derūn-ı pür-sūz
2. K̄atı az k̄aldı siyeh-z̄abt-ı şeb u rūza hemān
K'ola hem-reng-i beyāzī-i ser-i rişte-i rüz
3. Eşheb-i rüz olımaz edhem-i şeble hem-pā
Kāş olsaydı meh-i nevden aña zer mehmūz
4. Bir iki gice geçer vākt-i aşırdan soñra
Āfitāb irişemez mağribine daḥı henüz
5. Ağzumuz mūhri dururken k̄atı hem- 'ayndur
Mūhr urulmaḥ der-i meyḥāneye m̄anend-i künūz
6. Germī-i t̄ab-ı temūz u 'aşaş-ı rūze eder
Ciger-i şā'imi şimdi 'alev-i şu'le-fürüz
7. Reg-i şā'im k̄aṭarātın şerer-i āteş ede
Neşter-i yaḥla eger olsa dem-i germi bürüz
8. Teşnelik def ine germā-zedegān-ı rūze
Dem-i iftār alur ellerine k̄ar ile buz
9. Tesviye-baḥşı **Füzūnī** şeb ü rüzüñ gitdi
Havfum oldur ki daḥı olmaya rüz-ı Nev-rüz¹

¹ Nev-rüz için bkz. K.3/5

52
Velehu Eyżan

(mef'ülü / mefā'īlü / mefā'īlü / fe'ülün)

1. Kūyuñda enīs olana derd ü elem olmaz
Cennetde olan ādeme endūh u ğam olmaz
2. El-ħaķ o nihālūñ ğadi bālā-keş olursa
Her verdigi şeftālū-yı rengīni kem olmaz
3. Dersen ki deme rāz-ı dilūñ ol olur elbet
Ey gülbün-i maķşūd saña demesem olmaz
4. Vā-beste-i vaşl olmaz imiş nāle vü efgān
Ey gül saña bülbülden anıñ-çün sitem olmaz
5. Meyhānede bulsun bizi aħbāb ğo¹ Füzūnī
Ol yerde hele dağdağa-i medħ ü zem olmaz

35b

53
Ĥarfū's-Sīn

(fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün)

1. Yā Rab² ğama' u ħırşımı dünyā ile kes
Megesi lezzet-i ālāyiş-i ğavgā ile kes
2. Pāleheng-bestegī-i tül u dirāz-ı emeli
Tīĝ-ı āh-ı seher ü nāle-i şebhā ile kes
3. Çünki dil ħaşşa-i ħalvetgeh-i bī-çūnuñdur
Ĝayra yol verme meded tīĝ-ı ser-ifnā ile kes

¹ ğo: قصو

² "Yā" ve "Rab" sözcükleri arasında tahrir olmuş bir kısım vardır.

4. Çıkar ol Ka‘be‘de neyler şanem-i bed-şüret
Teber-i ser-figen-i büt-şikenāsā ile kes
5. Üştür-i kīnever-i nefsiñ ipin kes ammā
Çü Üveysī¹-himem ol tīg-ı teberrā ile kes
6. Dilden et vesvese-i bāṭıl-ı kalbi iḥrāc
‘Alī² ol Ḥāricīyi³ seyf-i şaf-ārā ile kes
7. Ḥabl-i ‘ismet-eşer-i dergeh-i a‘lāyı tüt
Rište-i ğayrı **Füzūnī** dahı ednā ile kes

54

Velehu Eyzan

(fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün)

1. Leyletü'l-ḳadr⁴ içün ur ebniye-i ḫayra esās
Diyeler tā ki saña ehl-i ḫayır ḳadr-şinās
2. Böyle günlerde gelür dāmen-i maḳşūd be-dest
Böyle şeblerde olur dest-i du‘ā ‘arşa mümās

¹ *Üveys*: "Veys, Üveys-i Karenî, Veys-i Karenî, Veysel Karanî" adlarıyla anılan, İslam peygamberi Hz. Muhammed zamanında yaşamış evliya, zâhid. Yemen'in Karen ilinde doğmuştur. Vaktini zikir ve ibadetle ve hasta annesine bakmakla geçirirken, kimse tarafından irşād edilmeksizin Hz. Peygamber'e manevi yakınlık ve sevgi duyup İslam dinini kabul etmiştir. Hz. Ömer zamanında Medine'ye gelmiş, Sıffın savaşında Hz. Ali'nin saflarında savaşmış ve h.37 yılında şehit olmuştur. (Zavotçu 2013, 750) Hz. Muhammed'in, kendisine hırkasını gönderdiği mervîdir. Beyitte *Üveysî* demekle Hz. Veysel Karanî gibi görmeden, gaybî bağlılık ve feyz alma durumu kastedilmiştir.

² *Alî* için bkz. K.5/11

³ *Hâricî*: Dini ve siyasi konulardaki aşırı görüşleri ve faaliyetleriyle tanınan fırka. Hâricî, "çıkmaq, itaatten ayrılıp isyan etmek" anlamındaki *hurûc* kökünden "ayrılan, isyan eden" mânasında bir sıfat olan *hâric* kelimesine nisbet ekinin ilâve edilmesiyle meydana gelmiş bir terim olup topluluk ismi için *hâriciyye* ve *havâric* kullanılır. İslam tarihinde bu terim, Sıffın Savaşı'nda *hakem meselesinin* ortaya çıkışıyla başlayan ayrılımlar neticesinde Hz. Ali'den uzaklaşan ve yönetime karşı ayaklanarak cemaatten çıkanlar için kullanılmaktadır. (Fığlalı 1997, 169-175)

⁴ *leyletü'l-kadr*: Kur'ân-ı Kerîm'in indirilmeye başlandığı kutsal gece. Kur'ân-ı Kerîm'in aynı adı taşıyan 97. suresinde belirtilenlere ve Hz. Peygamber'in açıklamalarına göre, bu gece bin aydan daha hayırlı olup, bu gecede yapılan ibadet ve dualar kabul edilecek, bu geceyi ihya edenlerin günahları bağışlanacaktır. (Pala 2013, 247)

36a

3. Yem-i ğufrān bu gice atresini Nīl eder
Öyle Nīl'e Şecer-i Sidre olur meyl-i kıyās
4. Ol yemiñ mevcı rübāyende-i küh-ı ezñāb
Kemterīn mevcesi Őüyende-i irk-i ħannās
5. Bōyle Şebde biilür kāmēt-i isti' dāda
Ħil'at-i nūr-ırāz u hulel-i Ħālīk-i nās
6. Māha yer yo bu gice ğavta-zen-i nūr olur
ĀŐinā-yı yem-i ğufrān-dih olan ħams ħavās¹
7. Ey **Füzūnī** yüz urup ħil'at-i īmān iste
'İde 'ādetdür eder bendeye Mevlā'sı libās

55

Ħarfū'Ő-Őın

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Der-miyān eyleme esrāruñı tā olmaya fāŐ
Ma'deninden alamaz cevheri düzd-i allāŐ
2. Bir midür zinde ile mürdeyi 'üryān etmek
Ey sitemkār hele senden eyüdürebbeŐ
3. Ēayra zālīm saña müŐfīk olana raħm etme
Pāreler kendü mürebbāsı iken āheni aŐ
4. Cāhil-i mün'am ile ehl-i hüner bir olmaz
Ħi ħakkāk ile hem-seng ola mı seng-terāŐ

¹ *ħams ħavās*: Beş duyu. Görmek, iŐitmek, koklamak, tatmak ve dokunmak.

5. Şeref-i zāt gerek kisve-i zer-tār degül
Zer-ğilâf olmasa kârın ede tîğ-ı hûn-pâş
6. Kûrî-i çeşm-i cehil pertev-i dâniş görmez
Lem‘a-i mihri **Füzûnî** nice göre huffâş
7. Mûze-dûz¹ olma **Füzûnî** ayağa urmayalar
H‘âce-i cevher-i nutk ol demesünler haffâf²

56

Velehu Eyzan

(fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün)

1. Doğrı yoldan kaddüñe servî diyen a‘lâ demiş
Kande teşbîh eyleyenler leblerüñ sükker-imiş
2. Pür-güneh gitmek neden ma‘şûm geldik dünyeye
Munşifâne bak uyar mı ol gelişle bu gidiş
3. Sen piristü-beççegân-ı sakf-ı firdevsî idüñ
Âşiyân-sâz-ı kadîm ol perr aç uçmağa çalış
4. Müjde ey tüccâr-ı gâret-didegân-ı zâlimân
Süd edersiz rûz-ı rüstâhîz olur dâd u dihiş
5. ‘Ayb-cüy olmaz hünermend ey **Füzûnî** kimsenüñ
‘Aybını başına kaçma olmayasın serzeniş

36b

¹ *mûze-dûz*: Çizmece, çizme diken.

² *haffâf*: Ayakkabıcı, terlikçi. Bu mısradaki kafiye uyumu yoktur.

Velehu Eyzan

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Yine İstanbul'a bir şüh-ı pür-āfet gelmiş
Haşr olsun diñüz 'uşşāka kıyāmet gelmiş
2. Aksun ayağına cūlar gibi āvāreleri
Bāğ-ı hüsne yine ol serv-i melāhat gelmiş
3. Çeşmi rüşen [ola] zulmetde kalan 'uşşākıñ
O kamer-çehre o hürşid-i sa'adet gelmiş
4. Ayrılıp gitmiş idi hayli zamān hūbāndan
Saña varmış meger ey hūb-ı nezāket gelmiş
5. Hūb yazmış deheniñ kilik-i **Füzūnī** beñzer
'Ālem-i gayb lisānından işāret gelmiş

Velehu Eyzan

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Tende pīrī-yi kavī dilde tūvānāyī-i hırş
Dāne-pāşende-i şūrābe temennāyī-i hırş
2. Tek ü tāz-āver-i dūnbāle-i her şayd u şikār
Āh rūbāhī-i nefis-i bed ü seg-pāyī-i hırş
3. Kabı yok kaçtre-i nīkī için ašlā ammā
Zarf-ı deryā-yı tama' vūs'at-ı pehnāyī-i hırş

37a

4. Deyr-i büt etdi müselmānlar o kāfir yetiřüñ
Dil-i bed-şüreti ya'ni şanem-ārāyī-i hırş

5. Hūře-i řabrı řosam Sünbüle¹ burcında eger
Mürveş yine **Füzünī** bula peydāyī-i hırş

59

Harfü'd-Đad

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Āmed ü reft-i cihāndan kūy-ı dil-berdür ğaraž
Kāviř-i kān-ı maħabbetden o gevherdür ğaraž

2. Bāng-i nāķus-ı künişt ü ergānün-ı deyrden
Her birini diñleseñ Allāhu Ekber'dür ğaraž

3. Žarfinı terk et süveydā-yı dili hoş-büy et
Micmer istiřmām olunmaz büy-ı 'anberdür ğaraž

4. Çüb-ı derbān derdini cāhī-i būs etmek gerek
Men'-i düzaķ eyler ammā devr-i ā[z]erdür ğaraž

5. İctimā'-ı maħřer ü pürsān-ı a'māl olmadan
İrtifā'-ı řān-ı 'ulyā-yı semen-berdür ğaraž

6. Sen Yehūd-ı řirki ķatl et dilde istiĝfār ile
Zülfekār-ı Murtežā'dan fetħ-i Hayber'dür ğaraž

7. H'ācegān-ı Naķř-bendīden² ķo sen tīg-ı neberd
Ey **Füzünī** ķunki ķatl-i nefsi-kāferdür ğaraž

¹ *Sünbüle*: Bařak burcu. Ayrıca *hūře*, "salkım" anlamının yanında "başak" anlamına da gelmekte olup iham sanatı yapılmıştır.

² *Naķř-bendī*: Bahāeddin Naķřibend'e nisbet edilen ve İslam dünyasında Kādiriyye'den sonra en yaygın olan tarikat, Naķřibendiyye. Kurucusu Bahāeddin b. Muhammed el-Buhārī'dir. Mürşid olarak kendine Seyyid Gücdüvānī'yi seçmiş ve ondan feyz almıştır. (İz 2012, 199-200) Bahāeddin Naķřibend kendisi bir tarikat kurma arzusunda olmadığı ve kurmadığı halde mensubu olduğu "Hācegān" adlı tarikat kendisinden sonra adıyla anılmıştır. (Algar 2006, 431)

60
Ḥarfü't-Ṭı

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. Nâz-ı nâ-bercâ degül vezn-i niyâzuñdur ğalaṭ
Olmasa dest-i terâzû cân-bâzuñdur ğalaṭ
 2. Bezm-i şaṭranc niyâz u nâz birden qurılır
Menqaba-nâ-fehm ü keĵ-dil künde-bâzuñdur ğalaṭ
 3. Serdmend-i keşti-i dil eylemezsın yârdan
Sen şanursın ki bu baħr-i mevc-sâzuñdur ğalaṭ
 4. Şayd-ı semmûr etmedüñ çün ħâr-püşt etdüñ şikâr
Bilmemek nerm ü dürüşti lems-i âzuñdur ğalaṭ
 5. Sen riyâdan geçmedüñ geçdüñ pül-i taħķikden
F'il-haķika zâhidâ 'aşķ-ı mecâzuñdur ğalaṭ
- 37b
6. 'Aşķa dervîşî gerek maħmûd olmaz salṭanat
Pâdişeh 'âşık olur mı hep Ayâz¹uñdur ğalaṭ
 7. Şıdķ u kızbin bilmemek vaķt-i şabâħ-ı vuşlatuñ
Ey **Füzûnî** çeşm-i ber-ħ'âb-ı dırâzuñdur ğalaṭ

61
Ḥarfü'l-'Ayn

(fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün)

1. Bulmada gün-be-gün eşĥâş-ı peleng-ħüy şüyu'
Her toĝan burc-ı Esed¹den mi eder yoksa ṭulü'

¹ Ayâz için bkz. G.45/6. Beyitte maħmûd kelimesiyle Gazneli Maħmud'a ima vardır.

2. Bozdu şîrâzesini² eyledi ebter cühelâ'
Kaldı bî-râbîta eczâ-yı uşûl ile fûrû'
3. Yerde mi kalsa gerek dâne-i eşk-i dihkân
Göresin ne bitirür tohm-ı zehir-pâş-ı dumû'
4. Ğam-ı ferdâyı çeker ol biz ise ğam-keş-i sâl
Bu şîfatla hele bizden eyü hayvân-ı helû'
5. Bu ümîd ile **Füzûnî** dil-i süzânda du'â
Ki yana meş'al-i devlet söne bîhûde şümu'

38a

62

Harfî'l-Ğayn

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. Dâĝ-ı 'aşkı yakduĝından şoñra cism-i bî-ferâĝ
Ol maħalde pend-i nâşîh urmadur dâĝ üzre dâĝ
2. Güller açdı dâĝdan kühsâr içinde cismine
Olmasa Mecnûn'a Leylî ğam degül dâĝ üstü bâĝ³
3. Eşkim içre nûr-ı hüşnüñ etse cây olmaz 'aceb
Kim olur baħr-i muħîṭ içre mekân-ı şeb-çerâĝ⁴

¹ *burc-ı Esed*: Aslan burcu. Eski gökbilim inancına göre güneşin en etkili olduğu zaman, bu burçta bulunduğu zamandır. Edebiyatta övülen kişi aslanın çeşitli özellikleriyle anlatılır. (Uzun 1992, 425)

² *şîrâze*: Kitap ciltlerinin iki ucunda bulunan, yaprakları düzgün tutarak dağılmasını önleyen ibrişimden örülmüş ince şerit. Mecazen "esas, düzen, nizam" anlamlarına gelmektedir. (Devellioğlu 1999, 1000)

³ *dâĝ üstü bâĝ*: Dağlık bir bölgenin bakım ve dikim sonucunda baĝa dönüştürülmesi durumu için kullanılan tabirdir. Dağ üstü baĝ sözü edebiyatta kederden sevince, zaruretten refâha intikal gibi anlamlarda kullanılmıştır. (Onay 2009, 136-137) Beyitte bilinen bu asıl anlama ilâveten, göĝüste açılmış yaranın kanlı haliyle çiçek açmış baĝ ve bahçe manzarası göstermesi şeklinde kullanılmıştır.

⁴ *şeb-çerâĝ*: Doĝu hurafelerinden olmakla birlikte, geceleri ışık saçtığına inanılan bir cevherdir. *Dür-i şeb-ĝûn* da denilen bu cevherin Türkçe adı *şimşirek taşı*'dir. Sultan I. Ahmed'in, aynı adlı büyük bir elması Hz. Peygamber'in kabrine armağan olarak sunduĝu rivayet edilir. (Onay 2009, 438)

4. Geh 'araḳ geh bāde nūş etdi bu gün meclisde yār
Sürhı sürh oldu 'izārı gülleriniñ ağı ağ
5. Zülfüne hem-reng olalı raġbeti oldu ziyād
Ol sebebdendir **Füzünî** müşk-i Çin'de bu demāġ

63

Ḥarfü'l-Fā'

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Būse-baḡş-ı la' l-i meygün olmayan cānāna ḡayf
Neşve-yāb-ı cām-ı şahbā olmayan rindāna ḡayf
2. Hem-pelīde taḳılan dildāra nā-fehme dirīġ
Gevher-i zīnet-fezā-yı ġuş-ı ırġādāna ḡayf
3. 'Āşık-ı bī-sīme vü ḡüb-ı ġirān-bāzāra āh
Ḥ'āce -i kālā-yı Hind u müflis-i ḡirmāna ḡayf
4. Ḥüsn-i pür-zībe libās-ı köhne yazıqlar yazıq
Ḥüb-ı bī-endāma dībāyī ḡabā ḡayfā ne ḡayf
5. Bu meḡāyif diñlenülmezse **Füzünî** ba' d-ez-in
Şi' r-ġüyān-ı zamānuñ yazduġı dīvāna ḡayf

64

Ḥarfü'l-Ḳaf

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. ġāh āteşzār u geh ġülzārdur eṡvār-ı 'aşḳ
Ermez İbrāhīm¹'ine hergiz gezend-i nār-ı 'aşḳ

¹ *İbrāhīm* için bkz. (Halil-i Āzer)

38b

2. Yā metā'-ı 'aql alur yā naqd-i cān 'uşşākdan
Böyledür resm-i kadīm-i h'āce-i bāzār-ı 'aşk
3. Genc-i gāmdan ceyb ü dāmānın pür eyler 'āşıkıñ
Kām-rāndur bende-i hayl-i der-i hūnkār-ı 'aşk
4. Cedvelinde cümle tūfān-ı dil u maḥdūr-ı cān
Pürdür erḳām-ı mihenden ḥāşıl-ı tūmār-ı 'aşk
5. Ey **Füzūnī** nice biñ Ferhād'a maḳtelgāhdur
Yine ālüde degildür dāmen-i kühsār-ı 'aşk

65

Velehu Eyżan

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Birbirinden dūr olmaz hem-vaṭandur ḥüsn ü 'aşk
Her ne şehre gelse āsāyış-şikendür ḥüsn ü 'aşk
2. Āteş-efrüz-ı derün u ḥānmān-süz-ı birün
Zāhir ü bātında āteş-pīrehendür ḥüsn ü 'aşk
3. Gerçi bür'ü's-sā'a¹-merhemdür aña nāz u niyāz
N'eyleyim ammā ki çāpük tīg-zendür ḥüsn ü 'aşk
4. 'Ālem-i bālā vü peste sāye şalmış güyiyā
Āfitāb-ı 'ālem-i pertev-figendür ḥüsn ü 'aşk
5. Geh Züleyhā²-şür geh Yūsuf-fürüş iken yine
Taḥt-baḥş-ı merd ü vuşlat-sāz-ı zendür ḥüsn ü 'aşk

¹ bür'ü's-sā'a: "Geçmiş olsun" dileği.

² Züleyhā: Yūsuf u Züleyhā kıssasının kadın kahramanı. Mısır azizinin karısı olup Yūsuf'un güzelliği karşısında büyülenip ona aşık olmuştur. *Zelhā*, *Zelīhā* adlarıyla da anılır. (Zavotçu 2013, 791-796) bkz. K.1/30 (Yūsuf)

6. Nükte-âmûz-ı cehil dâniş-sitân-ı 'aql-ı kül¹
Cebe'rîl-i h̄'âce-i vahy-i sühandur h̄usn ü 'aşk
7. Bārgāh-ı h̄usn ü 'aşkı bī-edeblikdür su'āl
Sen **Füzūnī** h̄od bilürsün niredendür h̄usn ü 'aşk

66

Velehu Eyzan

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Sitemi def' ede 'ādilde ki iz'ān olıcağ
Zulmeti zā'il eder mihr dıraḥşān olıcağ
2. Günde biñ def'a ölen ḥaste-i endūha ne ğam
Dem-i cān-baḥş-ıla bir 'İsī-i devrān olıcağ
3. Pāy-māl eyleyemezler beni inşā' a'llāh
Cebhe-fersūde der-i Āşaf-ı zīşān olıcağ
4. Ḥānede cümle tevābi' ile 'īd oldı bugün
Şükr-i şādī vü meserret ile ḫurbān olıcağ
- 39a
5. Ḥamle-i dīv-i sepīd² nice te'sīr eyler
Ḳahramānū'l-vüzerā Rüstem-i Destān olıcağ
6. Ḳonamaz dā'ireme süfreme ḫayl-i ḫussād
Kūşe-i şehper-i 'Anḳā çü meges-rān olıcağ

¹ *akl-ı kül*: Tecellî-i evvel, akl-ı evvel, vücûd-ı evvel, âdem-i hakîkî, hakikat-i âdem, rûh-ı a'zam, mebde-i evvel, sebep-i evvel, levh-i mahfûz, ümmü'l-kitab adlarıyla işaret edilen, Cebrâil'e ve Nûr-ı Muhammedî'ye kinaye olunan, Allah'ın kudretinden ilk evvel ortaya çıkan akıl. (Cebecioğlu 2009, 45)

² *Dīv-i sepīd*: Şehnâme'de adı geçen efsanevi dev; Mazenderan'da yaşayan halkların komutanıdır. Ülkesine saldıran Keykâvus'u ve ordusunu büyüyle kör ederek yenilgiye uğratmıştır. Rüstem, Dīv-i sepīd'in hazırladığı Heft-hân'ı geçtikten sonra yaşadığı mağarayı bulmuş ve onu uykuda öldürerek Keykâvus ve ordusunu kurtarmıştır. (Yıldırım 2008, 294) bkz. K.6/13 (Rüstem, heft-hâne)

7. Şanuram sâhiline baħr-i güher-pāş olmuş
Keff-i pākinde anıñ hāme dūr-efşān olıcak
8. Serverā böyle mi eyler idi hāmem nağme
Gül yüzüñ vaşfına bülbül gibi hoş-ķān olıcak
9. Demidür ‘ūd-ı du‘ā ola **Füzūnī** hoş-bū
Meclis-i midħatine micmere gerdān olıcak

67

Ĥarfū'l-Kef

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. Cāh içün ne çekdüğün bunca emek
Fikr-i mevt ile behey öldürecek
2. Kopardur bir gün seni dest-i ecel
Tutalum kim gül imişsin a çiçek
3. Zīre bālādan nüzülün ‘aybdur
Bir hüner et gidesin bālāya dek
4. ‘Ulvīden süfle ĥacerd'eyler nüzül
Sen güher ol zātuñı a‘lāya çek
5. Ey **Füzūnī** intisābuñ ‘aşķ ile
Zerreyi ĥürşīde nisbet eylemek

Velehu Eyzan – Der-kenār

(fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün)

1. Būsedür hātıramuz haṭṭ-ı ‘izārın görsek
Mīve ümmīd ederüz vaḫt-i kibārın görsek
2. Dili pā-māl idecek şāh-süvārı bilürüz
Dem-i cevlān nice fersaḫda ğubārın görsek
3. Bilürüz tīĝ-ı güher-ḫalka eden üstādı
Kürede beyzasınıñ nār-ı şerārın görsek
4. Hün-āĝaşte be-ḫāk eyledigünden bilürüz
Dil-i āvāremizüñ cāy-ı qarārın görsek
5. Bilürüz feyz idecek ebr-i güher-bārānı
Mezra‘-ı ehl-i dile vaḫt-i nişārın görsek
6. Añlaruz kār-ı bedi bŷy-ı ser-i kārından
Ḳoḫusından bilürüz müşk-i Tātār'ın görsek
7. Niçe Tīmūr¹ı kazā vü ḳader aḳşatduĝını
Ey **Füzünī** bilürüz seng-i mezārın görsek

¹ *Tīmūr*: Timurlu hanedanının kurucusu ve ilk hükümdarı. 1336 yılında Mâverâünnehr yakınlarındaki Keş kasabasında doğdu. Bölgedeki karışıklıktan faydalanarak 1370 yılında Semerkand civarında hükümdarlığını ilan etti. Hükümdarlığı sırasında dört cihete akınlar yaparak topraklarını genişletti. Horasan, Bağdat ve Anadolu'da büyük yıkımlar gerçekleştirdi. Bir savaş sırasında sağ kolu ve sağ bacağından yaralanması sonucu aksak kaldı, bu sebeple kendisi *Aksak* veya *Lenk* diye anılmaktadır. Klâsik şiirde kendisinden ele geçirdiği yerleri yakıp yıkması, talan etmesi, binlerce insanı öldürmesi ve zulmü ile söz edilmektedir. (Zavotçu 2013, 739-740)

Velehu Eyzan

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Geh raķı̄büñ göñlüne girmekdeyüz geh dil-berüñ
Şı̄şe-i dil ı̄aldı mābeyninde iki mermerüñ
2. Hep ı̄ıkarım gözedür bī-çāre dil kendüsine
Her yapışduķda şanur kendüye ı̄ıķār ħançerüñ
3. Dil odur ki sūz ile bŷy-āşınā-yı 'aşķ ola
'Ūd u 'anber yaķmak ı̄ıündür me'ālī micmerüñ¹
4. Dil gerek pŷr-'aşķ ola yegdür dil-i ħāliden ol
Pŷr-mey-i ħamrā ile bir mi tehīsi sāģaruñ
5. Ķabza-gīr-i tīg-ı̄ āteş-tāb-ı̄ nazm olduñ yine
Ey **Füzŷnī** ħaşma göstermek dilersin cevherüñ

39b

Velehu Eyzan

(mefā' ilün / fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün)

1. Geçince baķmaduñ agladuģına çeşm-i terüñ
Dökŷldi ı̄aldı yetīm-i sitem-keşīdelerüñ
2. Ķubār-ı̄ pāyuñı gördi gözüm ı̄ıırdı hemān
Güher-fŷrŷş bilŷr yine ı̄adrini güherüñ

¹ micmerüñ: ħançerüñ

3. Kebāb eder şaķın ey dil seni bu āteş-i ‘aşķ
Ķatı yürekdür olursa taħammüli cigerüñ
4. Ħadengi sīneme atduķca gözle ben ķuluñı
Hemān tek ey ķaşı yāyum baña ola nazaruñ
5. **Füzünī** esb-i tabī‘ at yine Ħaşer üzre
Niçün Ħaşerlik eder Ħodbilürlere hünerüñ

71

Velehu Eyżan

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. Ķocmağa nāzük miyānın zār-ile ol dil-berüñ
Dideden eşķ seyl olup ķāmet dolāb olmaķ gerek
2. Āsitānından cüdā olmağa rāzī olmayan
Eşiginde itlerinden iħtisāb olmaķ gerek
3. Meclis-i dildāra dāħil olmaķ isterseñ göñül
Nāyāsā zār edüp seng-i rebāb olmaķ gerek
4. Vaşlını yār āteş-i ‘aşķ içre pinhān eylemiş
Vāşıl olmağa **Füzünī** dil kebāb olmaķ gerek

40a

72

Velehu Eyżan

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. Dil-berā şol ān-ki gördük gül gibi rüyuñ senüñ
Göñlümüz etdi perişān zülf-i Ħoş-büyuñ senüñ

2. Ka‘be haqqı sa‘y edüp olursa dünyā bir yaña
Hind ü Sind¹e vermek olmaz bir ser-i müyuñ senüñ
3. Hātırā lāyih m'olur hīç hūsn-i hūrān-ı bihişt
Zeyn olalı sen mekle cennet-i kūyuñ senüñ
4. Ehl-i dil ağduğca sen serv ayağına rāstī
İmtidād üzre olupdur ıadd-i dil-cūyuñ senüñ
5. Kilk-i müyīden mi etdüñ mūmiyānı medhīni
Ey **Füzūnī** incedür bu Ői‘r-i ıand-gūyuñ senüñ

73

Velehu Eyzan

(fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün)

1. Sögerek leblerini ağzuma verdi o melek
Demiş olsam idi bārī ki gülāca Şeker ek
2. Zāhidüñ seng-i cefāsı mı doğundı bilmem
Ki yürür pīr-i muđān yolda ayağın çekerek
3. Bir se-reng² cāme giyer der-pey-i dil-ber o rađīb
Dediler aña nezāketle hemān uŐta benek³
4. Sīneden Şehr-i dile geçdi hadeng-i dil-ber
Cān evin menzil ede gibi bu resme geçerek

¹ *Sind*: Günümüzde Pakistan sınırları içinde kalan, Hindistan'ın alt kıtasında tarihi bir bölge. Arap coğrafyacıları Umman deniziyle Keşmir dağları arasında kalan bölgeye Sind demişlerdir. (Özcan 2009, 242) Divan şiirinde adı Hind, Çin, Semerkand, Buhara ile birlikte zikredilir.

² *se-reng*: Üç renkli, işlemeli, ipekli bir kumaş türü. (Özen 1982, 332)

³ *benek*: Atlas ayarında, kadifeye yakın, havsız, ipekli bir kumaş türü, kemha. Altın ve gümüş tellerle işlenen, ağır kaftanlık kumaştır. (Özen 1982, 321)

5. Merdüm-i dîdelerüm yaşlıdur **Efzûnî** katı
Mâ-cerâsın bilicek kimse demez aña bebek

74

Velehu Eyzan

(mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün)

1. Zülf-i siyehiñ püşiş-i rüy-ı kamer etdüñ
'Uşşâka pes-i perdeden ey meh neler etdüñ
2. Hep baña dokunmağ idi tîr-i müjeñ ancak
Ey kaşları yâ sâyiri gerçi siper etdüñ
3. Zâhid nice 'âşık olur ey vâ'iz-i ma'kûs
Meyhânedede seccâde koyup aña yer etdüñ
4. Ğamzeñle müjeñ hâlini ta'bîr idi kaşduñ
Bezmünde bu şeb bahş-i kazâ vü kader etdüñ
5. Dağlar döyemezken¹ o tecellî-i cemâle
Ben zerreyi def' etmede biñ şîveler etdüñ
6. Şîrîn yazar evşâf-ı lebüñ yazsa **Füzûnî**
Güyâ kalemi lezzet ile ney-şeker etdüñ

40b

75

Velehu Eyzan

(fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)

1. Geh açar gâhî kaparsun dîde-i eşk-âverüñ
CeZR ü meddin gösterürsün ol iki deryâlarıñ

¹ *döyemek*: Dayanamamak, tahammül edememek. (Dilçin 2009, 85) Beyitte, Allah'ın tecelli ettiği dağın parçalanmasına telmih vardır. Ayrıca bkz. Tb.1/1 (Mûsâ)

2. Bir şurāhī-ḳad lebi mül dil-bere taḳrībdür
Yüzüne kim ḥasret idi yoksa meyle sāgaruñ
3. Gitmedi hergiz ḥayāl-i ‘arız-ı gülgün-ı yār
İki güldür şīşesinde gūyiyā çeşm-i teruñ
4. Gūyiyā ebr-i siyeh etmiş rübūde bir ḥamām
Ḳaldı gitdi murğ-ı dīl beyninde ol kākülleruñ

76¹

Silaḥdār Paşa Ḥaṭ-Berāverde Olduḳda Verilen Ğazeldür

(fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün)

1. Ne güzel düşmiş o nev-ḥaṭṭ ruḥ-ı āl üstüne gül
Yeridür bitse çemenzār-ı cemāl üstüne gül
2. Yine dendāne dehānında bir altun tıtmış
Gösterür dil-bere çıḳmış da nihāl üstüne gül
3. Yüz-[be]-yüzden(?) utanur çıḳdı yine gör bī-bāk
Ruḥıña karşı o şad-berg-ile dal üstüne gül
4. Bozdı şīrāze-i mecmū‘asın āh-ı bülbül
Çözüle gibi ḳalır ise bu ḥāl üstüne gül
5. Başa çıḳmış pek açılmış ḳatı a‘lālığı var
Edeli yerini ol kırmızı şāl üstüne gül
6. Bāḡdan bāḡa gezer yine Süleymānlık eder
Ey **Füzūnī** binicek bād-ı şimāl üstüne gül

¹ Derkenar.

7. Tab'ını jāleden etmiş dūr ü gevherle tolu
Ki nişār eyleye ol nīk-ḥiṣāl üstüne gül

41a

8. Gül-i gülzār-ı kerem ya'ni silahdār¹-ı ḥıdīv²
Niçe biñ yıl saçıla sāl-be-sāl üstüne gül

9. Düşmesün dest-i şerīfinden o cām-ı 'işret
Lāyık oldur tura şāḥ-ı gül-i al üstüne gül

10. Gül-redīf olsa n'ola şī'r-i ter-i dil-cūyum
Yeridür ḳonsa eger āb-ı zülāl üstüne gül

41a

77
Velehu Eyzan³

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Lebler ile ol dü zülf-i müşk-efşān bir degül
Ḥaṭṭ-ı Yākūt⁴ ile el-ḥaḳ ḥaṭṭ-ı Reyhān⁵ bir degül

2. Ğamzesi tīġı⁶ çeker müjġānı tīr-endāz olur
Tılsımāt-ı ḥüsn-i dil-berde nigeḥbān bir degül

3. Gerçi kim pürdür dehānuñ ḥoḳḳa-i lü'lü' gibi
Farḳı ammā bu ḳadardur dürr u dendān bir degül

¹ *silahdār*: Farsça "silah taşıyan" anlamına gelmekte olup bazı Türk-İslam devletleri ve Osmanlılar'da sultanın silahları ile *silāhhāne*'sinden sorumlu saray görevlisine verilen addır. Osmanlılar'da silahdār, aynı adı taşıyan kapıkulu bölüklerinden birinin komutanı konumunda olup Enderūn'un en nüfuzlu siması ve amiriydi. Padişahın özel silāh ve teçizatlarıyla kıymetli eşyalarının muhafaza edildiği, sarayda arzḥāne dairesi içinde bulunan ve *silāhdar hazinesi* adı verilen hazinenin de tek sorumlusuydu. Avda, bahçe gezintilerinde ve savaşta padişaha refakat ederdi. (Öztuna 2013, 191) Gazelde kastedilen silahdārın kim olduğuyla ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

² *ḥıdīv*: Büyük vezir, hakan. Osmanlı sadrazamlarına ait bir unvan olup sonraları Mısır valileri için de kullanılmıştır.

³ Derkenar.

⁴ *hatt-ı Yākūt*: Meşhur hattat Yākūt el-Musta'sımî'nin, XIII. yüzyılda Aklām-ı Sitte'yi en gelişmiş şekliyle tespit edip işlemeyle ortaya çıkan yazı üslubu. Yākūt, o ana dek düz kesilen kamışın ucunu eğri keserek yazıya mükemmel bir estetik kazandırmıştır. (Derman 1997, 428)

⁵ *hatt-ı Reyhān* için bkz. K.4/16 (hatt-ı Reyhānı)

⁶ tīġı: tīġını

41b

4. Zātı şalb emr etmiş-iken hāk-i pāyum ol dedi
Aşılایum başılایum çünki fermān bir degül
5. İki şāhīn çeşmini geh cāna şalar geh dile
Murğ-ı dil şayd olmasun mı haşm-ı fettān bir degül
6. Dedüm ān-ı hüsnuñ ahsen olmada geh geh terin
Dedi anı bilmedüñ mi senge her ān bir degül
7. Seyl-i dü-çeşm-i **Füzünī** mecma‘ü'l-bahreyn¹ olup
‘Ālemi ğarķ-āb eder zīrā ki ‘ummān bir degül

78

Velehu Eyzan

Erba‘īn İçinde Gül Verdigümüzde Pāşaya Güftedür²

(fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün)

1. Vaḳti vardı mı küşād et leblerüñ ey yār gül
Gāh ölürsem gönçesin bī-vaḳt eder ızhār gül
2. İztırārīdür şitā faşlında nā-yāb olması
Bülbül-i şeydāsı yok kim ārz ede dīdār gül
3. Āh-ı serdümden açılmaz gülmez ol gül gönçesi
Bād-ı serd-i dey küşāde eylemez her bār gül
4. Ocağına her ne deñlü şu ḳosa ceyš-i şitā
Gösterür yine kerāmet ‘arz edüp gülzār gül

¹ *mecma'ü'l-bahreyn*: Kur'ân-ı Kerīm'de Kehf suresinde, Hz. Mûsâ'nın Hızır'la buluşmak üzere varmak istediği yerden söz edilirken “iki denizin birleştiği yer” anlamında kullanılan terkiptir. Birinin suyunun tatlı ve içimi hoş, diğērinin acı olduğu ve bu iki suyun birbirine karışmadıkları Furkan ve Fâtr surelerinde belirtilmiştir. (Kırca 1991, 491)

² Derkenar.

5. Berfle āgende etmiş atlas¹-ı gülgünını
Cāme-i gülpenbesin giymiş dem-i eshār gül
6. Hāmeyi her şā'ir etmez böyle rengin nutk-ı pāk
Her şecer vermez **Füzünī** nāzük ü hem-vār degül
7. İltifāt-ı hāzret-i düstür-ı a'zamdan meger
Hacletinden humretini eyledi iş'ār gül
8. Pādişāh-ı hayl-i ezhārum diyü fāhr eylesün
Çünkü aldı dest-i pāk[e] Āşaf-ı Cemvār gül
- 42a
9. Cevr eder deyü şikāyet etdi bülbül vār ise
K'oldı fermān-ı celīlü's-şān-ıla ihzār gül
10. Reşha-i gönülüm nihāl-i devletün ser-sebz eder
Terbiyet eyler hemīşe jāle-i dūr-bār gül
11. Hāme-i pākin devāt-ı sürha ilkā eylese
Beñze ol bülbüle kim ede dūr-minķār gül
12. 'Ārife bir gül yeter derler **Füzünī** fāriğ ol
Bāğ-ı tab'ından kopar gerçi niçe bisyār gül
13. Hişse-i ifrāz ile gül gibi handān et beni
Bāğ-ı luţfuından revā mı kıala bī-tīmār gül
14. Gonçeler versün nihāl-i bāğ-ı 'ömr ü devletün
Hande-rüy ol gül gibi şām u seher tekrār gül

¹ atlas için bkz. M.1/71

Der-Ḥarfü'l-Mim

(mef'ülü / fâ'ilätü / mefâ'ilü / fâ'ilün)

1. Bulmam sükün eger ki ruḥ-ı yâri görmesem
Pervâneyim o şem'-i şeb-i târı görmesem
2. Çün neşve-baḥş-ı kām-ı ḥarīfân degül imiş
Bī-ma'nîdür bu ḥumm-ı nigünsârı görmesem
3. Ne 'ayş-ı Keykubād¹'ı ne cām-ı Cem'i ḳomış
Bezm-i fenâ-yı 'âlem-i ğaddârı görmesem

41a

4. Berg-i ḥayâta mekşi biraz zanneder idüm
Evrâḳ-ıla güzâr eden enhârı görmesem
5. Hengâm-ı gülde diñle **Füzünî** gurûrunı
Vaḳt-i şitâda bülbül-i pür-zârı görmesem

Velehu Eyzan

(mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün)

1. Bu cevr-i müslim-âzârı ki baḥt-ı şūmdan gördüm
Ne Fir'avn²-ı Mışır'dan ne Fireng¹-i Rûm'dan gördüm

¹ *Keykubâd*: Şehnâme kahramanlarından olup, Pişdâdiyân sülalesinden sonra gelen Keyâniyân sülalesinin ilk hükümdarıdır. Key lakabını ilk kullanan kişidir. Yüz yıl hükümdarlık yaptığı rivayet edilir. Klâsik şiirde adaletiyle zikredilmektedir. (Pala 2013, 268)

² *Fir'avn*: Eski Mısır kavimlerinden Amalika hükümdarlarına verilen lakap olup kelime anlamı "azamet ve ceberût sahibi"dir. En meşhuru Hz. Musa zamanında yaşamıştır. Hz. Musa'nın mucizelerini ve imana davetini reddederek kavmine zulmeden Firavun, klâsik edebiyatta acımasızlığı, gaddarlığı, zalimliği, kahrolması, boğulması yönleriyle rakıbe benzetilmiş, kendisine sitem ve beddua edilmiştir. (Pala 2013, 157) bkz. Tb.1/1 (Mûsâ)

2. Ța‘ām-ı nā-güvār-ı zehr-i dehrîñ şıķletin gördüm
Ne gördümse hele ol süfre-i mesmūmdan gördüm
3. Sarāy-ı mīr u pāşā düzaķ u derbānı destinde
O çüb-ı merdüm-āzār aşlını zaķķūmdan² gördüm
4. Cürüm-nā-kerde ħabs-i mehd-bend-i dest ü pā ile
Bu vaz‘-ı nā-pesend-i çarķı bir ma‘şūmdan gördüm
5. **Füzūnī** perde-i esrāra çeşm-i dūr-bīn tutdum
Refāhiyyet ne şādında ne ħod mağmūmdan gördüm

81

Velehu Eyzan

(fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün)

1. Ehl-i devlet gibi ne mīr ü ne pāşā diyelüm
Şükr-i faķr eyleyelüm ħazret-i Mevlā diyelüm
2. Niçe bir secde-ber-i dergeh-i pestī-nazarān
Ĥāke yüzler sürelüm Rabbiye'l-a‘lā³ diyelüm
3. Şeh-süvārān-ı niyāzuñ düşelim āķirine
Sāyis-i esbi olup ‘aşķ-ıla Leylā⁴ diyelüm
4. Gösterür şafĥa-i erkām-ı şer ü ĥayrı bize
‘Aynek-i pīrīye¹ biz dīde-i bīnā diyelüm

¹ *Fireng*: Avrupalı, Efrenc. Klâsik şiirde müslüman olmayıp da fethedilecek yerleri tanımlamada kullanılır. Bu yerler güzelleri, putları, kafirleriyle meşhurdur. (Pala 2013, 158)

² *zakkūm*: Kur‘ân-ı Kerîm‘de, meyvesinin cehennemde müşrik ve kafirlerin yiyeceği olduğu bildirilen ağaç. Bu meyveyi yiyenler karınlarında erimiş madenin kaynaması gibi ıstırap çeceklerdir. (c.44, s.108)

³ *Rabbiye‘l-a‘lâ*: Namazın tesbîhatındandır. Secde‘ye varınca üç defa söylenen "*sübĥâne rabbiye‘l-a‘lâ*" (yüce Rabbimi tesbîh ve tenzîh ederim) sözüne işareten, "yüce Rabbim" anlamındaki söz.

⁴ *Leylâ* için bkz. G.49/2 (Leylî). Beyitte mecazen sevgili, Allâh anlamında.

5. Künc-i 'uzletde **Füzūnī** yūri fāriğ-bāl ol
Saña biz **Ḳāf-ı** ḳanā'atdaki 'Anḳā diyelüm

82

Velehu Eyzan

(mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün)

1. Enīn-i nāyı gördüm bülbül-i gülzār gūş etdüm
Neye baḳdumsa cümle zār gördüm zār gūş etdüm
2. Niyāz-ı rind-i mey-ḥ'ārı namāz-ı zāhidi gördüm
Şadāsın her biriniñ dinledüm hep bār gūş etdüm
3. **Ḳumāş-ı** devlet-i dünyā alunmazmış şatulmazmış
Dilā maḥşer denürmiş āh bir bāzār gūş etdüm
4. Firāk-ı yāri çekmezmiş devām üzre bi-ḥamdil'illāh
Dem-i vuşlat olurmuş 'āşıḳa dīdār gūş etdüm
5. Ferāmūş eylemez derler **Füzūnī** ḥastesin dil-ber
Edermiş her birinüñ derdine tīmār gūş etdüm

83

Velehu Eyzan

(fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün)

1. Ṭıtalum ki der-i dilde dikeriz tuğ²-ı elem
Tuğı ḳonduğı yere ḳonmaz o şāh-ı 'ālem

¹ pīriye: perīye

² tuğ: Türk devletlerinde siyasi ve askeri otoriteyi temsil eden, hükümler ve bağımsızlık anlamı taşıyan, bayrak ve sancak benzeri, at kılından yapılan alâmet. (Çoruhlu 2012, 330)

2. Firḳati vuşlata terciḥ ederin ben zīrā
Sūziş-i şem‘le pervāneyi yeksān görmem
3. Dem-ḳadem eylemege tesliyet-i ḥātır olur
Pāy-ı esbiñde ḳaçan ḥūn-ı şehīdāna baḳam
4. Sedd-i Ye‘cūc¹-ı ḡamı nāzūk u muḥkem yapmış
Ġālib olsa n'ola İskender'e ger cām-ıla Cem
5. Şem‘veş yanma yaḳılma demesün ol āfet
Başımı kesse **Füzūnī** yine şevḳüm kesemem

84

Velehu Eyzan

(fā‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün)

1. Ben saña oldum āşinā-yı çeşm
Sen ise baña mübtelā-yı çeşm
2. Ma‘nīde birbirimize olduḳ
Fitne-i dīde vü belā-yı çeşm
3. Anda cāy-ı nişest-i dīger yok
Hep cemālūñle pür sarāy-ı çeşm
4. Gerçi bed-ḥāl-i ḡamze-i mestüz
Āh illā ki şīvehā-yı çeşm

42a

¹ *sedd-i Ye‘cūc*: Ye‘cūc ile Me‘cūc, Nūh peygamberin neslinden iki kabilenin adıdır. Kur‘ân-ı Kerīm'de anlatıldığına göre kıyamete yakın bir zamanda yeryüzüne çıkıp insanları fesada vereceklerdir. Çinlilerin Hun akınlarını engelleyebilmek için yaptıkları meşhur Çin Seddi'ni, inanışa göre İskender-i Zülkarneyn Ye‘cūc ile Me‘cūc kabilesinden korunmak için yaptırmıştır. (Onay 2009, 253) bkz. G.14/3 (Sikender), K.6/5 (Kâf)

5. Süzülür ey **Füzūnī** şahindür
Şayd-ı 'uşşāka dil-rübā-yı çeşm

85
Ḥarfū'n-Nūn

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Sīneler şerhaladı ḥançer-i ḥūn-pāş-ı fiten
Sırr-ı āfākı şikest eyledi pek taş-ı fiten
2. Sāgar-ı devlete seng-i sitem erdi ḥayfā
Neşve-yāb-ı mey-i kām olalı 'ayyāş-ı fiten
3. El-vedā' emne vü āsāyişe yā-hū zīrā
Aldı dört yanumuzı zulm-ile evbāş-ı fiten
4. Girde-bālin-i zer-endūd ile ārāyişde
Cā-be-cā kūşe-i kāşāne-i nebbāş-ı fiten
5. Ḥ'āb-ı gāfletden uyanmaz mı **Füzūnī** 'ālem
Eşer etmiş gibi ma'cūnī-i ḥaşḥāş¹-ı fiten

86
Velehu Eyzan

(fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün)

1. Ğam ne şeydür şarāb şāğ olsun
Āteş-i ḥüzne āb şāğ olsun
2. Eglenüp gelmez ise meykedededen
Pāy-ı çābük-rikāb şāğ olsun

¹ *ma'cūn-ı ḥaşḥāş*: Haşhaş macunu. Haşhaş, kapsüllerinden uyuşturucu bir madde olan afyon elde edilen bir bitkidir. Eskiler afyonu macun kıvamına getirip yutarlarmış. (Onay 2009, 37, 213)

3. Hâlet-i nez¹e varmış ise rak'ib
Merg-i pür-iztirâb şâg olsun
4. K'o büleñd eylesün 'adü kaçırın
Âh-ı pür-iltihâb şâg olsun
5. Ol sarâyın k'o eylesün ma'mûr
Yevm-i şüm-ı harâb şâg olsun
6. Bed-edâ-yı havâdiş-i dehre
Müjde-âver gurâb şâg olsun
7. Ey **Füzûnî** mezâkı telh etme
Kilk-i şîrîn- 'itâb şâg olsun

42b

87

Velehu Eyzan – Der-kenâr

(mefâ'îlün / fe'îlâtün / mefâ'îlün / fe'îlün)

1. Libâs u hâne-i cân kaydını çekmez gevden
Meger ki bilmeye şemşîr-i merg ü gür ü kefen
2. Dırâzî-i resen-i 'ömre hîç gurûr etme
Ki bir kulaçda iner ka'r-ı çâh-ı kabre düşen
3. Erişmedi pes u pîş-i kavâtil-i mevtâ
Nihâyetin bulamazmış gibi bu yola giden
4. Ne Rüstem eyledi ıtlâkını ne h'od beşerî
Düşünce çâh-ı ecel içre Yûsuf u Pîjen²

¹ *hâlet-i nez'*: Ölüm haleti; can verme zamanı.

² *Pîjen*: Şehnâme kahramanlarından olup ünlü pehlivan Gîv'in oğludur. Efrâsiyâb tarafından yakalanıp bir kuyuya atılmış, oğlunun hasretiyle yanıp tutuşan babası onu aramaktan ümidini kestiği sırada

45a

5. **Füzūnī** 'āriyetīdür çü hil'at-i şihhat
Kumāş-ı cānı 'aceb mi alursa yine veren

88¹

Ez-Harfü'n-Nun

(mef'ülü / fā'ilätü / mefā'ilü / fā'ilün)

1. Cism-i nizārı za'f-ıla bī-cān şanur gören
Cānı derūn-ı şīnede mihmān şanur gören
2. Ol çeşmi āhūya ki dil ünsiyyet eyledi
Mecnūn yanında ülfet-i ceyran şanur gören
3. Vaqt-i gāzabda çīn-i cebīnin o āfetiñ
Gūyā ki mevc-i çeşme-i hayvān şanur gören
4. Dem-besteyim raķībi görünce velī beni
Kābūs-dīde gibi pür-efgān şanur gören
5. Ebrūlarını çeşm-i terimde **Füzūnīyā**
Baħr içre māhiyān-ı şitābān şanur gören

42b

89

Harfū'l-Vav

(fe'ilätün / fe'ilätün / fe'ilätün / fe'ilün)

1. Fitneyim derse baña kaşlaruñ ey hūb-ebrū
Egridür kendüsi ammā sözi gāyet toĝru

Keyhusrev kadehine bakarak Pîjen'in bir kuyu içinde bulunduğunu Gîv'e haber vermiş, Rüstem de gidip onu kurtarmıştır. (Tahsin 1993, s.42) bkz. G.46/2 (cām-ı Cem), K.6/13 (Rüstem)

¹ Derkenar.

2. Hancerüñ zaḥmına ‘uṣṣāk fetīli n'etsün
Çeşm-i cān u diline açılıyor kutlu kapu
3. Būy-ı zūlfüñi serīka eder imiş her şeb
Bu demāg-ile şatarsa n'ola kendin hoş-bū
4. Ruḥına zūlfüñi pūşīde eder āhumdan
Bāddan şem‘ -i ‘izārın şaķınur ol meh-rū
5. Bu **Füzünī** göricek nīm-ruḥuñ ḥaṭṭıñdan
Dedi ḥüsnüñ gününüñ nışf-ı nehārıdur bu

90

Ḥarfü'l-Hā'

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Hiç şikāyet etme ey dil n'edelüm bu bābda
Yarıñıñ her vaķt görürsün arķasın mihrābda
2. Şanma taşvīr-i ḥayālīñ zāyi' etdi dīdemüz
Komuşuz biz dil denür maḥfice bir dūlābda
3. Şām-ı ğamda bedr-i ḥüsnüñle sirişküñ seyrin et
Rūy-ı deryā hoşdur zīrā şeb-i mehtābda
4. 'Aks-i ruḥsāruñ dü-çeşm-i ābdārumda benüm
İki şürḥī gül gibidür şīşe-i pūr-ābda
5. Mūntehā dil-berlerüñ dil cevri yayın çekdi çok
Sen keman-ebrū ğamı pek kātı saḥt kullābda¹

¹ *kullāb*: "Çengel, kanca" anlamlarına gelen bu sözcük bir okçuluk terimidir. Hakkında okçulukla ilgili bilgi olarak sadece "talim için yayın çilesini bir süre çekip bırakmak" anlamında *kullablamak*

43a

6. Nağme-i Dāvūdiden¹ ‘uşşāka āgāz eylese
Nerm eder āhen-dil olsa ger ki şeyḥ ü şābda
7. Çünki ser-keşdür **Füzūnī** yār bīdār olmadın
El verürse nāzūkāne pāyine düş ḥābda

44a

91²

Velehu Eyzan

(mefā‘īlün / mefā‘īlün / mefā‘īlün / mefā‘īlün)

1. Raḳīb-i rū-siyeh geldi hemān cānānedeñ soñra
Murādı luṭf-ıla iḥsān idi ammā neden soñra
2. Nüvāziş etdi dest-i luṭf-ıla zülfinde buldukda
Keşākeşden neler çekdi bu göñlüm şāneden soñra
3. Hüsünde Leylī de olsa zene meyl eylemez ḥātır
Ne āķıllar ḳopar Mecnūn gibi dīvāneden soñra
4. ‘İtāb-ı ḳahr-ıla düşnām eder her cām şunar ḳahbe
Mizāca ḥavf-güvār olmaz şeker peymāneden soñra
5. Feraḥ ğamdan **Füzūnī** aḳdem olsa dilde zībādur
Ġarībe āşināsı ḥoş gelür bī-gāneden soñra

geçmektedir. Gerilip kurulması güç olan yaylar *bek yay*, *pek yay*, *katı yay*, *saht yay* diye adlandırılmaktadır. (Köksal 2001, 244) Beyitte bu yaya tevriye vardır.

¹ *nağme-i Dāvūdī* için Bkz. K.1/16 (Dāvūd)

² Derkenar.

Velehu Eyzan

(mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün)

1. Şehāb-ı firkatüñ ben kaçreyi düşürdi deryāya
Kerem kııl cūy-ı cezbüñle ulaşdur yine deryāya
2. Göñül teşne yatar táb-ı firākuñla beyābānda
Zülāl-i vaşluña çek eyle küyuñ içre hem-sāye
3. Firākıñ cüñdi şabrum 'askerin tārāc edüp ekşer
Kimi dil kimi baş aldı urup cismini yağmaya
4. Günüm doğsa dilā gitse şehāb-ı firkat aradan
Felekde tālı' el verse erişsek biz de ol aya
5. Lebüñ kandi gibi şırın saçuñ miski gibi büyā
Bulunmaz gitseler Çın'e Semerķand u Buķārā'ya
6. Felek bāğında erişdi kamuya mīve-i ümmīd
Göñül şeftālū umarken erişdüm ben gör ayvaya
7. Eger baht el verüp sürse yüzün ayağuña cānā
Bülend olurdu gerdünveş **Füzūñi**-i fūrū-māye

Velehu Eyzan

(fe'ılātün / fe'ılātün / fe'ılātün / fe'ılün)

1. Göñül ister ki yine mest ü harābātī ola
Çekdügi renc ü gamıñ ecr ü mükāfātı ola

43b

2. Şöyle mest ola ki pend-i 'asesân-ı hüşyâr
Güşına şît-ı per-i peşşe-i bî-zâtî ola
3. Böyle bir bâde bulunmaz bilürin meykedede
Var ise bâde-i 'aşk-ı hum-ı âfâtî ola
4. Ne mey olsun bu ki âteş ola İbrâhim'e
Gâh Mansûr¹-ı "Ene'l-Hak"-zene dârâtı ola
5. Her habâbı o meyüñ nüh felek-i mînâfâm
Rind-i mey-nüşı meger ehl-i kerâmâtı ola
6. Öyle sâkıye eger hâk-i der olsam şâyed
Meşrebümce nice biñ cür'a füyüzâtı ola
7. Böyle bir bâdeyi biñ cāna **Füzünî** alsa
Müft aldum deyü şādî vü mübâhâtı ola

94

Velehu Eyzan

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Maraz-ı küy-ı 'ademden iricek âlâma
Okudı bülbül-i hoş-dem güle şihhat-nâme²
2. Nizede kelle-i hünîn-i hezârı şandum
Baķıcaķ ğonçe-i nevreste-i aħmerfâma
3. Mû kıyâs etdi Süleymân gibi gül-çîn hârın
Kodı Belķıs güli şîşe-i billür cāma

¹ *Mansûr* için bkz. G.16/3

² *şihhat-nâme*: Hastalığa yakalanan birinin iyileşmesi dileğiyle yazılan şiire verilen ad. Genellikle kaside biçiminde yazılır, hastaya dualar edilip iyi dileklerde bulunulur. (Pala 2013, 403)

4. Çünkü bülbül ile gül bāğda hem-āgūş olmuş
Müjdeler ‘āşık-ı vuşlat taleb-i nā-kāma
5. Būs-ı la‘lūñle **Füzūñi** nic'olur ‘id etse
Faşl-ı gülde o faķır erse ne var bayrāma

95

Velehu Eyzan

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. Nūş-ı şahbādan gelüp humret-i dü-çeşm nāzına
Kān içmek öğredir gūyā iki şehbāzına¹
2. Dildeki mā-fi'z-zamīri² yāre hep ol ‘arz eder
Āh bilmem neyleyem ol ğamze-i ğammāzına
3. Tīğ-ı ğamzeñ bir de olsa biñ de olsa katl eder
Hamdū-li'llāh kalmaz ‘uşşākun çoğuna azına
4. Ğārķ eder baħr-i cefā girdābı içre ‘ākıbet
Düşmesün bir fülk-i dil hıç lücce-i iğmāzına
5. Geçmedük başdan **Füzūñi** hıç sevdā kalmadı
Kim kefil olur anıñ zülf-i kemend-endāzına

44a

45b

96³

(mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün)

1. Leb-i düşünām kārından bizi āzürde-cān şanma
Şarābiñ telhī-i tu‘mı mey-āşāma girān şanma

¹ *şehbâz*: Doğan kuşu. Bkz. G.50/4 (bâz)

² *mâ-fi'z-zamîr*: Gönüldeki, içteki şey. (Devellioğlu, s.561)

³ Derkenar.

2. Şafâ-yı hâtır-ı gayrî dil-i ğamnâki şâd etmez
Ki şahsuñ ‘aksini şüyendedür âb-ı revân şanma
3. Anı fevvâre-i hûnî şem ‘dân-ı maḥabbet bil
Çemende cā-be-cā kad-keş nihâl-i erguvân şanma
4. K̄o şansun lâne ‘Ankâ-tab’ olanlar dâr-ı dünyâyı
Dilâ sen Hümâ-dil ol bu cihâmı âşiyân şanma¹
5. Dürüst mehcür ü keş-rev yeg olur erbâb-ı devletde
Atarlar toĝru yâbâna Füzünî sen kemân olma

43a

97²

Velehu Eyzan

(mefâ ‘îlün / mefâ ‘îlün / mefâ ‘îlün / mefâ ‘îlün)

3. Verür mi tîre-dil şüret-pereste nür âyîne
Eder mi ‘aks-i peyker hîç şeb-i deycür âyîne
4. Edâ-yı mû-şikâfâne verür zînet dil-i şâfa
Anıñçün şânedden olmaz k'ola mehcür âyîne
5. Midâd-ı sürmefâmı pek katı taşkın çeker olduñ
Nigârâ yoksa olmaz mı saña manzûr âyîne
6. Tek ü tâz-ı kümeýt-i hâmememe meydân göstersem
Olur her çâr na ‘linden birer billür âyîne
7. Pezîrâ-yı tekâbül eylemiş mir’at dil-i şâfum
Olur mı baña nisbet kâse-i müzdür âyîne

¹ Dizenin vezni bozuktur. “Dilâ [var] sen Hümâ-dil ol cihâmı âşiyân sanma” biçimiyle düzelebilir.

² Derkenar.

44a

8. Laked-küb-1 ḥasūdī eylemez rūşen-dili pā-māl
Kıomazlar zīr-i pāya kim ola meksūr āyīne
9. N'ola maḥsūd-1 ğammāz-1 ḥasūd-1 zıřt-rū olsam
Ki ğamz-1 nīk u bed ile olur meřhūr āyīne

98

Ḥarfū'l-Yā

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Leyle-i vaşl olsa el verse sitāre bir daḥı
Ḥasb-i ḥālüm söylese meh yüzli yāre bir daḥı
2. Ḥuřk olmişken ümīdüm bāğ-1 vaşl-1 yārdan
şu gibi açdı yine ol ğül-' izāra bir daḥı
3. Ğarka-i girdāb-1 ğamdur ḥayf kim bu fülk-i dil
Bir müsā'id bād sürmez mi kenāra bir daḥı
4. Ğavṭa-i hicrān dirīğā eyler ālūde beni
Mālik olmaz hem o dürr-i řāhvāra bir daḥı
5. Vuşlat āsāyiř verürdi ṭal'at-i zībā ile
Ğurbet el verdi dirīğā gitdi çāre bir daḥı
6. Ayağum yer başmayup ben pāye-i 'ulyā bulam
Ey **Füzünī** şalb olam zülf-i nigāra bir daḥı

99

Velehu Eyzan

(mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün)

1. Ğöñül zülfünde bend iken çalup ğamzeñ firār etdi
' Aceb uğru imiş uğru řikārını řikār etdi

2. Hevā-yı kākülün cānā açup güller ‘izāruñda
Kış eyyāmında gör seyri yine evvel bahār etdi
3. Şeb-i hicrānunuñ rüz-ı vaşldan derdi artıkdur
Anıñçün zülfün örter yüzüne ‘aşıkdan ‘ār etdi
4. Peleng¹-i kūh-ı miñnetdür diyü medh etseler lāyık
Şular ki sūziş-i ‘aşkuñla cismin dāgdār etdi
5. Egüp boynını hūznünden bu gün i‘lām-ı hāl için
Füzūnī yāre bir deste benefşe yād-gār etdi

44b

100

Velehu Eyzan

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. ‘Aqlum aldı bir perī kıldı beni şeydā gibi
Sīm için gelmez mi āyā oldı eşk deryā gibi
2. Zülfinün zencirine kayd oldı dil dīvāneveş
Bir belāya uğradum ‘aşk içre ben sevdā gibi
3. Āşiyān etdi serim murgān-ı ğam Mecnūnveş
Ol ğazāl-i vahşī istiğnādudur Leylā gibi
4. Bād-ı şubh esdükçe bŷy-ı zülf-i müşkīni anıñ
Hoş gelür miskīne dā‘im ‘anber-i sārā gibi
5. Ey Füzūni aldı bir tāvūs²-i cilve aqlumı
Tutmuş iken Kāf-ı istiğnāyı dil ‘Ankā gibi

¹ *peleng*: Kaplan. Beyitte, kaplan derisinin dairemsi dokusu ile dağlanmış aşık göğsü arasında ilinti kurulmuştur.

² *tāvūs*: Bařındaki sorgucu, rengarenk tüyleri ve kuyruđuyla ihtiřamlı bir güzelliđe sahip kuř türü. *Tanrı kuřu*, *alakuř*, *gelin kuřu* da denir. Klāsik řiirde iffet, renk, gösteriř, güzellik, itibar, ihtiřam, kendini beđenme ve bōbürlenmenin sembolüdür. Güzelliđiyle çeřitli benzetmelere konu olur. (Ceylan 2007, 227-228)

Velehu Eyzan

(mefā'īlün / mefā'īlün / mefā'īlün / mefā'īlün)

1. Ne hāre oldı hem-sāye gül-i handānımız şimdi
Çıkarsa 'andelībāsā sezā efgānımız şimdi
2. Şeb-i vaşlından ayrıldum görünmez oldı ol meh-rū
'Aceb kimlerle aḥşamlar meh-i tābānımız şimdi
3. 'Aceb nuṭḡ-ı hayāt-baḥşı kimüñ kalbin eder ihyā
Ne kālīb rūḥıdur ol 'İsī-i devrānımız şimdi
4. Ne teşne nüş eder bilsem leb-i la'l-i hayāt-baḥşın
Ne meşreblerle alışdı leb-i hayvānımız şimdi
5. Marīz-i 'illet-i 'aşkuz ṭabībımız nihān oldı
Görünmez derde uğratdı bizi dermānımız şimdi
6. Bu gülzār-ı maḥabbetde görüp bir serv ayağına
Füzūnī şu gibi aqdı dil-i seylānımız şimdi

Velehu Eyzan

(fā'īlātün / fā'īlātün / fā'īlātün / fā'īlün)

1. Çokdan eylerdüm terāzū keffe-i çeşmānumı
Ġayr elinden ṭartup alsam Yūsuf-ı Ken'an'umı
2. Zūlf u ruḥsāruñ ṭarāvet buldı āb-ı dīdeden
Böylece perverde etdüm ol gül-i reyḥānumı

45a

3. Her nigeḥ biñ tîr urdı sîne-i şad-çäküme
Kâş yüz biñ dîde olsa görmege cānānumı
4. Düzd-i ğamze naqd-i 'aqlum çaldı sînem etdi çäk
Uĝru yoĝ buldı şikeste-dil der-i zindānumı
5. Cānı 'arz etdüm **Füzünî** āteş-i maḥz oldı yār
Minnet Allāh'a qabül etdi şükür qurbānumı

103

Velehu Eyzan

(fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün)

1. Baḥr-i hicrāna düşürdüm ise bu fülk-i teni
N'ola bir yār Hızır gibi ḥalāş etse beni
2. Yine şalıntıya bıraĝdı bizi mevc-i belā
Korĝum oldur ki şikest ola bu 'ömrüm reseni
3. Biri birin başarak mevc-i belālar geliyor
Qaraya ata gibi mürde bu fülk-i bedeni
4. Yutmaĝa fülk-i teni göz aĝız açmış deryā
Her ḥabāb dîdeleri mevcidür anıñ deheni
5. Başuma geldi felāket ayaĝum aldı kazā
Rüzĝarıñ koyulup başla kıçdan miḥeni
6. Almadım ayaĝumı baḥr-i belā emvācı
Elime girmeye mi bir daḥı şıḥhat dümeni
7. Hızırāsā şeh eger çekse kenār-ı kereme
Kurtulurdu yem-i ğamdan bu **Füzünî**-i denī

Velehu Eyzan

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Bilemez ehl-i feraḥ tu' m-ı mezāyā-yı ğamı
Sāye-perver ne bilür tāb-ı temüz-ı elemi
2. Vā' iz ister ki şaķīyi ede yek-reng-i sa' id
Bilmez ammā raķam-ı ḥāme-i ceffe'l-ķalemi¹
3. Dem-ķadem etmede eller feraḥ u şādī ile
Ķomadı ḥānemüze birisi bir dem ķademi
4. Bir ' Alī-dest şikest etse büt-i ğayr-ı dili
Ka' be-i Ḥaķ'dan ırağ etse o bāṭıl şanemi
5. Dem-i vuşlatda riyādur güle ' aşķ-ı bülbül
Ey **Füzünī** gör e pervāne eder mi nağamı

45b

Velehu Eyzan

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Ğam ki baş ķaldura bir mār-ı sehmnāk gibi
Anı mest eyle mey-i nāb ile tiryāk gibi
2. Ber-ġüzār etmege bir gevher-i nā-yāb olmaz
Lü' lü' -i eşķ-i ter-i dīde-i nemnāk gibi

¹ *ceffe'l-kalem*: "Düşünmeksizin, birden, hemen" anlamlarına gelmektedir. Arapça deyim olarak "mürekkebi kurudu" denmekle, ezelde (levh-i mahfūz) yazılmış ve deĝişmeyecek olan kastedilmektedir.

3. Cāy-gīr-i der-i dildār olup dönmeyesin
Gird-bād-ı heves ile ḥas u ḥāşāk gibi
4. Rence-i gevher-i dil bāng-i dürüş ile olur
Dil-ḥırāş olma şaḫm çarḥa-i hakkāk gibi
5. Rişte-i ‘ömri düketmekde **Füzūnī** eyyām
Ḳatı sür‘atle döner gerdiş-i eflāk gibi

106

Velehu Eyżan

(müfte‘ilün / mefā‘ilün / müfte‘ilün / mefā‘ilün)

1. Etmedi şayd-ı murğ-i dil ḥışm-ile¹ nāzı bilmedi
Ḥayf u dirīğ o şeh-levend şalduğı bāzı bilmedi
2. Tāb-ı ‘izārı sīnemüñ yağın eritdi dil-berüñ
Şormadı germī-i dili sūz ü güdāzı bilmedi
3. Zāhid-i ḥod-pesendi gör k'oldı firīb-i aks-i ḥoş
Āyinesi degüldi pāk āyine-sāzı bilmedi
4. Dāmen-i çāk-ı Yūsufı ‘ismetine delīl idi
Ṭālib-i tōhmet-āşinā ḥayf bu rāzı bilmedi
5. Lü‘lü’ dişin şafāsuna baḥr-i ma‘āniye ṭalup
Çıkdı **Füzūnī** pür-güher şīb u firāzı bilmedi

¹ ḥışm-ile: çeşm-ile

Velehu Eyzan

(mefā' ilün / fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün)

1. Terāş ile elüm irgürme ol ' izāra daħı
Meded bizi oma asretle bir bahāra daħı
2. Dili alınca arāb-ı tene hücüm etdi
'Azīmet eyledi yımaa bir diyāra daħı
3. Lebinde dārū-yı dil amzesinde ruşat yok
Arada ārede 'āciz güç oldu yāra daħı
4. Görince 'aksümi āyīnede şikest etdi
Bu gösterişle alur mı ümīd-i āre daħı
5. **Füzūnī** nice Süleymān'ı eylemiş berbād
Hiç i'timād alur mı bu rūzgāra daħı

Velehu Eyzan

(mef' ūlü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün)

1. Yek dāne āl lebüñde eşme-i ayvān iki¹
Vermem efendi kimseye cān bir cihān iki
2. Ğamzeñ yeter ne lāzım idi eşm-i ātilüñ
Kim gördi bir 'aşırda k'ola ahramān iki
3. Cān vermek istedükde dedi vatı iki et
Bilmez ki bat cānuma vermez zamān iki

¹ Dizenin vezni bozuktur.

4. Geh dilde gāhī serde qarār eyler ibtidā
‘Ankā-i ‘aşka ‘adet imiş āşiyān iki
5. Oldı dü-mūy müddet-i ‘ömr-i **Füzūnī** āh
Geldi irişdi aña da müjde-resān iki

109

Velehu Eyzan

(mefā‘īlün / mefā‘īlün / mefā‘īlün / mefā‘īlün)

1. Tebessümden dehen yummaz o tıfl-ı şūh u şādānī
‘Aceb handān olurmuş gonçe-i nevres gülistānı
2. Anıñ semtinde va‘d-i buse-i vuşlat muqarrerdür
Tek olsun ‘aşıka bir kez nigāh-ı luţf-ı pinhānı
3. Yine ‘uşşāk arasında nedür bu tefrika dersin
Dökersün ceste ceste rüyıña zülf-i perişānı
4. Şeb-i firqatde dāğ-ı âteşinüm tende bī-haddür
Budur ol pâdişāh-ı hüsnuñ ey ‘aşık çerāğānı
5. Kilāb-ı kūy-ı cānāna **Füzūnī** hem-sifāl oldı
Ziyāfet eyledi ādem yerine kodı yār anı

46b

110

Velehu Eyzan

(mef‘ülü / mefā‘īlü / mefā‘īlü / fe‘ülün)

1. Ruhsāre-i ‘īd üzre çemenzār-ı bahārı
Bir dil-bere beñzer k’ola nev-ḥaţṭ-ı ‘izārı

2. Hāk eylesün ‘aşk ehli vücūdın bu zamānda
Tā būs ede bu hīle ile pāy-ı nigārı
3. Her lebleri mül döndi dolābı ile ‘ıdiñ
Bu devriñ olursa n'ola çok bāde-güsārı
4. ‘Arz eyler idüm cevr ü cefāsın aña bir bir
Meydān-ı vefāda bulabilsem idi yārı
5. Şalınsa idi yār ile bir kerre **Füzūnī**
Ref eyler idi yerden o bir müşt ğubārı

111

Velehu Eyzan

(mefā‘ılün / mefā‘ılün / mefā‘ılün / mefā‘ılün)

1. Bu bezmiñ nevbet-i cāmı dil-i āzāda degmez mi
Cem'iñ mīrāşı yoksa sākīyā evlāda degmez mi
2. Deger bir buse aġyāra eliñden cām aldıķca
‘Aceb destüñden ey sākī bize bir bāde degmez mi
3. Açıldıñ gerçi ey gül hārlarla ğülsitān içre
Şabādan bu haberler bülbül-i nā-şāda degmez mi
4. Tıtalum devlet-i Şîrîn-i dünyā degdi Pervîz¹e
Maħabbet kühına tīşe çeken Ferhād'a degmez mi
5. Kō pāyuñ çeşm-i pür-ħün-ı **Füzūnī** üzre sultānum
Be deñlü dem-ķadem etmeñ o ğam-mu‘tāda degmez mi

¹ *Pervîz*: Ferhād ile Şîrîn hikayesinde Şîrîn'in diġer aşığı; Hüsrev. Nûşirevân'ın torunu, Hürmüz'ün oġludur. Balığı çok sevmesinden *Pervîz* kendisine lakap kalmıştır. (Onay 2009, 194) Bkz. K.3/13 (Ferhād, Şîrîn)

47a

6. Bu ben dil-ḥasteniñ derdi felekde degdi 'İst'ye
'Aceb ol mesned-i erbāb-ı isti'dāda degmez mi
7. Dem-i feyz-i ḥayāt-efzā-yı ebr-i nev-bahār iken
Gül-i maqşūdumı açmaz mı bir imdāda degmez mi
8. Tatalum dünyede pādāşı degmezmiş bu iḥsānuñ
Benüm sultānum iḥsān et ya hıç 'uqbāda degmez mi

112

Velehu Eyzan

(mef'ülü / mefā'ılı / mefā'ılı / fe'ülün)

1. Ğamz etdi şabā zülfüñe bilmem ne degirdi
Şāneyle hemān ikisi birbirine girdi
2. Çeşmüñ göricek la'lüñe ḥarc oldu sirişküm
Bed-meste uyup naqdini hep bādeye verdi
3. Bitmez iş idi zaḥm-ı derün-ı dil-i mecrūḥ
Peykān-ı müjen işlerini geldi bitirdi
4. Her cāzibe-i ḥüsni idi koydı semā'a
Kul eyledi ol yār beni çekdi çevirdi
5. Yağduķca yaķar nār-ı ruḥuñ āh eder 'āşık
Hāşāke ki āteş düşe düdü göge erdi
6. Her zaḥmı **Füzünī** ki dile urdı o ḥünī
Kān ağladı her biri saña gāyet acırdı

Zeyl-i Ğazel

7. Tā ola müzeyyel ğazelüñ būs idegör tüt
Dāmānını ol fāzıl-ı dehrîñ ki el erdi
8. Vaşf etmeden ayrılmaz idüm zāt-ı şerîfin
Teng oldı katı kâfiye medhüñden ayırdı

113

Der-Na't-ı Nebiyy-i Kureşî

- şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Hābbezā ey leyle-i mevlūd-ı şāh-ı sermedī
Merhābā ey şām-ı fercām-ı zuhūr-ı Aḫmedī
2. Fazżaliyyet çarḫına hūrşid-i 'ālem-tābsın
İktibās-ı nūr ederler müntehī ve mübtedī
3. Maḫv-i baḫr-i Sāve¹ etdüñ söndi her āteşkede
Şöyle āb u tāb verdi saña luḫf-ı İzidī
4. Gerçi İsmā'il²e ḫurbān oldı kebş-i Cebre'il
Sende bir şīr-āver etdüñ şāt-ı Ümm-i Ma'bed¹i

47b

¹ *bahr-i Sāve*: İnan'da Tahran'ın Sāve kasabasının sınırları içerisinde kalan göl. Tarihte mecûsiler tarafından kutsal sayılırdı. Hz. Peygamber'in doğumu sırasında, onun peygamberlik alametlerinden biri olarak, suları çekilmiş ve tamamen kurumuştur. Diğer alametler; nübüvvet mührü, Kisra sarayının çökmesi, Mecûsilerin taptığı bin yıldan beri yanan ateşin sönmesi, Ka'be'deki putların yüz üstü yere yıkılmasıdır. (Öz 2010, 19-20)

² *İsmā'il*: Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen büyük peygamberlerden, Hz. İbrahim'in Hacer'den olma büyük oğlu. Hz. İbrahim, çocuğu olmayınca Hacer ile evlendi ve ondan İsmail doğdu. İlk karısı Sârâ kıskanınca İbrahim, Hacer ve İsmail'i Mekke'ye götürdü. İsmail'in ayak vurmalarıyla *zemzem* suyu ortaya çıktı ve babasıyla burada Ka'be'yi inşa ettiler. İbrahim çocuğu olunca onu Allah'a kurban edeceğini söylediği için İsmail'i kurban etmek üzere hazırladı. Teslimiyet halinde oğlunu kesecekken gökten Cebra'il bir koçla beraber yere indi ve kurban olarak onu kestirdi. İsmail, babasının şeriatıyla Yemen'de Amelika kavmine peygamberlik yapmıştır. Klâsik şiirde İsmail Ka'be, zemzem ve kurban dolayısıyla telmih yapılarak anılır. (Zavotçu 2013, 393-396)

5. Tāk-ı Kısra² lerzenāk olup ḥarāb oldı o şeb
Gerçi ma‘mūr eylemekdür şān-ı dīn-i Aḥmedī
6. Māhı şakḳ etdi benānuñ oldı her bir nīmesi
Bir teber kim ḳatlı ede a‘dā-yı küffār-ı bedi
7. Bārek-Allāh şemsi redd etdüñ ğurūb etmiş iken
Ġarḳı şarḳ etdüñ zihī mu‘ciz-nümā-yı mūmtedi
8. Tāb-ı nūr-ı cebheden maḥv olmasun içün güneş
Perde etdi sāyebān-ı ebri farḳ-ı farḳadī
9. Pādişāh-ı enbiyāsın ḥānsāruñ [kim] Ḥalīl³
Ġarḳ-ı ḥān-ı ni‘metüñdür ümmetiñüñ erşedi
10. Yā resūla'llāh **Füzūnī** zulmet-i ‘isyādadur
Berḳ-i luḫfuñ et dıraḥşān aña sensin mesnedi

28a

114

حسن دلخواه آن بود که درد را درمان کند
یوسف آن باشد که قحط سال را ارزان کند⁴

در غم و شادی نیفزاید نگاهد اهل دل
خویشتر را چون مهر جرم خودش یکسان کند⁵

¹ *Ümm-i Ma'bed*: Kadın sahabelerden. Hz. Peygamber hicret sırasında hurma ve et satın almak için kendisine uğramış, bu yiyecekler olmayınca mucizevi bir şekilde sahabenin yanındaki cılız bir koyundan besmeleyle bol miktarda sür sağlamıştır. Ümm-i Ma'bed bu olay üzerine peygambere biat edip müslüman olmuştur. (Eren 2012, 326)

² *Tāk-ı Kısra*: Bağdat'ta ihtişamı ve yüksekliğiyle meşhur, Sasani hükümdarı Nûşirevân'ın sarayı ve kemeri. Nûşirevân burada kalkının şikayetlerini dinler, haksızlığa uğrayanlara yardımcı olurdu. (Pala 2013, 362) Hz. Peygamber'in doğduğu gün zelzeleye tutulmuş, büyük bir kısmı harap olmuştur. (Onay 2009, 450) bkz. G.113/3 (bahr-i Sâve), K.4/35 (Anûşirvan)

³ *Halil* için bkz. K.1/31 (Halil-i Âzer)

⁴ "Gönlün istediği güzellik, derde derman olan güzelliştir. Yusuf, yılın kıtlığını kolaylaştırandır."

⁵ "Gönül ehli (âşıklar), sıkıntı ve mutlulukta ne artarlar ne de eksilirler. Tıpkı hep aynı görünen güneş gibi onlar da hep aynı görünürler."

نرم نرم آهسته آهسته کدازد اهل دل
در شب غم خویشتن را شمعۀ سوزان کند¹

عقل مجنون را بنازم بانك زد با خیل خویش
در زمان جنك تا دلخوشی جانان کند²

ای فزونی این غزلرا که فرستی باکسی
جود معنی زایدۀ درپیش وی نقصان کند³

بیکر دوشیزکان معنی همچون آینه
درویش صورتنمای روی محبوبان کند⁴

از درون خامه اش نالی اکر بیرون چهد
شیوه کاری عصای موسی عمران کند⁵

دست شعر من زند در حلقۀ کاشانه را
تا که پاسخ بشنود از بهراین افغان کند⁶

دستۀ کل شعر من چندان دهد بو دسرای
کان بهشتی کلستانرا روضۀ رضوان کند⁷

لیک همچون زرطلای پرنیان شعر من
باورم نبود که هرکس برتن از عان کند⁸

¹ "Gönül ehli (âşıklar), gam gecesinde kendilerini yanan bir mum haline getirip yumuşak yumuşak, yavaş yavaş erirler."

² "Mecnun'un aklına kurban olayım. Savaş zamanı sevgilinin gönlünü hoş tutmak için kendi yanındakilerle birlikte feryat eder."

³ "Ey Füzûnî! Bu gazeli birisine gönderirsen, cömertçe artış gösteren mana onun katında eksilmeye başlar."

⁴ "Mana bakirelerinin yüzü, tıpkı ayna gibidir. İçten içe güzellerin yüzünü yansıtır."

⁵ "O evin içinden bir kamış dışarı sığarsa, İmran oğlu Musa'nın asası özelliğini gösterir."

⁶ "Benim şiirim eli, bu inleyişe bir cevap duyabilmek için kapıları çalar."

⁷ "Benim gül destesi hükmündeki şiirim evde nasıl koku versin? Çünkü o cennetlik, gül bahçesini cennet bahçesi yapar."

⁸ "Lâkin, tıpkı altın yaldızlı ipek bir elbise gibi olan şiirim her anlayış bedenine uyacağına da inanmam."

1

Füzûnî Ba‘dezin Hengâm-ı Tahrîr-i Rûba‘î şüd¹

از روضه پرنور محمد ای باد

جویی بمن بنده مشتاق برار²

و انرا بنهم دیده چون شیشه من

تا دیده شود قبله نمای دربار³

2

Velehu

انجذاب القلب والشوق اليك

يا شفيع المذنبين العاجزين⁴

كاد جندا لثم بالسيف الهوى

الشفاعة الشفاعة يا معين⁵

3

Velehu

1. Bu ğubâr-ı cismümi ey gird-bād-ı t̄ibe-ġül
Ĥākden ref` eyle olsun mā`-i zemzemle ħarīn

2. Bu şıfatla ola kim ĥuccāca ĥāk-i pā olam
Nā`il-i neyl-i ṭavāf-ı beyt-i Rabbü'l-`ālemīn

¹ "Füzûnî bundan sonra rûbai yazdı."

² "Ey rûzgâr, Hazret-i Muhammed'in ışıklı kabrinden, bu ben özleyen kul için bir çubuk getir."

³ "Ben de onun üzerine gözümü bir cam gibi koyayım ki, her daim sevgilinin kapısını gösteren kiblenü mâ ne imiş görülsün."

⁴ "Ey günahkar ve aciz kulların şefaathçisi! Kalbin meyli ve şevki sanadır."

⁵ "Ya Mu'în (Allah)! Şefaath, şefaath eyle ki günah askeri heva kılıcıyla (bana) tuzak kurdu."

Velehu

4

1. Şanmañ ki kızağdur görinen evc-i felekde
Āhum neyidür dikdüm anı şavb-ı semāyā
2. Ol bir ucunu rāsti-yi Ka'be'ye tutdum
Pinhān diyeyüm şevkümi tā beyt-i Hudā'ya

Velehu

5

1. Bārek-Allāh zihī meşreb-i pākīze-nihād
Çihre-i hākīyi iltüp ayagına sürdüm
2. Şüret-i devlete āyīne-i rüşen kalbi
Vech-i ma'kül yüzinden anı kendüm gördüm

6

Velehu Eyżan

1. Çeşme-i 'aynü'l-ḥayāt-ı tab'im ey Hızırī- nefes
Zulmet-i ḥayretde kaldı bir nice gün serserī
2. Evvel İskender bulurdu 'āb-ı ḥayvān çeşmesin
Şimdi ol çeşme arayup buldı sen İskender'i

7

Velehu

1. Ey ḥudāvend-i kerem mesned-i ehl-i 'irfān
Bende-perverlik edüp ḥatırımı hoş eyle
2. Bende-i ḥalka-be-güşuñ olayın kapuñda
Ḥalka-i bābuñı gel güşuma mengüş eyle

48b

8

Velehu

1. Tūtiyā-yı kademî çeşmümi rüşen etdi
Yine bir Müşterî-ṭal'at nazarı var olsun
2. Düşdüm ayagına bir gevher-i nā-yāb gibi
Degme bir düşmez aña diñ ki ḥarīdār olsun

9

Velehu

1. İlāhī çü taḥmīr edüpdür bizi
Yed-i kudretüñ biz pür-endīşeyüz
2. Çü 'afv oldı cürm-i peder biz daḥı
Günehkār-zāde güneh-pīşeyüz

10

Velehu

1. Yā Rabb baña iḥsānuñı der-ḥ'ār eyle
Heftānçe¹-i imānumı der-ber eyle
2. Yā dīde-i müştāka cemālūñ göster
Yā rüz-ı ḥaşrda beni bī-ser eyle

11

Velehu

1. Çü murğ-i bihiştī idük biz ezel
Ġalaṭ-ḥ'ārīyi dāne etdürdi red

¹ heftānçe: Küçük hil'at, kürk. Ayrıca bkz. K.3/45 (hil'at)

2. Yine lāne-gīr-i bihişt et bizi
İlāhī meded et meded et meded

12

Velehu

49a

1. Ey günāh-āmürz u pūziş-destgāh
Sā' ilān-ı gūr ile nic'ola hāl
2. Mağfīret-cūy u günāh-ālūdeyüz
Hod bilürsün pes ne lāzımdur su'āl

13

Velehu

1. Yeter ey nefsi ma'ānī-verziş
K'olma her bir günehe āmāde
2. Bu revişle yine bir yer kıomadūñ
Baña dünyāda saña 'uqbāda

14

Kit'a

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Tābi' -i nağmeñ edüp eş'arum
Muṭribā etme dürüstün haste
2. Evvelā ma'nī-i āzādemüzi
Saña kayd olmasun etme beste
3. Tahre-i cehlle kesme etdüm
Gül-i eş'arumı kendüm beste

4. Sen kadar isteyicek bağlar idüm
Kendü eş'arımı kendüm beste

1

Tārīḥ-i Demīden-i Ḥaṭṭ

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Kevseri¹-maḥlaş u cennet-çihre
Ḥaṭṭun etmiş ruḥuna zīnet u fer
2. Aña tārīḥ-i **Füzūnī** el-ḥaḳ
Hem güzellendi çemenle Kevser
Sene: 1056

2

Tārīḥ-i Demīden-i Ḥaṭṭ

(mefā' ilün / mefā' ilün / fe' ülün)

1. Ḥaṭṭum geldi diyü maḥzūn olma
Bahār eyler ḥazān vaḳtinde bu bāḡ
2. Nihāl-i kaddūñ üzre ḳondı gördüm
Dedüm tārīḥini anıñ *meded zāḡ*
Sene: 1056

¹ Kevserî: Hakkında bilgi bulunamadı.

Der-Tārīḥ-i Vezāret-i Pāšā Şādır Şüd

(mefā'īlün / mefā'īlün / fe'ülün)

1. Beşīrān-ı bülend-āvāze-i ğayb
Ferahla ḥalkı etdi şād u ḥurrem
2. Olundı şadr-ı 'uzmā-yı sa'ādet
Yine bir sālīmü'l-'aqla müselleme
3. Semiy-y-i Aḥmed-i mürsel 'Alī-ḥūy
Ki ya'ni ḥazret-i düstūr-ı a'zam
4. Kıyās etdüm Esed¹ burcında ḥürşīd
Göricek dest-i pāki üzre ḥātem
5. Açıldı cādde-i pāk-i şerī'at
Hemān doğrı bu revş-i ḥalk-ı 'ālem
6. Nüvişte tāḳ-ı ḳadrinde bu elkāb
'Uṭārid ḥāmesiyle biñ yıl aḳdem
7. Felāṭun-dāniş ü Lokmān²-ḥikmet
Nizāmü'l-mülk³-i dīvān-ı mu'azzam

¹ Esed için bkz. G.61/1

² Lokman: Kur'ân-ı Kerîm'de aynı adlı surede kendisine hikmet verildiği bildirilen, peygamberliği tartışma konusu olan din büyüğü. Hikmetli sözler söylemesi sebebiyle Lokmānū'l-hakîm (Lokman Hekim) diye tanınır. Kimliğiyle ilgili bilgiler tartışmalıdır. Edebiyatımızda filozof (hakîm) kişiliğinden çok hekim (tabip) özelliğiyle öndedir. Onun "ilm-i ledün" denilen, Allah tarafından özel kullarına verilen bilgilere malik olması yanında öğütleri ve hikmetli sözleri, şifalı bitkiler konusunda uzman olması özellikleriyle adından söz edilmektedir. (Harman 2003, 206-207; Onay 2009, 311)

³ Nizāmü'l-mülk: Büyük Selçuklu Devleti hükümdarlarından Alparslan ve oğlu Melikşâh'ın veziri olup İslam dünyasının en başarılı siyaset adamlarından biridir. 1018 yılında Horasan'ın Tūs şehrine bağlı Râdkân köyünde doğdu. İlk devlet görevini Gazneliler için yapmış, 1059'da Horasan'a vali olmuştur. 1064 yılında Selçuklu hükümdarı Alparslan'a vezir olmuş, 1092 yılında ölmüştür. Adaleti, idari kabiliyeti, cömertliği, bilgeliği ve güzel ahlakıyla tanınan Nizāmülmülk, devlet teşkilatı ve idaresiyle ilgili *Siyâsetnâme* adlı meşhur eserini kaleme almıştır. (Özaydın 2007, 195-196)

8. Sezāvār-ı düvel zībende-i cāh
Arišto-‘aql u İskender-muşammem
9. Dedüm ey hātif-i ğayb-ı ilāhī
‘Aceb tārīḥ-i sālī nice etsem
10. Dedi tārīḥ-i ğarrādur **Füzünī**
Zihī Āşaf-siyer şadr-ı mükerrerem
Sene: 1055

4

Der Tārīḥ-i Vezāret-i Defterdārī Mūsā Pāşā Vāḳi‘ Şüde

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. Hāzret-i Sulṭān İbrāhīm Hān¹
Nūr-ı çeşm ü sāye-i Rabbü'l-‘ibād
2. Kanda bulsa berāhīn-i devleti
Dā‘im eyler pāyesin anıñ ziyād
3. Gördi bir Mūsā-yı Tūr²-ı ‘izzeti
Cebhesinde nūr-ı şıdkı müstefād
4. Evvela etdi sipāhī hākimi³
Etdi hükminde olara ‘adl ü dād

50a

¹ *Sulṭān İbrāhīm Hān*: 18. Osmanlı padişahı. 1615 yılında doğdu. Babası I. Ahmed, annesi Mâhpeyker Kösem Sultan'dır. Sultan IV. Murad'ın ölümü üzerine 1640 yılında tahta çıktı. Sekiz yıllık saltanatı boyunca Girit'in Hanya limanı fethedilmiş, Azak şehri geri alınarak Ruslarla Zitvatorok antlaşması yenilenmiştir. Sofu Mehmed Paşa önderliğindeki isyanda öldürülmüş, yerine oğlu IV. Mehmed getirilmiştir. (Sakaoğlu 2012, 255-268)

² *Tūr*: Hz. Mûsâ'nın Allâh'ın tecellisine mazhar olduğu, *on emir*'i aldığı, onunla konuştuğu dağ; Sina dağı. Bkz. G.28/3 (vâdî-i Eymen) , Tb.1/1 (Mûsâ)

³ *sipāhî hākimi*: Osmanlı askeri teşkilatında altı bölük halkı da denilen kapıkulu süvarilerinin en seçkin grubu olan sipahilerin kumandanı. Ağır ve gösterişli silahlarla donatılan sipahiler, barış zamanında sarayı ve padişahı korur, savaş zamanında ise padişahın sağ yanında savaşırdı. (Afyoncu 2009, 256-258)

5. Nazm-ı hâlin gördi dil-h'âh üzredür
Lâzım oldu ede luṭfin müstezâd
6. Etdi yeniçeri ağası¹ anı
Anda da ṭutdı reh-i rüşd ü sedâd
7. Gördi isti'dâdı var her rütbeye
Etdi teşrîf-i vezâret ile şâd
8. İktizâ-yı istikâmet âkıbet
İrtifâ'-ı câhın etdi izdiyâd
9. Hem nedîm u hem vekîl-i mâl² olup
İki yüzden etdi anı ber-murâd
10. İftihâr edüp **Füzûnî** şevk ile
Etdi târîhine sa'y u ictihâd
11. Dedi hâtif pâdişâh-ı 'âlemiñ
Oldı defterdârı³ pâkîze-nihâd
Sene: 1055

¹ *yeniçeri*: Osmanlı askeri teşkilatında daimi olarak görev yapan maaşlı yaya ordusu. Ordunun yüzde doksanını oluştururdu. *yeniçeri ağası*: Adli ve idari açıdan kendi içinde özerk bir yapıya sahip Yeniçeri Ocağı'nı idare eden, ocak içinde her türlü yaptırım gücü olan rütbeli asker. (Beydilli 2013, 450-452)

² *vekîl-i mâl*: Osmanlı maliye teşkilatının başı; başdefterdar. Padişahın malının vekili konumundadır. Rütbesi kazasker ile yeniçeri ağası arasındaydı. Dîvân-ı Hümâyûn üyesi olup devlet hazinesinin açılıp kapanması o olmadan yapılamazdı. (Kütükoğlu 1994, 94-96)

³ *defterdâr*: Sultan I. İbrahim saltanatında 5 gün sadrazamlık yapmış devlet adamı; Kara Mûsâ Paşa. Enderun'da yetiştikten sonra sultan IV. Murad'ın musahipliği ve silahtarlığı görevlerinde bulunmuştur. Sultan İbrahim zamanında ise sırasıyla tersane emini, sipahiler ağası, şehremini, kapıcıbaşı, bölük ağası, yeniçeri ağası ve 1645'te vezirlik makamı verilerek başdefterdar görevlerinde bulunmuştur. 1647'de önce kaptân-ı deryâ ardından sadrazam tayin edildi. Sadaret mührünü almadan görevinden azledilip Bağdat valisi olarak atandı. 1649'da geri döndüğünde Kösem sultan ve danışmanlarının kararıyla idam edildi. (Uluçam 1999, 261; Sakaoğlu 2012, 262)

Mostarî Muştafa Pâşâ Yeñiçeriyân Ağası Olduğına Tārîhdür

(mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ülün)

1. Füyüzât-ı ilâhî eyleyüp cüş
Mükerrem etdi bir ehl-i kemâli
2. Şehen-şâhîñ ocağa luţfi olup
Çerâğ etdi âgâ-yı bî-mişâli
3. Eger Kâf-ı sükûnun görse 'Ankâ
Hicâb edüp küşâd etmezdi bâli
4. Şikârı şâhin almağ idi mu'tâd
Bunîñ şâhinden almağdur me'âli
5. Semiy-y-i Muştafâ¹-yı fahr-i 'âlem
Güzîn-i mefhar-ı şinf-ı e'âlî
6. Felekden de nigâh-ı luţf olurmuş
Ma'ârif ehline bildük bu hâli
7. **Füzûnî** dedi tārîhin be-şad şevk
Düşerdi şâniña bu câh-ı 'âlî
Sene: 1038

50b

¹ *Nişancı Mustafa Paşa*: Sultan IV. Murad saltanatında görev yapmış devlet adamı. Mostarlı'dır. 1628'de yeniçeri ağası oldu, aynı yıl Şam'a vali olarak atandı. 1630'da görevinden alınarak önce nişancı, ardından Silistre valisi olarak görevlendirildi. 1647'de Mısır valiliği, üç ay sonra da kubbe veziri ve nişancı payesi verildi. 1661'de görevindeyken öldü. (Süreyya 1996a, 1204)

Tārīḥ-i Cisir-i Mīr-alāy-ı Yemīn Muştafâ Beg

(fâ' ilātün / fâ' ilātün / fâ' ilün)

1. Mīr-alāy-ı yemīn-i şīr-dil
Yoğdur ol hünerde¹ hıç 'uyüb
2. Muştafâ²-nām u şecā'at şāhibi
Düşmene kan ağladur vaqt-i ħurub
3. Kendü mālından bu cisre şarf edüp
Etdi bu ħayrâtı maĥbübü'l-ħulüb
4. Cisre muĥtâc idi bu nehr-i 'Amīķ³
Ĥalk çekerdı geçmede vehm-i kürüb
5. Gözlerinden yaş revân olmış meger
Var ise düşmişdür anda ħâr u çüb
6. Altı şu üstünde âteşler çıkar
Verdi âb u tâb o cisir-i na'l-küb
7. Kevkeb-i iĥbâli bulmasun zevâl
Afitâb-ı 'ömri görmesün ħurüb
8. Dedi tārīĥin **Füzünî** şevķ ile
Yapdı bu ehl-i sebīle ħasr-ı ħub
Sene: 1039

¹ "ol" ve "hünerde" sözcükleri arasında bir kelime eksiktir (merd-i, sâhib-, vb).

² *Mustafa Beg*: Hakkında bilgi bulunamamıştır.

³ *nehr-i Amīķ*: Asi nehri. Lübnan'ın Bekaa vadisinde doğup Hatay üzerinden Akdeniz'e dökülür. Büyük bölümü Suriye topraklarında kalan nehrin toplam uzunluğu 380 kilometredir.

Tārīḥ-i Feth-şüden-i Qal'a-i Hanya

(fâ' ilātün / fâ' ilātün / fâ' ilātün / fâ' ilün)

1. Hâzret-i Sulţân İbrâhîm-i İskender-cüyüş
Kim binâ-yı sedd-i iqbâli yine etdi metîn

51a

2. Aqdeñizde rû-siyeh küffâr-ı nâ-sâz-ı Girîd
Eylediler naqz-ı 'ahd u kaţ' -ı râh-ı müslimîn

3. Çünki rû-gerdân-ı fermân-ı itâ' at oldılar
Vâcib oldı pâdişâh-ı dîn çeke şemşîr-i kîn

4. Gönderüp feth-i Girîd için donanma bu sene
Eyledi irsâl-i cünd ammâ ne cünd-i şîr-ğarîn(?)

5. Etdiler maşşûr Hanya qal'asını gâziyân
Aña nisbetle görünür pest çarḥ-ı çârümîn

6. Cā-be-cā tennüre-girde vaz' olunmuş şandılar
Darb olunca dâne-i her top-rüy u âhenîn

7. Hândeḳine ḥâki tûde tûde künbed etdiler
Dahme-i Efrâsiyâb¹'a döndi güyâ ol zemîn

8. Naqb atup toprak sürüp na're urup seyl oldılar
Çâr 'unşur hükmin el-haḳ verdiler ceşş-i güzîn

¹ *Efrâsiyâb*: Şehnâme kahramanlarından olup Turan'ın en büyük hakanlarından. Peşeng'in oğludur. İran'ı Pişdâdiyân sülalesinden kurtarıp uzun süre hüküm sürmüştür. Birçok kaynakta Efrâsiyâb'ın Türk hakanı Alp Er Tunga olduğu belirtilmektedir. Klâsik edebiyatta zenginliği, hazineleri, saltanatı ve kahramanlığıyla anılan Efrâsiyâb, Şehnâme'de yer yer zalim, insafsız, savaş meydanından kaçan biri olarak gösterilmiştir. Firdevsî'nin kendi milletini yüceltmek için bunu yaptığı düşünülmektedir. Efrâsiyâb, Hüsrev tarafından öldürülmüştür. *dahme-i Efrâsiyâb*: Efrâsiyâb'ın zenginliği ve hazineleriyle ünlüdür. Bu hazine *dahme-i Efrâsiyâb* olarak geçer. (Zavotçu 2013, 216-217; Pala 2013, 135)

9. Etmez iken ḥandeḳin enbāšte arz-ı kerī
Bü'l-‘ācebdür nice pür etdi ğuzāt-ı ehl-i dīn
10. İki def a bu hücümü edicek cünd-i ğuzāt
Merre-i şālīşde verdiler ḥiṣārı kāfirīn
11. Ey **Füzūnī** ḥüzn için küffāra de tārīḥ-i feth
Ḳal‘a-i Ḥanya alındı ehl-i şirk oldı ḥazīn
Sene: 1055

8

Tārīḥ-i Ḳaşr-ı Siyāvuş Aġa-yı Silāḥdār

(mefā‘īlün / mefā‘īlün / fe‘ülün)

1. Şeh-i sultān Murād Ğāzī¹-şerefe
Şerār-ı na‘l-i esbi urdı āteş
2. Çü burc-ı evliyādur² şehr-i Bağdād
Alup andan ṭulū‘ etdi ḳamerveş
3. Rücū‘ etdi Sitanbül'a ğazādan
Şükür ref‘ oldı aḥvāl-i müşevveş
4. Silāḥdārına luṭfin etdi erzān
Edüp bir menzil ile anı dil-ḥuş
5. Ne menzil pür-şafā ferş-i muşaffā
Mücellā şakf u cāmı şāf u bi-ġiş

51b

¹ *sultān Murād* için bkz. K.5/7

² *burc-ı evliyâ*: Eski gökbilim inancına göre, yerleri belli ve sabit olduğu için burçlar felekte şehirleri temsil ederler. Meselâ “burc-ı evliyâ” terkibi Bağdat şehrini anlatır. (Uzun 1992, 426) "Ermişler burcu" anlamına gelen bu terkip, ince bir hüsn-i ta'lille, kentte birçok İslam velisinin mezarının bulunmasından dolayı Bağdat şehri için bir ünvan olarak kullanılmıştır.

6. Siyāvūş¹-ism-i ağa-yı bahādır
Anuñla faħr ederler tīg ü tīr-keş
7. **Füzūnī** dedi tārīhin be-şad şevķ
Zihī қаşr-ı mübarek-cāy u dil-keş
Sene: 1049

9

Tārīh-i Қапudān Şüden-i Pāşā

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Şeh-i deryā-dil olan pādişeh-i baħr-i 'aṭā'
Etdi bir şāhib-i fehmi қапudān-ı deryā
2. Ne тұrur eylese mellāh-ı felek lāyık idi
Keştī-i қadrine māh-ı nevi lenger-āsā
3. Şeb içinde görünen encüm-i Mīzān şanma
Felege üç feneri şu 'le-figendür güyā
4. Baħr-i Esved'le Sefīd'e sefer etsün bir kez
Қалмаdı bilmedügi aқ u қарадан ашлā
5. Haşyetinden uşanup dīn-i bed-āyīninden
Āba gārķ etse çelīpāsını küffār revā

¹ *Siyāvūş*: XVII. yüzyılda iki kez sadrazamlığa getirilen Abaza Siyavuş Paşa. Abaza Mehmet Paşa'nın kölesi ve hazinedarı iken, Abaza'nın öldürülmesinden sonra IV. Murad tarafından önce Enderun'a, sonra Has Oda'ya, 1638 yılında da Silahtarlığa getirilmiştir. IV. Murad'ın 1640 yılında ölümü ile önce vezirliğe, sonra kaptan-ı deryalığa yükseltilmiştir. (Parmaksızoğlu 1980, 172) Denizlerde başarılı bulunmayıp azledilmiş, anadoludaki valilik ve Rumeli beylerbeyliği görevinden sonra Melek Ahmet Paşa'nın yerine sadrazam tayin edilmiştir. Valide Kösem Sultan ve Valide Hatice Turhan Sultan'ın girişimleriyle azladılmış, Bosna beylerbeyi olarak görevlendirilmiştir. İkinci olarak Zurnazen Mustafa Paşa yerine sadrazam olmuş, ancak hastalığı sebebiyle bu görevde ancak 50 gün kalabilmiştir. 1656 yılı mayıs ayında da ölmüş ve Atik Ali Paşa Camii kabristanına defnedilmiştir. (Süreyya 1996b, 1517-1518)

6. Medh-i elķābını taħrīr edicek hāme-i zer
Eylemiş şafha-i çarh üzre bu gūne inşā
7. Zübde-i pāk-neseb hāzret-i pāşā-yı kerīm
Āb-ı rūy-ı vūzerā kıdve-i şımf-ı vūkelā
8. Āb u tāb-ı sūħanın eylese ıřgā' bir kez
Sırr-ı şem' eyler idi kaçre-i ābı eczā

52a

9. Bende-i dā' i **Füzūnī** dedi tārīhini kim
'Adl-i nev şaldı cihān içre Ķapudān Pāşā¹
Sene: 1040

10

**Sultān Murād ez-'Avdet-i Sefer der-Tārīh-i Feth-i Bağdād Bünyād-
kerden-i Ķaşr bā-Siyāvuş**

(mefā'ılün / mefā'ılün / fe'ülün)

1. Ebü'l-gāzī şehen-şāh-ı mu'azzam
Şeh-i sultān Murād-ı şır-i heycā
2. Şikār-ı feth-i Bağdād'a süzüldi
Cenāheyn-i sipehle hem-çü 'Anķā
3. 'Aceb mi şayd-ı desti olsa Bağdād
Tehī pençe gerekmez şır hāķķā
4. Nişīmengāh-ı aşla etdi 'avdet
Gelüp cān gibi etdi şadrı me'vā

¹ *Kapudān Paşa*: Sultan IV. Murad dönemi devlet adamlarından; Canbuladzāde Mustafa Paşa. Ali Paşa'nın oğludur. Enderun'da yetiştirilerek oradan 1039'da mīrāhūr-ı evvel olarak çıktı. 1040'da vezirlik payesiyle kaptān-ı deryā olduysa da 3 yıl sonra azledilerek asker sevki memuru oldu. 1046'da öldürüldü. (Süreyya 1996a, 1191)

5. Silāhdār[1] şeh-i Rüstem-neberdiñ
Cihān-ı mekremet iqlīm-i ma'nā
6. Siyāvūş-ism u aġa-yı melek-ķadr
Yegāne gevher ü pākīze-ārā
7. Nigāh-ı luţf-ı şehle behreverdür
'Aceb mi olsa menzilġāhı 'ulyā
8. Aña yapdurdı bu ķaşrı şehen-şāh
Nigāh-ı merġametle etdi ihyā
9. Anı luţfına mazġhar etdi ol şāh
Edüp ķadri gibi ķaşrında a'lā
10. 'Aceb zībende menzilġāh-ı rüşen
Zihī kāşāne-i 'ālī felek-cā
11. Alup tārīġ için ġāme **Füzūnī**
Be-şad şevķ eyledüm imlā vü inşā
12. Düşürdüm bir güzel tārīġ oldı
Te 'ālī-i binā-yı ķaşr-ı zībā
Sene: 1049 (?)

52b

11

Tārīġ-i Ķatl-i Bektaş Aġa

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Cebel-i Ķāfı edermiş hele ķā' -ı(?) şaf şaf
Allāh Allāh ne imiş kuvvet-i ķalb-i ādem
2. Āha tāb-āver olur mı ser-i a'dā-yı 'anūd
Erişünce kim olur bād-ı ġabāba ol dem

3. Müncelî oldı hele mâh-ı sipihri şer' iñ
Üstümüzden geçiçek tîregî-i ebr-i sitem
4. Seyf-i meslül-i şer' ya'ni bahâ-yı nihrîr
Nefy ü işbât ile tevhîde olınca mülhem
5. Kesdiler başını a'dâ-yı mehînü'd-dîniñ
Pây-müzd oldı kudümına zihî ecr-i kadem
6. Ser-i Bektaş¹la târîh-i kudümüñ dedi halk
Mağdemüñle gile düşdi yine rüy-ı 'âlem
Sene: 1060

12

Târîh-i Kağı Şüden-i Pâşâ-zâde be-Eyyüb

(fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün)

1. Çarh-ı bed-mihr ile âşüb ederek
Baht-ı zür-âvere mağlûb oldı
2. Ya'ni kim hazret-i Pâşâ-zâde²
Şabr-ı Eyyüb ile mağbûb oldı
3. 'Avn-i Bârî ile kâğî-i havaşş³
Oldı ammâ hele pek hûb oldı

¹ *Bektaş*: Sultan IV. Mehmed dönemi yeniçeri ağalarından; Bektaş Ağa. 1642-1643 yıllarında yeniçeri ağası olarak görev yapmıştır. Büyük valide Kösem Sultan'ın, IV. Mehmed'i indirip yerine tahta şehzade Süleyman'ı getirmek için kurduğu komploda onunla işbirliği edenlerdendir. Komplonun amacına ulaşamamış, sonunda Kösem Sultan ve diğer adamlarıyla birlikte teker teker öldürülmüşlerdir. (Uzunçarşılı 2011a, 258-259) Bkz. T.34/1(Kethüdâ Çelebi Mustafa Ağa), T.32/1 (Kara çavuş)

² *Pâşâ-zâde*: Hakkında bilgi bulunamadı.

³ *kâğî-i havass*: Mevleviyet derecesindeki kadılıklardan biri konumunda olan Eyüp kadılığı için kullanılan terkip. "Haslar kadılığı" veya "havass-ı refi'a" olarak da bilinir. (Artan 1995, 2)

53a

4. Oldı ol cevher-i ifdāle revāc
Bildiler adrini mergūb oldı
5. Yūsuf-ı nuk-ı gūher-ta' bīri
Nūr-ı bīnāyī-i Ya'ub oldı
6. Sāde levh-i dile arf-i ādī
āme-i ev ile mektūb oldı
7. alka tārīhini hātif dedi kim
Biliñüz ādi-yi Eyyūb oldı
Sene: 1056

13

Tārīh-i Defterdār bā-Vezāret ūden-i Pāā

(mefā' ilūn / fe' ilātūn / mefā' ilūn / fe' ilūn)

1. Dem-i seherde ki mur-ı hezār-ı name-tırāz
Mūbeirāne ederdı terāne-i nūzhet
2. Edince as-ı sipihri bu name aana-sāz
Uruldı 'ālem-i sūflīde de o dem nevbet
3. Vezīr-i menabet-ārā semiyy-i İsmā'ıl
Ser-i ahālī-i alām āhib-i amet
4. Pes adı ketī-i 'ābı sevāhil-i emūm
Vücūdum oldı arī-i telāum-ı ayret
5. Nedūr bu mūjde vū ādī nedūr bu sūr-ı sūrūr
Dedūm dedi baa bir nūkte-dān-ı zī-ikmet
6. Verūldı defter-i āhī bir felek-adre
amīme oldı vezāret aa budur ferat

7. Olinca gūşuma āvīze bu dūr-i mūjde
Şadefveş oldu dehānum le'ālī-i raġbet
8. Sūrūş-ı ġaybīye tārīḥ için niyāz etdüm
Dedi **Füzūnī**'den iste bu emr için himmet
9. Vuķū' -ı sāline tārīḥ ḥūb dūşmuşdür
Vekīl-i māl u vezīr-i mürebbī-i devlet
Sene: 1058

14

Tārīḥ-i Vezīr-i A'zam Şüden-i Dervīş Mehmed Pāşā

(mefā'īlün / mefā'īlün / mefā'īlün / mefā'īlün)

53b

1. Nesīm-i peyk-i mūjde bir seḡer ġülzār-ı dūnyāya
Getürdi bir ḡaber kim rāḡat etdi ḡalk-ı dūnyāyı
2. Meger şāḡ-ı Süleymān-menzilet Âşaf-nişān olmuş
Vezīr-i a'zam etmiş ḡazret-i Dervīş Pāşā¹'yı
3. Zihī Keyḡusrevī²-dāniş şeh-i Destān-ı verziş kim
Geçürdi şadra bu merd-i neberd-i Rüstemsāyı
4. ḡayāt-ı nev bulup 'ālem peyām-ı şādmānīden
Hele dil-mürdeler yād etmez oldu devr-i 'İsā'yı

¹ *Dervīş Paşa*: Sultan IV. Mehmed saltanatında bir yıl yedi ay sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı; Bıyıklı Koca Dervīş Mehmed Paşa. Çerkes asıllıdır. Sırasıyla Şam, Diyarbekir, Bağdat, Anadolu, Silistre ve Bosna beylerbeyliği görevlerinde bulundu. 1653'te kaptān-ı deryā ve hemen ardından aynı yıl sadrazam oldu. 1655 yılında ölen Dervīş Mehmed Paşa, devlet idaresindeki başarısıyla birlikte ticari zekası ve bunun sonucunda kavuştuġu zenginliġi ve yardımseverliġiyle tanınmıştır. (Uzunçarşılı 2011b, 406-408)

² *Keyhusrev*: Şehnāme'de adı geçen Fars hükümdarlarından biri olup altmış yıl hüküm sürmüştür. Siyāvūş'un oġludur. Olaġanüstü yeteneklere sahip bir kahramandır. İnsanların aklından ve gönlünden geçenleri anlamakta, düşüncelerini okuyabilmektedir. amcası Feriburz'un bir türlü fethedemediġi Cadılar Ülkesi'ni olaġanüstü özellikleri sayesinde ele geçirmiş, dedesi Keykāvus'un yerine tahta geçmiştir. (Zavotçu, s.429)

5. Girince pençe-i 'adle girîbân-ı sitem şimdi
Rehâ buldı sitem-keşler edemez âh u eyvâyı
6. Ta'addî eyleyüp üstüne düşmez kimse kimsenüñ
Meger kim jâle vü gülde görürler böyle ma'nâyı
7. Anı da âfitâb-ı 'adl-i şâhî mahv eder bir gün
Komaz ki çigneye jâle hemîşe verd-i ra'nâyı
8. Mededkârı cenâb-ı hazret-i şâh-ı rüsûl olsun
Gözetsün cümle kârında nigâh-ı luğf-ı Mevlâ'yı
9. **Füzûnî** oldı târîhi o şîre gelicek hatem
Esed burcında şandum mâh-ı mihr-i ceyb-pîrâyı
Sene: 1063

15

Târîh-i Vezîr-i A'zam Şüden-i Murâd Pâşâ

(mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ülün)

1. Açıldı hamdüli'llâh bâğ-ı devlet
Hazân-ı gamdan olmışken perîşân
2. Sıkılmış idi gonçe gibi el-ğak
Gülüp açılmamışdı şâh-ı devrân
3. Esüp bād-ı murād-ı dîn ü devlet
Hazân gitdi gül oldı şād u handân
4. Dem-i fâsid çıkınca cism-i devlet
Bulur şıhhat ile derdine dermân
5. Silindi çeşm ü dilden küdret-i gam
Açıldı gönli gözi halkuñ el-ân

6. Gider zulm-i şeb-i ğam şükr zîrâ
Ocağdur çerâğ-ı şadr-ı sultân¹
7. Bu da'vâya müseccel şâhidümdür
Zamân-ı Muştafa Pâşâ²-yî pür-dân
8. İlahî eyle mir'at-i dilinde
Rızâ-yı pâkiñi her dem nümâyân
9. Dedi hâtif **Füzûnî** sâl-i târîh
Murâd Pâşâ³'ya oldı şadr-ı sultân
Sene: 1059

16

Târîh-i Mühr-i Vezâret-i Murâd Pâşâ

(fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün)

1. Yine bir sırr-ı 'acîbe buldum
Diyeyüm hâzrete ey pâk-nihâd
2. Ki yeter tül-i beğâ-yı mührü
İttifâk-ı âded-i mühr ü Murâd
(245) (245)

¹ "Ocağdur"ve "çerâğ" sözcükleri arasında bir kelime eksiktir ("ol", "hem" vb.).

² *Mustafa Paşa* için bkz. T.5/5 (Nişancı Mustafa Paşa)

³ *Murâd Paşa*: Sultan IV. Mehmed saltanatında bir buçuk yıl sadrazamlık yapmış devlet adamı; Kara Dev Murad Paşa. Arnavut asıllıdır. 1644'te kul kethüdası, 1645'te sekbanbaşı, 1648'de yeniçeri ağası ve 1649'da Sofu Mehmed Paşa'nın yerine sadrazam olmuştur. (Özcan 1999, 253) Murad Paşa ilk sadrazamlığından sonra Kaptan-ı Derya olmuştur. Akabinde ikinci sadaretinden 19 Ağustos 1650'de istifa ettikten sonra kendisine Şam valiliği verilmiş, Şam'a giderken yolda humma hastalığına yakalanarak ölmüştür. (Uzunçarşılı 2011b, 397-398)

Tārīḥ-i Ta‘mīr-kerden-i Sarāy-ı Siyāvuş Pāşā bā-Cenāb-ı Murād Pāşā

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. Bu serāy-ı dil-güşā ta‘mīrine kaşd eyledi
Sadr-ı a‘zam emn-i ‘ālem dāver-i nīkū-nihād
2. Kıtıb-ı devlet merkez-i ümmet Murād Pāşā¹ k'anuñ
Noқта-i ‘adliyle geldi ‘āleme rüşd ü sedād
3. Kālīb-ı bīcān idi ta‘mīr ile ihyā edüp
Zāt-ı pākī rūḥ-baḥş oldu sarāyı etdi şād
4. Şakf-ı zerkārında her mismārına göz dikdiler
Didegān-ı encüm-i rüşen-dil ü ‘ālī-nijād
5. Ey **Füzūnī** dedi mi‘mār-ı ezel tārīhini
Bu maḥall-i cennet-ābāda dedüm dār-ı Murād
Sene: 1060

54b

Tārīḥ-i Cülūs-ı Sulṭān İbrāhīm

(mefā‘ilün / fe‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün)

1. Cihān-ı fetḥ u zafer ḥān Murād-ı şāḥib-seyf
Beḳāya eyledi riḥlet firākı oldu elīm
2. Yerine geçdi şerī‘at-penāh-ı dīn-perver
Ki ya‘ni ḥazret-i şāh-ı cihān İbrāhīm²

¹ *Murād Paşa* için bkz. T.15/9

² *İbrāhīm* için bkz.T.4/1 (Sulṭān İbrāhīm Hān)

3. Zemīni eyledi ma‘mūr cemāl-i Ka‘be gibi
Zamānı etdi şeref-bağş-ı nūr-ı şer‘-i kavīm
4. Bu şāhın eyleye haşmiñ helāk-i Nemrūdī
Ḥalīl'e āteşi gülzār iden kerīm [ü] raḥīm
5. **Füzūnī** söyle ki tārīhini o Ka‘be-cemāl
Serīri eyledi hükmen maḳām-ı İbrāhīm
Sene: 1039

19

Tārīḫ-i Cülūs-ı Sulṭān Muḥammed Ḥān

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. El-ferah ey cebhe-fersüde be-ḥāk-i ibtizāl
El-amān ey tūr-i zülme sīnesi āmācgāh¹
2. Müjde ey sāgar-keş-i zehr-āb-ı bezm-i ibtilā
Gitti ol devr-i fiten kim eyler idük cümle āh
3. Kulle²-i rüşvet esāsından nigün oldu şükür
Gitmedi yābāna top-ı āh-ı maḥlūk-i ilāh
4. Tācirān-ı irtişā ḥüsrān-ı küllī buldılar
Ḥāce-i bender edince dūzaḥ içre rü-be-rāh
5. Zülme bed-dil olma istidlāl-i emn et kim olur
Çeşme-i āb-ı ḥayātīñ menba‘ı cāy-ı siyāh

¹ *āmācgāh*: Bir okçuluk terimi olarak; nişan alma yeri, okun hedef mahalli.

² *kulle*: "Dağ zirvesi, doruk, kule" anlamları yanında "bazı savaş gemilerinin güvertesinde bulunan ve makine ile hareket eden top"a verilen addır. (Devellioğlu 1999, 526) Beyitte bu sözcükle iham yapılmıştır.

6. Sikke vü hutbe¹ Muḥammed nāmına oқundılar
Elden ü dilden gelen olmaz dirîğ ey pâdişāh

55a

7. Ey **Füzūnī** bu cülūsa² aḥsen-i tārīhdür
Mehdī-i Īsī-қadem oldı Muḥammed-nūr-ı şāh
Sene: 1058

20

Tārīḥ-i Cülūs-ı Sultān Ībrāhīm Hān

(mefā'ılün / mefā'ılün / fe'ülün)

1. Şehen-şāh-ı cihān Ġāzī Murād Hān³
Gidüp uқbāya etdi terk-i dünyā
2. Yerine kıblegāh-ı ehl-i ḥācet
Ki ya'ni hān Ībrāhīm⁴-i dārā
3. Cülūs etdi sa'ādet ile tahta
Mübārek eyleye Allāh te'ālā
4. Şerī'ātle ede ḥükm ü ḥükümet
Füzūnī 'ömrini çoқ ede Mevlā
5. Budur tārīḥ-i sāl-i taht-ı şāhī
Cülūs-ı hān Ībrāhīm ḥālā
Sene: 1049

¹ *sikke vü hutbe*: Sikke bastırmak ve hutbe okutmak hilafet, bağımsızlık ve hükümlerlik sembollerindedir. İslām devletlerinde bir hükümdarın meşruiyet kazanması onun saltanatının halife tarafından tasdik edilmesiyle mümkün olurdu. Bunun ilk şartı da hükümdarın kendi ülkesinde halife adına hutbe okutmasıydı. Osmanlı'da padişah aynı zamanda halife olduğu için, tahta çıkıldığında kendi adına hutbe okutulurdu. Tahta çıkınca padişahın kendi adının yazılı bulunduğu sikkeleri kestirmesi Orhan Gazi ile başlamış 1922'ye kadar sürmüştür. Osman Gazi sikkelerini Selçuklu padişahı adıyla bastırmıştır. (Öztuna 2013, 14)

² *cülūs*: Arapça "oturmak" anlamına gelen cülūs, hükümdarların ve özellikle Osmanlı şehzadelerinin tahta geçmesi hakkında kullanılan bir tabirdir. Tahta oturan padişah, devlet büyüklerinden biat denilen bağlılık yeminini aldıktan sonra büyük meblağlı bir tutarı kapıkulu askerlerine rütbelerine göre dağıtırdı. 1757'de cülūs bahşişi ilga edilmiştir. (Öztuna 2013, 16)

³ *Ġāzī Murād Hān* için bkz. K.5/7 (Sultān Murād)

⁴ *Ībrāhīm* için bkz.T.4/1 (Sultān Ībrāhīm Hān)

Yeñi Dünyâ Nâmıyla Olan Kitâbı Tahrîr Olunduğda Denilmiştir

(fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün)

1. Gerçi tahrîr-i memâlikde mülûk
'Âdet-i köhnedür etmez taqşîr
2. Dâver-i hıttâ-i mülk-i sühanım
Yeñi Dünyâ¹'yı ben etdüm tahrîr
Sene: 1050

Târîh-i Vefât-ı Üsküdarî Maḥmûd Efendi

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. Bülbül-i gülzâr-ı qudsî Sidre²'ye pervâz edüp
Gülsitân-ı dehrîñ ifnâsını tefhîm eyledi
2. Gördi kim lâyıq degül zâtına bu dehr-i denî
Rûḥ-ı pâki 'arşî menzilgâha taşmîm eyledi
3. Bir hümâ³-yı sâye-endâz idi fark-ı 'âleme
Sâyesi her kime düşdi şâh-ı iklîm eyledi
4. Bir zülâl-i şâf idi her bir kelâmı teşneye
Güş iden güyâ ki nûş-ı âb-ı tesnîm⁴ eyledi
5. Hem siyâdet hem 'ibâdetden cenâhayn eyleyüp
Cânib-i peygambere uçmağa ta'lim eyledi

55b

¹ *Yeni Dünyâ* için bkz. Füzûnî'nin Eserleri² *Sidre* için bkz. K.1/44³ *hümâ* için bkz. K.6/3⁴ *âb-ı tesnîm*: Kur'ân-ı Kerîm'de Mutaffîfîn suresinde kendisinden "cennet ehline sunulacak misk kokulu bir tür içecek" olarak bahsedilmektedir. (Yaşaroğlu 2006, 372)

6. Kıtub-ı 'ālem hazret-i Maḥmūd Efendi¹ kim aña
Halk degül bil ki melāyik bile ta'zīm eyledi
7. Nuṭṭ-ı pāki hep Hüdāyī-i ilāhīden idi
Her melek tāḳ-ı revāḳ-ı 'arşa terkīm eyledi
8. Bir mücāhid idi ḥaḳḳā ictihādını görüp
Bū-Ḥanīfe rūḥı istiḳbāl u ta'zīm eyledi
9. Dedi hātif ey **Füzūnī** söyle kim tārīhini
Kıtub idi Maḥmūd Efendi cānı teslīm eyledi
Sene: 1038

15

Der-Medḥ-i Sultān Murād Ḥān

(mef'ülü / mefā'īlü / mefā'īlü / fe'ülün)

1. Ḥākān-ı zamān hazret-i sultān Murād ol
Bezm içre Cem u rezme daḥı Rüstem ü Sührāb²
2. Şāḥ üzre biten bir gül-i ḥamrāya müşābih
Destinde tolu olsa kaçan bāde-i nā-yāb
3. 'Aks ursa daḥı cām-ı zer içinde şarāba
Güyā ki şafaḳdan doğar ol mihr-i cihān-tāb

¹ *Mahmūd Efendi*: Celvetiyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf ve şair; Aziz Mahmud Hüdâyî. 1541 yılında Şereflikoçhisar'da doğdu. Küçük Ayasofya medresesine devam ederek tefsir, hadis, fıkıh ve döneminin fen bilimlerinde âlim oldu. Hocası Nâzırzâde'nin müderrislik ve kadılık tayinlerinde onu yalnız bırakmayarak Edirne, Mısır ve Şam'a gitti. Mısır'da Halvetiyye tarikatından Kerîmüddin el-Halvetî'den dersler aldı. Dönüşünde Bursa'ya müderris ve akabinde kadı tayin edildi. Orada Muhyiddin Üftâde'ye intisap etti. Küçükayasofya Camii Tekkesi'nde sekiz yıl şeyhlik makamında bulundu. Fatih ve Üsküdar Mihrimah Sultan camiilerinde vaaz verdi. 1628'de vefat etti. Devrinde ve sonrasında kutbu'l-aktâb olarak anılan Aziz Mahmud Hüdâyî, otuza yakın eser kaleme almış, halktan sultanlara kadar uzanan geniş bir tesir halkası meydana getirmiştir. (Yılmaz 1991, 338-340)

² *Sührâb*: Şehnâme kahramanlarından Rüstem'in oğlu. Annesinin yanında babasını tanımadan büyümüştür. Bir savaşta babasıyla karşılaşmışlar ve birbirlerini tanımadan dövüşmüşlerdir. Sührâb galip gelmek üzereyken Rüstem bir hileyle onu alt edip öldürmüştür. Sührâb can çekişirken baba-oğul oldukları anlaşılmıştır. Sührâb klâsik edebiyatta gücün ve yiğitliğin sembolü olarak anılır. (Zavotçu 2013, 679)

Tārīḥ-i Çeşme-i Sāye-nişīn-i Serā-perde-i 'İşmet Sulṭān

(fe'ülün / fe'ülün / fe'ülün / fe'ül)

1. Zihī āb-ı pāk u ferah-baḥş-ı dil
Ki feyzi dil ü cāna rāḥat-resān
2. Şu deñlü müferriḥ akar kim gören
Ġam-ı çirk-i dünyādan el yur hemān
3. Gören 'aks-i necmi şu içre şanur
Ki nīlüferistān-ı bāğ-ı cināñ
4. Bu çeşme yok idi burada ezel
Binā kıldı ol şāhib-i 'izz u şān
5. Felek-rütbe ümm-i ḥıdīv-i zamān¹
Ki dürr-i Murād²'a şadefdür o kân
6. O güldür bu gülzār-ı 'izz ü şeref
O gülbündür ammā bu da gülsitān
7. Ḥudāyā be-ḥaḳḳ-ı seḫer-ḫīz-i dīn
Belā bādun etme bulara vezān
8. Mu'ammer olalar sa'ādet ile
Muḫaşşal du'āmuz budur her zamān

56a

¹ *ümm-i ḥıdīv-i zamān*: Sultan IV. Murad ve Sultan İbrahim'in annesi; büyük valide Mahpeyker Kösem Sultan. 1589'da doğdu. Genç yaşta saraya alınan Kösem Sultan, Sultan I. Ahmed'in hasekisi olmuş ve Murad, Süleyman, İbrahim ve Kasım adlı şehzadelerle Ayşe ve Fatma adlı sultanları dünyaya getirdi. Kocasının ölümünden sonra Sultan I. Mustafa, II. Osman ve yeniden I. Mustafa'nın sadaretinden sonra tahta geçen oğlu IV. Murad zamanında devlet işlerinde etkinliği arttı. Diğer oğlu sultan I. İbrahim saltanatında ise geri plandan devleti sadrazamlar vasıtasıyla uzunca bir süre yönetti. Sultan İbrahim'in öldürülmesinden sonra tahta geçen Turhan Sultan'ın oğlu IV. Mehmed'e 1651 yılında düzenlediği komplo başarısız oldu ve yakalanarak öldürüldü. (İlgürel 2002, 273-275; Cezar 2011, 2014-2017)

² *Murād* için bkz. K.5/7 (Sulṭān Murād)

9. **Füzünî**'ye tārīhin etseñ su'āl
Diye mā şarāb-ı ʔahūr-ı revān
Sene: 1040

24

Tārīḫ-i Ḥān-ķāh-ı Şeyḫ Ḥasan

(fe'ülün / fe'ülün / fe'ülün / fe'ül)

1. Cenāb-ı kerāmāt Şeyḫ Ḥasan¹
Maḥall-i füyüzāt u şāhib-temiz
2. Bu cāy-ı şafāyı 'azīz-i cihān
Çü icād etdi edüp sa'y-ı tīz
3. **Füzünî** de tārīḫ-i ra'nā ile
Aña ḥān-ķāh u maķām-ı 'azīz
Sene: 1038

25

Tārīḫ-i Mīr-āḫūr Şüden-i Ağa

(fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün)

1. Ey ma'ārif dürine zāt-ı şerīfüñ çü şadef
Ĝarķ-ı baḫr-i keremiñdür ḫalef ü daḫı selef
2. Bir 'Alī-sīret ü cevvd-ı saḫā'-güstersin
Seni naşb etmişe beñzer yerine şāh-ı Necef²
3. Ne ğam ol tāb-ı temūzuñ elem-i germine kim
Sāyebān-ı keremüñ ola aña saķf-ı kenef

56b

¹ Şeyḫ Ḥasan: Hakkında bilgi bulunamadı.

² Necef için bkz. M.1/36 (Necef), K.5/11 (Alî)

4. Ğayra nisbet nic'ola zāt-ı ma'ārif-baḥşuñ
Kıymet-i kāse-i zer ola mı mānend-i ḥazef
5. Pāsbān-ı ḥiredüñ bānī-i sūḳ-ı fitne
Düzde çekdi başımı ḥırkaya mānend-i keşef
6. Nāmı hem-nām-ı ḥabīb-i şakaleyn-i Raḥmān¹
Fehmi hemtā-yı ḥiredmend-i eḳālīm u ṭaraf
7. N'ola oldıysa şehiñ luṭf-ıla mīr-āḫūrı
Ḥizmetin etmedi ḥaḳḳā ki ḥuḳūḳ üzre telef
8. Ḥānedān-ı şerefi ced-be-ced erbāb-ı düvel
Düdmān-ı 'uzemā cümlesi hep ḥayr-ı ḥalef
9. Güş edüp manşibiñı dedi **Füzūnī** tārīḥ
Bulasın cāhuñ ile cāh-ıla şad 'izz ü şeref
Sene: 1039

26

Tārīḥ-i Ḥākim-i Sipāh Şüden-i Pāşā-zāde

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Merḥabā ey çarḥ olduḳ yine memnūnuñ senüñ
K'eyledüñ bir zāt-ı pāke böyle luṭf-ı dā'imī
2. Ḥaḳ budur inkār olunmaz ḥaşlet-i pākīzesi
Ḥulḳ-ı nīkūdur mühimmi ḥüsn-i sīret lāzımı
3. Kātibin şandum 'Utārid² kendi bir māh-ı tamām
Güyyā olmış kırān-ı sa'd³-ı çarḥ-ı çārümī

¹ *hem-nām-ı ḥabīb-i sakaleyn-i Raḥmān*: Mīrāhūr Muhammed Ağa. Hakkında bilgi bulunamadı.

² *Utārid* için bkz. K.1/12

³ *kırān-ı sa'd* için bkz. Tb.2/1 (kırānu'n-nahseyin)

4. Bir h alel gelmez mi hiç t ak-ı rev ak-ı devlete
Kaşr-ı d iv anıñ bu resme olsa r ukn-i k a' imi

57a

5. S al-i t ar ih i Őum ar ed up **F uz un i** dedi kim
Oldı P aŐ a-z ade¹ ŐiŐ hatle sip ah ıñ h akimi
Sene: 1050

27

T ar ih-i Kaşr-ı D iger Ber ay-ı Sil ahd ar Siy avuŐ AĞa ba'd ez-Fet -i Bağd ad

(mef' l  / f a' il t n / mef' l  / f a' il t n)

1. H ak an-ı b u'l-mağ az i  al' -k uŐ a-yı ' alem
Sult an Mur ad-ı r abi'  ap uk-s uv ar-ı heyc a
2. Bağd ad'a 'azm edicek ferm anı oldu bir kaşr
H ukk am ed up ta ayy ud itm amın etdi inh a
3. Fet  etdi ric'at etdi Bağd ad'ı ol yeg ane
Geldi m uŐerref etdi ol kaŐrı Ő ah-ı d an a
4. Emr eyledi Sil ahd ar AĞa'ya dağı bir kaşr
Ya'ni Siy avuŐ AĐa² yokdur naz iri aŐl a
5.  aŐaf³-h iŐ al-i p ur-dil mecm u' a-i h aŐ a' il
Ma' k ul-i fehm   k amil mesned-niŐ in-i v al a
6. İtm ama erdi  unki kaşr-ı İrem⁴-naz ire
Oldı pesend-i ' alem ol mesken-i dil- ar a

¹ *P aŐ a-z ade*: Hakkında bilgi bulunamadı.

² *Siy avuŐ AĞa* için bkz. T.8/6 (Siy avuŐ)

³ * aŐaf* için bkz. K.3/20

⁴ *kaşr-ı İrem* için bkz. M.1/64 (b ağ-ı İrem)

7. Tāk-ı muḳarnesine taḥrīr için 'Utārid¹
Zerrīn ḳalemle etmiş bu beyti anda imlā
8. Zībende tāk-ı a' lā mānend-i ḳarḥ-i mīnā
Ferḥunde ḳaşr-ı zībā kāşāne-i felek-cā
9. Dedi **Füzūnī** hātif yaz zer kitābe üzre
Tārīhini bu ḳaşrın zībā vü ḥoşça ḥaḳḳā
Sene: 1049

28

**Tārīh-i Çeşme-i Fāṭıma Sulṭān Berāy-ı Rūḥ-ı Pedereş
Merḥūm Sulṭān İbrāhīm Ḥān**

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

57b

1. Ḥāzret-i Sulṭān İbrāhīm²-i cennet-sākiniñ
Rūḥ-ı pākine eder ḥimmetler ol Rabb-i celīl
2. Nūş edüp şehd-i şehādet 'ālemi terk eyledi
Rūzī ḳılsun Ḥaḳḳ te'ālā anda āb-ı selsebīl³
3. Duḡter-i pākizesi kim Fāṭıma Sulṭān⁴dur
Devlet ü ḳadrin ziyād etsün Ḥudā ömrin ṭavīl
4. Eyledi bu çeşme-i āb-ı ḥayātı ḥayr için
Zinde ḳıldı nām-ı pākin eyledi sa'y-ı cemīl

¹ *Utārid* için bkz. K.1/12

² *Sulṭān İbrāhīm* için bkz. T.4/1 (Sulṭān İbrāhīm Hān)

³ *āb-ı selsebīl*: Kur'ân-ı Kerīm'de cennete gidecekler hakkında el-İnsân suresinde "Onlara orada zencefil karışımı bir kadehten içirilir; içindeki orada selsebīl diye isimlendirilen bir pınardandır" ayetiyle açıklanan, cennetteki ırmaklardan biri. (Cebeci 2009, 447)

⁴ *Fāṭıma Sulṭān*: Sultan İbrahim'in kızı. Henüz üç yaşında önce Silahdâr Yusuf Paşa ile evlendirildi. Paşa'nın bir yıl sonra idam edilmesi üzerine bu kez musâhib Fazlullah Paşa ile evlendirildi. Büluğ çağını görmeden ikinci kez dul kaldı. (Eyice 2000, 345)

5. Bu şevābı Fāṭıma Sultān edüp bağısladı
Ḥān-ı İbrāhīm rūḥ-ı pākine etdi sebīl
6. Ey **Füzūnī** çeşmenüñ tārīhini etdüm su'āl
Hātif-i gaybī dedi kim olayım saña delīl
7. Serv gibi bir elif ҡo yanına tārīḥ olur
Yā(?) Ḥüseyn¹iñ 'aşķına mā'-i ṭahūr-ı bī-'adīl
Sene: 1064

29

Tārīḥ-i Fetḥ-i Bağdād

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Ḥazret-i Sultān Murād ol fātīḥ-i mülk-i 'Irāk
'Arşa aşdı tīğini ḥün-ı ser-i ezdāddan
2. Āb-ı şemşir ile pāk etdi kızılbaş² tamām
Ṭāhir oldı ol nevāḥī rafz ile ilḥāddan
3. Şol kadar kırdı 'adū-yı çār-yārı³ şehr-yār
Ḥāriciler⁴ ḥāric oldı defter-i a'dāddan
4. Cānına od düşdi başından zuhūr etdi 'alev
Sürḥ-ser⁵ şanur görenler miğfer-i pülāddan
5. Düşdi Mirrīḥ'iñ elinden tīği bu cengi görüp
Ḥavf [eder] elbette şākird ehl olan üstāddan

¹ *Ḥüseyn* için bkz. K.5/11

² *kızılbaş*: Şii-bâtinîliğin İmâmiyye mezhebinin bir koludur. Başlarına kızıl taç ve sırtlarına kızıl hırka giydiklerinden bu adla anılırlar. Hz. Ali'ye aşırı sevgiden doğmuş bir koldur. (Hançerlioğlu 1984, 255) Belirli bir dinî ve sosyal grubu nitelemek üzere ilk defa ne zaman kullanıldığıyla ilgili kesin bir bilgi olmayan bu terim XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı-Safevî çekişmesinin tabii bir neticesi olarak Osmanlılar "devlet muhalifi ve isyancı zümreler" anlamında kullanmıştır. (Üzüm 2002, 547)

³ *çār-yâr*: Dört sevgili anlamında, dört büyük halife; Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali.

⁴ *hāricî* için bkz. G.53/6

⁵ *sürh-ser* için bkz. T.30/2 (kızılbaş)

6. Dört nefer hân kim esîr oldu 'Acem'de rükn idi
Şimdi şâh erkânsız oldu fitneye bünyâddan

7. Şol kadar sūr-ı sūrûra düşdi İslâm ehli kim
Gice gündüz fark olunmaz Kadr¹ ile a'yâddan

58a

8. Fetḥ-i Bağdād'a **Füzûnî** bir 'aceb târîhdür
Dört 'aded hânlar çıkınca belde-i Bağdād'dan
Sene: 1048

30

Târîḥ-i Fetḥ-i Bağdād

(müstef' ilâtün / müstef' ilâtün)

1. Sulṭân Murād ol ḥākân-ı a'zam
Kaşd etdi ref'e ehl-i 'inâdı

2. Çekdi cünüdın sūrḥ-ı ser² üzre
Pür oldu şahrâ doldı bevādî

3. Erdi 'Irak'a kopdı tarāka
Çāk oldu ḥaşmîñ cümle fu'adı

4. Bağdād'a geldi ḥaşr etdi 'asker
Cengiñ uruldu yine bünyâdı

5. Şol deñlü urdu topı o şehre
Vîrâne oldu yer yer sevâdı

6. Fetḥ etdi kırdı sūrḥ-ı serâni
Kalbin pür etdi bu sūr u şādî

¹ *Kadr* için bkz. G.54/1 (leyletü'l-kadr)

² *sūrḥ-i ser* için bkz. T.30/2 (kızılbaş)

7. Tārīḥ-i ra'nā oldı **Füzūnī**
Aldı o şāhuñ topı Bağdād'ı
Sene: 1048

31

Tārīḥ-i Qatl-i Kara Çāvüş

(fe'ülün / fe'ülün / fe'ülün / fe'ül)

1. Kara çāvüş¹ ağa-yı Kārūn²-likā'
Alup māl-i rüşvet edindi künüz
2. Zebānī-i āteş-feşānı kulüb
Belā-yı şeb idi sitemkār-ı rüz
3. Anıñ katline oldı fermān-ı şeh
Helākinden oldı cihān dil-fürüz

58b

4. Demiş ḥākī-i müsı şad şevk ile
Helākine tārīḥi ağa domuz
Sene: 1059

32

Tārīḥ-i Qatl-i Bektâş Ağa

(fâ'ilātün / fâ'ilātün / fâ'ilün)

1. Bilmez imiş kimse Nemrūd'uñ meger
Künyesi Bektâş³ imiş Nemrūd-ad

¹ *Kara çāvüş*: Sultan IV. Mehmed döneminde görev yapmış yeniçeri ağalarından; Kara Çavuş Mustafa Ağa. 1649-1651 yılları arasında yeniçeri ağası olarak görev yapmıştır. IV. Mehmed'e düzenlenen komplonun başarısız olması sonucu işbirlikçileriyle beraber boğdurulmuştur. (Uzunçarşılı 2011b, 253-259) bkz. T.11/6 (Bektâş), T.34/1 (Kethüdâ Çelebi Mustafa Ağa), T.24/5 (ümm-i hidiv-i zamân)

² *Kârûn* için bkz. K.3/2

³ *Bektâş* için bkz. T.11/6

2. Mancınık¹ hilesünden dā' imā
Çok Halil² olmuşdı āzürde-nihād
3. Ol tekebbür ol tecebbür ne idi
Tā bu deñlü etmedi Şeddād-ı 'Ād³
4. Hāmdüli'llāh ki 'aşā şemşīr-i şāh
Oldı ol Fir'avn⁴'a bir ejder-nijād
5. Ol 'anūduñ katline tārīh edüp
Dedi hātif katl-i Fir'avn-ı 'inād
Sene: 1061

33

Tārīh-i Katl-i Kethüdā-yı Yeñiçeriyān Muştafā Ağa

(mefā'ılün / mefā'ılün / fe'ülün)

1. Ocağa kethüdā⁵ bir şahş-ı zī-cāh
Yok idi mālma ihşā vü gāyet
2. 'Aṭā-baḥş idi ammā nā-maḥalle
Edānī-perver ü bīcā-saḥāvet
3. Karīn olmakla Bektāş⁶ u ağaya⁷
Sirāyet eyledi āşār-ı şoḥbet

¹ *mancınık*: Kuşatmalarda surları yıkmak için kullanılan savaş aracı.

² *Halil* için bkz. K.1/31 (Halil-i Âzer)

³ *Şeddād-ı Âd*: Hüd peygamber zamanında Yemen'de yaşamış Âd kavminin hükümdarı. Kibriyle tanrılık iddiasında bulunmuş, bunun ispatı için büyük binalar, bentler, bahçeler yaptırmıştır. Bağ-ı İrem denilen bu bahçe bittiğinde Allah tarafından ordusuyla birlikte helak edilmiştir. (Pala 2013, 423) bkz. K.1/31 (Âd), M.1/64 (bağ-ı İrem)

⁴ *Fir'avn* için bkz. G.80/1

⁵ *Kethüdâ Çelebi Mustafa Ağa*: Sultan IV. Mehmed saltanatında görev yapmış yeniçeri kethüdası. Kethüda, yeniçeri ağasından sonra gelen rütbe olup, yeniçeri ağasının yardımcısı konumundadır. Kethüda Çelebi Mustafa Ağa, Sultan IV. Mehmed'e düzenlenen komploya iştirak edenlerdendir. Komplo başarısız olunca bir süre firar etmiş ancak yakalanarak boğdurulmuştur. (Uzunçarşılı, 2011a, 253-259) bkz. T.11/6 (Bektâş), T.32/1 (Kara çavuş)

⁶ *Bektâş* için bkz. T.11/6

⁷ *ağa* için bkz. T.32/1 (Kara çavuş)

4. Kārīn-i bed 'āceb mühlük belādur
Nitekim kurb-ı nīkūda sa'ādet

5. Firār etdikde katl etdi irişdi
Dırāz imiş 'aceb şemşīr-i devlet

59a

6. Hıyānet etdügiyçün pādişāha
Olur tārīh aña lafz-ı hıyānet
Sene: 1061

34

Tārīh-i Vefāt-ı Siyāhī -raḥimehu'llāh-

(mefā'īlün / mefā'īlün / fe'ūlün)

1. Bu mātem-hānede hīç görmedük şād
Siyāhīdür kabā-yı halkı her-bār

2. Kıyām üzre iken bir serv-i bālā
Eder zīr ü zeber bir bād-ı āzār

3. Figāñ ey merg-i cān-süz-ı pür-āteş
Elüñden dād ey mevt-i sitemkār

4. Kanı ol nāz-perverde Siyāhī¹
Düşüpdür hāke çün gül-berg-i gülzār

5. Kelāmı rūḥ-baḥş-ı mürde iken
Sükūta vardı etmez şimdi güftār

¹ *Siyāhī*: XVII. yüzyıl tıp bilgini, Derviş Mustafa Siyāhī (Sipāhī) Lârendevî. Karaman'ın Lârende kasabasında doğmuştur. Mevlevî tarikatına mensuptur. Mısır ve değişik birçok yerde on sene kadar seyahat etmiştir. Mısır'da Bağdatlı Molla Muhammed'den ders almıştır. 28 bab üzerine düzenlenmiş *Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ* isimindeki tıbbi eserinde eczanın lügat isimlerini Arapça, Farsça, Yunanca, Berberice ve Türkçe üzerine cetvelli bir tarzda yazmıştır. Bir de *Mecmâu't-Tıb* isiminde bir eseri vardır. Ölüm tarihi kaynaklarda 1025 (1616)'ten sonra olarak gösterilmektedir. Bu tarihle beraber ölüm yılı 1059 (1649) olarak netleşmiştir. (Tâhir 2009, 217; Akkuş 2008, 5)

6. Gülinden ayru düşse bülbül ağlar
N'ola feryād ederse bülbül-i zār
7. Komasun taşu taş üstüne hergiz
Görüp seng-i mezārın hayl-i züvvār
8. Desün el-Fātiha rûhına dā'im
Hedāyā-yı kabirdür aña ezkār
9. **Füzūnī** et du'ā-yı şıdķ u ihlās
Ki olsun kabrine envār ıřār
10. Aña tārīh-i nūrānī ki Mevlā
Eder el-ħaķ Siyāhī kabrin envār
Sene: 1059

1

Matla'-ı Ğarrā

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Dağlar kim yaķayın sīne-i hūn-ālūda
Cebe satmak¹ nic'olur göstereyüm Dāvūd²'a

59b

1. Beni tūfān-ı elem ğarķ-ı belā-yı ğam edüp
Düşdüm 'ummān-ı firāķa meded ey Nūh³ yet[iş]

¹ *cebe*: Örne halka ve zincirden yapılmış zırh, pusat. (Dilçin 2009, 57) *cebe satmak*: Caka satmak, gösteriş yapmak (Onay 2009, 110)

² *Dāvūd* için bkz. K.1/16

³ *Nūh* için bkz. G.42/4

2

Velehu

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. 'Āşık ister ki nihān eyleye 'aşk-ı şūrı
Hîç āgūş-ı bağal ola mı Kūh-ı Tūr'ı
2. Teni mecrūh edüp kurb-ı vişāli yāriñ
Aña bih-būdī-i merhem ola dāğ-ı dūrı
3. Nūş-ı vuşlatda olan nīş-i ta'andan kaçmaz
Böyle şehd-i feraħıñ böyle olur zünbūrı
4. Olamaz 'aşk ile āsāyiş-i dil ma'reke-sāz
Mevc-i 'ummāna olur mı ḥas u ḥāruñ zūrı

3

Matla'

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. Şem'-i āh ile bulıcağ dedi bu baht-ı denī
Be **Füzünī** mūm ile mi oğudum¹ yoḥsa seni

16

Çapudān İken Şehīd Olan Mūsā Pāşā Ḥaḳqındadır

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. Şanmañuz ser-ḥ[ī]zeden sürḥ oldı ol kān-ı güher
Gevher-i la'l-i derūnı taşra 'aks urdı meger

¹ *mum ile okumak*: Mumla davet etmek. Eski zaman adetlerindedir. Buna göre davet edilecek kişiye mum gönderilmek "bu gece bize geliniz" anlamına gelmekteydi. (Onay 2009, 335)

2. Çün eṭıbbā' ḥıkmeten dem rūḥdur derler idi
Zāhir oldı ḥıkmət Allāh'uñ o rūḥ-ı nāmver
3. Gevher-i cismın ṭabībā faşda kaşd etme şaḫın
La'lden ḫan almağa hıç urılır mı nışter
4. Naḥl-i güldür ol gülistān-ı kerem etme 'aceb
Cā-be-cā açılsa gāhı sürḥ u ra'nā gonçeler
5. Ceste ceste cism-i billürında ḥumret göricek
Şışeye şandum ḫaranfüller ḫonulmuş tāze ter
6. Nabżuna el urmasun hergiz eṭıbbā-yı zamān
Dest-gīri ola ḥallāḫ-ı şifā-baḥş-ı beşer

60a

7. Cāme-ḥ'āb-ı istirāḫat üzre rāḫat eylesün
Ey **Füzūnī** şāg olsun bu da bir demdür geçer

17¹

23b

بشنو ازمن برادر جانی
اینچنین کرده شد سخن رانی²

کر کدایی ببینی کر شاهی
توازیشان فلوس میخواهی³

گاهی زرخواهی و کهی درهم
کرنمیداد دمت شوی درم⁴

¹ Bu manzumenin kafiyelenişi mesnevi biçiminde olup kıta başlığı altında değerlendirilmiştir.

² "Canım kardeşim! Benden dinle de gör ki şairlik neye döndü."

³ "Dilenci de görse padişah da görse onlardan para istemektesin."

⁴ "Bazen altın bazen de gümüş istersin. Sana vermediğimde de gücenersin."

کر دداز بیم خواهشت خرشید

همچو برك خزان رسیده بید¹

شبم از آز تو کند فریاد

شب برخسار کل نمی افتاد²

24a

ترسد ان شبم سحرکاری

که توانراً نقود پنداری³

ماهیان شناور دریا

میکریزد ز خواهشت زیرا⁴

وکرش پشت او بچنک آری

درهم او ز پوست برداری⁵

چند کاوی مکو که این هنرست

جیب مابس نه کان سیم و زرست⁶

دیدۀ آدمی نباشد سیر

مکرش خاک کور دامنگیر⁷

چو فزونی نباشی دل خرسند

بدرکوش اثر ندار دت پند⁸

¹ "Güneş, senin hırsının korkusuyla sonbahara ermiş söğüt yaprağına döner."

² "Çiy tanesi, senin hırsın yüzünden feryat eder, geceleri gülün yanağına düşmezdi."

³ "Sen onu para zannedince, seher vakti görülen çiy tanesinin ödü koptu."

⁴ "Nitekim, deryada yüzen balıklar bile senin hırsın söz konusu olunca kaçır."

⁵ "Çünkü (o kadar hırslısın ki), onların sırtını yay edip pullarını gümüş para diye derilerinden yüzersin."

⁶ "Ne zamana dek kazacaksın, bu hünerdir deme sakın; bizim cebimiz altın-gümüş madeni değil ki!"

⁷ "İnsanoğlunun gözü asla doymaz. Halbuki (önünde sonunda) onu bekleyen mezarının toprağıdır."

⁸ "Ey Füzûnî, madem ki gözü doymaz birisin, o vakit kulağına da hiçbir öğüt girmeyecektir."

Tārīḫ-i Tamām Şüden-i Dīvān¹

دیوان فزونى چون با تمام رسيد
میکرد قضا بعقل کل تویبخش²

جستم نى خامه بادم از کفتى کفت
بر لوح قضا نوشته شد تاریخش³
سنه : ۱۰۶۵

الله الحمد ثم الحمد این دیوان اعجاز حرف قابل حلی بندى ظرف کشته
از قلم شکسته بسته عبد بخت برگشته و تار امل کسسته اعنى کفتى
ادرنوى بجهت خدمت فزونى افندی (سلمه الله) فى اواخر جمادى الاخر سنه
خمس و ستين و الف⁴

¹ "Divanın bitiş tarihi."

² "Füzûnî Divanı tamamlandığında kazâ, akl-ı küll'ü azarladı."

³ "Kamış kaleme sordum, Güftî'den nefesle dedi: (onun) Tarihi kaza sayfasına yazıldı."

⁴ "Allah'a hamd üzerine hamdolsun ki her harfî mucizelerle dolu, kuyumcu titizliğiyle işlenmiş bu divan; Füzûnî Efendi'nin (Allah ona selamet versin) hizmetkarı, emel ipi kopuk, bahtsız bir kul olan Edirneli Güftî'nin kırık dökük kalemıyla, 1065 senesi Cemâziyelâhir ayı sonlarında yazıya geçirildi."

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AKKUŞ Metin (1993). **Nef'i Divanı**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- BABACAN İsrafil (2012). **Klâsik Türk Şiirinin Son Baharı Sebk-i Hindî**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- BUZ Ayhan (2009). **Sokullu'dan Damat Ferit'e Osmanlı Sadrazamları**, İstanbul: Neden Kitap Yayınları.
- CEYLAN Ömür (2000). **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- _____ (2007). **Kuşlar Dîvânı Osmanlı Şiir Kuşları**, İstanbul: Kapı Yayınları.
- CEZAR Mustafa (2011). **Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı IV. Cilt**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÇAVUŞOĞLU Mehmed (1977). **Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım**, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- DANKOFF Robert (1991). **The Intimate Life an Ottoman Statesman**, (Ed. Jere Bacharrach), New York: State Univercity of New York Press.
- DİLÇİN Cem (2000). **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERKAL Abdulkadir (2009). **Divan Şiiri Poetikası (17. Yüzyıl)**, Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî (2006a). **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini**, (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman), C.III, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- _____ (2006b). **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 307 Yazmasının Transkripsiyonu-Dizini**, (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman vd.), C.V, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- FARUKÎ Şemsürrahman (2007). **Şehirdeki Yabancı Sebk-i Hindî Şiirinin Poetikası**, (Çev: Ali Fuat Bilkan, Özgür İldeş), Ankara: Bizim Büro Basımevi.

- GÖKBİLGİN M. Tayyip (1979). **Osmanlı İmparatorluğu Medeniyet Tarihi Çerçevesinde Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlimi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- İBN Sa'd (2014). **Kitâbü't-Tabakâtü'l-Kebîr Resûlullâhın Kutlu Sîreti**, Çev: Kollektif, C.I, İstanbul: Siyer Yayınları.
- İPEKTEN Haluk, İSEN Mustafa vd. (1988). **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İZ Mahir (2012). **Tasavvuf Mâhiyeti, Büyüklüğü ve Tarikatler**, (Haz. M.Ertuğrul Düздаğ), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- KARAHAN Abdülkadir (1980). "Trabzonlu Figânî'de Atasözleri ve Deyimler", **Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri**, içinde, s.43-53, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Kâtip Çelebi (2013). **Keşfü'z-Zunûn**, (Çev. Rüştü Balcı), C.I, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- LEVEND Ağâh Sırrı (1943). **Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar**, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- _____ (2008). **Türk Edebiyatı Tarihi**, C.I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MAZIOĞLU Hasibe (1957). **Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik**, Ankara: İş Bankası Kültür Cep Kitapları.
- Mustafa Safâyî Efendi (2005). **Tezkire-i Safâyî Nuhbetü'l Âsâr min Fevâidi'l-Eş'ar**, (Haz. Pervin Çapan), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- MÜLLER-WIENER Wolfgang (2007). **İstanbul'un Tarihsel Topografyası**, (Çev. Ülker Sayın), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Müstakim-zâde Süleyman Sa'deddin Efendi (2000). **Mecelletü'n-Nisâb Tıpkıbasım**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÖZTUNA Yılmaz (2011). **Osmanlı Devleti Tarihi Siyasi Tarih I**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- _____ (2013). **Osmanlı Devleti Tarihi Medeniyet Tarihi II**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- SAKAOĞLU Necdet (2012). **Bu Mülkün Sultanları 36 Osmanlı Padişahı**, İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- SIRMA İhsan Süreyya (2013). **Peygamberler Tarihi**, İstanbul: BeyanYayınları.

- SÜREYYA Mehmed (1996a). **Eski Yazıdan Yeni Yazıya Sicill-i Osmanî Osmanlı Ünlüleri**, (Haz. Nuri Akbayar), C.IV, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- _____ (1996b). **Eski Yazıdan Yeni Yazıya Sicill-i Osmanî Osmanlı Ünlüleri**, (Haz. Nuri Akbayar), C.V, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- _____ (1996c). **Eski Yazıdan Yeni Yazıya Sicill-i Osmanî Osmanlı Ünlüleri**, (Haz. Nuri Akbayar), C.II, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Şeyhî Mehmed Efendi (1989). **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri Vekayü'l-Fudalâ I**, (Haz. Abdülkadir Özcan), C.III, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- TAHİR Bursalı Mehmed (2009). **Osmanlı Müellifleri I-III ve Ahmed Remzi Akyürek Miftâhu'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi**, (Haz: Mustafa Tatçı ve Cemal Kurnaz), Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- TARLAN Ali Nihad (1963). **Necatî Beg Divanı**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- _____ (1966). **Ahmed Paşa Divanı**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- _____ (2011). **Fuzûlî Divanı Şerhi**, İstanbul: Akçağ Yayınları.
- TÖKEL Dursun Ali (2000). **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar-Şahıslar Mitolojisi**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- TUMAN Mehmet Nâil (2001). **Tuhfe-i Nâilî Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri**, (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), C.II, Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- UNAT Faik Reşit (1994). **Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı (2011a). **Osmanlı Tarihi III. Cilt 1. Kısım II. Selim'in Tahta Çıkışından 1699 Karlofça Andlaşmasına Kadar**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- _____ (2011b). **Osmanlı Tarihi III. Cilt 2. Kısım XVI. Yüzyıl Ortalarından XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- YAKIT İsmail (2010). **Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- YILMAZ Ahmet, (2000). **Mecelletü'n-Nisâb Fihristi**, Konya: Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları.

YILMAZ Kaşif (2001). **Güftî ve Teşrîfâtü's-Şu'arâsı**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Sözlükler

ASİL Yasin Şeref (2011). **Dini Terimler Sözlüğü**, Ankara: Alter Yayıncılık.

BAYRAK M. Orhan (2002). **İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar**, İstanbul: Milenyum Yayınları.

CİLACI Osman (2001). **Dinler ve İnançlar Terminolojisi**, İstanbul: Damla Yayınevi.

CEBECİOĞLU Ethem (2009). **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.

DEVELLİOĞLU Ferit (1999). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

DİLÇİN Cem (2009). **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

HANÇERLİOĞLU Orhan (1984). **İslâm İnançları Sözlüğü**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ONAY Ahmet Talât (2009). **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, (Haz. Cemal Kurnaz), İstanbul: H Yayınları.

PAKALIN Mehmet Zeki (2004). **Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, C.I, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

PALA İskender (2013). **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, İstanbul: Kapı Yayınları.

REDHOUSE Sir James W. (2011). **Turkish and English Lexion New Edition**, İstanbul: Çağrı Yayınları.

SAMİ Şemseddin (1978). **Kâmûs-ı Türkî**, İstanbul: Çağrı Yayınları.

STEINGASS F. (2005). **A Comprehensive Persian-English Dictionary**, İstanbul: Çağrı Yayınları.

TULUM Mertol (2011). **17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ZAVOTÇU Gencay (2013). **Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü Kişiler, Hayvanlar, Bitkiler, Tabiat Güçleri, Kişileştirilmiş Varlık ve Kavramlar**, İstanbul: Kesit Yayınları.

Ansiklopediler

- AFYONCU Erhan (2009). "SİPAHİ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXVII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ (2013). "ZEÂMET", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XLIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- AKÜN Ömer Faruk (1994). "DİVAN EDEBİYATI", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.IX, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ALGAR Hamid (2006). "NAKŞİBENDİYYE", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ALPER Ömer Mahir (1999). "İBN SÎNÂ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XX, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ARTAN Tülay (1995). "EYÜP", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ATALAY Mehmet (2013). "ZAHİR-İ FÂRYÂBÎ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XLIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BEYDİLLİ Kemal (2013). "YENİÇERİ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XLIII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BİLGE Mustafa L. (1991). "AZAK", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BOLAY Süleyman Hayri (1988). "ÂDEM", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- CEBECİ Lütfullah (2009). "SELSEBÎL", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXVI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÇORUHLU Tülin (1996). "GÜRZ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ (2012). "TUĞ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XLI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- DERMAN M. Uğur (1988). "ÂHAR", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ (1997). "HAT", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XVI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ (2012). "TUĞRA", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XLI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- DURMUŞ İsmail (2003a). "LEYLÂ ve MECNÛN", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXVII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ (2003b). "MECNÛN", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXVIII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- EREN Mehmet (2012). "ÜMMÛ MABED", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XLII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- EYİCE Semavi (2000). "İBRÂHİM PAŞA SARAYI", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- FAYDA Mustafa (1994). "EBÛ BEKİR", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.X, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ (2007). "ÖMER", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- FIĞLALI Ethem Ruhi (1997). "HÂRİCÎLER", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XVI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- HARMAN Ömer Faruk (2003). "LOKMAN", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXVII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ (2004). "MERYEM", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXIX, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- HAMÎDULLAH Muhammed ve AVCI Casim (2012) "UHUD GAZVESİ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XLII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- HAMÎDULLAH Muhammed (1998). "HAYBER", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XVII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İLGÜREL Mücteba (2002). "KÖSEM SULTAN", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXVI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ (2009). "SUBAŞI", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXVII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İNALCIK Halil (2012). "TİMAR", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XLI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İPŞİRLİ Mehmer UZUN Mustafa (1991), "BAHÂÎ MEHMED EFENDİ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KARAİSMAİLOĞLU Adnan (2009). "SELMÂN-I SÂVECÎ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXVI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KAYA Bayram Ali (2013). "YAHYÂ EFENDİ, Zekeriyâyâde", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XLIII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- KAYA Mahmut (1992), "CÂBİR b. HAYYÂN", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KAYAŞ Ahmet (1999), "SALİH PAŞA", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık.
- KILIÇ Hulusi (1989). "AHTERÎ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ (1993). "CEVHERÎ, İsmâil b. Hammâd", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.VII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KILIÇ Ünal (2013). "YEZÎD I", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XLIII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KIRCA Celal (1991). "BAHREYN", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Komasyon (1988), "ABBAS", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KURNAZ Cemal (1995). "FELEK", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ (2006). "MÛSÂ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ (2013). "YÛSUF", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XLIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KURTULUŞ Rıza (2007). "ÖRFÎ-İ ŞÎRÂZÎ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KÜTÜKOĞLU Mübahat S. (1994). "DEFTERDAR", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.IX, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- MERÇİL Erdoğan (2003). "MAHMÛD-I GAZNEVÎ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXVII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ORTAYLI İlber (2001). "KADI", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖNKAL Ahmet (1992). "CA'FER-İ TAYYÂR", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖRS Derya (2009). "SİYÂVUŞ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXVII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖZ Mustafa (2006). "NECEF", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- _____ (2010). "ŞEVÂHÎDÜ'N-NÜBÜVVE", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXIX, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ (2013). "ZAKKUM", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XVIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖZAYDIN Abdülkerim (2007). "NİZÂMÜLMÜLK", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXIII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖZCAN Abdulkadir (1999). "MURAD PAŞA, Kara", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÖZCAN Azmi (2009). "SİND", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXVII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖZGÜDENLİ Osman Gazi (2000). "İSFAHAN", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ (2012). "VASSÂF", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XLII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- PARMAKSIZOĞLU İsmet (1980). "Siyavuş Paşa", **Türk Ansiklopedisi**, Cilt: XXIX, Ankara: MEB Yayınları.
- ŞEKER Mehmet (1998). "HİL'AT", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XVIII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ŞİRİNOV Agil (2012), "TÛSÎ, Nasîrüddin", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XLI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ULUÇAM Müjdat (1999) "MUSA PAŞA, Kara", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayıncılık A.Ş.
- ULUDAĞ Süleyman (2009). "SİDRETÜ'L-MÜNTEHÂ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXVII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- UNAT Yavuz (2002), "KİRÂNÂT", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- UZUN Mustafa (1992). "BURÇ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- UZUNPOSTALCI Mustafa (1994). "EBÛ HANÎFE", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.X, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÜNAL Sadettin (2001). "KA'BE", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÜZÜM İlyas (2002). "KIZILBAŞ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- YAŞAROĞLU M. Kâmil (2006). "MUHAFFİFİN SURESİ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- YAZICI Tahsin (1993). "CÂM-I CEM", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.VII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____ ve ULUDAĞ Süleyman (1998). "HEREVÎ, Hâce Abdullah", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XVII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- YILDIRIM Nimet (2008). "RÜSTEM-İ ZÂL", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- YILMAZ Hasan Kâmil (1991). "AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- YILMAZ, Mehmet (1999). "MUSTAFA PAŞA, Kemankeş, Kara", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayıncılık.
- YİĞİT İsmail (2007). "OSMAN", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.XXXIII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Makaleler

- AĞIR Aygül ve OKÇUOĞLU Tarkan (2005). "Osmanlı Mezar Taşları Envanter Çalışması: Çemberlitaş Atik Ali Paşa Camii Haziresi Örneği", **TÜBA Kültür Envanteri Dergisi**, C.2004/3, s.259-284.
- AKÇAY Mustafa (2011). "İnsanlığın Ortak Dinî Temeli: Fıtrat", **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.XIII, S.23, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, s.143-170.
- ÇİFTÇİ Hasan (1998). "Klâsik İslâm Edebiyatında Hiciv ve Mizah", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.10, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, s.139-162.
- DERDİYOK İbrahim Çetin (2005). "Füzûnî ve Gül-i Sad-berg'i", **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.XIV/1, s.181-200.
- KAHYA Esin (1992). "İbn Nefis ve Eseri: El-Mucez", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi**, C.XIV, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, s.189-200.
- KAYA Tâhâ Tuna (2004). ""SİVAS KAYNAKLI BİR CÖNK ve YEDİ ŞAİR", **Millî Folklor Dergisi**, C.VIII, S.62, s.100-104.

- KÖKSAL M. Fatih (2001). "Divan Şiirinde Okçuluk Terimleri'ne Ekler", **Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, C.X, s.235-254.
- KUNT İbrahim Metin (1977). "DERVİŞ MEHMED PAŞA, VEZİR AND ENTREPRENEUR: A STUDY IN OTTOMAN POLITICAL-ECONOMIC THEORY AND PRACTICE", **TURCICA REVUE D'ÉTUDES TURQUES**, TOME IX/I, Strasbourg: Association Pour le Développement des Études Turques, p.197-214.
- ÖZEN Mine Esiner (1982). "Türkçe Kumaş Adları", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Fâtih Sultan Mehmed'e Hatıra Sayısı, S.33, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları, s.291-340.
- ÜNVER İsmail (1993). "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", **Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türkoloji Dergisi**, C.XI-1, s.51-89.
- YİĞİT Bilge Kaya (2013). "Bolulu Divan ve Tasavvuf Şairleri", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.XIII, S.2, s.301-324.
- YÜCEL Erdem (1968). "Etmekçizade Ahmet Paşa Medresesi", **Arkitekt**, C:XXXVIII, S:331, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, s.132-134.

Web

- İran Kültür Evi**, (ET: 11.12.2004), <<http://www.irankulturevi.com/lang-tr-FELEKYRVAN.cgi>>.
- Süvari Dergi**, (ET: 11.12.2014), <<http://www.suvaridergi.org/content/view/2084/1/>>.

Tezler

- AKKUŞ Mücahit (2008). **Siyâhî Karamanî Larendevî'nin Mecmâ'-i Tıb Adlı Eseri (Gramer-Metin-Sözlük)**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- ÇINAR Bekir (2000). **Tıffî Ahmed Çelebi, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanı'nın Tenkitli Metni**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.
- TOPRAK Muhbet (2006). **Şeyhülislam Bahayi Divanı Şerhi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

Yazma

Safvet (b.t.). **Zeyl-i Tezkiretü's-Şuarâ Es-Safâyî Nuhbetü'l-Âsâr**, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler, No: 92.

E-Kitap

DOĞAN Muhammed Nur (b.t.). **Avnî (Fatih) Dîvânı**, (ET: 17.12.2014), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, <<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10595,avnfatihdivanimuhammednurdoganpdf.pdf?0>>.

KAVRUK Hasan (b.t.). **Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı**, (E.T: 17.12.2014), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, <<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10655,seyhulislamyahyadivanihasankavrukpdf.pdf?0>>.

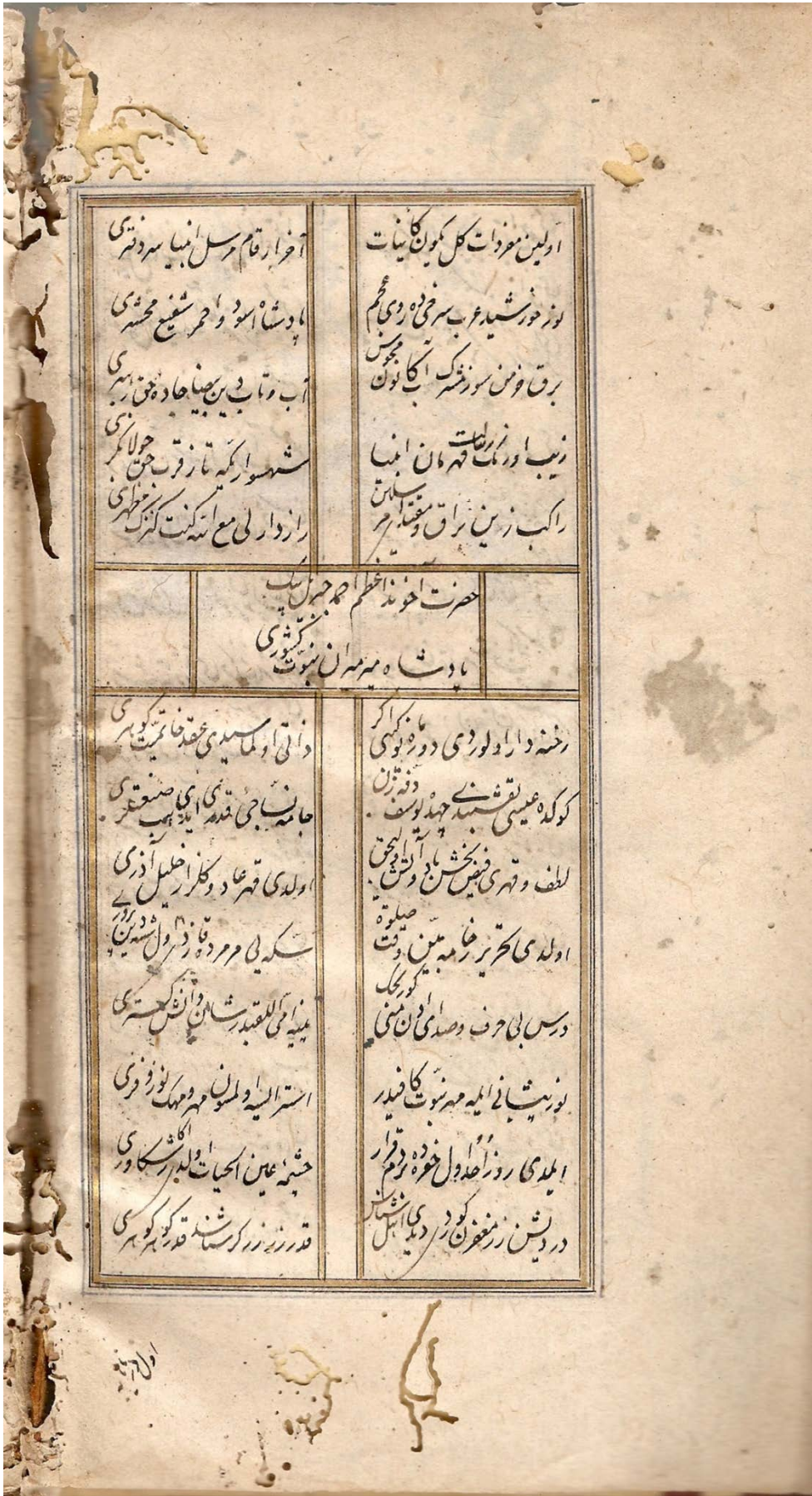
6. TIPKIBASIM

ابتداء دیوان فزونی در لغت علمت غایبه ابداع کلمات
 مخدومه رسالت علیه افضل الصلوة وکمال التحیات قدس

<p>بینه و باطل کد و غش کور سو جهانک ناز به سیرت پیش باغ مذمت کلای پاک لیدر کرم سبیل اشک لیه و اول بغم دم دل قند بولمش بونسل احمری بوییه خورین ایملکه بخت او در چشم می ایند رکنه سیل دید آه صحر می سرده ایند هب ر میوه ادر می</p>	<p>خانه دل و در شاک بود حصید درم و کور کرم سبیل اشک لیه و اول کوه سرخاب جگردن گشته کز بر کر ریشه دار آتش و دکله کل خرم و کدر رفته رفته رخ برم جاسر</p>
--	--

<p>سپهسالار اسباب قباخ خرمی نه صحاح جوهر خرمی خود لغا خرمی تهنیت کو اوله لوله ملاک خرمی صفحه دیرینه فرسوده اوزی قطا ایچون سیرتیز ادم دور خرمی ایسیم جاری مرکب می هند پیکری دیره سوزن تا ایدم توغلت کله سطر خرمی اوله واره سبک ایسول ملاک خرمی ماه خردن این پکار خرمی نوزدن جدول کورسه له دست خرمی مریم غنفت پناهی اول معترف خرمی نوله دیرن ایسیم خرمی خرمی اوله عنوان سبک خرمی مجر لغت نیدن کله خرمی ایسه ای مرکن آفرین سبک خرمی</p>	<p>سپهسالار اسباب قباخ خرمی نفس کورکیش کلن خرمی صدر لغت جوهر دور خرمی رکت خرمی خرمی سوده نولک ایسول خرمی زلف مشک افشا خرمی رشته زاری خرمی خرمی حضرت داود ایسول خرمی مهر و عهد خوش زار خرمی دستمال زار خرمی منبع ایچون دوشین کور خرمی بویه جمعه خرمی چون هیا اوله اسبابی خرمی عفت عایینه کورکیش خرمی</p>
--	---

اولین نمودن کل کویک کینات	آخر ارقام برسل انبیا سر دفتر
نوز خورشید عرب سرخ می روی هم	بادشا بود و احمد شیخ محمده می
برق و من سوزش که ای کجا بچین	آب و تاب برین صیاحه حق برین
زیب او در کتبت ته مان انبیا	شهر سواری که تا ز قرب جلال کبری
راکب زین براق و مغان بر	راز داری مع آنکه کتبت کتبت کتبت

حضرت اخوند اعظم احمد حسن پیک
 بادشا ه میرمه ان نبوت کتبتی

رخته دارا لودی دود کوی	دانی او کلسیدی عقد خاتمه کوی
کو که عیسی شبه چند لوست	جامه حاجی قنده می ای صفت کوی
لف و تهر می فیض شن و شن	اولدی که عاده و کلر اخیل اذری
اولدی می تحریر خامه بین وقت	سکه بی مردم قافه ذوق شین
درس بی حرف و صد می ان می	پید می القصد برت ان کتبت کوی
بوزیش با ایله میرمه نبوت کفیدر	استه ایله اولسون مهر مهر لودی
ایله می روز اول دل خوده درم قرار	حشبه عین احمیات اولد کتبت کوی
در دین ز منغون کدر دید ایله	قدر ز زر کتبت کتبت کتبت کوی

اول در نایابت دیر بها او برچ	طوکه پادشاهیت اولشد فخر خیزی
کو در غیر الحظه از دحام نوزن	ضمه رده چکدی خصمه کوبک حادری
بو العجد در دیشمی منی کین سینه	ویردی چشمان عدوه خصمه کور کوری
خلقت جبرلی کافر امیش صنع	اگر خواب آید تا مواج چون اول دور
زیر پایه رخ زده اولد قدر دیدی	دشمن باب ایدم رویم کاش
سن سلیمان براق با در غت منتظر	به بدی عایت بنی اعالم کتاج سری
شهنشینه نقل ایدر کوب با سعادت	نوشته راه سفر عدا ایددی سمندی
چون گذار نه قبالب جور کون	سدر مانده اولدی جبرلی کتاج کورن
کاربان و مسجد قضایی طی التسم نوله	آرزوی یار ایدر طبع برق آسته
دوند اولد دیرتمه کم صدن برین	کر میه دست شهنه و الماع چون
رفق خوش ایدر جسم کور اولد زما	ساقی بزم لسته ضرور اولد برین
بر جهان کلدیم آذن منته شهنش	بر مکانه وار کیم آذن عیادت برین
چون شرفیاب محل و حدت آباد ایدر	کله محبوب حقیقیدن جیب کل برین
بر کیمه میهم اولد کیمه نعمت جان دن	مخمره بر نوره بسط ایش آب غری
بر جیبی صیف ایدر اولد العالمن	ریزه چین نوره لطفی اولد اولد برین

<p> عقل و دل چشم و تقو جمله نمودن نه رقیب طعنه گو نه بیم غبار عدو دلنویسانه نوازش در باطنی آفت اقتضای آنکه دار و خانه خلوت جرمان زرد روی آتش بسازد پس بر حق جام لبر عطا بادن تمام با غیوب خود دین با تهنه ابروی اول قدر و در کشتن این فنا گنجینه مستعدان عنایات خدای طیب شکر مینی ز کام هر طبع اولد ای رسول زایت از اولو محمد اول نسیم غنیمت این چاک می بخ یا نبی امده دم فاسد کبی عین یا امین وحی ربانی مدد صدمد کوه ایمانی درج سینه دن جان دین </p>	<p> به بری داری حیرت نشا و بر سر وحدت آباد فانی ایرایش دگر لطف سبحانی موعید خدای کبری امت و محسنه یه چون رحمت بر جو غفران ایلی غرقانی نیلوزی نسوه خشنود و طبع اطهری امت در نور کار و در خطا و خوشدماغ آذر چنان بوشک از زکی نصرت آیت جلیل است کوش عنبر خوشبوی ابدان حمار کبری ای کرده محسنه نیک بجا و آوری کلخن دوزخ امت نامنه خاکری پر کناه اولدی شفا و یرون آذر به ایم نجوم آذر حیات کبری شعله زور کوزتون دیو در دگر </p>
---	--

شعله حرزک کوزتون دزد و بوکانی

تظاها

<p>جل عصمت اید ویرا که شهادت فصل کل فرایه بر غنای کرم کل جالاک بند کورم غنایم</p>	<p>عوطه گاه نزعه دو کده بوسی ای کل باغ شفاعت غنایم بسی چون کور در انوش کله سوز</p>
<p>ای فرونی نام باکی اید بنامی تیر نسبت کلی دکھی ذره های وری</p>	
<p>اید فر القاب بند بولوت کرمی وضع اولوب برش برسیا کرمی بدر آسایش وای نوزسه اگری</p>	<p>کلاک شیرین اید بولوت سوز تا که غنای کون شب بوجهر افلا کده روح پاک اقدس تروح و طیر اید</p>
<p>در معدلت و نعت و زیند ز سر برین با صا در</p>	
<p>آتش اسبد صا اید ساوش کدر دمت استا دجنیتش چرخ ددر ویر یک تابش لوز مهر کرمه باز پراید و طس ز اید اظنه کاند بر جو صفت اید غرض هم صیا اوله می خورید اید شیار</p>	<p>سحق ایچند سهر مهر اید سوز خاک کردونه نینه ز سر برین بند یا قدی دستا چینه مای برین کرم طهنت شب نینه اید ایدی جرم مهر اید ایدی اید بر روز نوز مهر ایدی پروانه مهر سوز</p>

<p>نجم احدی عشره خوابنی تعبیر الجون صانع جوشید و شوق داره تصفا به کعبه بوده مسک محک ثابله پور مطلقه کورین مهر جانتا دکل عکس مرات دل حضرت اول</p>	<p>هر پشیدن نینه خنده خور یوسف کردار صفا یکه بلطت ز رنجند دین آینه بینه فرسوده کل تابع زر مهر نگار اولدی سهر زده نیلوز جوی خار کادی اجرام سماواتی منور البصار</p>
<p>مطلع دین و دول حضرت صبا پاشا میر و شمع و شرف بخش نبی مختار</p>	
<p>لایق شان اگر مهر جانتا اوله بارک الله زهی صالح دین پرور کم لغض مضمون کهر رشک حدیث نبوی که بوردی جعل الله ویر صالح نامه دولت و دینی قتی چون قدر عاقل قوه آینه اسکندر سر علی الدن تو نمون کردیم خشن اوز زمره اهل معارف قتی کما اولدی</p>	<p>جنمه قدر نه بر طوب ز رشوه دار امدی اصلاح فساد اکره اشرار اسم پاکند ظهور ادره طیب جبار شهره خیره ایت الله نوله راب بار صالحانه عمل پاکله حفظ ایت با کورینه تا صور غیب اطراف و کنار آچه لک زور لرینی عدلک ایله بر مقدار کا و لدر به بر بی محاکمات انار</p>

<p>کایده لر نغمه دکش ایله باهتار ننه ایله خوجه نظم ایله طیار اولدی زینت کردی کایده اولدی پریه خوران منور عبری بوسپ زایده برانداز پای عجز اوزر معاشه نه کم پر کودم افلاکه دهنسه قلیان ایلدیم بوغول پاکله عالم اشعار</p>	<p>حوقیدر کلشن اقباله بر ایلی بس انزک بر سید بن تو کیم سلط نام فن انش معانی متاع حاتم لؤلؤ نظم جهان قیمت خالص نسیم نیده تم بویه ایکن شوید کسادم دونه نرم صبح و بختی خور دسر کردانه بو فصله کدزم دوشدر یکبار غبه رفت قلب کلوب مغنی اشجاره</p>
<p>غزل</p>	<p>چمنستانی خوان ایله زرد زرار برقان زحمته اذغادر کویا اشجار</p>
<p>کلک بو کونی یا ایله بو غزوی هزار یشن آله نوبت چمن کینه بهار ناک ذلته طاش آلتنه یا تو درخت خوف ایروب بوغ جانکا ایکن اولان</p>	<p>بریش بر اینی بوی شین نه ایچک هر شجر که چه ایله نه ایلی کلشنه زیر سنگ ایلی اورتنی بوم طوقوز بواجی شمشیر خزا کوردی</p>
<p>سور روح دما سی خرقه</p>	<p>سور روح دما سی خرقه</p>

ای شفا بخش دل خسته اندوه نگار

آتش فتره کباب که در روز بنده سب از مکن دین ای محمود الدم کر چه کم اسم ز عامتله بر تم طوار حاصل مارتی انک غم ای طیارانی سنة با شسته صوم با شکلیک آید ایکی وجه ایله بکار حجت اوله لایق الهی خانه کجیک یه در غمنا	لوله کرد و نه دونه المسه نایا ایلزار نه مزاجه ثبات و نه جو اجه قرار لیک رسنه معینه رقم ذلت خوار صوره معور لعلن کم نجه توش جا دیر دو کی پیشی الوردی اولم فرخبار بریس علم ایچون بریسنه ترجبار فرق تو دکلوا لعلن محمد و حد جا
--	--

برکتی بده دل خسته به دران ایله	علت فتره دو ایتمه عاج تیار
--------------------------------	----------------------------

یترا میال ایلم علی کلام شکوه

نوله هم اوله عایله طور طومار

تا که محمود سبک از شنه غا در صبح اوله بدخواه رقابینه چوسیف اوله قصر اقبال شید در دو معنوع	اوله عسکر کش بند و رشب تیر و تار دیره شیشه عد و فصلی اعدایه دار بدرته خضر و ظفر ابهر و صحت یار
---	--

در تعریف نقبت محمد پاشا شرف مهر در آمدن شام داده

<p> و جود کله بهمان بس خسته صدا نه ابد شستش روی نشسته غنا کباب اولور در دل آتش ایله قورا کور ندر مجلس کلشنه هر کل حرا حراغ نر کسی ایتر خمیده باد اطف جتور خنده دست دانه ذنی اولور تا ایدر دی بون نصارتی برک بریدا درون مجزده حیه کبکی اتقا تعجب اولمیه اولور سه از زبان کویا پرایده جوفی منعت ایدر د خول تقطر اتمیه ارضه هواده ایلیمه جا اولور در پنجه زن آمویشیر جمله نا خوامه کلمه بو فصل ایچره یون کمان تعجب ایلم اولور سه لولو لال نه صورت ایله نف قیزون اولمیه </p>	<p> خرابه عدمه کتدر بوم شوم لفت دغینه سی ایله کچدر ره شکر یارب کور نجه سنج یغنی بام درجه اولور پایله میخی بسته دن بدل شمدی اولور کلو محدل اولور بهوای روزی اولور کلو فرط سرد و طرب ز امید نماده قوت اولور کلو دواته تو نشه سم کون ایتمه عجم کمال نامیه دن زبان نقطه دماغ اولور دیرر سکنت یینه قرانه کنجایش اولمیه تیغه ندر بو چشم بوده که آب فواره اگر که شیره ایله بهوی ایتمه کور بر مجرد صورت شیرین نقش در باد دبان مده دوز قطره های میسنا آجلدی ایلمیه کسبی دلان شجر نزه </p>
--	--

بوانشراح خواطر نواز شاد و کدا	بر اتحاد ضمیر بر اتفاق قلب
رصال دله طنازی ایله کام روا	عجم عاشق وقت کشیدی ایسه
شهره در که کل آنتین ایله ز پید	دکل شیبچه نماینده کریم شیب
که اندی هر درقن سایه سراج آسا	کلاک او مرتبه ده بلسله جنتی وار
که زیر سایه شفقت نده در غربا	مثال آصف کل روی باغ سحر
نه آصف آصف دشمن شکار روز غنا	نه آصف آصف راحت رساننده
رین عاطفته جو در جوش بحر عطل	سپهر کرمه ذاتی مهر تابد
دیسیم سر ایله لایق مدینه کجا	افاده حکم ایله پنجه فطنه
اوشته امید نیشل مکارین اجرا	دیار مصره که فرماده اولدر کوشتر
کس دی خوف طغیان ایله عطل	کو رنج شمشیر شمشیر بی دروغ نیشل
ایدر می شیر ایله ربه جیده جو بیجا	عدو بر اقدار از اغنی هجوم غمندان
فروغ عدله وردی او جنت پر ضیا	اولجه ماه درخنده ایات شام
ز زولی اولدر اول قلمه کویا عیب	وجودی فتنه آفرینان حوای
موطن ایله دی فنا و ارض سما	ایرجه ماه ممدن خوف مرخیجه
ورلدی یمنده لعین صدر عظمیا	نظر غمبسته ز اندی فرستاده

<p>سپاه سرستم ظلمی آدی ناپیدا عجیبی خرنی یعقوب دولت ایتمه بیبا بو کونه امیش اسم شریفی انش</p>	<p>او ماه شای طلوع المکرم استبوله جمال یوسف عدلی کور بجه جدی عطارد فلک القم بن ایوب بحریر</p>
<p>نیز امت احمدین دولت دین معین شرح محمد سمر مدد جا</p>	
<p>ایا در کتبی بهاد و بهمت صفا در دست لوارش لور ستمه بیبا رعایت ایوب اندک جر تن اعلا ایر شمیمه با که لطف مه اولم حاشا ایر شد رعید نیچه زور دار درو قریب شیر اوان البت او لولوله با نقیر موجب شفقت توده بن جا بلا نقیرنی مددم دیو ایسم دعوا تیر کام سمن طبیعیه ارخا نیچه خصوص ایله بو کمر تینه رضا</p>	<p>خدیو بنده نواز افک قد صدرا نصیب آدی ایله قتلان ستم علی مخصوص حقوق قدیم حساب او در ایچره بنیم نسیب اولوب ستم زان زمانه اسکا ایلی کجه تیره فرز دخی جو کندان امید ایلی دکات لطفه محتاج اگر مراد کسیر سهادت ایلایدر علیک ایله صفت عبار خاطر پاک و لسون در بنهار دعای دوتن ایتمک توده و ابد</p>

زمان اوله نه کم بویله شاد و غم فرسا	زین ایله جسمی خلعتن نه دم دروگر
<p>له بس صحت ایله بوله جسمی ایش سور و بهجت ایله اوله بی جلوه فر</p> <p>سابقا وزیر اعظم اکین مرحوم اولان قره مصطفی پاشا قند</p>	
<p>بزوغا استه اکین جور فراوان ایدک چوق کوروبک لده دکر درله کران ایدک منجه تکمه آتوب سورش نیران ایدک زجه بیک بچلین بیلی نالان ایدک کلم بر پرده ایدوب آنی پرت ایدک نه ایچون باذوقلانی ایله تالان ایدک نه ایچون بویشکت کل خندان ایدک توز زین باقدک آت تکمه کانا ایدک نرم ایدوب آتس کرکنا بیجان ایدک صیدر صنوع اکین دایمی نهپانده ایدک قیل قدر صقله کور سوزان ایدک</p>	<p>یر ای خج دنی عکسه دوران ایدک مش دا اولدق او عصر ده کمره در ایدک تستی غرود سن ای خج خلیل کر می رک روین نه ایله آلمعه خج و اکلک سبیل ایدکل تر خسته زینت ده ایدک تمیز اکین ای کل اوسته زنجیان او بقیله اول بوش اکین زینت جمال چوقی طاق حرم مصطفوی بیلی ای کوردک اول سحر کانه کله خ کتابه با خصوص اول بیچ حرم کعبه او غزالانه حیف اکلر بوقستی</p>

آنکه با قدک بر می کل او کورتر از کجای چرخ	استفتاک بودی که آزار سینه است
آتش نبر ایله دوش نوازشی الهه	با قدک بعدک آنی عالم بر آن تک
حضرت جعفر طیار دوزنوب کس	او جو بر دوش حضور آن طیاران تک
سیر دوش خالص کجی جسمی چنگه که	نه ایچون آتش صلادک نینه بهشتا تک
سینه اعظم و مجموعه قدرت کین اول	بعدک قدر نسیخ خطار جان تک
عبیه می یردک ایاد هر دلی خویز	برای قبح کبیر بولینه دربان تک
جان عالم کین اول روح صهر حضا	عالمک جانسی با قدک بزیر بر باد تک
آزمی با قدک بنده ای فلک پریش	دلده کی آتش ایله مجره کردان تک
از فلک تک صبر برستم قون بیلدر	کوش صاحب نمره فرزه غافل تک
واصف منقبت آرزو زانه دوسون	بکاسن خطبه که عز و سمان تک
نظروا توده ز خانه شیرتم ایله	دین اهل باقی مشکریستان تک
کبج و کور دوتو با غم اولان نظم ایله	بنی انکشت نمارش عثمان تک
سوز خورنانش ایله تجریده	روح صافی جواک الله کویمان تک
بن خالص خوراضال سماط و هنری	ساکه لایقی که در یوز کرمان تک
قده قبح بر عه زدن معاری کبی	بیبوب و متنی خاکله کین تک

<p>سین بر خند زن ز فرقه آوان اندک کوزک باشن خود موبده طوفان اندک ناز اہم علون آتش کلخان اندک اندوکی ایشدینہ آئی پشیان اندک عنط اندک بونی سن دہر زغان اندک سن پس پردہ انسا کی ان کتہ</p>	<p>کرمیہ بر کون اولور رحمت ابر ابرین غرقہ بجر غمہ ساحل لطف بوقی بن حصیر سندییم یا قنغہ ہاشم اوزر تو یالم دہرہ عقبای تیرای لی ریا جملہ لغت یر قضا حضرت جبار کدر جملہ اشکال و صورت قید راز پاک</p>
<p>صفدر ابر کف مالک دریا کرما از پنچہ کوشی تیغ کلمہ ہر آن اندک</p>	
<p>از پنچہ پنچلین مور سیکہ اندک اول جہت ان تو لکی سلسلہ جان اندک پنچہ عقیدت حکوب کوش ہر آن اندک بویرد عنکلمہ پنچہ کتار مسلمان اندک یوسف موفک میرنی زندان اندک دو میدکی دخی جوہر آئی چھیان اندک یوحسین غنیم طابہر دعویا اندک</p>	<p>سرور اینک روشن داور صف منش در کلمک معدلت آرا او شروانی سرسوزن سن کلمہ میل کخی دم کلمہ حضم کتیم باکہ خون طلم اید ارضارہ دکم ای بخت حسد کاروسید روی دکم اطلاع معکوس و دقتا جواب در کم بندہ ہی اولد صقین بختہ آئی</p>

الذہبی

طوبه بر بنده کی طوبه است ای که	در دولت تو کج ای نهی سلطنت
بچه کی کسره لطف ای که حساب	با که سکرانیه صحت نغمه رحمت است
دم جانش کج حق کی خندا ای که	باغ لطف کده بن غنچه دلنگ ایتمه
مستقیم اولم چون زینت ای که	بر کتایه تو کج عهد کجایت ایتمه
صانع ایتمه در ملک شمشیر ای که	بن در کتایه حضرت عثمان خانم
صفحه کجده ها ایو جویگان ای که	بچه بر نعل کجایت تیر المرب بنم
<p>ایت دعا گوهرن ایثار فروز در دره نعلک جویمه کبر بار و در افان ای که</p>	
چون صفات کربک برین جان ای که	دیگم ای فولدینه رحمتی چون علی
نظر او تو لنگ در دانه دربان ای که	سایه رحمت کار کد ار صدین
بچه گوید که بوسه عیاشن ای که	دیرا کاد دولت سخته نفا صدی
<p>بره کسکلینی بر کون ایتم که سترمه</p> <p>ترجمه بند در مدحت جناب مسعود آف</p>	
کوت کیر اولمه تیر تجر عصا موسا	کله از خانه اژدر دم اچاز نما
ایدم سکر شیرینی دواته الت	طوطی ناطقه بردار حال اول

<p>مکتب خیریه که در کتب علم انیسکا صفحه سیم و زر ایامه فراموش اریدوب حجابی اشباح ایدین سرشتی</p>	<p>مکتب سن ایزه شبکوه نهد اول رخ زرد اوزر شمش ایدین شمش موت دلان حکمین جدلی کلام</p>
<p>بکار نامه ازوب در اشعار ایدین همچو بر چمن اوله عالمی اظهار ایدین</p>	
<p>سوز بر کمال ایدیه دلگن ناموزان نامه در راه در که کوی جانان نامه در کلمه ایدر قطره اشک عیان</p>	<p>نامه در یاد چه شکل شهاب بان نامه در بدو که کشت کائنات نامه در کشته اولدوست خورشید خاطر</p>
<p>نامه در موضح ابواب فضل بجران چینت اید اولد اولد کلمه بان</p>	<p>نامه در شایع متان غم ایام و نامه کبر جاد اولد جو رینایع حکم</p>
<p>امداری نه چون اولد با کس خرم قول نجات اول کرم بیت اید سپهر ریز</p>	
<p>آهه بر سر دعای ساه که کور کور زر اهل کس اظهار اید عکله رو حکم ای کند کس و در این خرم کور</p>	<p>بجو اید ایدیت فلک در ک چیزه زرد کی ایدین شمش ایکسند کس زنده ایدین شایع</p>

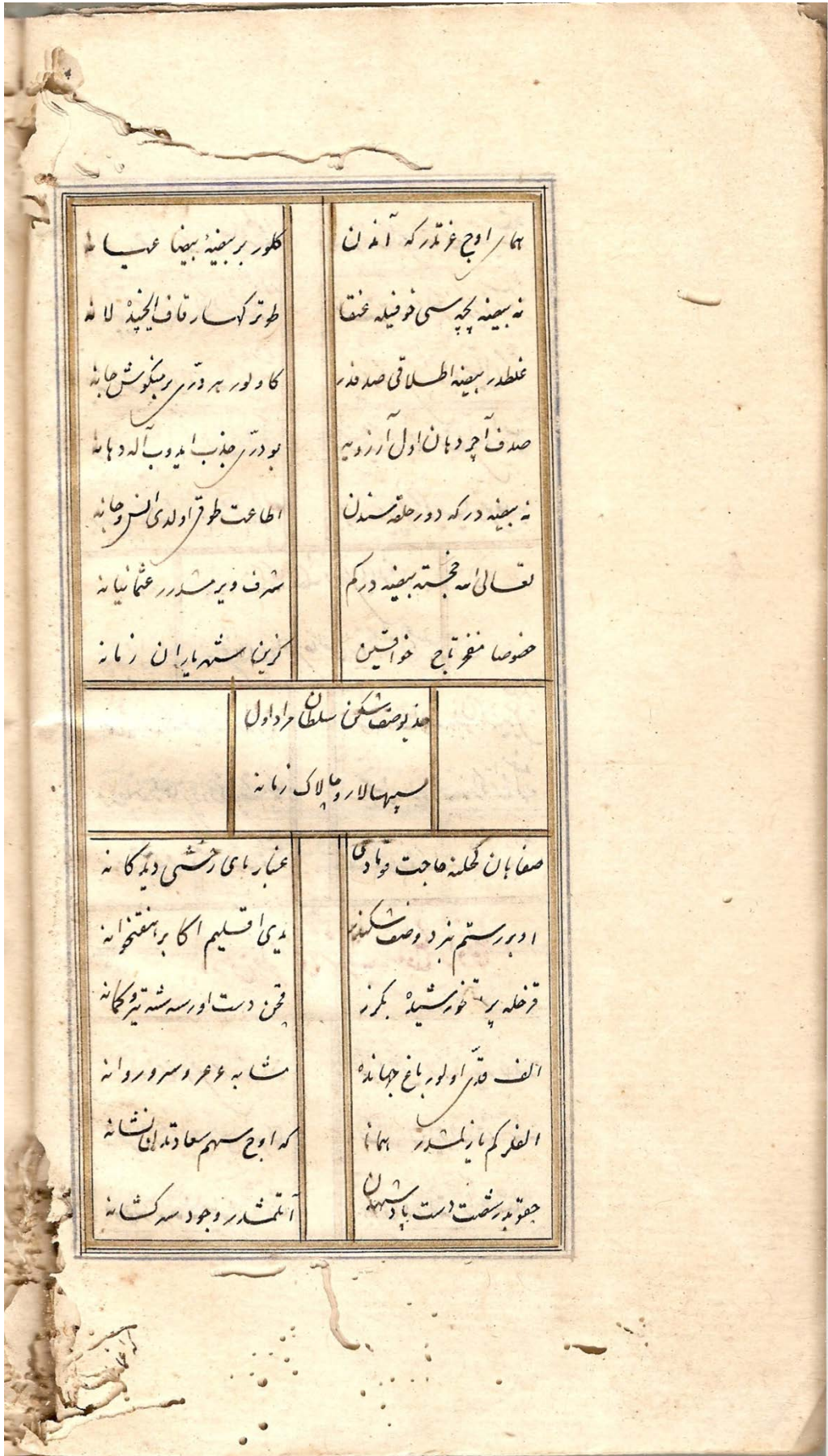
<p>ادب الیه حرکات ایستین ثانیاً آه کلویه و جدر سوز کی ملک</p>	<p>چونکه اوله دخول جرم خمر تنه استه اوس بساط الیه تورک ریو سوز</p>
<p>عرض ایدوب بر شتر غصه ز اشک اول کیه سمندر کبی اشک غصه بر پاک اول</p>	
<p>قطره لطفکه غرقاب پنجه شسته جلوه که اوله اهل بیتین سندرک دور نظر بوده مجنون صفت کوه میان کوز حاشا تنه که اولم جرم دده مظهر ایستین سندی بر فرود لب کج</p>	<p>دکم ای سوز دله چشمه آب کوز سور با غده بنده نواری کوی بچه بر بادیه سیم بر دمار کوی غیبت از زبانه خمر کوز نی خمر عد تا دین تنه سوز کج لیه عد و دو دونه</p>
<p>دعوت ایست بر نکه اغصه تنم نوز بر کل بساک کج سنی کوش ایست بر کل</p>	
<p>کیه بن فضل خفانه نی نار ان کوی که غمناک کبی شوقیه خمد ان اولین گاه افغان اولین کاهیه خمر اول بر نکه شوق ویر و شوقیه سوز ان اولین</p>	<p>اوله تنه کش سوز بهر ان اولین شاد مرک اولین با زطر سوز اولین کوز کج سوز کج کج کج کج کج کج سوز کج سوز کج کج کج کج کج کج</p>

عین مرحومی اکوب فاتح کویا اولادین	اثر پاکه خوشرون ایدوب سب لال
<p>پاره لند ز کبی زخم جگر خوشایتم ذکر ناپشاید یک فان ایله قدر ایتم</p>	
<p>بوخته طرز روش و شانده می غنیه او محمد سر و خوانانه می غنیه متعاقب اولان امانه می غنیه انک آمینه اذغانه می غنیه حاکم دوسر تن عیالنه می غنیه</p>	<p>آه مرحومک او عوفانه می غنیه سایه سی و شش ایدر غمت من و را کوریک لجه پی در پی دیرنجیب کوردر رو کلا دل و صورت لطف هر پسته نازک و نرم اوزر این خوا</p>
<p>دیدم عقل دل جانی ایدوب جمعه رحمة الله علیه و عسلی من تبعه</p>	
<p>دعوت ایت بن توکی و هم محمد الیه طالع سعادت ایلد چنتم مسعود الیه دل صد پار می بر باره خشنود الیه عود سوزند کبی اتم برود الیه بیت الاقران علف باجی سدا الیه</p>	<p>سرور احمد مالضکی حمد و الیه جو کله حق در بر سکاغور سعادت لال خاطر مکسور می مرحومی اکوب حجر آسایانه نین یا قلده نین برنگه بو سعادت رقت بکا طهور نشنه در</p>

جرمک با بر مکانات و جراتن بودین	
دوشه بن آینه بهره او کورسم اولین	
حال غمناک زور زمین حق بکون تازه کاری و کنه شوئی تن ز بکون	یعنی کم کعبه بجاج قرین حق بکون آلوق او لوقه غم آب شکن حق بکون
بوسه کاه طایف جرجال او بکون حلقه جنبان در بیت خدا اولدند	حاتم قدر اول نص و کین حق بکون او توجه او تضرع او این حق بکون
سر سر مایه بندر که روز عرصت	حضرت خواجه کون معین حق بکون
آب لعلکه بر بون عو کوش لب	
الذال خاطر بی تقدیرش لب	
جد اکل سیه کوش و کیم جویان از زون ملک شامه سید	سه میدانه ایشک پیرایه بویان سایه سینه بجه جریل معنی پنهان
رسته معزیه جلک در صافی تا که آینه خورشید با قوت با ملک	نوله کر صقم دعا ایله بود سیه پیمان صا در دستار چمن هر کج بر غم زیمان
نور پاک بکشفت بر اوله با صفت	بود انواع برقی نوارش بر آن
ای سید بجه غم ز دور می سنا ایدن	

کوله رسد سستی دشمنی برآید این	
در تعریف فرزند سلطان سلطنت سلطنت از حضرت محمد	
<p>هر شب که قدر اوله در و اوله در ایسون اشکال آماک مشغول بختی مجر بزم حریفانه مکر اوله پدید کم کور رسه خاطرانه فرختی اوله پدید طلح حقد مدت عمرن خدا ایسون سرکش اولما زاید اصلا کون چرخ</p>	<p>هر حق ماه صیبا کافرنه اوله عید سبح ماه صومعه دزد کج فایز فلک اولمه عهد که بر فردک درونی آشتی ماه عید نوله ابرو سینی تشبیه سیم سایه دار اولوب قد اعلا سر بولون خاصه دست شریفی که تادیت</p>
حضرت سلطان مراد تاج خیز و جدار در کتار بنه فرزند سلطان حمید	
<p>باد سر عت که هیئت ناصحت بریزد اندک کجور قتر راه نو کویا کلید زخو و قهر نمان اش از دزم بوم و یکمه بد کور اوله اولون حرمی بچون</p>	<p>زیر راننده راننده ملک سر عت کنج شاد دیدن تبار بچون آهسته فرقه و عهد لطفندان نمونه کتبت بار اول اول علی سیرت حرم خلق حرمی خلوت</p>

<p>برالجب فرس ملک کرد و صبا کادور باد سپاد که عتاب که نسبت اولور فیض لطفدن اگر الماسه ال شجاریخ ستمار بند در کاه لطف که لی بر جرایغ اندک که جرم مهر علم اولور</p>	<p>صبر نیدن اهل طغیان اوسته بادید مستقر اولسه و لیکن کورینور سدید اولیما زرد در جناب غمغیالی کورید در خیر کدر بجا اقتصاد مال امید کورده نارالجه کویا و ص حدید</p>
<p>در دمنده که لطف فرور بی نوا داو خاص اولدر خالص بر تو لک اول عهد</p>	
<p>صحتکه ربنده که عید اید نور در سرور حوز جاننده رخا در دولتک بیک بکا بینه صوم پیغمبر عید و اصل ایرون سخن</p>	<p>ناسه عادت ایسه اولون کنده میل روح سخن روح دلمه نر که سن کلمه در کلمه بنده ک اولون ایما بیک لونه</p>
<p>در حق طوای شریف سلطه مراد جان</p>	
<p>نفوذ حکمی جباریدر جهانده قفسدن ایرالمان ویرانه بهای دولته بر آستیانده</p>	<p>رنهی طوای غار شهمانه نه طوای که مین کبی احرمان اولور بر خانه جلودر آت</p>

کلور بر بینه بیضا عیب ط	هما اوج غمزه که آندان
طو ترکس ر قاف ایچنه لاله	نه بینه چچه سی خوفیه عفتا
کاد لور بر دتر بر بیکوش جانانه	غلتدر بینه اطلساتی صد فدر
بودر جذب ایدوب آله دهانه	صدف آچرد بان اول آرزویر
اطاعت طو قر اولدی لیسر جانانه	نه بینه در که دور حلقه مسندن
سرف ویر مسدر عثمانیانه	تعالی سه مجسته بینه در کم
کزین شسته یاران زمانه	خصوصا مفتوح خواتین

حد بوضی سکنی سلطان مراد اول
سپهسالار و مالاک زمانه

عبار بای حشی دیکه گانه	صفا بان گلکله حاجت تو بادگی
یدی اقلیم اکا بر هفتخانانه	ادبر رستم نبرد وصف کشنده
مغن دست اور سه شته تیر کمانه	قرخله پر تو خورشید بکوز
مش به عر و سرور روانه	الف قدر اولور باغ جهانده
که اوج سهم سعاده این نشانه	الفکر کم بایر لیسدر همانا
آتمش در وجود سر کشته	جهت بر شفت دست پادشاهان

<p>چهار چشم آید زبانه سه پای هر لب در غوغا نه ممثل صحنه سی بر بادبانه</p>	<p>که اغماز ایوب اولر منه مقاد بر اوج قطعه الفسردا و معقول مستون زورق آسا هر الفسردا</p>
<p>ستوننده علقه کم پر چشم مش به هر یکی بر سایه بانه</p>	
<p>غدار در باهی مهورش نه آلور شاه جهان آرمیانه اور بدد عکسی آلت آسمانه تو مشکر بر نیام ایچره روانه</p>	<p>با خود هر بریر بر زلف دلاویز ذنب دینم بولاج خنجر در کم نه نوصنه مینار فلکده ایکی شمشیر را بند زینم در کم</p>
<p>شهنش باشه عالی وقار ایا فرخ ترا د صا د قانه</p>	
<p>فوز نیه اولور و دشمنانه منطق اول کرده دشمنانه جاک باغی ایرسون خوانه هزاران بلبک کلون نغانه</p>	<p>دعا سلطت هر کونده دایم ایمید اولدر رحمن حق ایله طراوت بخش اولوب کلزار ترک آچین کلین اقبال نجات</p>

مراودک فرخنده ز مرامک و...	سمنند دولتت سور کامرانه
به خودک باعت فرخنده	
معمرا بیه حق فخرانه	
در مطلع عالمیت سلطان عالمات	
ینه نوروز فرخ بخش و مسیحا در	یعنی کم زنده ایدن عالمی بو عالمه
ساقی بزم فرخ جوهره و آتیه عنی	برید شمسار دم بزم شراب جبار
حقه بر خط حکیم نه بوت حکمتی کور	ینه معجون مفتح کبکی دفع غمدر
جنه دو ندر جهان دانسی حب	بنچپشت داولیه بته اولم آدمدر
راله کل تویننه کرد که لبه جوی بهار	قرزوب رطلری کل دیکه ششم
تردوشوب کوکل بولانه لوله کران	باغچه بلبل المیکل سحری بهمددر
باغ صیراچره عزیز اوله نهفته اولم	یوسف کل قدمن مردچ اول اقددر
بو حمن صبح و سپه نهد جبار خوشبو	کل مقیس المیرت تاسجری محمددر
عناب اوز زجباب آئی که الماس شکر	غنچه برغانی الجون تخته وتر خاندر
لنگر کشتی باغ اوله لوله سبیل تر	حیف موجی نظر اهلنده زبیرا پیدر

<p>کل خندان نظایم بخره خمدار دید که شوق آنکه که تا اولد حال اولد آنکه ز بافت در مبد هنجوان کیسی کج آنی او بر ستاد او کند مذکی اول چو خم در خمدار نفت قدرینی عیار لیکه در مبد غم ایدر قلب ز زمانی او بر مبد</p>	<p>کلدر ایام فتح دور شهید بود تیغ خونپاش سدی فلک کمانند یرتک منور سپه ایدر لوطین ایتمه هیندن یدر قوت چرخه فراتیمه قامت خضر کمان و سیر ایلی قایمچی کفته نامه ده مضمونه که کردون اوز سامر ستم ایدر اول چو کردون قتل</p>
<p>حضرت جم عظمت داد دین عثمان عظمت ایدر حکوم کرم ایله اگر مبد</p>	
<p>که سواد خطنه آب حیات مدخلدر نطقی نینده زبان آورا اولد ایلد بوزک منور طبع شه سیرین ندر کرم و لطفی صد و ایلچیک تو امد مکرر کجبتند بلایله خطره مبد</p>	<p>روح پرورد دیو نظیره لقب ویر کرد دتر قانده اصم سمع عقول درکن نظیره آب حیات کور جنت ندری جو در بر بنیه ز خنده نهای فتح رایر وقتده قصه ایله قدر محجوبی</p>
<p>داور اجم رس شوزونی کوز</p>	

مهم غیبی هفتاد سخن علامه	
<p>نه کوزل باکره فکره مالک لدم با خصوص بزم توایح سینه جاننده کله اردل بر آرقی سخن ختم ایله ایلم حقه خلوص ایله نیاز زوری عام گفته نوز در ایله هر سال نتم کم</p>	<p>سب انکارم بنیه رب محمد نقلش ایله نوس ایلیک کلچندر کسی کس کلکنی بلجیب یک کدر اهل سلامه دعا شسته ایلم لرندر فرخ آینه وضو شش و زحل بندر</p>
<p>بر تو افروز زمین اوله معظم ذاتی نیز روشن بختی نتم کم اعطدر</p>	
<p>در مدح دفتر دار پاشا واقع شده</p>	
<p>عقل و دانش صحتی ایم در کتبت ایسته ربار کران قانی تحصیل اوسته راز اخطا طون و تدبیر اسطو استر نه ترا زونه سما رسته خود مندی ز ترنج خسروی اولو لایز در دهی</p>	<p>بجز اول قلب زمانه کم کرامت کتبت جرات عال دنیا سبی اگر خوف کتبت عینیه هر کار ندر نیجه علم و حکمت کتبت اندکی بقصد اوله نیتیه بخت کتبت پونه تدبیر وقت ناز غریب کتبت</p>

کاسه آب الحامه ابراهیم کوسترا	جوز و مدج کلزم انبک استر مراد
که عصاره درون سواد بکند در استر صابن	سما که دفتر دارد دیوانه است کوسترا
بجو و کاسه شیوه خود و خود کوسترا	اول همه ز امور عالی کم خدیبه
فارسه نه سبب تحصیل قدرت کوسترا	تا بود کلوتک این همه ز آنچه براد
هر همه بی ادایه بدل است کوسترا	بویله کن مینه فرجانه نصیحت کوسترا
لطف تو خواهی شیره عیار است کوسترا	بارک الله اول کویم الحقه صدرا
و هم از رضا بشیده صحت کوسترا	خسر دولت رخ است الیکه با
کم نه باشد در خوش نه در است کوسترا	مشرب زنده نینه بولی در است
گلستان دولت و ایم طراوت کوسترا	ایت عین از سنی خانه تقیه ادر
خانه باکده و سر و موس اذیت کوسترا	ایکی نازت دبر در قیاس ادم
عصر که ایر شسته را جانیه کوسترا	کیر در اکتی کو تانی و لک و لغه
ما هر نوز و زویر و خورشید کوسترا	هر موجب و بر د کجه خفت زرد
قدیکه کوز دیوب در خلوت کوسترا	صفت سبیل کور و بوج زین
حاتم زر حلقه سر خون نضه کوسترا	ما نوله کوکب در معیارین صابون

<p>با دود مردم که آما باده سر وقت کوشتر اسب رهوار که سید که جهایت کوشتر بر غزل طرح آید کم طرز با غایت کوشتر</p>	<p>کوه دیردم خسته آما که چای پان سیر زدر کردن بجزه حکم نجیب اول کی چشمه غزالان کور و جوش کوشتر</p>
<p>مست نازم باده دن ریو حرکت کوشتر کلدا که رشک آید بور در حایت کوشتر</p>	
<p>دست بجز ایوب دل قلمه نیت کوشتر خنده کین آوری دل کیش کوشتر اهل بزینت کرم حرم و طاعت کوشتر حاشه نه یوشه دل سنده در او کوشتر</p>	<p>دل جابر وصلت ایر قیل بی دیو سما مذریار دیو عرض ایتیمه دسته شمع آنگه نغمه در اول کویکه وار فرقیه آیمک چون پانند</p>
<p>داور کلزار بد حکم لوله بل نغمیم طبع آنده سرف مد حکله ستار کوشتر</p>	
<p>کلدا رشک زین و لاله دانه حرکت کوشتر سما پهنای نظم آنده صورت کوشتر آب سوزر کم ایو کوش و چو لذت کوشتر ایکسید کر چه مقدار بجه قیمت کوشتر</p>	<p>بر زمین طرح ایدم از بار و صا کلمه کم بر جلا و مردم سنگ آینه و صنفه کم بو بیده شعر آید از نظم غیر او فرجوا هم در سهواز فرخنده او دوری هم بها</p>

<p>فروزی شمدی بحکم دعای در اول بر یاد لان دعای حق اجابت گویند</p>	
<p>حق روانیون ضمیمه اولان حق کهنان امور دودان اول</p>	<p>بر قلم دست باکی خدایت گویند دولت افزای دانم سرودت</p>
<p>کل صد برک ذوق اینت</p>	
<p>کل صد برک سپس متعال شم حدله میون تر کاغذ چار شنبه دوشنبه ری تر بیت ساز این جبهه عایت بخش بهارستان خنده بخش ردبان ران قطره برداده تاک انور</p>	<p>لایق اولسه چمن آرای متعال بریدر اولسه نشان منتر نقطه شکر و شت میوه رای آفریننده باغ ملکوت مرض افزای درخت خزان کریم آموز سحاب باران طعم شیرین ده عوزده سوز</p>
<p>کرد کار اکل صد برک چمن شمه در حجره لطف کن</p>	

<p>اوله بر کس اید غمخیز تر چشم دو کس خجستان عبر</p>	
<p>کل توحید خیمه از خیال بو کلک صفحه بر کینه مکر بو کلک بر کنه دست جبروت اوله بجای زلال معنی</p>	<p>چون اید بلبز نغمه ده لال کاتب قدرتی حاشو باز اوردی هر طایفه بر همه سبوت تلم امیه شکری اجرا</p>
<p>اوله لم ارقم کلمه حرام میوه لغت بنیدن حو شکام</p> <p>در لغت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم</p>	
<p>کل بوینده عدن عدنان میوه خسته دل رنج کنه سرسر جودول باغ شفا طله تیغ شفاعتده اگر باغ قدر زنده نهال طوبا سینه فانوسی چرخ اخضر</p>	<p>زینب دستار سه کون مکان آرزوی دل و جان کراه تر بیت ساز کهنکار چرخ باغ خسته در دیده پاک ابر عظم سدره در صلی کویا سمر بر وانه نسبی جبریل کجر</p>

رخزى ستم سببت جمال	نه ملك ستمونه فائزى جمال
نامه غر و شفاعت اولمجت	ظنه مه اورلىق البق
نامه اور شفاعت اودات	ظنه حيدر خدا صبح برات
آسردن بوقتم وصالى	بركله چار نسال عالى
بعضم اول كللى ذكر الميچك	چار بيبدر يانجه رك
در مدح صدق عتيق رضى الله عنه	
بيل روضه ساخ تصديق	يوسف حسن صداقت صدق
دل بپور بنى چره اودات	يرايدنى نه كم قشديت
اوكلك شبنم دل داده سيد	حاصل بنده افت ده سيد
در مدح حضرت عمر رضى الله عنه	
يار ثانى رسول ساخ	عمر صاحب سيف طامخ
سلم حق ايدر آغزته زبان	بويروغى اوزره اولور در زمان
دزه سى اب جرون كيبى همان	نيله اندر در شتاب و جوان
در مدح حضرت علي كرم الله وجهه	
ثالث يار رسول مولى	بعضم عثمان شه ملك حيا

<p>اقتدر پاک کرکدیشانی</p> <p>اقتدر اولدی حجت در آن</p>	<p>که اوله محفظه قرآنی</p> <p>مصحف اوستنه جا و در بهمان</p>
<p>در معصوم علی اکرم علیه السلام</p>	
<p>اثر در بهجت سر قاف قدر</p> <p>روضه آرای ریاض نجفی</p> <p>ساقی تب زده تشنه بنام</p>	<p>صفدر قلعه کبیر خیمه</p> <p>بیل نمک کش لوگسفی</p> <p>صاحب کوثر حسری غفلان</p>
<p>بوغزه پرو اولان اولمیه کم</p> <p>رضی ایتالی عنهم</p> <p>در معصومه فاضله شیخ الاسلام علی افندی</p>	
<p>باغبان چمنستان علم</p> <p>صفه پیرای ریاض تحقیق</p> <p>لاله دانش و لغمان ذکا</p> <p>شبنم گل ورق باغ علوم</p> <p>مسار روحی از غمی نصین</p> <p>سبح شعله مکن تن منار</p>	<p>گلشن آراز گلستان علم</p> <p>آب لبریز حیا من تحقیق</p> <p>زکس بنیش بستان زکا</p> <p>درفش ننده در پای سوم</p> <p>سمن رایحه جشده دین</p> <p>چار کتبیر زن تن منار</p>

موضع مشکل بهر جنب و نیه	کل صدر یک بهر اس مایه
صاحب کوز حلد لغیره	منع آب حیات لغیره
کاسف مشغله سوره نوز	داود نغمه کر صه زبور
<p>فدوه مجتهدین فضا</p> <p>حضرت مفتی عالم بحیا</p>	
اولسه جوانی ایدید دعوی	تا اوله که این فستوی
زنده اولسید اولو دوی ز آب	خط فوائده فزید کاتب
لایقی اولسه در در بانی	اقاب نیک شروانی
مایه سینئه صدر قوی	طاق محراب امام هروی
صرف بکرزه خط اوله اکا	مشک چین کاغذ است خط
خاصه کرسی بوالیتیه اگر	غنچه تنک و بنفشه به نظر
غنچه اولماز ایدر دتک عابور	بوین اکر دی بنفشه هرگز
ایدر چون بوید در اوز نور بصیر	ایده بن بنده دتک نظر
نیچه بر غنچه دتک اولدین	یا بنفشه کبی بو نیم آکین
نغمه لطفکی دست از الیه	سه لبندانه سیر هزار الیه

جبهه فرسوده باب اید بنی	سک کو یکله حساب اید بنی
یوق خطا ایدم اولدم محجب	سک در کابکه اید منسوب
حکایت مرد باغبان	
میوه نقتله ویرر بوید طهور	برگ و صالنه اسحبار سطور
وار ایدی بر طبع استی ابرتر	بوکن باغ جهان ایچره مکر
سعدر شاخ جف ره بکرز	زنده تن پیل بدن زور آور
نیجه باغ باغ اردن اعلا	بر باغی وار ایدی غایت غنا
آفتابک یوق ایدی آذیری	سایه دار اولسن ایدر هر شیری
شمس ایدر ایدی شرت باهی	زجه یاب اولسه ورقه کلک باهی
سوندز فر ایدی آب ژاله	رخ فرور ایدی چراغ لاله
عمیروش آذره بخور مریم	جان ویرر ایدی دماغه هر دم
قتر آشفته ایدی لطف نهار	شانه باد سحر دن هر بار
لاله پروازی و مانی جسدول	قطعه خوب ایدی حقا او محل
مایه پیچکلو بر اطلس کویا	عکس از بار ایدر حوضه کی ما

دایم اول در ایکیسی سکراب	بخت لذت اول مرد اول آب
طیبا نوز در بنه شام و سحر	باغبان اگر ایدر کسه به سر
باغ شیره بنه فرهاد ایدی	تیشه سن صالمه استاد اید
صویه دوشن ادر صان ننگ شکر	دوسته بر قیسی خوش ایدر اگر
قور و غن ایش ایدر توتپ	کوره مردی غنابن عین صف
اکه فرزدی استن امرود	بوزدغان ایله تنی اولسه کبود
دیگ اولماز ایدی اول غم اید	به ایچون اولسه کونف ر بلا
کنش ایله بیه دودغدی سحری	بر کون اول مردک باغ بهری
روضه جنه رضوان کلدی	در باغبینه ستابان کلدی
باغ دور ایلدی دولاب کبی	جست وجو ایلدی پس آب کبی
زاله بار اولدی صفادن لهری	کلره دوشدر مقدم نظری
شوهر باذ ایدر اولمش همسر	کوردیکم باکره عنینه تر
سینه سی اوزر بر آرتون توخش	رخنه زاله سیکون توخش
سنبستانه بر اقد لنگر	بجر کلدن کچوبال زورق بر
اولدی اول سنبندیم حاجی برز	کزد اول قسدم موآجی برز

اورادن داخلی کشتی آهنگ	اتم آفاج دگر اوزر درنگ
نخب عین کمان میزوری	ادمی لغت حساب نظری
میوه پخته و خام استیبار	کور دیکم ناقصی بجبهه شمار
بوالم کند دلی بی تاب تر	اتم دستار نی برتابی
اور در بر سحت درخت زنده	صاخر جان و سر بستند بر
چنبر اولدی قات چشمی بر آب	دور باغ ابدی مانند دو لب
بدعا ایله مرد حسد	ایله دست و سر ن چونه هوا
کور در برش چیده بر مکنک	سحرک میوه سنا ایر مکنک
کر چه کم جسته ده کجنگ قدر	میوه ریز اولده غنای قدر
بینه درنده و کزک متعار	باز برنده و سانی کردار
بولیجی خصمنه مرد دکنک	ادمی آغازه صید آهنگ
شدت بغضه قلدی اعلان	تله مکنی اتم پنهان
جوکنه دام تله در کار اولدی	مرغ آزاده گرفت راولدی
مرد پر کینه بیتش راولحل	اوله راول مرغه جوغش ابل
بادوش تیز و شتاب اولدی	مرغه حکم ادمی سلیما اولدی

دم و طم اینک ایچون خجرتی	گسک استردی اورنگ برنی
مرغ اولدمه که پاش اولدی	آوزین کولی و سا باش اولدی
ددر ای مرد طمع کا فضول	قتله دلمه حریصانه عجل
بن بهای سرد دلمتندم	معدن کو هر نفع و پندم
کرجه کجشک هتیم اما	گوهر کوهری دریا دریا
صدف پند در افت از اولدی	املاک باغنه باران اولدی
ساکه اوج پند ایدیم کوشن ایدیم	که پند می منکوشن ایدیم
بریسر اولکه سخن اولدی	اعتقاد ایدیم که فر کمال
بر داخی کینه الدن بر کار	فوتنه غم میه اتم ز نهار
بریده تیمه سن بر کاره	اکه ابریشکله اولماز چاره
اولدی بواج که فوت و ناز	فلک حکمته نجم میزان
سندم ایدم دل و جان شادیت	آز حفظ ایدم بنی آزادیت
اویلیجی مرغ کنجک هوا	بولیه بر نادر کجکلف سدا
مرد باغنه آغ اندر اذغان	پند ایدم بندر بیلکه آله همان
خون حلاص اولدی اورغ طیار	اندرا اولد شخوه پینه قرار

نغمه سنی پرده سبز نیز آمدی	قهقهه سر فرخ آینه آمدی
مرد باغچه دبدی رساده نهاد	بر بیده احصا حق ایدرمی صیاد
گر چه کم مرغ دلم شادانک	داده دوشدک بن از آردانک
شکره بنم اسر کول و سخطا	بر کهر و ارایدی چون فایه لبطا
نه که کوب در رسیده	مه رخسند و خورشید چه
کبچ باد آور نوشت زانی	قیمت اولامه دکل از زانی
کوش ای بیگ آرزو سیال	کوهر استکندر آمدی سیال
توب کوهر دلنر ایدمی نرم	دیده دیکم ایده بان از زکرم
درد رای پادشاه جنس ظیور	حسن بخت رسامی سطور
کرم ایت بن تو لکه ما نوسر اول	جنت باغچه کل طلاس اول
آشیا ز ایدین دیدمی بن	بن تو لکه تو نسرای مرغ جن
مرد باغ او بخت لایه کفن	درد اول مرغک باغ عرفان
خار زار ترک ای مرد دنی	صانکه تو شش توغزه بکر دکنی
سنگ مسما کنی ایتمه با که عبا	او یوانک تو نسرای او حیدر بر زیا
حیف اول بند در سه داند	قدر سه بوده عجت یا ما بند

صد دروغ اول سه قبح آید بان	ایمانش خستگیا هر آید بان
د بعد مر سکه سوز کاره محال	اعتماد ایله که فراموش
صد کجسته نیجه قابل اوله	که اکا خایه بط و اخس اوله
در اولور در جک ایچند پنهان	عکس نیجه ایدر سن پنهان
بود کمر ایله بسته ثانی	کامل اولدن کیندن در مال
چون الکن سکن اتم طراز	نه ایچون صیده مه اندک آغاز
سه سناخ او ز اولان مرغ کلام	بر دخی ایچ اوله مر بسته کلام
بند ثالث لو اندر ای بدخوی	کار رفقه ایچون ایتمه کت و پوی
مرغ پرنده اولور می سا که رام	که باده اولور می مقدم
کره لوق بند کراول بیله	قتله انچه سنر عجله
کو بهری بملک اثر در اولدک	متکلمه ست بجنج اولدک
بیجک کو بهر آبی اگر	نیچ اولور دک بکام تشنه بملک
بخصوص اوله او مرغ دلگیر	سن طمس کاره مقدم نجیر
ما صد قی شاکه زمان نبی	لطف در باش رسول غنی
که سوریس بهت در اکثر	جنت ایچنده طین جا و متور

سن آدم ایدہ بلکہ دوران	سن غیبی باغ ایتہ پھوجان
دید ای ابلہ مردنیکو سن و باغی و عالم ایو در خاتمہ کل صدیک	
<p>عین کلک ہزار اور تزد باغ ایلدی مھرک شکرین بو لید نو باوہ قتر آزدوشتر کل صدیر کنی ادر اطہار رک و بو ویرسہ کل خود در ویرسہ خار جگر دوزی حاضر نومہ سنج ایلر ایلر بیلینی اولد سا پر فکن رضہ حال باغبان بندہ سنہ ایز نظر ایدہ روحانی و جسمانی صف اولد حمدہ ہمان حق کلام</p>	<p>مت اللہ کہ بو کھجہ تخر موسمندہ بتور و ب میوہ این کر صہ ہر روز نہ ده چون میوہ ہتر طبع خاکسہ کھتین ہزار عرض حسن ایتہ نولہ دلجو در بو کلک نشو و نما سینہ اگر دختر عشا بتور و ب دی کلینی او مارین سد باغ اتصال ایدیک بو جم باغہ کوز کاہ کلچین اولد کہ میوہ ربا اولیہ دست بحیب الغام</p>

<p>ایده برپاره نمانه بهمت بسین ایته نوله نومه سرا عرض محصل دل دیوانه بی کور بام حوضه قونور می عراقت استخاف کل ایدر رضوانه ایده رین تازه عبارته صریح صکره تا ریخ این ادعایت</p>	<p>اوله کم صدر نشین دولت کل صدرک فیض المعسر بر العجب کار فضولانه بی کور قنده بن قنده سخن اربیت طرفه وضع روشن دیوانه کل صدرکمه تیارخ بیخ غنچه دن بهفت ورتی پزان</p>
<p>ارزون بی امان مقال چون اور زنده که بمنز احوال مرثیه مرحوم شیخ الاسلام بهی افندی حرمیه اعلیه</p>	
<p>ماتم ایز سرود و دستند آنک قار کبک کونیه سبد سیاه ایوب ایلمدر ایس بر کلیم سینی شتر ایدی الباسر کلدر برودینه پریش و صدیم دهر</p>	<p>بر سوخج فلک همچو شمار شباسر جوز در کسبوی زرا اند دنی بوز مهر دست ماتد که سیاهن جا کلمتر قر کور در صبح و زحل اندر وان بخسین</p>

پرسش اتم بوعلاء ما میست این	دیر که بیان اوله رقی ز نه آغازه
عینی اول تمسب تا جلال پر دمان	عین علاء بهایی نصیر ادغان
<p>تند در حضرت محمد و خدیجه کس تر</p> <p>چو تب ایزدی کنش کی تب تب سلج</p> <p>عزقه آب حیات کل علم و فضلی</p> <p>معتب شک اید مسو تر سلور صفحه</p> <p>خامه سی خشک زبان اوله در دوات</p>	<p>طهره حقون آرز جمله ناسی استر</p> <p>یوسف اوله بی زوال جل ایلدی بی فر</p> <p>شیف کم باد سموم مرک پر رجه ایل</p> <p>او محاک به شکالنی اوله اصل ایل</p> <p>ذوالفقار علی یون که اید فتح خیر</p>
<p>کیمه ادا ایلم نجه ایدلم ایلم</p> <p>کندر حیف که بهایی کلک آه ایلم</p>	
<p>اوله آمد شد در کا به محفل لان</p> <p>دعوت ایزدی و ریز خاطر نمان ایچین</p> <p>یره کچون نیدلم تخم نپاز ازار</p> <p>عمله ایتمون او دیر چه بی شمس کوه</p> <p>بو غازن آلدن او دیر حصار نسلک</p>	<p>کتم اوله در نه زهره ایل عرقان</p> <p>کلر اوله نه جب آک برین سلطان</p> <p>کستدر آیتنه چونکه او بهار خندان</p> <p>است شوره اید تیغ حمله است یاران</p> <p>طوب آهیله سیر ز سنی ارجن جهان</p>

<p>پنجتوب بره دوشسته نوزده حج بزم خاکه دوشتر جو بهار عماد اسلام</p>	
<p>نه عجب ایتیه تیر کی طغنی نالسر ایره اخوانه چون بوید پیام مسکر</p>	<p>ایته دنه قالدیر نماننی ماسرسن چاه قیره دوشیجک بویت صدیق کبی</p>
<p>مبار ماملکه دوشیون آسایشتر دوکه لرسینه لرن آه بهاد دیرک</p>	<p>برسی سنامی اید برسی مغنی بل اوله لر بر بر ماتر زده حج خلک</p>
<p>سهدای حیا که نه آب کوفه اسن استر مخلط اولدو غر ایتجا دماسن استر</p>	
<p>جنت پرور سن آب بو اسن استر دار خلک ضم حور لاسن استر</p>	<p>یار ب اول نخل کل زین بهشت با آذنه کرمانه توخید و خوص ایمان</p>
<p>آذنه باد اسر تانی و جوان استر آذنه ضر کر یکا لجه بهاسن استر</p>	<p>بوئده در دسر پی در پر دنیا می اوشنا یافته سکنی دار تحت</p>
<p>یار ب اول پاک دل لطفه مسر و المیه لغمت رحمتک ایلد از حضور ایلد</p>	
<p>دم سوزانک ایلد یا نذر فراد بقیبه</p>	<p>دادار خامنه فی نوحه اشکسته ضمیر</p>

سدر آه دعا آورش تا نیر او سبب دن طوطی نه زور ان ری	ای زونی تیر اندک دل دیده گ دک آتش زنی بی پاره خانه گ
بوخته کبریت بین ارم نم بر شمار مرثیه نویسن اولک یا آه	دل احبابه تیر اندک آتش بر زمان منقبه کوی هنر و صفا گ
دل احبابه بهایی خود بو تنی کسه کنان اولسون تنی هنر او جا غریب ابتداء غزلیات فردنی مان	
سخته لبیل غنچه پروانه اولر آشن جو ز خرطوم دم پیلانه اولر آشن	حسن حرفه آه ناپسانه اولر آشن هدم اولر مکر دهره عارفان ایو کیز
ابتداء دستا ویز کل فرزانه اولر آشن توشه عیشی اولان مهانه اولر آشن	بنت احبابه ایو دل رود جان آشن عند کلک خانقاه دهره آشن
مال و جالیون فردنی خاطر منبر کل اولر خاک ره برن دامانه اولر آشن ایضا	
آتش و دیر او کله دشمن جلن در قضا آفتاب حسن دیر شیر ابر باران در قضا	دل و سوز و دید پر نم تیغ بجزان در قضا سیر چشمه موسم عشق دیر پر کریانک

بختی زاده شد خوش را بی
کرکدای بی بی کاش ای
توازی شان فایده بخوای
عاشق ز خواص کوی هم
کریه هست شوی ز هم
کردار بیخوش است هر کس
بچه یک نوزاد سینه بید
شبنم از آن کوند نو یار
شب ز خورشید کل غمی افتاد

<p>آه جانگاہ ایله ترک کور جان ایدم گتو نظرم سهر تا بیره دلد و کرسن بن دلیل جان کور عت اولشم ره بذرک اوروز قربان اولمچون عت صانکه دست آموز لطف قند کتیک پروک</p>	<p>طلعت ز قند کدم آب جوان در قفا راحت سینم اوله اولمایه پران قفا کعبه کویک اولمده عشقباران در قفا کوسفند آسای تر لریخ عویان در قفا بره و سهر بچاره دل دایم شملباران قفا</p>
<p>رهنما ناره و این زوز نه عجب اوله اینها</p>	<p>ایکی کوز بر ساعت اوله ایشام دایما لیک بودل بیل آساز اتم ابتدا تیر قند بلی کبی پرور زن اولدم جالی قوزلی دست تفتا اولدم دست قفا</p>
<p>اهل دردی جاننده جانمش اولوب ای ایدر اوله اینها</p>	<p>صانور لراه بابانی سجا ایله در کویا سینه بزرگ ایچینده اکل مایله اولور سید</p>
<p>تحن سحر فتن کعبه اوله سره کن سیمیا تحن بوج اوله سره اول سحر ای قاشک بیز</p>	<p>سینه دل چو خویله ر پر با عجب و سر در دم عیا تیم اگر چه کسبه تیر عفت نر لینه اوله (سینم مکان) طبقة سینم خدن غمگله اولدر هفت</p>

بسیار آن چشم بکار
که تو از انقور پنداری
ما جان شنا و زیبا
میکبیز زلف اخلاصت زیبا
و کشت ایشت او جنگ آری
در علم او زیشت بر آری
چند کا و جا کله این نموست
چیب ما بس نکان سیم و زشت
دوباره آرمی نایان سیم
مکش خاک کوردا انگیر
چو فونی نباشمال خرسند
بد کوش اثر زار دست پند

<p>او لور لر روم ای ختی بود که صفت سب تا برین بینه سکن ایش کی اردن</p>	<p>مذکم کج ایدوب کیسک لونه و او کا کلار کم او (سور) بجه خواجه</p>
<p>مدد کو ستره ختیک کسی کج ایله قلیک فروز زندک اولور اکر استه ای</p>	
<p>ا در هر طره سن بر اکلر لور اودم او لور اول جابه ننده کاله کلک کیم نول لایق اکر اکیه اکر دردم او لور هر عکس د اعکس کلتن ارم</p>	<p>اگر یاد لب میگویند کوس اتم صبا رخ کلفاب عکس ملبور دوش کجه ا در سرخ عاتق محنت کنگ روی نر خین اول ساعد بر دانه جام رشاب</p>
<p>فروز بزم اهل نظر سن بر نوره ویر کم کوریدر جام سونک دستنه ارفوز جم صبا در قافیه تاسد ابیات فزونی</p>	
<p>تذو در بان اولور امان خواجه در آ بج رفا (سننی) ایز او اوست دور لعلند جالم اولور بجا ایچک دیدر ختم اندک لور و ایل علم صواب</p>	<p>دست جوک یعدر دل مکن تلم تر خراب آسمان ناز اور ز کم اولور کوزدن کاسه خون جگر در بزم غمده کده کم دل کتاب بستن دیبا حسن خط ای</p>

<p>دل بر آتش اوله و غم بود بر فروز دل وله کم بود سوز ناکمی او قوسه اولو کرب</p>	<p>ایضا</p>
<p>ای دل ای رس خیال ای بر جلد ایوب بن تجب ایلم چا در پی درد دله سکو ساز ناز یار اولتی ابدن سده استقد او بو قدر بو خنده درگاه</p>	<p>غایب اولور سن و حاضر اولتی می کایب حیرتم بو بقده بود یار بود جوار عجب طالب جور اولمه در مشقه تا اولن ایلم آنا رقصندن دلا محروم رس</p>
<p>در منجه رشته آه در اشک تری وله نظم خال اولم فروز حکمه بر منعی تب</p>	<p>ایضا</p>
<p>د کلمر جه نده بو امر عجب و قار و صالی دوالم اولسون ادا امر رقیب ایتمه زیرا که سن شتر ننت از ناله ایلم بر جنون</p>	<p>کل اعوش این زار اولور عید بضاخوی نازی کر کدر حبیب اکا معینه الحق اولدک رقیب که محضه وحش اولور مش و تب</p>
<p>فروز سکیب دلی بو قلک حرف ال دل بو لمدق قده قالد سکیب</p>	<p>وله ایضا</p>
<p>وقت کل خانی شین اولمه کلن سیر آ</p>	<p>آدم اولر جنه کیر قدر بز ان سیر آ</p>

<p>کل خندان کوزت خاک کرباسیر است بحر کلزار کپوب در له در جاسیر است خوجه کتب دوبریل خوشخوان سیر است نیجه دتر غلبه برک درختا سیر است مای انکورک اولور دیده کی یا سیر است یه سنن اوله جن صله پیا سیر است کله نشکله قودر آن خوزان سیر است</p>	<p>کله اغچه نیقی پر بهمن کور سمن ارغوان اوزر دوشن زاله شهید سیر است فتح او قور دولت شاه کله طفال جن بر زمان دزد شاعت ایدر ایدر دیو باغی کیمیز آصدر کیم کیم کیم دیو بیله نکل ایدر کله ر حق اوله سیر است برای کی کولک امیش قون بهار خضا</p>
<p>به بهاب سخن پاک دوز اول کل دقت کل خانه نشین اوله کل سیر است اوله ایضا</p>	
<p>کیم دیش غریبه الیه مار زین طوط سن کر کیم نیجه مکر روزه بجز انطوت آرزوی دزد کله قاب غمجه انطوت کونیه یوز نیک قان ایدن اوله دوده است</p>	<p>رنجه اولم سن رقیب کاکل بجا انطوت بو طوط کله عیب و صله لاین اوله سن طوطوب قاپلر اوله ر بودل شهید است ماده نوست نه جت طوطون اشجه سن</p>
<p>چون دوز سبجه در جات طوطی اوله کلر سنی دست اوله بر ساغون انطوت</p>	

<p>سرخ فدر تیره دلان آفتاب کعبه در دست سرخ بجا با ایدر لرزیدن کوه در دست دست سرد عاقل اول زلف غیر لوبی بویله در رسم شهید غمزه دگر در دست</p>	<p>بر دل عکس فروغ من ایتم ز نور دست با دراز ایتم او بدر راه عشق با در سنانه و سس دل و لیسنج عاقل کدر غم مرک دیگر در نیارک شکان اهل عشق</p>
<p>ار زونی هم دکل میدان بر ندر در حرم کم</p>	<p>در عوف ادامم تهرین کرمش اسب حجت خود دو</p>
<p>آه ارا حیا لیس مشک صین کوه در کعبه دست بر سر سینه و تیر و لیس کین کوه در کعبه دقت ساد در تمام ایدر بر جزین کوه در کعبه بچه تاب شیر مور کهرین کوه در کعبه</p>	<p>خون و لذت عکس خال غمزه کوه در کعبه غمزه قتال و چشم تیره کارین کوه در کعبه روز زقت ایدر ن و صلت ایچون کوه در کعبه هم مصاف بخت پر زور و مله راه کعبه</p>
<p>ار کل بر زاله جمع ایدن خوزه طبع کعبه</p>	<p>زبل بر معانی غمزه سوزین کوه در کعبه</p>
<p>بوی لطق مجلس صدر کهرین کوه در کعبه بویله بخته هفت لطق آفرین کوه در کعبه</p>	<p>ساحل انگشت اولان غمزه چو سوز طبع کعبه کاران امکان او کوه در کعبه</p>
<p>کوه در کعبه خانه سهر سهر صدر او در کعبه</p>	

ذو القعدة شرح احمد کوهین کوز کوب	
<p>آرزوی بوس و آغوش تیره عشق کوب خوبه ارزان طلبه جوهر بار کوب عین نیچ ده خوشی رستم کوب بوله جوی و طبع جابر دل خوار کوب</p>	<p>جو رحمن ابرسه دلم عاشق پر زار کوب ناز نامم عاشق و دلدار شیوه کاجیف حسن پر زود جناد کت اولی سزا آفتور دلم کور بجه کوهی لابلد عاشق کت</p>
جان و دل نجیب با یار لیه زونی عم کمل	
مالک تاجی کلر خوبه علف کوب	
در حرف اینی	
<p>بور جلوز ندانه قومانده ایدر قسده لونی یند پراعتیه بیج ساه کلغافی زنج</p>	<p>حلب جان و دله ایتمده ابرامی زنج بودر دلا آقا آکر نه وسعد ز بو</p>

<p>تو در خلقت زلفند سکنند واری سهر زلفی ایله ایندیر ته چاه وقتنه</p>	<p>چشمه خضره کوزدی دن کانی نخی قدر جاسب بکش دل بدانی نخی</p>
<p>دقتند دل فاده بی چشم کوزدر ای فزونی بده بر ایکی بادی نخی</p> <p style="text-align: center;">دروف الدال</p>	
<p>با که رخم ایوب رقیبه ایله آرد و کند نیشکر اولست دماغ نا کوا جاسند</p> <p>وقت کریه در کما اول خیاقل با خو کند در دشتیمه محموده قیاس</p>	<p>عمر شیریند بر کلام او دخی زهر دو بخش کر که قطع ایله تابدند</p> <p>کلب در داده خوش در سر فریاد پالمنک موتا دایله بر می شکار نهند</p>
<p>چون شیمکایک اولد ز بر مینا یک فرخ چاشم بخش ندان اول رفزونی همچو قند</p> <p style="text-align: center;">وله ایضاً</p>	
<p>بیل کبی هر غنچه زار یله معقید مغ دلی ایسته زلف اوله بیوردی</p> <p>بر بده سر آزاده سر اولر کبی غصقت عمر تله نظر ایله بلورسن فی وطنور</p>	<p>دیوانه کوکل فصل بهار یله معقید بیتش الم طره بار یله معقید</p> <p>صفتی و منور لیه دار یله معقید سوزنده بهری لیسیتی آریله معقید</p>

هر برینی بر کار توش غم خونی	
دله	سنایه لیا بوس و کنایه مقید
ایضا	
عند و پمانده کاذب بویا اردن مد	دزه بجز آفتاب برضیا اردن مد
لایق شربت دکلن صغره ایراج	خسته بن بر حلیم بر دوا اردن مد
اکری به دوغی باقره خیر کج نظر	کج نهاد و کج سخا و کج عطا اردن مد
عاشقه زهرستم اعیا ز ترکی کرم	دشمنان دوست بفران اردن مد
سوزنی سیه باغ اماندن این	عربی سایه بال بلاردن مد
زخم خاکن دل چکره ذوقی این	لبین محروم این کلکون قبا اردن مد
باشن آجین ماغنی طش زوز جو کله یار	
دله	حرقه به چک سبکی سگ جفا اردن مد
ایضا	
دو که دبر ده عاشق این غرض مراد	حاصل کام ایلا بت یار و شسته مراد
اوله خاطر سوز و زخم اول عادت	دشمن آتد اما دوستد که زاد
دو کز نام وصلت ایتمک در سر در	نه کور در با بسته در یاد اوله یاد
ر بهر کوی حقیقته مجاز ایسه ده	خضر عشقه پیر و اول آبیات نوش باد
از فزونی ره بران عشقه تو تک میر	

کلمه اول کناه کل و کس به معناه این

ای فزونی غزرا اگر درستی با کسی بود من از به پیش وی نقصان کند
 یکدوشنرکان معنی چون آینه در دلش صورتشهای روسی خوبان کند
 از درون خانه اشالی اگر بیرون چند بیوه کاری عصای موسی عا ان کند
 دست نمونزند در حلقه کاشانه را تا که با سنج بشنود از بر این افغان کند
 رسته کلنگ من چندان دود بود برای خان بکشتی کلدنازار و ضمه ارضان کند
 یک همچون از طلای بریان سوز باورم نبود که هر کس این ارخان کند

اول	کل و کس اول کناه کل و کس به معناه این
ای فزونی غزرا اگر درستی با کسی بود من از به پیش وی نقصان کند	ای فزونی غزرا اگر درستی با کسی بود من از به پیش وی نقصان کند
یکدوشنرکان معنی چون آینه در دلش صورتشهای روسی خوبان کند	یکدوشنرکان معنی چون آینه در دلش صورتشهای روسی خوبان کند
از درون خانه اشالی اگر بیرون چند بیوه کاری عصای موسی عا ان کند	از درون خانه اشالی اگر بیرون چند بیوه کاری عصای موسی عا ان کند
در وصف الراء	
دل سو دارد اول لب که بیکر در طاسه نقش در و سو دود بود در طفل این دله صید این چون اوله بجه سور اخ دل شده دن اولونچ	او عید بود نه تک کلنجی بر بخیر لیدر صاند از سبب وصل شیره لیدر تصویر لیدر باورش بندر آنک بخیر لیدر مره سر تر لیدر غره می شیره لیدر
بیتور باغ و غم از غمونی دل شاه	
اول	پادشاه شکست سهرتی تعمیر الیدم
ای فزونی غزرا اگر درستی با کسی بود من از به پیش وی نقصان کند	ای فزونی غزرا اگر درستی با کسی بود من از به پیش وی نقصان کند
یکدوشنرکان معنی چون آینه در دلش صورتشهای روسی خوبان کند	یکدوشنرکان معنی چون آینه در دلش صورتشهای روسی خوبان کند
از درون خانه اشالی اگر بیرون چند بیوه کاری عصای موسی عا ان کند	از درون خانه اشالی اگر بیرون چند بیوه کاری عصای موسی عا ان کند
دست نمونزند در حلقه کاشانه را تا که با سنج بشنود از بر این افغان کند	دست نمونزند در حلقه کاشانه را تا که با سنج بشنود از بر این افغان کند
رسته کلنگ من چندان دود بود برای خان بکشتی کلدنازار و ضمه ارضان کند	رسته کلنگ من چندان دود بود برای خان بکشتی کلدنازار و ضمه ارضان کند
یک همچون از طلای بریان سوز باورم نبود که هر کس این ارخان کند	یک همچون از طلای بریان سوز باورم نبود که هر کس این ارخان کند

<p>زفت لعل لبدن صندوز اولوز هر عرق کم خا نوخیزدن اولش قناره جان الم غم کیمی پیمانده عقل آلو</p>	<p>آتش ابدوده بوز نیش نین خضر فرخ خوندر کم حشیه چوان عائراون مابده بهرنه دور ازان</p>
<p>در بامین نه ده کلمه طبعه نجیب وله باغ جمد اول ذوق کلکون خندان ایضا</p>	
<p>چنتا خزان ایدی نه زردوز بریش بریغی یوق پیش نه اطمینه هر بجز کوه امیرانه ایدر کلشنه ریزسان ایلد اور قتی با دهر صم</p>	<p>یرقان زحمته اور غادر کویا سحار کلک بو کونی یاد ایدر اولدور یشن آلد نقیب حمن کله بهار حاک ذلته طاش آلتنه یازد حصار</p>
<p>طوقوز برادجی شمشیر خانی کوردی وله ای کا ذوق بوغم ایلد ای شمن اولد نار ایضا</p>	
<p>عازنک اوزر اول اول خال غم بومید صورتا کوه دهنر آتی معلوم ایدم کی لوقه کورق ایدر اول آت با عار قدمیدر یانار و غریبه نال کلیدر</p>	<p>یا حرم کعبه ده برخ فخر بندومید معینه اما که پردر حقه نو لومید صومیدر آتشمیدر نغم ایدم دو یا حاجت باغنه بر سر دور لومید</p>

دله ایضا
 بوسه بر بوی آفتاب خونه یار کارید
 مکتب بابت دله بازار جان بازارید
 چشم رنگ زلف مشک و کاه المشر
 اول غزاله جامی زنت سین بیدید
 درنگ اندر خیال خان اشک بوج زن
 ساعد غنچه بر افق بجز با رسم جا بید

	دون دزنی قول تتر کندویه بوسه زرشک	
دله	بوسه میدر فکری یا خود ساده چه بوسه میدر	دله
تن بیمار سکونی دل لاند بولور	دای اول حسته ییم رتعی افغان بولور	دولت کریمه ایله کله خیال خاک
لب میگویند ایدر کور کی بختی	دو ندم اول حفته بن نه می غما بولور	دل لکشته و غمگین لر رسنه عاشق
باقون لفت و بختانه فرونی یوشنه	مستدر بیدی باده زشت بولور	
دله	فید و بند المله هما کند بی زندانه بولور	ایضا
حلقه چشمه ن اندم داره ام شاز	دام قورم دانه دو دکم اول بولور	دیردن نقش خیال بیدر دل خواهرش
دوستد تشخص دشمن این غمگین آشنا	کوهه دیدن آلوده ایدر برنی ناز	استر با بوی غرقا شهید بخت
ضرب کلدن نیر بوسه سوک ایا دکنکار	ضرب نامشایسته در اولق دیر سوار	
دله	بسته می به ای دزنی پر توختن آزاد بولور	ایضا
سحرک اول بوشندن صوکی دو کور سغله دار		
کشته کمان معشقه شه و دیار می	دزانت تا فخر شهید جامی قراری سله	

<p>خضر لانی عشق امداد یاری نیر دستند شجر افی لیل و نهار نیر آیا غزال وحشی مشک تازی نیر بای همای وحدت شهنشاهی نیر تاج کیانی نیر کاف عسادی نیر ایتمینه سکندر سوز خنجر نیر</p>	<p>دند کد انامیش بمراه جوی اولز و بدار باره طالب ماه یکه مهره بقر یکتار زلف جانان صد غم جادو زند سبک جناحین طوبی و سوز رنگه کلاه درویش رسوده عشق مرآت قلب عاشق اولز سوا یه منظر</p>
<p>قیل غنچه کبھی صدک یا لاله کبھی دروغ وله یارب دل درونی باغ و بهار نیر وله</p>	
<p>بر بار ایله بیگ موسی عمران طوثر ل فریاد و فغان ایله نهران طوثر ل هر وادی ایمنه حبان طوثر ل عشقگانه نینه آتش سوزان طوثر ل</p>	<p>بر باره حسن ایله صدان طوثر ل هر قند که بر گل اوله آتش زین یک سیره دل سوز تجسب الیلد کور اخضر اشجار ایله ضنین ایکن</p>
<p>جبریل صفت حدکی سئل یوخسه زونی وله بو آتسه هر خطوه کد اران طوثر ل اینا</p>	
<p>نویا خصمه شمشیر صف ارای حکر</p>	<p>زند میخواره که دفع غم صهایی حکر</p>

<p>لب میگون عرفا کنی کور سه یار کور سن دافنی نه قانز لوده زنده دله عارض کلکون و لبی مل رینه</p>	<p>می پرستان بزم کیف دو بلا بی حکم دختره زر که ایا غینه بو جیانی حکم سینه به سمد حریمانی حریمانی حکم</p>
<p>مهدی سخن اولدی ازونی بهر صحیح دله اکه حرج ابن حور سبکی بی حکم ایضا</p>	
<p>بر دل که ضیا بان خوصه کدر ایدر بر دل کوله صلوکش حل زور فاحس عاشق کش ایسه دو وصلی ایله کر لایق سر خلوت اولور زینطور بر فاعل مختار حقیقی از لدر بر شد عشق قلع منازل ایدر مرسد در ایدن ل سیهات سنی</p>	<p>هر خطوه ده حق کرس بنش نظر ایدر و ترس توخی در شنه آنک کرام صندم عساق لایلی ایدر صفائی که حجره متدن ایدر استر سه قصه و قدر در ایدر مرد سوری انجلی شب را بهر ایدر تاثیر مهر زینتی شمسه قر ایدر</p>
<p>اولور حرم عشق و مجتده فران دله هر کیمکه ازونی کسی بی با و سر ایدر ایضا</p>	
<p>اول زینتون عاشق بیچاره در بر یالک یوز لویه اول اواره در</p>	

لیکاشک چشمی که سیاره در	دلبر بر سه ده روز زین تا پنج
قابسه رنگی کاکلینگ قازدر	دلبرینک تا جبهی کرینک باد
گاه اولور اول عاشقک صندازدر	خنجر جو ریه جسم لافری
بزه سی یا نیش سیه سی پزادر	که کباب اولور فراق یار لیه
صوک کل ایلم بر آت شپارد	که که ایر بوسه احسان عاشقک
بر نوزدر بوخونی فتح آیدن	
الف	طبع حوض نظمه زواره در وله
آجیده و صهبانی و جامینه غار سوزدر	مجلس بچه لعنکه او کندنی بده کوزدر
جو ریه آنی نوزدن عاقبت دوزدر	که چه نوزدر مایدی اشک نیم دلبران
طعل ایلم بر نوزدی مدخله و خوزدر	ملحق و رفتارک مش بهدر زری
اکه ارباب طعن مسکن تا نوزدر	آشبان سرجه رخت بولدی غ
عالم رو یاده کوزم ایلم اینجه	
الف	اهل تعبیر ازونی بوغولله یوزدر وله
صائمه زالیده صبادن کل خندان	آه و استکله او کلچره فتان کوز
کافور سانه دوشنه صندله کوز	فوخمی نیجه بولور سلسله لغنده

<p>دل میا می تسخیر ایدی شاد و دل عمل میگویند تشبیه ایدی کدی می</p>	<p>بی بر شهر که فتح المیه سلی کول قهقبر المیه صراحی اکر برن کول</p>
<p>لغزه آه فرونی اید مس ز اولی دله صحنه خج او ز اولان عدل پر خا کول دله</p>	
<p>نه سر وین با نجه ساید ارا اهلک کیدر فتح و ش بهدک اینه و ش محط لعلت کیدر کی مجموع اید رس یا نشا نه نیک کیدر کی بند چکر سن سولیه ز غا ز کیدر</p>	<p>نه بخش مبل دست ساری و صلیک کیدر و صلیک کیمک سینه دست ر و بر و ن بام چکلش خج غمگ ترک نا کلوی کند ز لنده تا آج سیمک او ش آمده</p>
<p>دل خج فرونی صید نه بالی پر چشمن دله کیمک قولند پروازن سکا ز غمگ کیدر دله</p>	
<p>صوره عالم قوی شو شدر عاجل آتشی آت شدر باد غر شیشه خردیه شدر جلم غم غم اینه منت شدر</p>	<p>زلف دلبه کند و کس شدر بایق ز دنیا بی آدی کس شدر لبیک فکر صافیدر دلد اولد یو قدر نقوش روی با</p>
<p>زلفی عقلی حکم کر شنه دلی</p>	

دله	ای فرزنی بویک کشر	ایضا
<p>بایک کفرستام جان بوض یار کوی یاره جان کیدر رابند خور غم دله باده عسکت نهادن یار سرت دوه انخاشه دیکر و غم ایون کوکب بخت ایله بز عالم محنته یز حام رنده دست منونم دیدر کج دار</p>	<p>طا قوز بائینه البته رقیب زور ای ترخانکی عنبت ایله جان یار قور قین جوش ایوب کون قنایار خزیه کپون باشین بوزنه ایله کسکار خواه سعد و خواه خس اولون یا شری کلمه سن فتم ایلم دیر عشقی ایله کسکار</p>	
دله	دیر پی نیجان سگ تارنده خون منال لور	ایضا
<p>نه بار محنت و غم حکیمه طاعت نیجه لم اوله هم حیفم آه دای ایله نوله کوش کله لیل اریشدر سنه زریای نه آغوش حنیاله نه کلمه فکله پابسته بجر عدله شفا ساز اوله تمی صبر آیا فرزنی تیره دل اوله که کرده و کاورز</p>	<p>نه خوف تقصیر تن یاز و رض حاله کشر برنده ناوک محنت برنده حرف عسکت صدای جینه خوار زانغ بد کوه تهاوت غزال وحشی کاغله تا بود کلور حوروت حکیم طلفک بلم دو اسنده حکمت وار سکا اچدنت کبی رنجور طلیوت وار</p>	

<p>یعقوب بود مرغ اینتر اولی طبع قالی کرم او اسم پاک تاثیرک خواصش اولی کرم</p>	<p>قبولت شد تردد بوق لغو شد انشا الله مسهله حاله کرامت شفا عت دار</p>
<p>قیام آخر وقت له دعا خوانم که بود وله تقبلا به هر حرفه بیک رخ بر بشار دار ایضا</p>	
<p>چهره آتش خرد کرم خوی نوبهار بر اول مملو عاشق اینجی لانه قبرین دوزر عارف بر کل تبر در لرزه بر بوسه ویر ساغ کلان شرب زاله از خوش تشبه</p>	<p>اولدی سره ما سوزنا ساز عدوی نوبهار بیلد نخسته بر تاب کوی نوبهار ایدر بوی زدن کرم ای خوبروی نوبهار عندلیب اولم ذر بو بویست بوی نوبهار</p>
<p>ای خردنی زلفی یارک خطه عبا اولسه وله ایغرایدی بنفشه سر زوی نوبهار ایضا</p>	
<p>روز محشره نه رسیده و نه برکت استر آید صفحه تذکره بصفحه عمره آیده تا کی منگ شغل پی اندر پی جابه کاتبان عمل خیر و شرک دفتره نه</p>	<p>حکم بردانی او در که فسانک استر درم کینه چشم حمرات استر یوم تجرخی ده خوی و کاک استر نه خطاصح و نه حکم بروات استر</p>
<p>سینه نامه اعمالی بیاض اینک ایچون</p>	

وله روی زرد اوزر فرونی قطرات سهر الف	
نگاه مرحمت انجی همان نیاز بهقر	نه شکلات جعتی نه خود مجاره بققر
جبال شاه معنی دوازده بققر	مداورند نظر باز پاک بیسته کم
دم قلعه اولان ناز جان که از بققر	بچون کت ده فالور دید کانی تو تک
کره کت رخگاه نسیم نازه بققر	دو شتر یا عکله زلف که بند اولن
فرونی بامک صلوة بققر سه صوتی است	
وله همیشه دیده زندان خدا نازه بققر الف	
کره بخون پاشمی اول کوز لر بر چو صبور	سینک قان اولد غن اول البر بکونیه
دیده سیار کان و کردش دین صبور	چشم خویب الیه بهرب و کویا کم
سایل اولور سنا کر نیل شطاب چو صبور	یاره صورم باجای اشک چشمیم تو شتر
اعتماد ایتر ایک و ناده صبر چو صبور	الفت دشت و نبرد کو بدر لخوا عشق
ای طریب جان و دل بوخرا قیله چو صبور	منته عشقه ره حکمته شرف یا طلیه
کره آتش زنی چشم از نیده صبور	خنده بی معنی صفا کی پر شش الیه
شیشه بیخ کونک تپی قالماسی	
باده دیر خالی فرونی ساغر وار و نه صبور	

<p>آب چشم بولد غایت نمد خون کل کلو وله استم نسیه و خرق عشاق صید ابح ناز بر پدیده ایله پستی نیاز عرق سرد و غم ایلم ایلم ایلم ایلم</p>	<p>ما چشمه منته اولد قذآب کل کلو برشکار کلز الا خود بخود بسمل کلو کوشه صوت نغمه ریز رویم کل کلو اشنا نوح طبعه زلفت ساحل کلو</p>
<p>حرف وله فرج عمر ایون فزونی دیمه و لم تو صند الزا بوده نقدک برچی که جابل کی اجل کلو ایضا</p>	
<p>آینه دیو دیده جها خولره بقوه دل روزه کوش غم اولد غیر ایله عشقی هر نازنه بر بوسه یوه خوشه نظر باز تاری شب تا بسج چشم اولور</p>	<p>آینه دکل صورت اسکند بقوه ایروسی هلال اولسه جوبن دلره بقوه کهارتی یوق تیب ذنب اولور بقوه یروانه یاقن شمع ضیا کسره بقوه</p>
<p>وله هرضی تحلیله یازر دفره بقوه ایضا</p>	<p>دوان فزونی کی ایلمه کتاب</p>
<p>آه کم هر جایردن بنده سن ایلم روخاه لطفنه بیک ییل ایلمه و رسم نوله دوستم تیغ نغافل کجده ی مدد</p>	<p>سکن سنوله امد و بهی دیلم عمر نسی آغاز ایلمه لطفدن از ایلم حاشه سه بوجفای حضمه صلا دیلم</p>

بوی زلفه جانی و عدلیت پدید آورنده	بوی خنده اول د بودن آبی بر باد ایلیز
دانه نفس زدنی در بار کبشتی	
وله سوزید خوب ای که مانا ز پدید بر ایلیز	ایضا
ادوخه صوفیه کند در دوزخ جام ساز	متی کور نمدی اما اللهه عز ناز
بسنده مهره خان نمان ایله قی	شراب نابی پچرکی مثال شعبه باز
سکت شعبه شمع ایلیک شور در	ایدی بجز ساعد کا فویسین شراب باز
بجکه ست اولن ابرو که سر فرو تیز	می الیه وار میه محرابه در فقیه ناز
زردنی سوزنی نختیقه ست می استر	
وله کلوری عاقل سر خوشه بر ترانه ساز	ایضا
کمراد عارف محموده انحصال ایله	که صف برزم صیده ستاده پذیران
اولوردی ناندک مشق کبی بویا	خواص برینتی اوله که کر قرین پیان
مقیم کویک اولان نیلون در غیر کی	برابر اولدی سیرستان در طرف مجاز
سوروب سور بینه قورلدیمیه رام اولان	
وله سمند ساغز ارب سبک رو طناز	ایضا
اولمکن جابنه غم کوشش آدم بنور	جان خاک دوشن ایدر که کس غم بنور

<p>با دوه به بوی آشنا اولم درم خیم بنوز رو خوش دل دکله نای خن تام بنوز عیدنی کل نغچه در پیر این مریم بنوز چشم انکوری دککن سیه دارم بنوز که سیمانه دکله نامزد حاتم بنوز</p>	<p>برم کو مارم غمزه میر مجلس ایدر دل پنجه در جان ایدر دستم سینه نوز دل میتم خار در باغچه ایدی المین ساغر دیدم دو کو بپودر صباکی بر ریزان منع منو سازید</p>
<p>آتش افروز خداید فروزی یه زین نامرغوز اولدین ایس ایله بلام ایضا</p>	
<p>مجرکان سخا دن بعضی کم خود استرز دفع اضطر صداعه عنبه اولد استرز نقاشتم بر کونک اولر لطفی محود استرز عرض ایدر بر رخ فیکله دفع مقصود استرز نسخه سوره ایله فتح تابسدود استرز</p>	<p>لو لطفکنن مشام جانیه برود استرز خوب عود ایدر طبع حطاولو سه عم منقره کمر نه منت اصل با خود حاتم هر قبل دفع سینه اش از زور تکیه بر طلسم اولد خزینه بر غنچه سپاس</p>
<p>ای فروزی بوس من عهد من دفع تکیه خاکیا به بوز سوز در وقت مهود استرز ایضا</p>	
<p>ایراقدن حجاب قسه زه دلر لیدر</p>	<p>بزدور ایتیه وصلدن نعل نال ایتیه</p>

<p>صد آن ناله یک هم گوش آید هم سر بلند متاع وصل آنز نقد عقده جان را در موسم زاق روز بهر که نوروز وصال اول</p>	<p>دیکه کسا ایچده عشق کت و سینه نه مستغز کالاد کبر سحر من برید اول علی ایام صوم کجه مقدر در که عید اول</p>
<p>اگر چو دینه و ش آویزه گوش پر استیک وله در سحر کهر رشک زونی به غمخیز ایضا</p>	
<p>بز جعفر ننده پیمانہ عشق مجنونه طلب و ار اید صلت بسند اسباب ریا اولد و غمخون نهم هر غمکه به بر کوشه دل دکلیک</p>	<p>ساعوش و سینه کش و سینه عشق بزیقل ایدیه رز زلیلی دیوانه عشق اش کن سبجه صدانه عشق رخساره جانانه به پروانه عشق</p>
<p>کانه کهر ز تیشه زنه ایلحق اول وله بکر که فروز کیمی ویرانه عشق ایضا</p>	
<p>عزک اولد دی بی ایغی اید سهر فرزند برف ناز زوده توده ایدی اول بار دون کیچه بر دلب طنبور دفع تر غم ایچ نطقه کسه ایتمز نوبله پرواز بند</p>	<p>آزین ایدله عاشق کشف دشمن نواز فوزر محو ایدی اتنی کونی حوشد ساز اولدی بن دلخسته واند ویکینه چاره ساز بمخاج اولر نمایه مال حبیب اولر ساز</p>

<p>دوسه ستر بچمه زونی یاره کالار نظم</p>	
<p>وله سبوه خیا طدر کسیر دیک برنگاز اینا</p>	
<p>مجا صوم کوروز درون پروروز کادله هم کله بیجا سیر شسته یوز کاشن اولسیدر مه زون کاز بوز آفتاب یرلیشه فرمه نه دام نوز مهر اولق در بیخانه نیانست کوز جک صیایمی سمدار علوشده روز نشسته خجیده اگر اولسه دم کوی بوز دم خطار آکورا لرینه قار لیه بوز</p>	<p>جدا روزه مسمه تباب کوز قتر آرقالده ی سیر بشارت روزه اشتب روز اولوز ادم شنبه برایکی کجه کچ وقت عمر دن صکره آغوز مهری دور رکن تمی تعیندر کوز آتاب کوز عطرش روز بیا رکن صیایم قهراتن ستر آتسر ایله نشسته نک دفعه کرماز دکان روز</p>
<p>توبه بچش زونی سب و زور کتدر</p>	
<p>وله خورم اولدکه دف اولمیه روز بوزوز اینا</p>	
<p>جسته اولان آدمه لوده دم اولوز بروریدی نقتا لوی رکنینی کم اولوز ار کلین مقصود سکا دیمیم اولوز</p>	<p>کویکه اینس اولنه در دالم اولوز الحق اوله نالک قدر بالکشر اولوز دیر ستر که دیمه راز دنگ اولوز</p>

ارکلی سکه بیلدن انجون ستم ووز	وابسته وصل اولم ایشنا افغان
میخاندده بولون بزرا صاحب ووز	
اول برده هله دغغه بلع ووزم الین	وف
مکی لذت آلیس فوغا ایکیس تیخ آه سحر و ناله شبها ایکیس غینه یول ویرمه مد تیخ ایشنا ایکیس بتر سر کلن بت مشکن آس ایکیس حوا و پسی هم اول تیخ تیرا ایکیس علی اول ضار جی شینف صفا ایکیس	یا بربط طلوع وحرر صحیح ایکیس پالینک بسکی طول دور راز املی چونکه دل خاصه خلوتکمه بیجو مکلدر چهار اول کعبه ده نیلضیم بصورت اشته کینه ورنفک ایکیس کس آقا دلان ایت ورسنه و باطل قلبی افواج
جبل عصمت اژدر که اعجاز طوت	
رشته غیر فزونی دخی اذنا ایکیس اینا	وله
دیر راکه سکا اهل خیره در شناس بوئیه شبلر ده اولر دست عاوه همکر او ویرنه نیلجه سدر اولور میل قیاس کسین بو طبعی سنی توننده چوک خراس	لیسیده اقدیر انجون اولر اینه خیره بوئیه کونورده کلور دامن مقصود دست ایم غفران بر کجه نظر سنی نیل ایدر اولر ایک موی برینده کوه اذنا ب

<p>صلوت نوز طراز و حلل خان تپس آستنا یم غم خوانده اولان خرم آکر</p>	<p>بوید شیده بجلو قامت استاده ماهر بر یوق بوکیجه غوطه زن اولور</p>
<p>ای فزونی یوز اور بده صلوت ایمان سته عیده عاده تدراید بنده یه مولای لیکر</p> <p style="text-align: center;">ونالین</p>	
<p>سعدنندان چاله مزجو بهر دزد کلک ای ستمکار بیلک سندن اولور نیک پاره رکند و مر باسی ایکن آهنی کاش بجج حکاک ایله عسکن اولدی نیک تر آکر زر علفان اولمه کاین ایله تیغ خونبار لمعه مهری خونی غمه کوز خاش</p>	<p>در میان ایلمه اسرار کی اولمیکه کاش برمیدر زنده ایله مرده بی غیا بیک غیره ظالم سکه مشفق اولنده رحم ایتمه جابهل منعم ایله اهل نهر بر اولماز سرف ذات کرک کوه زرتاد کل کوز چشم جهل بر تو دانش کوز</p>
<p>نور دوز اولمه فزونی ایماغه اورمیر وله حوضه جو بهر نطن اول عمر نر خفاف اینا</p>	
<p>قنده تشبیه ایلمید لبرک سکرش منصفانه باقی اور بر اول کلک شله برش</p>	<p>دوغر عولیدن قده سهر دین ایلمش پرکنه کلمک ندان محصوم کلک دینیم</p>

<p>آتش ساز قدیم دل پر یخ و برفه چاش سوادید سوزد در آتش خیره دل و دود</p>	<p>سن پرستو بچکان سفت زدوی ایگز مژده از تجار غارت دیدگان مان</p>
<p>عجب جوهر و طرهنه مندی از او گزین عینی با شینه قاتمه او لیه سن سوزش</p>	
<p>حشره اولون دیوغشت قیامت کلش بانج حسنه یند اول سر و ملامت کلش او تر چهره او غور نشید سعادت کلش س که وارمش مکر خفیب برکت کلش</p>	<p>ینده استنوله بر شوخ پر آنت کلش آخسون آیا غننه جور کبی او ادری حشمتی روشن طلکده قلغ عشق تک آریوب کتس ایدر خیل زان خوابان</p>
<p>خوب یا زش بهک کلان دره بکر عالم غیب رساننده است کلش</p>	
<p>وانه پاشنده شورابه تنیانی حرم آه رو باهی نفس بدو سکیانی حرم خوف در باری طمع دست پندانی حرم دل بصورتی یعنی ضم آرائی حرم</p>	<p>تذره پیری قوی دله توانایی حرم بک و تا ز آور دنباله هر صید و شکار قابلی یوق قطره نیکی ایچو اصلاتا در بست اندر مسلمانزاد کار و شکار</p>

خوشه صبری تو هم سینه بر خنده اگر	
وف مور و مس نینه زونی بواله پیدایی الضاد	
آمد و رفت جهان کن کور دلب در غرض	کاه و سس کاخ محمد ن او کو هر در غرض
بانک ناتوس گشت و اغشون در غرض	هر بر بی دکله سک الله اکبر در غرض
طرفی رنگ ایت سوبه دلی خوشی	مجر است تمام و نماز بوی غنچه در غرض
جوب در بان در در جایی لوتنگی	منع دوزخ ایلاما دور از در غرض
اجتماع محشر و پسان اعمال اولدن	ارتفاع شان علیا پر سیمه در غرض
سن یهود شکر کی قتل ایت دلده	ذوالفقار و قنادن فتح خیر در غرض
خوجکانه نقش بند بی تو سن تیغ نبرد	
وف از فزونی جو که قتل نفس کا فرد در غرض الطاء	
ناز بار جا دکل وزن نیاز که غلط	اوله دست تر از و جانبار که غلط
بزم طایخ نیاز و ناز بردن تو غلط	منقبه ما فهم و کردل کند با ز که غلط
سر دهنده گشتی دل ایلم سن بادن	سن صنوبر سینه بوجر موج ز که غلط
صید سمج و ایتدک چو خا رشت ایتدک	بلمک بزم و درشتی مس آاز که غلط
سن زایدن کله ک کچک ک پتختیدن	فرا حقیقه ز اید اعشق مجاز که غلط

عشقه دروسی کرک محمود او کز سبب ملت		پوشه عاشق او لور می بسیار کدر غلط	
صدق و کذب بمان وقت صباح و		ارزونی چشم بر خواب دراز کدر غلط	
وف		المعن	
بوله ده کون بکون شخص مشک خویر		هر طوفان برب سده می اید کز طبع	
بوزدی سینه زهستی ایدی تبره		قاله ی بی رابطه جزای اول اید	
برده می قاله کرک انده اشک معانی		کوره سین نه برتر تخم زهر پیشد مع	
عم خردایی کلر اول بزایه عکس سال		بصفتله هله بزدن ابو حیوان معلوم	
بو امید اید قرنی دل سوزانده دعا		که یانه مشعل دولت سوزنه بهر سو مع	

<p>داع خستی بقید و خندان که جسم افراغ کلک آخدر داغون کهسار پخنده جسمه اسم ایچره نوز حسک انیسه او کرجب که عرق که مابه نوش تتر بوگون بحسب یار</p>	<p>اول حمله بنده ناصح اورمه دروغ فوزر داغ اولسه خجونه لیلی غم دکلی داغ اوتی باغ کم اولور بحر محیط ایچره مکان سجر باغ سرخ سیخ اولدغ غدار ی کلک نیکلی باغ</p>
<p>زلفه همکن اولالی عبتی اولدغ زاید</p>	
<p>وف</p>	<p>اول سبید ندر فزونی مسک چینه ذواغ الف</p>
<p>بو سه بخش لعل میگون اولین با حیف هم لیده طاقن دلداره نامه دینج عاشق بی سیمه و خوب کران باره آه حسن پر زینه لباس کنه یا فخر مارتق</p>	<p>نشوه یاب عام همیا اولمین زنده حیف که هر زینت فرار کوس افغانده حیف خوجه کالای بند و مفسر حایه حیف خوب بی الذمه دیان قبا حیفانه حیف</p>
<p>بو محایف کلک ندر نه فزول لعداری</p>	
<p>وف</p>	<p>شور کوبان زمانک یازدوغ دیوانه حیف القاف</p>
<p>گاه آتش زاره که کلک ارد در طوار حیف یا متاع عقل آتور ایقت عابره حیف کنج معدن جیب دمانن پر لیک حیف</p>	<p>ایر زار ایمنه هر کر کند نار حیف بو لیده در رسم قدیم خوجه بار حیف گاه اندر بنده جنل در حکار حیف</p>

جدولنده جمله طوفان اول محمد در	پر در اقام محمدان حاصلی طومار حسن
اوله	بنه آلوده دکل در خاک عین ایضا
<p>بر بریدن دور او طعم و طعمه در حسن عین آتش از زرد در دو خان آموز برود کعبه بر آلب نه مرهمه رگانه از نیاز عالم بالاد پسته سایش کویا که زینجا شور و که یوسف در حسن عین کنه آموز جهل دانشستان عقل کل</p>	<p>هر نه شده کله سایش کند حسن عین ظاهر و باطنه آتش بریند حسن عین ینیم آما که چاک تیغ زرد حسن عین آفتاب عالم بر تو کفند حسن عین تخت بخش مرد و صحت ساز زرد حسن عین جبریل خوجه وحی سفند حسن عین</p>
دله	بار کا حسن و حسن بی دیکد سوال سن فرونی خود بوسن نیز در حسن عین ایضا
<p>ستی دفع اید عدله که دعا ایچتی کوزه بیک خنده ان خسته اند نه غم پایال المیه زربنی انش الله خانه ده جمله توابع المیه عدله ایچتی</p>	<p>عظمتی زایل اید مره در حسن ایچتی دم جانشده بر عیسی دوران ایچتی جبهه فرسوده در آصف در حسن ایچتی شکر سادی در مته المیه در حسن ایچتی</p>

مجلس

صله دیو سپیدی نینجه تاثیر ایله خونه فردایره مه فزونه خیل حساد صاورد م س حله بکر کاش اولمش سور ایلرینه می ایلر ایدی خایم نمونه	قهرمان الوز را رستم دستان ایلیج کوشه شپه عرقا چوکس ایلیج کف ماننده الک خانه در ایلیج کل کونک صفتنه بیل کی شوخون ایلیج
دمیدر عود دعا اوله فرونی کوشو مجلس مدحتنه حجره کردان ایلیج	
وف الکاف	
جاه ایچون نه چک و کک بوچک ایلمک قوپار بر برون سنی درت ایل زیره بالادن نرولک عیبدر علویدن سعله حجره ایلر نرول	کلموت ایدر بهی اولدر چک طه ته لم کم کل اتمس سن ایچیک برهنه ایت کیده سن بالایه چک سن کدر اول ذاکتی اعلایه چک
ای فرونی انشابک عنق ایله	
وله دوزه می حور شیده تربت ایلمک ایضا	
که رقیب کور کلنه کیر کدر کور دیرک بب حصارن کور در سهار دل کندنه	شیشه دل قالد ماننده ایلمک هر ماننده قد صا نور کندنه حرم خورن

وله ایضا
 بوسه در خاطره مرقطه غارن کورسک
 میوه ایتد ایدیه ز وقت بچارنگه کورسک
 دلی با بال ایدر چک شام سوری بلور
 دم جولان نیچر نغده غبارن کورسک
 بیوز نریخ کر طه ایدن استادی
 کوره در بیضه سنگ شاران کورسک
 خون آغشته چک ایلر کندن بلور
 دل آواره زک جای قورن کورسک
 بیوز فیض ایدر چک ایلر کورسک
 مزاج ایلرله وقت شاران کورسک
 آنکز کار بی بوی سرکارن
 قوجو سندن بیوز مکتبی تار کورسک
 نیچر نیچوری قضا و قدر آقصد و غنی
 ای فرونی بیوز از سنگ زار کورسک

دل او در که سوزاید بوشاشی عشق اولم دل کوک پر عشق اوله بکدر افاضلین	عمود و عنبر تاقیق ایچو نذر مائی خنجر بر می حر المیه بر می تهیسی ساغزک
<p>بهنه کیر تنخ آتشاب لطم اولدک یینه</p> <p>وله ارفونی خننه کورسته تک دیرین جوهر اینا</p>	
کچجه بقها دک اغلا دغنه چشم ترک عبار پایی کور کورم لهر در همان کباب اید صفتین ازل سنجی توشیق خدی سینه تدهجه کورله بن قولگی	دو کلر فالدی بیتمه تم کشته کر کهر فرانس سیلور مینه قدرنی کهرک فتی بویر کدر اولور سه تملی حرک همان تک ارقش یا جم بجا اولدک
<p>فرونی اسب طبیعت یینه حشره اوزر</p> <p>وله بیخون حشره کک ایدر خود سیلور لره نهر اینا</p>	
جور ایدن جاننه دلا بر قات اولم کرک فوجهنه نازک مساین زار لاولن کرک آستاندن جدا اولم زهر اولم مجلس دلداره داخل اولم سینه کرک	بش اگر عالمه عالیجا اولم کرک دیدن اشک سیل او بو قانع لایم کرک ایستکنده اقرندن احصا اولم کرک ناز آساز ایدر بسنه بلطف کرک
<p>وصف نازش عشق ایچره نه ایشیر</p>	

دله و اصل اولمغه خزونی در کبابی کسک ایضا	
دله اسول انکه کوردک کل کبی رود کسک	کوکله اندر پرتین نف خوشوی کسک
کعبه حتی سسی ایدو او کورسه دیر کسک	هند و سنده و کسک اولم بر سر کسک
خاطره لایحی او لورسج حسن جوران	رین اولالی سن کلکجه جت کسک
اهل دل قطبته سن سه و انقوه سستی	امداد او زرا اولدر قدر د کسک
کک مویسید می اندک موسیانی مدنی	
دله از خزونی اینجه در و سو قند کوی کسک ایضا	
سوک ک بسلی پی آغونه ویردر اولمک	دیش اولسم ایدر بار کسک کلکجه کسک
زاهدک سسک جھانیمی دقتیز کسک	که بورر پیر معاولد ایغین کلک
برسه ک جامه کیر در پی دلبه قوز	دیدیر که زکاتنه سما او شسته کسک
سینه دن شکر کله کله خدک کسک	جان اوین فنزل اید کسک بوسر کسک
مردم دیده نرم یا شیدر آرونی قتی	
دله با جواسن علیجک کسسه دیزر که کسک ایضا	
رآه سیه ک پوشش روم قراندک	عشقه پس برده دن ای هم نراندک
بب با که دو تنق ایدر تیر کسک	ای جاسر با ساری کسک چسپه اندک

این یا ز کوردم بس کل کوردم نیاز ز بدینجوارش ز ز بدی کوردم فانس دولت دنیا از کوردم زان یار کوردم دوام از کوردم	نیه بقدمه جمله ز کوردم ز کوردم صد اسن هر بریک کوردم ب کوردم ولا محشر دینوش آه بران کوردم دم وصلت اولورش عتقه دیدار کوردم
در اوسن نیز دیر ز فزونی حسنه سن لبر وله ایدرش هر بریک در نه تبار کوردم اینها	
طوبه لم که در دله دیگر ز نوع الم دقتی وصلته ترجیح یزین زیا دم قدم ایملکه تسلیم خاطر اولور سد یا جوج غمی ناز و حکم یاش	لاغی فوندوغی بر توغراوشا عالم سورش سمعه بر وانه می کوردم پارسبکه سخن خوشهیدانه بعم غالب کسه نوله اسکندر کعبه جم
وله باهی کسسه فزونی نه شوم کسه کم اینها	سبع و سز یا مئه یا قلمه دیر اول اول انت
بن سکا اولدم ششای چشم معینه بر بریزه اولدق آنده جای نشست دیکر بوق	سن ایسه با که مبتلا چشم فته آ دیده و بلای چشم بب جا لکله پرسه ای چشم

بیش از این که حدیثی که حدیثی که حدیثی که
برع دل صیدا و سوغی مضمون
نیز در اولده که نین
پیم آن حدیثی که حدیثی که حدیثی که
دیدای آن حدیثی که حدیثی که حدیثی که
بیش از این که حدیثی که حدیثی که حدیثی که
عاجی و غایب کوردم ز کوردم ز کوردم
وله اینها ایضا ایضا ایضا
دقی دار و در کوردم ز کوردم ز کوردم
گاه اولور کوردم ز کوردم ز کوردم
اضطرار آیدت فصله ناز اولور
بیکر شمس نون کوردم ز کوردم ز کوردم
آه سرمدن آهیار کوردم ز کوردم ز کوردم
با سر د کوردم ز کوردم ز کوردم
دو چشمه از کوردم ز کوردم ز کوردم
کوردم ز کوردم ز کوردم ز کوردم
بوند کوردم ز کوردم ز کوردم ز کوردم
جانب کوردم ز کوردم ز کوردم ز کوردم
فانس کوردم ز کوردم ز کوردم ز کوردم

اینست که در کوردم ز کوردم ز کوردم
جانب کوردم ز کوردم ز کوردم ز کوردم
فانس کوردم ز کوردم ز کوردم ز کوردم
بوند کوردم ز کوردم ز کوردم ز کوردم
جانب کوردم ز کوردم ز کوردم ز کوردم
فانس کوردم ز کوردم ز کوردم ز کوردم

برک حیاته کتبی برزغن ایدرم

اوراقه کدرایدن این کرمی

ولله وقت شتا دپیل برزغن کرمی **ایضا**

بوجرم سلم ازاری کتبی بخت مدان طعام ناکوار ز بهر لطف کرمی سر مهر و پاش دوزخ و درازد جرم ناکرده جس عهدند دست پایله	نه فرعون مصر دن نه خرب کردن نه کور مسه بهله اول سوره صبر کردن او خوب مردم از آهسته ز قودان بوضع ناپسند جرمی برصودن
---	---

ولله فزونی پرده اسرار چشم دور برین تدم

ولله فزونی نه شادند نه خود نموند کرمی **ایضا**

این دولت کبی نه میر و نه پادیه لم نیجه بر سجده بر در کتبی نزلان شهسواران نیازک دو سلم آخونه کومر صفحه ارقام شهر و خیری	سکر فخر ایلم حضرت ملوی یلم خاکه یوزار سوم بر لای علی یلم سایل سبیل اول عتقه بیلا دیلم عینک پیری یه بزیده بیلا دیلم
---	---

ولله کبج غلته فزونی یوری فارغ بال اول

ولله سکار تاف قناعت کتبی غمنا دیلم **ایضا**

سرمه

کل کل از کرمی نسی کل از خدیه
 پنج بیک بیل صا چکله سال اول
 زوشون رست شرفین او جا
 لایق اولدر طوره شاخ کل آل
 کل دنیفا و کله نوله شرفین
 پیدر قوتسه اگر آب زلال
 کل دلاله اول دور زلف ملک
 خطه اوقات ایله حق خطه
 غمزه تنجی غیر کتبی کتبی
 طلسم حسن دلبرده کتبی
 که کلیم پر در دماک صد
 فزونی اما بوقدر در
 زانجا صلیب اتمش کتبی
 اصلایم باصلایم چونکه فرمان

این یا ز کوردم بپل کلر کورشم نیاز ز بدینجا رخ ز زردی کوردم فاش دولت دنیا از رخ نیازم زان یار کلرش دوام از رخ کوردم	نیه بقدمه جمله ز کوردم ز کورشم صد اسن هر بربیک کوردم بربیک کورشم ولا محنه دینوش آه بر ما ز کورشم دم وصلت اولورش عاقده دیار کورشم
فراموش نیوزدیر ز فزونی حسنه حسنه ایدرش هر بربیک دزدنه تیار کورشم اینها	
طوته لم که در دله دیکر ز نوع الم دقتنی و صلتته بر حج ایزدین زیا دم قدم ایله کسیت خاطر اولور سدا بیخج غمی ناز و حکم پشتر	لایقی قوندوغی ری قونز اویشا عالم سوزنش سمعه روانه می کیا کوردم پارسبکده قن خون شهیدانه بعجم خالک لب لسه نوله اسکندر کابله جم
سحره سحره یا نینه باقله دیر اول افنت با شکی کسه فزونی نه تو کم کسه جم اینها	
بن سکا اولدم شنای چشم معینه بر بیزه اولدق آندزه جای نشست دیکر بوق	سن ایسه با که مبتلا چشم ننه ا دیده دبلمای چشم بجا کله پرسدی چشم

این یا ز کوردم بپل کلر کورشم
 نیاز ز بدینجا رخ ز زردی کوردم
 فاش دولت دنیا از رخ نیازم
 زان یار کلرش دوام از رخ کوردم
 نیه بقدمه جمله ز کوردم ز کورشم
 صد اسن هر بربیک کوردم بربیک کورشم
 ولا محنه دینوش آه بر ما ز کورشم
 دم وصلت اولورش عاقده دیار کورشم
 فراموش نیوزدیر ز فزونی حسنه حسنه
 ایدرش هر بربیک دزدنه تیار کورشم
 طوته لم که در دله دیکر ز نوع الم
 دقتنی و صلتته بر حج ایزدین زیا
 دم قدم ایله کسیت خاطر اولور
 سدا بیخج غمی ناز و حکم پشتر
 لایقی قوندوغی ری قونز اویشا عالم
 سوزنش سمعه روانه می کیا کوردم
 پارسبکده قن خون شهیدانه بعجم
 خالک لب لسه نوله اسکندر کابله جم
 سحره سحره یا نینه باقله دیر اول افنت
 با شکی کسه فزونی نه تو کم کسه جم
 بن سکا اولدم شنای چشم
 معینه بر بیزه اولدق
 آندزه جای نشست دیکر بوق
 سن ایسه با که مبتلا چشم
 ننه ا دیده دبلمای چشم
 بجا کله پرسدی چشم

این یا ز کوردم بپل کلر کورشم
 نیاز ز بدینجا رخ ز زردی کوردم
 فاش دولت دنیا از رخ نیازم
 زان یار کلرش دوام از رخ کوردم
 نیه بقدمه جمله ز کوردم ز کورشم
 صد اسن هر بربیک کوردم بربیک کورشم
 ولا محنه دینوش آه بر ما ز کورشم
 دم وصلت اولورش عاقده دیار کورشم
 فراموش نیوزدیر ز فزونی حسنه حسنه
 ایدرش هر بربیک دزدنه تیار کورشم
 طوته لم که در دله دیکر ز نوع الم
 دقتنی و صلتته بر حج ایزدین زیا
 دم قدم ایله کسیت خاطر اولور
 سدا بیخج غمی ناز و حکم پشتر
 لایقی قوندوغی ری قونز اویشا عالم
 سوزنش سمعه روانه می کیا کوردم
 پارسبکده قن خون شهیدانه بعجم
 خالک لب لسه نوله اسکندر کابله جم
 سحره سحره یا نینه باقله دیر اول افنت
 با شکی کسه فزونی نه تو کم کسه جم
 بن سکا اولدم شنای چشم
 معینه بر بیزه اولدق
 آندزه جای نشست دیکر بوق
 سن ایسه با که مبتلا چشم
 ننه ا دیده دبلمای چشم
 بجا کله پرسدی چشم

کرمه بد حال غمزه مسته
 آه الاله شیره های ششم
 سوزنورای ذوقی است بندر
 صید عتقه دلرهای چشم **الون**
 سینه لرشته که خونخونپاش فن
 ساغزوله سکن ستم بریدی
 الوداع امنه و سایشه بنور
 کرده بالین زرد و دایه ارا
 خواب غصه کن او با نغمی فروز عالم
 اثراتیش کبی معجون خستش فن **ایضا**
 عم نیشی در شره صباغ اولون
 اکوزب کلزایه مسکدین
 حالت زخمه و امش لیه بر
 تو بنده ایون عدد و تهرین
 اوسته این تو ایون معهور
 بد آوای حوادث دهره
 آتش خرنه آب صباغ اولون
 پای چایک رکاب صباغ اولون
 مرک پر اضطراب صباغ اولون
 آه پر التهاب صباغ اولون
 بوم شوم خواب صباغ اولون
 مرده آور غراب صباغ اولون

کرمه بد حال غمزه مسته	آه الاله شیره های ششم
سوزنورای ذوقی است بندر	
صید عتقه دلرهای چشم الون	
سینه لرشته که خونخونپاش فن	ساغزوله سکن ستم بریدی
الوداع امنه و سایشه بنور	کرده بالین زرد و دایه ارا
خواب غصه کن او با نغمی فروز عالم	
اثراتیش کبی معجون خستش فن ایضا	
عم نیشی در شره صباغ اولون	اکوزب کلزایه مسکدین
حالت زخمه و امش لیه بر	تو بنده ایون عدد و تهرین
اوسته این تو ایون معهور	بد آوای حوادث دهره
آتش خرنه آب صباغ اولون	پای چایک رکاب صباغ اولون
مرک پر اضطراب صباغ اولون	آه پر التهاب صباغ اولون
بوم شوم خواب صباغ اولون	مرده آور غراب صباغ اولون

کرمه بد حال غمزه مسته
 آه الاله شیره های ششم
 سوزنورای ذوقی است بندر
 صید عتقه دلرهای چشم **الون**
 سینه لرشته که خونخونپاش فن
 ساغزوله سکن ستم بریدی
 الوداع امنه و سایشه بنور
 کرده بالین زرد و دایه ارا
 خواب غصه کن او با نغمی فروز عالم
 اثراتیش کبی معجون خستش فن **ایضا**
 عم نیشی در شره صباغ اولون
 اکوزب کلزایه مسکدین
 حالت زخمه و امش لیه بر
 تو بنده ایون عدد و تهرین
 اوسته این تو ایون معهور
 بد آوای حوادث دهره
 آتش خرنه آب صباغ اولون
 پای چایک رکاب صباغ اولون
 مرک پر اضطراب صباغ اولون
 آه پر التهاب صباغ اولون
 بوم شوم خواب صباغ اولون
 مرده آور غراب صباغ اولون

<p>ای فزونی ندانی قنخ ایتمه کلک شیرین عتاب ایرون</p> <p>حرف الواو</p>	
<p>فتم در سه کجاشک از جوب خترک زخمه عشق فیتی منون بهر زلفی سر لقمه ای در عیش شب رضه زلفی پوشیده ای در آهنگان</p>	<p>اگر دیر کند بسی ای سوز غایت طوغو چشم جان و دل نه آید تو تو تو بود ما غنچه سار سه نو که کنین جو با دون شمع عذاران صفی اول مهر</p>
<p>بوفزولی کور یک نیم یک خطکدن دید حسرت کونک نصف نه در علم</p> <p>حرف الباء</p>	
<p>بسی شکایت ایتمه ای دل مندم بواید صنیر تصویر خیا که صیاح اندر دیدن شام غمده بر حمله سرگم سیران عکس خیارک در چشم آید ای بده نم منه دهر کمال جویرین حکم ای حرف</p>	<p>یارک بر وقت کورسان در کمال تو منبر ز دل دیو ز خفته در لایه رو در دیو دست در زیر آرمه پاید ایکی سرخی کل کبیر سینه پر آینه سنگان بار و غمی یک تا تنه قلاید</p>

وله ایضا
 با من خای جان فیدن جان کورون
 که که فیتین بر کور کور کور
 در ازنی سینه هم غم و غم
 که بر قول او چه این کجایه در کور
 ایتمه عایلیش تو غم
 عایلیش کجای بود کور کور
 در کور ایتمه ایتمه ایتمه
 در کور ایتمه ایتمه ایتمه
 فزونی عاریتید جو صفت
 عکس جان عیجی آو سه سینه و این

<p>دوله در بر می آید به دل صورت بسته ز این ای بر حسن سیکه به چشمش در دیده او را شوکافانه در بر نیست دل صفا انجمن شانه دن اولم کاه و موی یاد سینه خامی یک تنی حلقه در که نگار ایضه در لای سکه نشو از این تکت در نازکت خامه میدان کوه ستم او لور بر خافتن بر سر بلو این پذیرا تقابل امش کن دل صافم او لور می با که نسبت کاسه در دور حلقه کوبه خود از بر دستن دل با مال تو خور ز بر با هم که او که موی این نوله خود نماز خود در دست او لور که غم زینک و با ایله او لور سوار این</p>	<p>نغمه داودید عشق آغازی بزم ای درین دل دله که کس و بند</p>		
	<p>چونکه سرک در فزون یار سبزه اولی</p>	<p>ال دیر سه ناز کانه پائینه دوش خود</p>	<p>دوله</p>
	<p>کرم قیل جو هر جگه او شد زنده زلال وصله چک لیکه یک بر سه کیمی دل کس باش آدی در و در مقلد طالع ال دیر ایرتسک اول بونمز کینه لرچینه سمرقند کجایه کولک صف اول او کن ایشدم بن کولایه</p>	<p>سحاب فونک بن قناره دو کوز در کولک تشنه یازتاب در فکله سینه فراغک جنده صبرم کون تاراج میدو کونم در فیه دلا کتسه سحاب فون آردن لیک قد بر کسین صیقل سگی کوی با ملک با فینه ایرتسک قویه میوه</p>	
	<p>اگر بخت ال دیر و سوره نورا با عکله</p>	<p>دوله ایضا</p>	
	<p>حلقه و کی پنج و عکله اجرو ملک اول کوسنه صیت پر نشه بی دانی اول وار ایسه با به عتی خم آفان اول کاه منور انما لخی زنده داراج اول</p>	<p>کوه کل استه که نه مرت و در چیا اول سوله مرت اوله که سینه سینه شیخیه بر اجه بونمز سلور میله چه نه می دلون بو که اتسن اوله بر ای</p>	

<p>از مینوشی کرا ایل کر اما قی اوله سه عجه نجه بیک جوده فیضانی اوله</p>	<p>بر خبابی او حیک نه فلک میافام او دیساتی یه کر خاک در لشم</p>
<p>بولیه بر باده بی بیکانه فزونی الهه</p>	<p>وله معنی آلام دیوسادر و صبا تا اوله اینا</p>
<p>او تو در بیل خوشدم کله صحت نام باقی عجه ندرسته احمر فام تودی لفتیس کلی شیشه بلور جام مژده لر عاشق صابت طلب کام</p>	<p>مرض کوی عددن ایریک آلام بزه کله خونین بهاری صاندم موجیس اتدی سیمه کلبی کلخان چونکه بیل الهه کل ما غده هم خوش</p>
<p>بوس لعلکله فزونی نجه اولور عیدتیه</p>	<p>وله فصل کله او فقیر اریسه نه وار بر ایه اینا</p>
<p>قان ایچک او کره در کویا ای شهبازنه آه علم نیلیم اول غمزه غمب زنه صداسه قالم غم کتن چوغینه آرنه دوشمون بر فلک دل بهج نجه افکار خنده</p>	<p>لوس صبادن کلوب جردن پیغم دلده کی ماز الضمیری بار بیل عیض تبع غمک برده و لسه بکده اولسه قیل غرق ایدر بحر جان کرد ابر بحر چاینت</p>
<p>کچوک بسنه فزونی بهج سرداقا لدری</p>	

۱۲

یکم فصل اول در آنک زلف گفته اند از آنکه	
حرف الیاء	
سینه وصل اوله ال بر بستار زنجی حسک اولسکن امیدم باج اول صیدین غرقه کرداب غمد حریف کم بوغک دل غوطه بهجان دریف ایدر کوه سنی وصلت آسایش برید طلوعت نیایله	حسب عالم سوسیه مه یوزلی یاز زنجی صوبکی آقدی سینه اول کلف زنجی برست عبه باد سوره غری کنار زنجی کاکت اولر نیم اودرست اهور زنجی غزبت ال بودم درینجا کده کار زنجی
ایغمز بصیوب بن پایه علیا بولم	
وله از زونی صلب اولم کاز زنجی ایضا	
کولک زلفکند بنه این حاله غزک فرار هور کاکلک ما با آجوب کلک غدار کند شب بهر آنک روز وصلدن در آفتاب یک کوه محمد ر دیومج تینه لایق	حب و غزیش و غز شکاری کای پیش آینه کور سیر سینه اول سله ای آنچون زلف اور زوزنی شعله ای شور که سورش همکله همین دانه ای
اکوب بوینینی خندان بو کونم علام حال چون	
وله فزوز با بر دسته بنفشه یادگار تدی ایضا	

اوله ایضا
 زلف سینه کلک ایجان جانانه کله
 ادری لطفله احسان بی اما نزن کله
 اوزن ابتدای دلت لطفله زلفده بودم
 لغ کشتن ناز جلدی بو کولم بو کله
 صندره بیلکیده ایسه زنه میل لطفله
 نه عاقله قویار چون کچی بودی در کله
 غایب تو اولوشتم ایدر احلام صوبه
 فزوز فزوز اولماز فکر بیجا نزن کله
 فزوز غزنی زونی اقدم اوله لطفله ایضا
 غریبه باشنا سوزن کلور بیجا نزن کله

<p>سپه‌الحمین کلیمی آیا اولد ایشد کی بر بلایه او غلام عشق ایچره سوج اولدی اول غزال وحشی استغفار در لیلای خوش کور مسکینه دایم غمبار کی</p>	<p>عقل آدی بر بری مقرر نی شد کی زلف بخرنه قید اولد دل بوانه پیش آشیان آدر سرم مرقم مخمور باد صبح سد کج بوزنک سگینی آت</p>
<p>ای خونی آدی بروس جویست وله طمس کین قاف استغفار غنای الین</p>	
<p>حقر سه غنای آسانه انفا نری عجب کیمله ایش ایدره تابان نری نه قالب رو خید اول عیسی دور نری نه مشه برله آت لب حیران نری کور غمزه او غمزه می زرد نری</p>	<p>نه خاره اولد همسایه کل خند نری شب وصلدن ایرلام کور غمزه کی عجب لطف حیات نجیب کیم کل ایضا ز تشنه نوس ایدیم لب لعل حیات مریض علت عشق بلیمز نهان اولدی</p>
<p>بو کلزار مجده کور بوسه دایمینه وله خونی صوب کی قدر دل سیلان نری الین</p>	
<p>عزیزان طربت اسم بویف کیم بویجه بروره ادم اول کل بجایمی</p>	<p>حوقدن ایردم ترار و کفه چمانی زلف در خسارک طراوت لاله دین</p>

از زنی
 جسم زاری ضعیفه چنانچه کورن
 لبانی درون سینه نهکها کورن
 اول چشمی است که دل نسبت الی
 مجنون مانند الفت چنانچه کورن
 وقت غصه چنانچه کورن
 کوی که موجب غصه چنانچه کورن
 در سینه می بری کوی که کورن
 کابوس بدی کوی که کورن
 ابر در زنی چشم زنده کورن
 بجا بجا با پایش کورن

هر که بیگانه آوردی نه صد کله درد غمزه لغت عظم جاکه سینه چاک	کاشک یوزنیک دید اوله کور کجانی او غم بون بولدی شکسته دل فرنگی
جان غم زدم زونی تن محض اولدی	
وله منت اللهم قول امدی شکر قیامی ایضا	
بچه جوانه دو نور دم مه بونک تنی ینه صالنتی به بر اقد زبری موج لما	نوله بر یاد خمر کیمی خلاص ایتمه نینی تورقم اولد که سکت اوله بو غم نینی
بر برین لجه روق موج بلار کلکور بو تمغه فلک تنی کوز آغز آچیش در	قاره یه آت کیمی حربه بونک بدینی هر حساب دید لری بو جید آت نینی
باشمه کله دی خاکت با غم لدر قضا آلین ایغنی بجر لما اوبایه	روز کارک تو سولیشده چون نینی الله کیرمه یی بر ذمی صحت دومنی
وله خضر آساشه اگر چکسه کنی کرکه تور تور دریم غم ن بو زوز اولدی ایضا	
بید زایل فرح طعم زرایای غمی مانده است نه شتی لی ایز کورک سعید	سار برور نه سولوب آب تورالی بخر اما رقم خامه جف القسلی
دم قدم ایتمه ایمل فرح و در ایلیه	تو مادی خانه فرخه بر سیمی بر قدمی

کعبه حعدن این آینه در باطن صحنی	بر صحنی دست شکست آینه تیره زردی
<p>دم وصلند را در کعبه حعدن بسیل وله از فزونی کوز روانه آید بر نغمی اینها</p>	
<p>آنی است آینه می ناب آینه تری کی لولوی اشک تر دیده نمک کی کرد باد بر سر آینه خشن و شش کی در خراس اوله صغیر چرخه چکان کی</p>	<p>عکسه بش قالد ز بر ما رسین ک کی بر کله آینه بر کوه نایب کی جایگیر در دلد از اولوب دو نمین رنجه که هر دل نایب در آینه لور</p>
<p>رشته عمر دو کعبه فزونی ایام وله آینه سر عکله دور کرد در افلاک کی اینها</p>	
<p>حیف و دروغ او شهلوید که دغی نایب کی صور مدی کر می دلی سوز و گدازی نایب کی آینه سنی دکله باب آینه ساری نایب کی طالب تمت آشنا حیف بوراز نایب کی</p>	<p>اندکی صید مرغ دل چشمه ناز نایب کی تاب عذار می سینه تک باغی از تر نایب کی زاهد خود پسند کور کاه له فریب نایب کی دامن جاک یوسفی عصمته ذلیل آیدی</p>
<p>لرود و یک صحنه بر معنی طایوب وله حده فزونی بر که شب فزازی نایب اینها</p>	

Handwritten text in a cursive script, likely a commentary or continuation of the poem, written vertically along the right margin of the page.

<p>مدد بزی تو نه خسته نه بر بهار دخی عزبت ابد بقمانه بود بار دخی اراده جازده عابز کوچ اولد بزدخی بو کورسته تا لوری امید بزدخی</p>	<p>روانش ایله الم ابر کورمه اول غلزدخی ولی آنجه خراب تنه بهجوم ایدی بسنده دازدی ال غر نسنده خیرت کور بجه عکسمی آینه ده شکست ایدی</p>	
<p>سن</p>	<p>زونی بنجه سبکما ایس بر باد ایح تمامد قالورمی بو زور زردخی</p>	<p>وله</p>
<p>دورم افندی کسه یه بن برجه ایلی کم کوردر بر بومرده کالو تهرمان ایلی بیزنه بخت جانمه ویرم زمان ایلی عشقای عشقه عادت ایس ایلی</p>	<p>یکدانه حال بکنه حیرته حیوان ایلی عمرن تیره لازم ایدر چشم قالمک جان ویریک سنده کده دین تری ایلی که دله کاهی سرده قرار ایلر ایلی</p>	
<p>ایضا</p>	<p>اولدر دومی مدت عمر فزونی کلدی ارشد ارکه ده مرده ران ایلی</p>	<p>وله</p>
<p>عجب خندان اولورش غنچه نور کلر تا اولون عاشقه بر کزنگاه ایلی دور کس حریسته رو بجه ز پرتی</p>	<p>بیتدن دین یوز اولصل شوخ و دانی اکس سننده وعد بوسنه دولت توردی بینه عشق اراسنده مزر بو تو دوری</p>	

شب فرقه داغ آتشم تبه بجه	بود اول دوشا سگ اعاشق چرخ
کلاب کوی جانانه فرونی محفال لدر	
وله ضیافت ابدی آدم برینه قودر بارانی این	
رضاره عبداورز حین زار بهاری	بر دله بکرز کاوله نوظلا عذاری
خاک ایرون غمناک چون دوزخ	تا بوس ایذ بوجسکه لید پانجاری
هر لبی علی و بدر دو لالی لید عیدک	بود ک اولوسه نوله حوق تا کساری
عوض ایله ایدم جور و جناسن آکه بر بر	میدان وفاده لید بسم لید یاری
صیانتسه ایدی یار لید بر کوه فرونی	
وله رفیع ایله ایدی یار دن او برت غباری این	
بوزنگ نوبت جامی دل آرزو دگر می	جک بران یوخسه قیا اولد دگر می
دگر بر بوسه اغیاره الکلدن عالم لید قهقهه	عجب سسکلدن اساتی نر بزرده دگر می
احلاک کریمه اکل خار لره کلکین ایله	صبا دن بوخبر ایمن ناسانه دگر می
طوله لم دولت شیرین دگر برون	محبت کوهنه تیشه چکن ز نامه دگر می
قویایک چشم بر خون فرونی او ز سبیلیم	
بود کلکودم قدم ایتم او غم معناه دگر می	

این

برین درخته تک در غلکه دگر عیب	عجب اول سنا رباب مستعدا دگر می
دم من حساب تو را بر بنهار این	کل مصفودی آخری بر باد دگر می
طو تالم دینه به پادشاه دگر من جوانک	
وله	بنم سلا نم اصل است یا هیچ عقبا دگر می الف
غزادی صبار لکنه علم نه دگر می حسب کور یک لکنه خج اوله سر شکم تیز این ای زخم درودل جروج هر جا دینه عسنی ای می تویدی سماعه بعدت به باقر نار حلقه ای عارتن	شاید با ای کسی بر برینه کیر می بدسته او یوب نقد زباید دی پیکان ترک بشد برنی کلک بر دی قول ایله اول بار بنی کلک چو بر دی فاشاکه که آتش دود در پر دی
هر زخمی فرونی که دله او در او حولی	
زین	قان آغدر به بر بی سکاچا آجودی زول
قادره بدین غزلک بوسن کور طوست	دانا سنی اول نهنل دگر ال بر می
وصف ایتمدن ایرطرا ایدم ذات شرفین	فنا اولد شستی قافه بکلدن آدی
در لغت نبی و شیعی علی علیه السلام	
جنه ای لیله مولود شاه سهردی	مرجا ایست م فرجام لهر ارجدی

<p>اقباس اوراد رخصتی و مستی شربت آب تاب بر در سالک لطف ازدی سند بر شیر او را نیک شانه آم گرچه معجزه ای مگر در شانی دین احمدی برتر کم فعل ای اعدای کفار بدی عزیز شرف اندک زهی بخوان محمدی پرده اندی سایه بارگای از حق زدی غرق خوان نمک در تنگ استی</p>	<p>قصیدت چرخه خوشید عالم است موج بر ساه اندک سوزند بر گرچه اسماعیل ز با اولد کسین جبریل ملاق کسر لرزناک اولد خ اولدی مای شق اندی بمانت اولد هر رویه مارک اندی شمس رده اندک غروب توب نوز جهیدن محو اولد کون چون دست با نیاسن جوان ک فضل</p>
<p>یا رسول الله ذوق طلع عیبی در برق الطلایت در شاکه من فرونی بعد ازین به کام تحریر با می شد</p>	
<p>چوبی بمن بنده مشتاق بر آرز تا دیده شود قفسه ناز در پای</p>	<p>از روضه پر نور محمد ای باد وارز اینهم دیده چون شیشه من</p>
<p>دله</p>	
<p>یا شیخ المدنیین العاجزین</p>	<p>انجد اب العتب و الرق الیک</p>

کاد جنبه الاثم بالیف الهوی	الثفاعة الشفاعة بمسین
	وله
بوخار جسمی ای کرد باو طبعه کل	خاک کن رخ ایواه لسون با زخرطه
برصفته اوله کم ججا خاک با اولم	باین نیل طواف بیت رب العزیز
	وله
صنک که فرخدر کو رین اوج طنگه	آهیم نمیدر دکم امی صوب سمایه
اول براو جینی راستی کعبه طویه تدم	پنهان دیریم سو قی تابیت خلیه
	وله
بارک الله زهر منته با کیز منته	نهدر خاککی ایوتوب ایغینه سوردم
صورت دونه ایغینه روسن منته	وجه مستقول یوزندن آرا کدم کوزدم
	وله
جشمه عیان الحیات طبعم از خرمش	ملکت جبرنده قاله رو بجه کون سر سر
اول اسکندر و کوروی بی	سند اول چشمه از یوت لوسن اسکندر
	وله
اسی عداوند کرم مسند اهل عرفان	بنده پرورکت ایوب طایم خوش الم

حلقه بابی کل گوشه میکوش اید	بند حلقه بکوش اوله بن فایکد
وله	
ینه برشته طی طلق نظر اوله اوله	نوتیا رفتی چشمی روشن اتر
دکه بردونمز اکادیک خیز اوله	دوستم آغینه بر کوه نیاب کنی
وله	
دیکه رنگ بزر پاندیشه یز	الهی جو تخمیر اید بدر بزی
کنه کار زاهد کنه پیشه یز	جو عفو اوله جرم بدر بز دخی
وله	
خفتا پنجه ایامی در بر اید	یار بجای کفی در خور اید
باروز حسه جیبی بی سر اید	بایدیده مشتاقه جالک کوسر
وله	
عطف خورای دانه اندر در رد	جورج بهشتی ایدک بز ازل
آلی سوا مدایت مدایت مد	ینه لانه کیر بهشت ایت بزی
وله	
سایان کور اید نیمه اوله حال	ای کنایه آمرز و پرورش دستگاه

خوب سیورسن پسن لارند رگول	منزه تجوی و کناه آگوه یز
دله	
کادله هر بر کنه آناه	پیر ای نفس معانی و ورش
بکادنیاه سکا عقبا ده	بور و سکه پنه بریر تو مدک
قطعه	
مطرا با تیه در سن خسته	تابع لعل ایوب با شمارم
ساکه قید اولسون ایتمه بسته	اولا معنی آزاده غری
کل اشغاری کندم بسته	طوره جمله کسمه ادم
کندر اشغاری کندم بسته	سن قدر استیجک با غرایدم
تاریخ دمیدن خط	
خطن ایش رخنه زینت و فر	کوشی مجلس و جنت چهره
هم کوز لنت در صحنه کوش	اگر تاریخ خونی اسحق
تاریخ دمیدن خط	
بهار ایبر حوان و قنده بو باغ	خطم کلد در دیو محزون اولمه
دیدیم نارنجینی آنک مدد زان	نمال قدک اوزر تو نذر کوردم

در تاریخ وزارت		اشخاص داشته	
بشیران بلند آوازه خیب	اولت صدر عظمای سعادت	دخلة حلقی آمدت دو فرم	ینه بر سالم العقده مستم
سعی احمد رس علی خوی	قیاس اتم اسد بر جنده خورنده	که لعین حضرت دستور اعظم	کوزجیک دست باکی اوزر حاتم
اجلدر جاده پاک شریعت	نوشته طاق قدرند بوالقبا	همان دو غر بوردوش خلق عالم	عطار دخانه سید یک میل قدم
ملاطون دانش و تقان حکمت	نظام الملک دیوان مغفلم	از سطر عقل و اسکندر محکم	عجب تاریخ سالی پنج بیستم
سزاوار دول زیننده جاه	دیدم از بافت غیب آئی	در تاریخ خا در خا در خونی زهی آصف سیر صدر کرم	
در تاریخ وزارت قدرند از پادشاه واقعه			
حضرت سلطان ابراهیم خان	قتل دوله بر این دولتی	نور چشم و سایه زب العباد	دایم ایمر پارس انک ز ناید

<p>جبهه سنده نوز صدتی مستفاد اتمی حکمته اول از عدل داد لازم اولدر اید لطف مستفاد آینه طوتمی راه رشید داد اتمی تشریف وزارت اید شد ارتقاع جابن اتمی از دیاد ایکی یوز دن اتمی بر برد اتمی تا یخنه سی واجهت</p>	<p>کور دی بر موسی طو غزنی اول اتمی سیاهی حاکی نظم جان کور در دلخواه دوز در اتمی کیچری آغاسی آغی کور در استعداد روار بر تهریه اقتصاد استقامت عاقبت هم ندیم و هم وکیل مال اولوب افتخار ایدوب فرونی سونقده</p>
<p>دیر با لطف پادشاه عالمک اولدر دفتر داری پاکیزه نهاد</p>	
<p>موسساری مصلحتی پادشاه کیچریان آغاسی اولدر دفتر داری</p>	
<p>مکرم اتمی بر اهل کمالی چراغ اتمی اغسی بیثالی حجاب ایدوب کشاید تموز مالی بوخت ساندن المقدر آتالی</p>	<p>فیوضات آتلی ایلیوب جوش سهندت عک او عجل لطفی اولوب اکر قاف سکون کور سه عفا سکارستان آتلی اید مستاد</p>

<p>کزن مخوف صنف اعالی معارف اهلنه بدک بوحالی</p>	<p>سستی مصطفیٰ قمر عالم قلندره نگاه لطف اولورش</p>
<p>فردنی دبیر تاریخین بعد شوق دوسره درش نیکه بوجاهالی ایرخ جبره میر آئی مابین مصطفیٰ باب</p>	
<p>یوقدر اول بنه صبح عویوب دستمه قان آغلدر وقت حرور اندز بوجیهاتی محبوب العلوب هنق چکردی کچه ده وایم کرد وار ایله دوشمش آغله خاز و حور دوردر آت تاب او جبره نسل کوب آفتاب عمر گور مومن غروب یایدی بو اهل سبیله خیره خوب</p>	<p>میر الای یابین شیر دل مصطفیٰ نام و سخاوت صاحبی کند و ماندن بوجیه صرف ایله جبره محتاج ایدی بونهز عمیق گوز لردن ایس رو اولوش کور الهی صواوستنده آت کرحقیر کوک اقبالی بولامون زوال ددر تاریخین فردنی سوزن ایله</p>
<p>ایرخ فتح شدن قلعه خینه</p>	
<p>کم بنارس اقبالی ینه اندر میان</p>	<p>حضرت سلطان ابراهیم اندر</p>

<p>ایمید بر نفس عهد و قطع راه مسلمان واحد لدر پادشاه دین حکم پشمین امدی رسال بنده امانه چند شیرین اکه سینه کورینو پست خاچین صربا و بنجه دانه هر طوط مروین دخمه از آسیاب دونه کور با اولین حاجه خنک کن الحق و در بر پیش کنین بو الجبدر بنجه بر اندی غاها هردین مره نالده و در دهر کلازین</p>	<p>آج دکره روسه کفایس کرید حکمه برودان فرمان اولدیر کوندر و بفتح کید ایچون دونجا کوسنه اندیر محو حنیه قلعه سینی غایان جایجا توره کوه وضع المونس صایدیر خندینه خاکی توده کشته کبیر لقب آه توط بران سرب و نوره بویل ایتمر کن خندین انبسته ارض کری اکه دفعه بو بجمی ایچیک چند غاها</p>
<p>ایم فرونی چون ایچون کفایس در تاریخ فتح قلعه خنیه آندی اهل شکر اولدیر تاریخ قهر سبایش آغا سلیم دار</p>	
<p>شهر ارض اسبی او در آتش آوب آدن طلوع آدی قروش سکر رخ اولدیر احوال موسس</p>	<p>شهر سلطان مراد خانز شکر چوبرخ اولدیر شهر بغداد رجوع آدی سبتوله غاردان</p>

<p>امیدوب برنزل الیه آئی دلجویش مجله سفت و جامی صا و سوش آنکه فراید ریتخ و ترکش</p>	<p>سعد زینہ لطن اندر ارزان نہ نزل رصفا و نسی صفت سیادلس اسم آغاز بہادر</p>
<p>فرونی دلمر تارین بصدوق درم قمر مبارکجا رود نکس پاٹ</p>	<p>فرونی دلمر تارین بصدوق درم قمر مبارکجا رود نکس تاریخ فتودان شدنی</p>
<p>اندز بر صاحب فنی فتودان دریا کشر قدر نہ ماہ نوی لکڑ آسا حلقہ ابوح فزی سعلہ نکتہ کردیا قالمہ دی بلدو کی آق و قرادان اصلا آہ غرق ایتمہ چلی پستی کھا روا ایس صفحہ فتح او زرز بو کونہ ان آب روم و زرقا قدوہ صنف و کلا سر شمع ایز ایدی قطرہ آرا اجرا</p>	<p>سعد در یاد دل و لایز باد نہ بر عطا نہ طور ز ایسہ طراح علف لایق ادی سرب الجندہ کو رہن انجم میران چمنہ بحر اسود لہ سفیدہ سزا ایون بر کنز خستیدن او صانز بن بیدین مدح القابنی بحر یاید یک عامہ زرز زبندہ پاک زب حضرت پسا کریم آب تاب سخنن ایسہ اصغر بر کنز</p>
<p>بندہ داعی فرونی دیدار بخش نام</p>	

عدل نوصالہ جہا ایچہ دہوان با سلسلہ از خود نمود تاریخ فتح بغداد بنیام کردہ قریب ایش	
ابو الفارز شہنشاہ معظم شکار فتح بغداد سوز لدی عجمی صید دستی اولہ بغداد شہینگاہ اصلہ اندر عودت سحرار شہر رستم نزدیک	سہ سلطان مراد شیر بیجا جنا جان سپہدہ بچو صفت تہی بچہ کرگز شیر صفت کلوب جان کبھی اندر صدر کماوا جہان کرہمت اقدیم معیت
سیاوش اسم و آغا ملک قدر یگانہ گوہر و پاکیزہ آرا	
نگاہ لطف شہلہ بہر در در اکایا پدر در بو قبری شہنشاہ آرزو لطفیہ منظر اندکی اول عجب زینبندہ منہ نگاہ بروشن آرتوب تاریخ الجوان خاندہ فرو	عجم اولہ منہ نگاہی علیہ نگاہ مرحمتہ اندکی احیا ایوب قدر کبھی قصر نذر اعلا زہر کات نہ عالی ملک جا بصد سوئی الملام الماوانت
دو سوز دم بر کورل تاریخ اولہ	

مقال بسای قمر زینبا تاریخ قتل بکتاش افغان	
جبل قاتی ایدرش بدیع صاحب آیه تاب اولدور می اعظمی منجلی اولدر هله هاسپی شکر سیف مسلول شرح نعمت باخیز کس دیو بسنی امدار جهان بیند	انسه انسه نه امیش توه قلب ادم اری شجره کیم اولدر باد جبار اولدم او ستمزدن کچیجک بیره کی ارستم نغی دایات ایله توحید انججه نام باخیزد اولدی تیرینه زلم قورم
سه کتاشه تاریخ فدویک میر صلیح مقدس کله دوشدرینه روی عالم تاریخ قاضی شدن ایش زاده بیابوب	
صبح بدمه ایله شوباید رک لعین کیم حضرت پاشا زاج عون باری ایله قاضی خواص اولدر اول جو بفرضا رواج یوسف نطق که لعیبی	بخت زور اوره مستوب اولدی صبر ایوب ایدر محبوب اولدی اولدی آما هله کیم خوب اولدی بلد یورت درنی مرغوب اولدی لور بینالی یعقوب اولدی

<p>طاهره سوتق ايله مکتوب اولدی</p>	<p>ساده لوح دله حرفت دی</p>
<p>صفتی مارخیز باغ دیدیم بیلگونز قاضی ایوب اولدی</p>	<p>تاریخ دفتر دار با وزارت سندن پشت</p>
<p>سپهسالار ایدر می ترانه زینت اور اولدی علم سفینه اودم نوبت سه امانی اقلام صاحب خست وجودم اولدی عزیز قلم حیرت ایدم دیدی بکا بکته دان حکمت خیمه اولدی وزارت کالودر جت صدف و شش اولدی دایم لالی زینت ددر فرزند استه بوا ایچون است وکیل مال و وزیر عزلی دولت سپه</p>	<p>دم سجده که مرغ هر زلفه طراز ایدیجه طاس سپهر لونه غنچه ساز دریز منقبت آراستم اسماعیل پس آیدی کشتی خوابی را اولدی مدر بوزورده دشت در مزره بوزور ویرلدی دفترش ہی فلک کدره اولنجه کوسته اویزه بودر حرقه سه رش غیبی بی تاریخ ایچون شایم ووقع سندن تاریخ خوب سمنده</p>
<p>کوتور در بر جنم راحت مخرم سید</p>	<p>تاریخ وزیر اعظم سندن در ویسی مکتوب سبم پیکر نه بر سر کلار دنیا بی</p>

<p>مکر شاه سلیمان نوزدهم از شاهان ز بهر کینه و می دانش شده در سواد حیات نوبت بود عالم پیام که بجهت پند عدل که برین است بعد از مرید و سینه دو ستم که آینه آفتاب عدل شاه محمود مدد کار جناب حضرت شاه</p>	<p>دربار اعظم آتش حضرت در کج در صدر بود در رسم آستان جمله در راه که یاد آید اول را با بود که کشید از راه که کم راه و کلید که در قوماز که حکمت راه عینه که زبون جمله کارند</p>
<p>فرزنی اوله تاریخی او ششم کلید حاتم اسد بر خنده صاندم ماه مهر چرب پیرانی تاریخ وزیر اعظم سلیمان فرادین</p>	
<p>احمد در جمله باغ دولت صفتم ای بی غم که می ای اسوب با در ادین دولت دم فاسد چینه جسم دولت سلندر جسم و دلدن که</p>	<p>فران عهدن او لشکر پرت که بود اصلت شاه دوران فران کتد کل اوله شاه خندان بود بر صحت ایله در دینه احمد که کل کوز صفت الان</p>

او بعد جراح صدر سلطان	کینه عظیم شب غم شکر زریا
زمان مصطفی پاشا اردلان	بود عوایه مستحیل بدرد
رضای باگی به دم نمایان	آلهی المهرآت و لذت
و در باقی هر دو سال تاریخ مراد پاشایه اولدر صدر سلطان تاریخ مهر وزارت مراد پاشا	
دیده ایم حضرت ای پاک نهاد	بینه بر سر عجب بود دم
الف ق عدد مهر مراد ۲۴۰ ۲۴۰	که بتر طول لب می مهر
تاریخ تعمیر کردن سر ای سادات پاشا باجهت مراد پاشا	
صدر اعظم امن عالم داور کونهد	بوسه ای دلگت تعمیرت تصدیق
نقطه عدلیه کله عالمه رسید	قطب دولت مرکز امت پاشا
ذات باگی روح بخش اولدر سر ای پاشا	قالب بجان اند تعمیرت ایضا ایوب
دیده کان انجم روشن در اولی نژاد	سقف زر کارنده بر سماه کوز کله
از فزونی دمد معمارانل تاریخ نجز بو محل جنت آماجه دیدم دار مراد	

تاریخ جلوس سلطان ابراهیم	
جهان فتح و ظفر خان مراد صاحب برینہ کھدی شہریت پناہ دین رو	بقایا ایلدیر رحمت فراتی و ایلدیر ایلیم کہ عین حضرت شاہ جهان ابراہیم
زمنی ایلدیر معمر جمال کتبہ کبی بو شاہک ایلدیر خصم ہلاک فرودی	زمانی اندر سرف بخش نورسوح تویم حلیہ آتشی کلر ایلدیر کریم حیم
فرودی سولیکہ تاریخچی و کتبہ جمال سریر ایلدیر دی حکما مقام ابراہیم	
تاریخ جلوس سلطان محمد خان	
الفرخ امی جہہ فرسودہ بجا کتبہ ال مژدہ ای ساغوش شہزاد بزم استلا	الان ایلدیر طلکہ سینی اما جگہ کتبہ اول دورقن کم ایلدیر یک جملہ آہ
قلہ رسوت اسما سید کون کون لک تاجران ارت خضر ان کالی بولدی	کتبہ ریایا نہ طوب آہ مخلوق آہ جو بندر ایلدیر جبہ دوزخ ایچہ روبراہ
طفہ بدل اولہ استلال است کم اولو سکہ و خطبہ محمد نامہ او تویم	چشمہ آب حیات منبع جایی سیاہ الدن و دلدن کلن و پردیج ایلدیر
ار فرودی بو جلدہ حسن تاریخچہ	

مهدی عیسی قدم اولدو محمد کوزه
تاریخ جلوس سلطان ابراهیم خان

سهند شاه جهان از مراد خان	کعبه و ب عشق بیه آمدی ترک دنیا
یرینه قبله گاه اهل حاجت	که بعین خان ابراهیم دارا
جلوس اندر سعادت ایله تخت	مبارک ایلیه الله تعالی
شیر عیتله ایله حکم و حکومت	فرزونی عمرنی حوق ایله مولانا

بودر تاریخ سال تحت ساهر
جلوس خان ابراهیم حال
یکی دنیا نامه اولی کتابی تحریر اولدو خدیوه د

کرچه خیزر ممالکده ملوک	عادت کهنه در ایشیر تقصیر
داور خطه ملک سختم	یکی دنسایی بن اندم خیزر

تاریخ وفات اسکندری محمود قندی

میل کلزار قدسی سدریه رواز	مکتب ن دهره اشیر نفیم ایدی
کودچ کیم لاین دکلی اینه بودهرنی	روح پاک غشی تیره کاه نفیم ایدی
برهار سایه انداز ایدر فرق عالمه	سایه سی هر کیمه دوشه ایدر

<p>برزلا اصاف ندر بر کلا شسته هم سبادت هم عبادت کلا جان</p>	<p>کوشش این کو با که خوش استیم ای جانب پنجه او غم لقب ایتم ای</p>
<p>قلب عالم حضرت محمد افندم اکا صلق دکل کله ملاک بیله تعظیم ای</p>	
<p>مطلق پاکي لب هدانی آیدن ای بر مجا هداید حق اجتهادین کور بو</p>	<p>هر ملک طاق رواق عوشته تریم ای بر خیفه روحی استقبال تعظیم ای</p>
<p>ددر بافت از فونی سوید کم تا کنی قلب ای می محمد افندی جان استیم ای در مدح سلطان مراد خان</p>	
<p>حاجان زمان حضرت سلطان مراد اول شاخ اوز زین بر کل خرمی مشبه عکس اوسه رخ جام زریخته شسته</p>	<p>بزم ایچرم دوزمه دخی رستم سهراب دسته طولا لوله قن با نایاب کوباکه شفقن دوز اول مهر چناب</p>
<p>تاریخ چشمه ساینشین سر ایچ صومند سلطان</p>	
<p>زهی آب باکم دوزخ بخش دل سود کلو مفرح آرقم کورن</p>	<p>که ضعیفی دل و جانه راحت بران غم چوک دنیا دن ال بود ایمان</p>

کورن عکس نیمی هوای چکانوز	که بنویزستان باغ جهان
بوسه یون امر بود ازل	بنای قدی اول صاحب غرضه
فلک رتبه ام خدیو زمان	
که در راه صد فداوگان	
او کلدربو کلزار غرضه ترف	او کلندرا اما بوده کستان
خدا یا بختی سحر خیزدین	بنی بادن ایتمه بولاز دوران
مهر اولار سعادت الیه	محصل عاقل بود در هر زمان
فوزیه تاریخ اینک سوال	
دیه ما شراب طهور روان	
تاریخ خانقاه شیخ حسن	
جناب کرامات شیخ حسین	محل خوبصوات و صاحب تمیز
بوجار صفای غریز جهان	بواجب دادی اید و سعی تیز
فوز دی تاریخ رضا الیه	اگر خانقاه وقت هم غریز
تاریخ میر آفرین شدن افان	
ای معارف دینه ذات لطف خدای	غرق بر که کله رصف و احوال

<p>بر علی سیرت و جواد سخا کشته سر نه غم اول تاب تموز کالم گرفته کم غیره نسبت نیجه اوله ذای صراف با سبان خردک بانی سوق تهنه</p>	<p>مسنی لقب ایتمه بکر زرشه سیان کرکله لاکا کشف قیمت کاسه زر اوله ماند خد دزد حله رهشنی خرقه مانده کشف</p>
<p>نامی همنام حبیب بستان رحمان فخر همتای خردمند اقالیم طرف</p>	
<p>نوله اوله لایه شهبک لطفه میر خور خاندان سرفنی جدید امارت اول</p>	<p>خدا تمن ایتمه خا که حقوق او زره وودمان عظم جلدی ب حب خلیف</p>
<p>کوشش ایدو سفیکی دیدر فزونی تیغ بولک سن جا بک ایله جا بیلده صد خورده</p>	
<p>تاریخ حاکم سپاه سندن پشازاده</p>	
<p>مرحبا ای چرخ اولدق مینه نونک حق بودر کار اولم خصلت با کیره سکا کاتبین صاندم عطا دکنده ربه تمام بر فضل کلمه ای بیج طاق روان دونه</p>	<p>کایدک بردات با که بو بیلد لطف نامی خلق سیکودر منی حسن سیرت لاری کویا اولمش توان سعید چرخ چایلی قصر دیوانک بو رسمه اوله کن قاعلی</p>

<p>سال تاریخی شمار ایدوب فروزی دیدیم اولدی پاره صحنه سبک حاکمی</p>	
<p>تاریخ قصر دیگر برای سلسله سیاهوش غابله زرقع بغداد</p>	
<p>سلطان مراد راج چاکمور ایجا حکام ایدوب تقید تامن ادرها کله مشرف ایدی اول شهر شاه دانا یعنی سیاهوش غابله زرقعی اصلا معقول فهم و کامل نشین والا اولد سبک عالم اول مسکن دار زرین قلعه تیس بوتلیغی اعلای فخنده قصر زیبا کاسه اعلای</p>	<p>خانان بوالعزاز قلعه کت عالم بغداد عزم ایدیک فرمانی اولدی فتح ایدی رحمت ادر لغه اول کجا امر املدی سلسله ارغای اخی برتر آصف خصال ذل مجموعه خصال اتاه ایدور جو کله قصر ارم نظره طاق قصر نشینه کجرا کون عطار رغبنده طاق اعلای مانند جرمینا</p>
<p>دور فروزی با باز زرکی ایدوره تاریخ نورک زیب و خوشه حقا</p>	
<p>تاریخ مشنه فاطمه سلطان با روح پدرش در حرم سلطان ابراهیم خان</p>	
<p>حضرت سلطان ابراهیم صفت کنگ روح پاکیزه ایدر حرم اول زینل</p>	

<p>روز رقصون حق لا اندازد سبیل دولت و قدر را در این طاق زنده قلدر نام یکن امیر سعید جلیل خان ابراهیم روح پاکه اندر سبیل بافت غیر دیدیم اوله کم که دلیل</p>	<p>نوش ایله شهید شهادت عالم ترک دختر پاکیزه سی کم فاطمه سلطان ایلی بو چشمه آب جیایی قهر لیون کونو ابلی فاطمه سلطان ایدر ارزونی چشمه تک ما بخیر اندیم سل</p>
<p>سردگی بر لطف تو یانه تاریخ اولور ما حسرت خسته ما اولور بی عدیل تاریخ فتح بغداد</p>	
<p>عزت اصد شهنی خون اصد داد طاهر اوله اول توامی فضیله الحاد خارجیدر خارج اوله رفقا اعداد سرخ سر صانور کور غر منقر اولاد خرف البته است کرد اهل اولان سندی است که کانه اوله فتنه اولاد کجه کونموز فرق اولماز قدره عماد</p>	<p>عزت سلطان مراد اول فاتح ملک اب شمشیر ایله پاک اندر تو ان شام شولقد فردر عدوی چایری شهر جاننده او دودو با سنج اولدی دوست در چاک لندن تو جوشکی دور نوز خان کم اسیر اوله عجمه کیدی شولقد کور سر و دردو است اسلا ایلی کم</p>

فتح بغداده فرونی بر حجب تا بگذرد
دو رعد و خالز صفحه بلده بغداد

تاریخ فتح بغداد

سلطان مراد اول خانان اعظم	قصه آمدی رفته اهل عنادی
جگه حسنودین سیخ سیر او ز	پراولده صحر اولدی بوادی
اردر عرافه قویله طرافه	حاک اولده خضک جمله نوادی
بغداده کلده حصر آمدی مسک	جنگ اولدی مینه بنیادی
شوله کلواوردی طوی او شهره	دیرانه اولدی یریر سوادی
فتح آمدی قره سیخ سهرانی	قلین یر آمدی بوسور و سادی

تاریخ رعنا اولده فرونی
آله او سناک طوی بغدادی

تاریخ قتل قره چایوس

قره چایوس آغا قارون قعا	آلب مال رشوت ایددی کوز
زبانی آتش فسانی کلوب	بلای شب ایدر ستمکار روز
ایک قلعه اولده زو ماش	سلاکن اولدی جهاندلوروز

<p>و بمش خانی موسی صد شوق لیه اهل کینه تاریخی آغا و موز</p>	
<p>تاریخ قتل بکباش اغانی</p>	
<p>بمزمایش که فرودگ مکر بمنجنق حیدر سندن دینما اول بکتر اول تجیر نه ایدی حمدسه که عصا شمشیر</p>	<p>کینه سی بکباش ایش فرود آد چوق خلیل اولد از جهنهاد تا بود کلوا ایتدی شد اعدا اولدی اول فرعونه برادر نژاد</p>
<p>اول غنودک قتلنه تاریخ ایدو دیر با قتل فرعون عباد</p>	
<p>تاریخ صل کتله از مجریان صلح اغانی</p>	
<p>او جاعه کتله بر خنود می عطا بخش ایدی اما نا محله قرین اولفته بکباش اغانی قرین بد حجب همک ملادر فرار اند که قتل اندر اریسی</p>	<p>لوق ایدی مانه احصا و عایت ادانی پرور و بیجا سخاوت سرایت ایلد بر آثار صحبت ننه کم حرب سیکوه سعادت دراز ایش خج شمشیر دولت</p>

خیانت ایدو کجمن پادشاه ایدو تاریخ اکان لفظ خیانت	
سیاهی رفته	تاریخ وفات
سیاهیدرتب خلقی هر ماه ایدر زبرد زبر بر باد آزار الگدن دادای موت ستمکار دوستبد خاکه چون بکله کل زار سکوته وار در اتیز شمد کختار نوله فریاد ایدر سه لعل زار کوروب ستم نزارن خیانتوار بدایار قسبر در آکه ادنکار که اولسون قبرنه انوار ایشار ایدر الحی سیاهی قبرن انوار	رو ماتم خانه ده سج کور بدک شاد قیام اوزره اینک بر سر و بال فغان ار مرک جانوز بر آتش قتی اول ناز و روزه سیاهی کلای روح بخش حده اینک کلدن ایدر دو شسبه بلبل غلغله تو ما سرن طاشی طاش استینه بر کنه دیسون الفاتحه رو حینه دایم فزونی ایت دعیا صدق و اظلم اکان تاریخ نوزانی که موکی
۱۰۰۹	مطلع فرا
جبهه صتم نیجه اولور کور ستمیم داد	داغلم کم یقین سینه خون لوله

دوشدم عمان خزانة مدالوج	بنی طوفان الم غرق بلای غم ایوب
دوله	
<p>باج آغوش بغسل اوله کجی طوری اکه بهبودی مرهم اولدایج دوری بویله سهد فک بویله اولور زبوری بویج عاننه اولور می خوش خاک زوری</p>	<p>عاشق استر که نهاییه خوش شوری تنی مجروح ایوب درج صالی یارک بونش وصلته اولانیس طغندن چمن اوله فرغش ایله آسایش دل موکه ساز</p>
مصحه	
<p>به زونی موم ایله می او قدم و حسه سی قبردان ایکن شهید اولان موسی پاشا قنده در</p>	<p>شع آهله بویلیجی دیر بو بخت دنی قبردان ایکن شهید اولان موسی پاشا قنده در</p>
<p>کویر لعل درونی طمسه عکس اولور در کمر ظاهیر اولدی حکمت الیگ ادریج نامور لعدن قان المنه بیخ اولور می شسته جایجا آچله کابی بیخ در عناقچه لر شیشه صیاندیم و نعلدر غمش تا زور دستیکه اولور غلاق تخالغش بشیر</p>	<p>صکوز سرخزه دن سرخ اولد اول کال چون اطبا حکمه دم رور دیر ایکی کویر حبسین طیبیا فصد قصد همه نخل کلدر اول کلک کرم تیره غیب جسمه تبه جسمه بلور نه حرمت کویجک نیننه ال اورسون هر کز اطبا زان</p>

جامه خواب تراحت اوزر ز رخت بویان
ارزونی صاع اولی بوده بر در کج

بیرنج تمام سوزن دیوان

دیوان فروزی چون نام رسیده • میگرد قصه بقصیل کل بپوش
 جسم فی خانه بادم ز کفایت • بر لوح قصه نوشته شد تا بیشتر

سه الحمد ثم الحمد این دیوان آغاز حرف • قابل جانند حرف کشته از نظم کشته
 عبد بخت برگشته و نار اول کشته اعین گفتی • در زنجیرت حدت ذوالقدری
 2 او از حدی الآخر کشته حس و دل و